

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВИЙ ВІСНИК
МІЖНАРОДНОГО
ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія:
ФІЛОЛОГІЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 62

Том 1

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

Збірник включено до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України зі спеціальності 035 «Філологія» на підставі Наказу Міністерства освіти і науки України № 1471 від 26.11.2020 р. (додаток 3).

Видання включено до міжнародної наукометричної бази
Index Copernicus International (Республіка Польща)

Серію засновано у 2010 р.

Засновник – Міжнародний гуманітарний університет

Друкується за рішенням Вченої ради Міжнародного гуманітарного університету
протокол 1 від 04.09.2023 р.

Видавнича рада:

С.В. Ківалов, акад. АПН і НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – голова ради; **А.Ф. Крижановський**, член-кореспондент НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – заступник голови ради; **М.П. Коваленко**, д-р фіз.-мат. наук, проф.; **С.А. Андронаті**, акад. НАН України; **О.М. Головченко**, д-р екон. наук, проф.; **М.З. Згуровський**, акад. НАН України, д-р техн. наук, проф.; **В.А. Кухаренко**, д-р філол. наук, проф.; **Г.П. Пекліна**, д. мед. наук, проф.; **О.В. Токарєв**, Засл. діяч мистецтв України.

Головні редактори серії: доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов професійного спілкування **В.Я. Мізецька**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри прикладної лінгвістики **М.В. Мамич**.

Редакційна колегія серії «Філологія»:

С.В. Голик, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; **І.І. Дмитрів**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури та теорії літератури, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка; **М.І. Зубов**, доктор філологічних наук, професор кафедри германських та східних мов, Міжнародний гуманітарний університет; **А.А. Кісельова**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики, Національний університет «Одеська юридична академія»; **А.П. Ладиненко**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов № 2, Національний університет «Одеська юридична академія»; **Г.В. Савчук**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу та мовознавства, Міжнародний гуманітарний університет; **Ю.О. Томчаковська**, кандидат філологічних наук, доцент, в.о. зав. кафедри іноземних мов № 2, Національний університет «Одеська юридична академія»; **О.В. Шевченко-Бігенська**, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов № 1, Національний університет «Одеська юридична академія»; **О.К. Гадамський**, доктор філологічних наук, доктор габлітований гуманітарних наук в області мовознавства (Варшавський університет), професор, завідувач кафедри білоруських та українських досліджень, Інститут славистики, Опольський університет (Ополе, Польща).

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Повне або часткове передрукування матеріалів, виданих у збірнику
«Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету»,
допускається лише з письмового дозволу редакції.

При передрукуванні матеріалів посилання на
«Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету» обов'язкове.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 16819-5491Р від 10.06.2010

Адреса редакції:

Міжнародний гуманітарний університет, офіс 502,
вул. Фонтанська дорога, 33, м. Одеса, 65009, Україна,
тел. (+38) 099-547-85-90, www.vestnik-philology.mgu.od.ua

© Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.

Серія: «Філологія», 2023

© Міжнародний гуманітарний університет, 2023

МОВОЗНАЧСТВО

Alexeyev M. E.,

*Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages
National University "Odessa Law Academy"*

Alexeyeva L. I.,

*Lecturer at the Department of Foreign Languages for Professional Communication
International Humanitarian University*

Syniova T. V.,

*Lecturer at the Department of Foreign Languages for Professional Communication
International Humanitarian University*

EUROPEAN ENGLISH AN APPROACH TO THE DEFINITION

Summary. The article deals with the phenomenon of European English, which has been and remains a matter of active discussions and research both in academia and among general public within the recent several decades. Although the fact of European English is rarely challenged at present, its nature remains a matter of dispute. The description of the characteristic features and the definition of the phenomenon, therefore, have received special relevance. In addition, the solution of this problem will undoubtedly have a profound and lasting effect for European communication, political and educational spheres.

Given special importance, which is being attached to the study of English in Ukraine and recent important governmental initiatives in the field, this study has special relevance for this country.

The role that English plays in European communication has been studied. This allowed to conclude that English is rapidly becoming the primary language of communication on the political, business, educational and every day levels. The current European policy regarding languages and language education has been analyzed on the basis of "Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching assessment". Certain inconsistencies in the document were noted.

The article provides a number of examples of the use of European English demonstrating particular features of the vocabulary and new grammar models. Many of the recent examples concern conversational usage whereas the older ones belong largely to the professional area of the European bureaucracy and judiciary,

The current standpoints regarding the nature of European English, namely a) European English is a set of learners mistakes; b) European English is a professional jargon of European bureaucracy and judiciary; c) European English is the mixture of the first two options; and European English is a new variant (dialect) of the English language have been studied. The arguments pro and contra have been analyzed.

Since the basic difference between Euro English and other recognized variants of this language is the duration of its evolution it may be reasonably assumed that European English is an emerging new dialect (variant) of the English language at the initial stage of its formation.

Key words: European English, definition of European English, dialect (variant), professional jargon, world Englishes, language education, three circle system.

Presently, the existence of the phenomenon of European English is generally accepted both in academia and in the circles associated with the European policy. The term was first introduced into the scientific turnover in 1986 by German linguist Broder Carstensen, who said:

"The English these people use is also a kind of Euro-English, and it is obvious that it will be rather different from the real present-day English usage that was its original model" [1, p. 2].

Moreover, this issue has received wide interest among general public, a notable number of publications in leading periodicals in EU countries [2; 3] testifying to the fact. Brexit only added speculations on the topic.

However, the nature of the above mentioned phenomenon remains the matter of dispute among researchers, who uphold a number of frequently contradicting viewpoints. The grounded solution of the above said issue and a generally agreed definition of European English does not present solely academic interest; rather this would be regarded as a starting point for many political decisions in the EU communicational, cultural and educational fields. Ukrainian European aspirations add importance to the issue for this country given the growing support of English as the means of international communication on the governmental level. The latest initiatives of Ukrainian authorities in the area of language education support the fact.

The above mentioned considerations explain the **relevance** of the research topic.

The problems dealt with in this article concern understanding of the European English's nature, which involves the study of its characteristics at the present stage of its evolution. "Euro English seems to be something that exists more in reality than in theory ..." [3], hence the theoretical substantiation has become topical. The lack of clear definitions in this sphere does not only hinder further research, it may also prevent from making correct practical decisions in the sphere of teaching English as a foreign language in this country. Therefore, the comparative analysis of the existing positions appears especially expedient in achieving the **aim** of substantiating of the author's position in the discussion concerning the essence of European English and finding its place in the system of world Englishes.

The growing interest in the issue resulted in disclosing the increasing number of examples of what is regarded as Euro-English. Whereas about a decade ago, Jeremy Gardner in the guide

of “Misused English words and expressions in EU publications” mentioned a comparatively short list of words that did not exist or were relatively unknown to native English speakers outside the EU institutions e.g. *planification*, *to precise* or *telematics* and words that are used with a meaning, often derived from other languages, that is not usually found in English dictionaries e.g. *coherent* – being a case in point, [4] modern researchers into the topic provide a much wider list of new vocabulary, which is characteristic of European English. For example, Courtney Withrow adds *possibility* (for opportunity), *actual*, *actually* (for current, currently), *propose* (for offer), *finally* (for in the end/after all), *punctual* (for occasional or periodic), *eventually* (for maybe), *caution* (for deposit); [5] Marko Modiano adds *subsidiarity* (the principle that legal decrees should be enacted as close to people as possible), *berlaymont* (for bureaucracy), *conditionality* (for conditions), and *semester* (for six months) [6].

Most of the abovementioned words were born in EU institutions and belong to the official style but new examples have been found in the conversational language:

SMS = text;

I'm here = I'm coming/I'll be right there;

Like that = that way (Example: Let's finish the dishes now, like that it's done and we can relax);

As you want = it's your choice;

Lately = recently;

What day are we? = What day is it?

To candidate = to apply for a job;

Colander = filter;

Paper = paper towels or toilet paper or Kleenex [1]

Many of the above mentioned examples seem to have developed in the recent few years. Furthermore, researchers provide examples of changes in the grammar, namely a new paradigm of tag questions: instead of the normative formation – She came home late, didn't she? – the paradigm with “non?” is used – *She came home late, non?* [5] Interestingly, tag questions also fell victim in the process of formation of another English dialect – Indian English, although a different construction was chosen – “isn't it?”, which is used as a tag in all cases: *She came home late, isn't it?*

Most researchers mention incorrect formation of plurals – actually application of the plural form with the nouns that are treated as uncountable (mass) nouns in the traditional English grammar: *informations*, *expertises*, *competences*, *aids*, etc. as a distinct trait of European English [5; 6].

The use of “*We were*” instead of “*There were*” can be regarded as a relatively new peculiarity of conversational Euro English grammar, e.g. “*We were two at the party*” in lieu of “*There were two people at the party*” [1; 7].

“*How do you call it?*” instead of “*What is it called?*” is another example of the changes in the normative English grammar alongside the unconventional use of the Present Continuous Tense where both British and American variants prescribe Present Simple: “*I am coming from France*” to mean “*I come from France*” [7].

The above mentioned examples are generally viewed as evidence of the existence of the phenomenon of European English also referred to as Euro English/Euro-English.

The nature of European English, however, remains a matter of dispute. Four main hypotheses have been propounded, namely:

1. European English is a set of learners' mistakes;

2. European English is a professional jargon of European bureaucracy and judiciary;

3. European English is the mixture of the first two options;

4. European English is a new variant (dialect) of the English language.

It is probably not surprising that the former position is generally advocated by the British variant speakers among academics and practical linguists, also inside the EU institutions.

“Euro English is the everyday, pidgin version of the language, as spoken by the people working in the EU's institutions – an amalgam of jargon, British English, the English spoken by non-native speakers with all its inherent quirks and common mistakes, and terms borrowed from the 23 other official languages from across the bloc” [1].

Jeremy Gardner writes:

“A number of the errors ... can be ascribed less to a question of meaning than to an aspect of English grammar that seems to have gone relatively unnoticed in the English teaching in European schools – the distinction between countable and uncountable (or mass) nouns...” [4].

The practical conclusion, which may be drawn out, can be expressed in a simple proposition to learn English better. Despite the fact that this position is being criticized for being “purist” and “prescriptivist”, it seems grounded from the perspective of practical linguistic education. Indeed, given the absence of codified European English vocabulary and grammar, language teachers require standards, against which their students' success can be judged. However, the natural question to ask in this situation is whether it should be the standard of British, American or any other variant of English. It can further be added that the standard English is not the only variant spoken in GB.

Many researchers note the features that allow classifying European English as a professional jargon, which is frequently referred to in a derogatory or satirical way as *Euro-speak*.

Jeremy Gardner notes, “Over the years, the European institutions have developed a vocabulary that differs from that of any recognized form of English” [4, p. 2].

“It started with the politicians and bureaucrats from all over Europe who come together at the EU institutions in Brussels. Filled with delegates and staffers from all over Europe, they have come to rely on English over the years” [4, p. 2].

“Euro English migrated from the EU institutions to the rest of Brussels to the rest of Europe. Words or phrases that would never be used by a native speaker – or words that are simply made up – are acceptable ways of communicating in English across Europe” [4, p. 3].

Presently, documents of numerous European institutions are the only source, where examples of European English can be found in the fixed form, although they reflect the common way people speak in these organizations. Interestingly, a number of native speakers working in EU institutions note that they pick up this vernacular working for those organizations, which supports the idea of European English being a professional jargon. This is similar to other professional languages where conventional pronunciation of words is changed or the stress is moved to another syllable, and the words themselves acquire new meanings.

Moreover, it has been noted that this “insider language” is used as an “identity marker” denoting the speaker as belonging to a group, [7] a characteristic feature of professional jargons, e.g. Legalese.

German MEP Terry Reintke, of the Group of the Greens/European Free Alliance combines the two previous positions:

European English “is a little bit of a messy use of English. It's people trying to express themselves in English but very often taking direct translations from their native languages, plus adding to that a kind of technocratic language that comes from the European institutions” [1].

In short, the idea is that Euro English is a professional jargon resulting from accumulation of common mistakes. There is, however, evidence that this particular way of speaking is not limited to the European institutions' personnel; rather it is actively spreading among other strata of the European community, particularly in the sphere of business, tourism and education. Some of the above mentioned examples undoubtedly refer to the conversational, everyday language. The problem in this case is that this usage is generally not fixed in the written form and the researchers have to rely on the examples collected by native speakers who live and work in the EU [7]. It is, therefore, problematic to decide on how widely these grammar models and words are spread among the speakers. Hence, European English may have initially appeared as a language for European bureaucracy communication (“Within the halls of the EU institutions, Euro English was born” [1]) but it has gone far beyond within the last decades. Business, tourism and academic mobility are justly mentioned as the motor of this process.

A special issue here is the use of English as the language of communication in continental Europe, and the figures are impressive: In a 2012 report by the European Commission, it was found that English was the most widely-spoken foreign language in the EU, understood by 38% of respondents to a survey. Moreover, approximately two-thirds of Europeans regarded English the most useful foreign language; and four in five believe it is the most important for their children to learn with 95 per cent of students studying English as a second language (by 2018, the latter figure had increased to 96 per cent). Furthermore, English allowed Europeans not only free communication within the limits of the bloc; rather, it made possible a much wider, practically global, communication. A common language, in addition, may give the feeling of consolidated identity as being a European rather than an Italian, German, Polish or Norwegian. This effect is actively demonstrated at the political level during European summits.

Since European English is not solely directed at use inside the EU, it contacts not only recognized variants of English – British, American, South African, Indian, etc.; rather it encounters what is referred to as ELF (English as lingua franca). The idea of English as the language of global communication has received wide support among both academics and practical English teachers, to which the publication of the journal “World Englishes” can serve as indirect evidence. According to some researchers the features of ELF include:

- Dropping the 'S' when using the third person singular, e.g., 'she run' instead of 'she runs';
- Using the relative pronouns 'who' and 'which' interchangeably;
- Omitting articles 'a' and 'the';
- Using the tag questions 'isn't it?' or 'no?';
- Using extra prepositions, e.g., 'we have to study about...';
- Using that-clauses instead of infinitive constructions, e.g., 'I want that we go to the cinema' instead of 'I want to go to the cinema';
- Explicitness, e.g., saying 'red colour' rather than 'red' [8].

Interestingly, some of ELF features coincide with those of European English, which most probably reflects common learners' difficulties.

Of special interest in this respect is the European policy on language education in particular and linguistic issues in general. “Common European Framework of Reference for Languages: Learning,

teaching assessment” (hereinafter, European Framework), in particular, provides:

“... it is only through a better knowledge of European modern languages that it will be possible to facilitate communication and interaction among Europeans of different mother tongues in order to promote European mobility, mutual understanding and co-operation, and overcome prejudice and discrimination” [9, p. 1].

In order to “maintain and further develop the richness and diversity of European cultural life” it is deemed necessary to achieve “greater mutual knowledge of national and regional languages, including those less widely taught” [9, p. 2]. For this purpose, the European Framework envisages the necessity of lifelong language education. Moreover, the European Framework introduces the concept of “plurilingualism” as opposed to that of “multilingualism”.

“Plurilingualism differs from multilingualism, which is the knowledge of a number of languages, or the co-existence of different languages in a given society. Multilingualism may be attained by simply diversifying the languages on offer in a particular school or educational system, or by encouraging pupils to learn more than one foreign language, or reducing the dominant position of English in international communication” [9, p. 4].

Although the “dominant position of English” is admitted, especially taking into account the fact that the document itself was drafted in English, the existing situation seems to dissatisfy the authors. Instead they offer lifelong study of many European languages. The question of whether the knowledge of several European languages can substitute English as a common medium of communication remains unanswered. The fact that knowledge of several languages is always better than the knowledge of only one does not account for certain controversial issues found in the European Framework, namely: given 24 EU official languages, the criteria for selection of the languages for study remain vague since it is hard to imagine many people who could master all or at least more than four foreign languages, especially if linguistics is not their profession. In fact, most language teachers would agree that mastering even one foreign language is a serious challenge for a considerable number of students. Furthermore, some languages (e.g. Hungarian or Finnish) are notably more difficult for students than the others (note that the overwhelming majority of interpreters and translators to and from Hungarian are Hungarian nationals). For an Italian student French, Spanish, Portuguese or Romanian would be much easier to learn than Czech, Greek or Finnish. The above mentioned facts create the natural basis for language discrimination, which the EU Framework would like so much to avoid. On the other hand, the availability of a common language of communication can give considerable advantage, especially since the Brexit, which stripped English of its political component.

There is also a notable group of researchers who tend to view European English as a variant (dialect) of the English language although this viewpoint still faces serious opposition. Some reject the idea outright referring to Euro-English simply as “foreigner speak” or “bad simple English”. Their arguments are, however, based on disputable grounds of what should be regarded as a norm and a mistake in a language. Moreover, all dialects started with deviation from the generally accepted rules of a given language. A more problematic issue is the answer to the questions: When do these deviations stop being a set of unacceptable mistakes and become characteristics of new dialect? What number of these deviations is

sufficient for the formation of a dialect? For instance, Heath Rose believes that European English falls short of being a dialect, and is simply another example of the flexibility of English as a language, rather than a separate dialect of it.

“Euro English is a term that's a very neat idea, that some people have gotten attached to, but I haven't seen a lot of evidence that it is a dialect in itself. In order for something to be a dialect it needs to be quite stable, it needs to have features that have been shown to be very stable” [1, p. 1].

To a large extent, these opinions are rather subjective, which is not the drawback in the authors' arguments; rather it is a deficiency in the theory. This discussion would be unnecessary if the relevant characteristics could be measured and calculated. The circumstances surrounding formation of dialects vary; they can be characterized as being unique for each particular case.

“... individuals adapt and modify English to suit their needs on a local and global scale, and, in the process, are paving the way for new varieties of English ...” [1, p. 2].

It would probably be sufficient to compare historical, cultural, linguistic, etc. backgrounds of the formation of American or Indian English; with other variants of the English language the situation being similar. It is, therefore, can reasonably be assumed that the qualitative and quantitative characteristics of such variants would vary considerably. The circumstances surrounding the formation of European English have a number of specific features, namely

1. The speakers of the new variant are not L1 speakers, which was the case with American, Australian and some British dialects (according to M. Modiano's terminology [6] L1 speakers are native speakers whereas L2 speakers are individuals who acquired the ability to communicate in the language through the process of education);

2. The European continent does not belong to the “outer circle” countries. According to the B. Cachru [11] classification, the outer circle countries are those that experienced British colonization and where English continues to play an important role in the spheres of administration, judiciary and culture. Rather, the European countries, in fact not only EU members but all European countries should be viewed as the countries of the “expanding circle” where English is learned in the secondary and higher education institutions;

3. Unlike the situation with *Vinglish* (Vietnamese English) and *Chinglish* (Chinese English), the European English speakers do not share one L1. In case of the above mentioned variants, English has experienced the phonetic influence of one language in each case. The first and most notable changes occurred in the phonetic sphere. Indian, Chinese or African variants are readily distinguishable both from the standard (British or American) variants and from one another. European English is being influenced by many phonetically diverse languages. In order to be understood by all participants of communication, the speakers have to find a “neutral” variant of pronunciation and the most logical way is the correction against the standard.

In India, however, with its “multilinguistic” society, the situation closely resembles the one accompanying the formation of Euro English. The L2 speakers in that country do not share the single mother tongue; English is used not only for external, but also for internal communication; and English is important in political and judicial spheres.

The fundamental questions to be answered in the course of attempts to understand the nature of European English is whether

L2 speakers are “entitled” to form their own variant of the language given it is not their mother tongue and how “legitimate” this new variant would be. It appears that theoretical speculations in this respect should not govern; rather, the reality should take precedence. Presently, few researchers doubt the legality of Indian and African variants of the English language. Chinese and Vietnamese variants are joining this group receiving the similar recognition as the Australian variant. The major difference between these variants is the period of their evolution: the longer this period is the more distinct the features are, which differ them from the basic – British or American – variant. Among the above mentioned variants European English is the youngest, enjoying the shortest period of independent development. It is, therefore, can be reasonably predicted that it is going to acquire the growing number of individual features.

With account of the above said, the following **conclusions** may be drawn:

– Although the existence of European English has been recognized by European academic, educational and, partly, political circles, its nature remains disputable. The final solution of the issue and precise definition of European English may have a profound and lasting effect in political, cultural and educational spheres.

– The growing number of examples of the peculiarities of European English appear largely to the efforts of enthusiasts. There appears to have been no traces of “centralized” or official attempts to research into the phenomenon, obviously due to the lack of the official position on the issue. Even the initiation of such a study will undoubtedly throw more light on the problem.

– The basic current concepts view European English as: a) a set of learners' mistakes; b) professional jargon of European bureaucracy and judiciary; c) the combination of the first two variants; and d) a new variant (dialect) of the English language.

– English in Europe at large including the countries outside the EU has notably consolidated its position as the medium of communication, given the additional advantage of the possibility to communicate practically worldwide.

– The problems with the definition of European English include the facts that it has no native speakers and cannot, therefore, be presently recognized as an official dialect; it is still too diverse to be fixed as a single dialect; without the recognized standard it cannot be used for educational purposes.

– The basic difference between Euro English and other recognized variants of the English language is the duration of their evolution. Even the short period of research into the phenomenon provides the growing number of examples of its specific features.

– It may, therefore, be reasonably assumed that European English is an emerging new dialect (variant) of the English language at the initial stage of its formation and may be regarded as one of the “world Englishes”. The political recognition of this position will inevitably require more time and more notable changes in the new dialect, which should foster further study of the issue.

References:

1. <https://travelabroad.blog/learning-to-speak-euro-english-as-an-american-in-brussels/>
2. <https://www.economist.com/culture/2023/05/25/as-it-spreads-across-the-world-who-owns-english>
3. <https://www.euronews.com/2020/04/23/world-language-day-do-you-speak-euro-english>
4. https://www.eca.europa.eu/Other%20publications/EN_TERMINOLOGY_PUBLICATION/EN_TERMINOLOGY_PUBLICATION.pdf

5. C. Withrow. The rise of Euro English <https://courtneywithrow.medium.com/the-rise-of-euro-english-1bf0bf80dfb8>
6. M. Modiano. English in a post-Brexit European Union. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/weng.12264>
7. Should the EU adopt Euro-English as its official working language? Marco Modiano. <https://www.youtube.com/watch?v=M2CYM0P17NM>
8. <https://www.studysmarter.co.uk/explanations/english/international-english/english-as-a-lingua-franca/>
9. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching assessment <https://rm.coe.int/1680459f97>
10. <https://www.languageconnections.com/blog/euro-english/>
11. <https://www.studysmarter.co.uk/explanations/english/international-english/kachrus-3-concentric-circles/>

Алексєєв М. І., Алексєєва Л. І., Синьова Т. В.
Європейський англійський підхід до визначення

Анотація. У статті йдеться про феномен європейської англійської мови, який протягом останніх кількох десятиліть був і залишається предметом активних дискусій і досліджень як в академічному середовищі, так і серед широкої громадськості. Хоча факт європейської англійської мови рідко оскаржується, її природа залишається предметом суперечок. Опис його природи і його визначення, таким чином, набули особливої актуальності. Крім того, вирішення цієї проблеми, безсумнівно, матиме глибокий і тривалий ефект для європейської комунікаційної, політичної та освітньої сфер.

Враховуючи особливе значення, яке надається вивченню англійської мови в Україні та останні важливі урядові ініціативи в цій галузі, це дослідження має особливе значення для освітньої сфери цієї країни.

У статті досліджено роль англійської мови в галузі європейського спілкування. Це дозволило зробити висновок, що англійська стрімко стає основною мовою спілкування на політичному, діловому, освітньому та повсякденному рівнях. Сучасну європейську політику щодо мов та мовної освіти було проаналізовано на основі «Загальноєвропейських рекомендацій з мов: навчання, оцінка викладання». Відзначено певні неузгодженості в документі.

У статті наведено низку прикладів використання європейської англійської мови, які демонструють особливості лексики та нові моделі граматики. Багато з останніх прикладів стосуються розмовного використання, тоді як старіші належать переважно до професійної сфери європейської бюрократії та судової системи,

Сучасні погляди на природу європейської англійської мови, а саме: а) європейська англійська – це набір помилок учнів; б) європейська англійська – професійний жаргон європейської бюрократії та судочинства; в) європейська англійська є сумішшю перших двох варіантів; і європейська англійська є новим варіантом (діалектом) англійської мови. Проаналізовано аргументи «за» і «проти».

Оскільки основною відмінністю між європейською англійською та іншими визнаними варіантами мови є тривалість її еволюції, можна розумно припустити, що європейська англійська є новим діалектом (варіантом) англійської мови на початковому етапі його формування.

Ключові слова: європейська англійська мова, визначення європейської англійської мови, діалект (варіант), професійний жаргон, світова англійська мова, мовна освіта, система трьох кіл.

*Альбоща А. О.,**студентка 6 курсу факультету іноземних мов
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна**Песоцька Д. Л.,**кандидат філософських наук,
доцент кафедри романо-германської філології факультету іноземних мов
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

ВІДОБРАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ФРАНЦУЗЬКОГО НАРОДУ У ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ З ГАСТРОНОМІЧНИМ КОМПОНЕНТОМ

Анотація. У статті розглянуто зв'язок між мовою та культурою французького народу, проаналізовано двосторонній характер такого зв'язку, показано важливість дослідження національних рис характеру народу для розкриття його менталітету. Стаття присвячена аналізу взаємозв'язку між гастрономією, яка є невід'ємною частиною культури, та фразеологією, що характеризує ту чи іншу мову. Саме дослідження цих понять у комплексі дозволяє визначити особливості становлення й розвитку культури французького народу в цілому. Також у статті дається визначення основних понять, що використовуються у дослідженні – таких як «мова», «культура», «фразеологізм», «фразеологізм з гастрономічним компонентом». У статті надано також загальну характеристику французької кухні, визначено перелік продуктів, які користуються особливою популярністю у французького народу. У зв'язку із цим встановлено, що найбільш розповсюдженими у французькій мові є фразеологізми з гастрономічними компонентами, які пов'язані з їжею. Також у статті наведено приклади фразеологічних одиниць із гастрономічним компонентом, спираючись на класифікацію фразеологізмів, запропоновану науковицею О. Лапініною за предметно-поняттєвим відношенням. Серед досліджуваних фразеологічних одиниць надано вирази, що репрезентують продукти харчування тваринного та рослинного походження (а саме – м'ясо та м'ясні продукти; овочі та зелень); назви смакових додатків, приправи та сировини; назви готових страв); компоненти-гастрономіями на позначення алкогольних, слабоалкогольних та безалкогольних напоїв. Крім того, у статті проаналізована історія походження окремих фразеологічних одиниць з гастрономічним компонентом, і проаналізовано, що лежить в основі утворення зазначених фразеологічних одиниць. В результаті дослідження було зроблено висновки, що найпоширенішими критеріями, покладеними в основу утворення фразеологічних одиниць з гастрономічним компонентом є, зокрема, такі: закони біології – опис поведінки тих чи інших тварин, або особливості розвитку рослин, звички та традиції народу на певному історичному етапі, характерні особливості ведення його побуту, харчові уподобання народу тощо. А також у статті визначено потенційні напрямки застосування результатів дослідження для інших суспільних наук.

Ключові слова: культура, гастрономія, фразеологізми, фразеологізми з гастрономічним компонентом, французька кухня, фразеологічна картина французької мови, походжен-

ня фразеологічних одиниць з гастрономічним компонентом.

Вступ. Мова і культура тісно взаємопов'язані. Для успішного й комплексного вивчення будь-якої іноземної мови, логічним і навіть необхідним видається також пізнання культури тієї країни, мова якої вивчається. Одним із важливих аспектів культури народу є його менталітет. Саме для цього при дослідженні тієї чи іншої народної культури, важливо звертати увагу і на національні риси характеру певного народу.

Зв'язок між мовою і культурою є двостороннім, оскільки за допомогою мови формуються уявлення суспільства про культуру; культура ж, у свою чергу, визначає характер розвитку мови. Така тісна взаємозалежність мови і культури обумовлює виникнення національно-культурного компонента в значенні слова [1; 5].

Постановка проблеми. Невід'ємною складовою культури нації є гастрономія, оскільки їжа є важливим компонентом нашого повсякденного життя, вона є необхідною для нормального функціонування людини. Особливості національної кухні, процесів приготування їжі, традиції застіль – все це характеризує зв'язки між поколіннями в життєвому укладі того чи іншого народу, а тому має важливу роль для вивчення історії певної нації, для вивчення її культури.

Іншим явищем, яке дозволяє пізнати культуру, побут народу, спосіб його мислення, менталітет тощо, є фразеологія, яка, до того ж, допомагає зробити мову яскравішою і експресивнішою, збагатити словниковий запас.

Втім, на даний час лексико-семантичне поле «Їжа та напої», а тим більше у контексті фразеології, є одним із найменш досліджених, серед науковців відсутня навіть єдина термінологія на позначення тих чи інших понять. У зв'язку із цим вважаємо доречним дослідити зв'язок між фразеологізмами з гастрономічним компонентом французької мови та відображенням в них національної культури французького народу, а також визначити основні шляхи утворення таких фразеологізмів.

Аналіз наявних досліджень і публікацій. Особливості співвідношення між поняттями «мова» і «культура» були предметом дослідження багатьох вчених, серед яких В. Гумбольдт, Й. Гердер, Д. Ліхачов, Ю. Лотман, О. Потебня та інші.

Культурологічні та семантико-семіотичні особливості гастрономічної лексики різних мов також були предметом дослідження багатьох вчених, серед яких можна наз-

вати О. Лапінину, В. Дмитренко, І. Державецьку; М. Девіс, У. Остера, Т. Молес-Касес та ін. У своїх працях названі науковці досліджували культурологічні та семантико-семіотичні особливості гастрономічної лексики різних мов.

Крім того, особлива увага до гастрономічної культури, а також до вивчення сфери харчування проявляється, починаючи з 1960–1970-х років, і досліджується у працях таких вчених як К. Леві-Стросс, Р. Барт, М. Дуглас. Однак низка питань щодо особливостей гастрономічного дискурсу і в наш час залишається недослідженою, що залишає широке поле для подальших наукових розвідок.

Мета даної наукової роботи можна полягає у встановленні зв'язку між фразеологізмами з гастрономічним компонентом та національною культурою французького народу, дослідження найбільш розповсюджених шляхів утворення таких фразеологізмів та їхній взаємовплив із національною культурою.

Визначення основних понять дослідження. Перш за все, варто визначитися з термінологією, яку будемо застосовувати в даному дослідженні.

Так, мова – основний засіб спілкування і взаєморозуміння між людьми, сукупність загальноприйнятих у певному суспільстві знаків для називання предметів і явищ дійсності та правила комбінування цих знаків у процесі вираження думок [2, с. 374].

Під культурою ж ми розуміємо сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії [2, с. 343].

Фразеологізмом є семантично пов'язане сполучення слів, яке не утворюється у процесі мовлення відповідно до загальних граматичних і значеннєвих правил поєднання слів, а використовується у вигляді сталої, фіксованої конструкції з властивим їй лексичним складом та змістом [3, с. 272].

Важливо зазначити, що фразеологізми (інша назва – фразеологічні одиниці) є національно-специфічними одиницями мови, завдяки ним культурний потенціал народу передається з покоління в покоління. Саме у фразеологізмах проявляються особливості національної мови, і таким чином виражаються дух і своєрідність того чи іншого народу.

В рамках нашого дослідження необхідно надати визначення і ще одного терміну – фразеологізм з гастрономічним компонентом. Під ним варто розуміти таку одиницю, у складі якої наявний один або декілька компонентів-гастронімів. Під останніми розуміємо назви продуктів харчування рослинного або тваринного походження, смакових додатків, сировини, приправ, солодоців, готових страв та напоїв [5].

Виклад основного матеріалу. Як вже зазначалося раніше, на даному етапі серед науковців відсутня єдність у визначенні основних понять стосовно дискурсу на позначення лексико-семантичного поля «Їжа і напої». У зв'язку із цим різняться і класифікації самих гастронімів. У даній статті спиратимемося на класифікацію, запропоновану О. Лапініною.

Так, науковиця бере за основу предметно-поняттєве відношення, і виділяє за такою ознакою наступні тематичні групи:

1) продукти харчування тваринного та рослинного походження.

Дана група, у свою чергу, поділяється на наступні підгрупи: 1) м'ясо та м'ясні продукти; 2) злакові, крупи та мучні вироби; 3) овочі та зелень; 4) молоко та молочні продукти; 5) фрукти і ягоди; 6) риба та рибні продукти; 7) солодоці, горіхи та сухофрукти;

2) назви смакових додатків, приправи та сировини;

3) назви готових страв;

4) компоненти-гастроніми на позначення алкогольних, слабоалкогольних та безалкогольних напоїв [6].

Як вже було зазначено вище, життєвий устрій будь-якого народу відображається і в його кухні. На те, чим люди харчуються, впливають різноманітні природні, соціальні, економічні чинники. А тому фразеологізми з гастрономічним компонентом є осередками культурної інформації, яку вони увібрали в процесі становлення та розвитку тієї чи іншої нації. Система образів, запропонована фразеологізмами з гастрономічним компонентом французької мови, зумовлена особливостями культури французького народу, свідчить про його національно-культурний досвід та традиції.

Протягом вже багатьох століть саме Франція користується славою законодавиці кулінарного мистецтва, вважається батьківщиною гурманів. Увібравши в себе кулінарні традиції багатьох народів, французька кухня згодом і сама стала джерелом натхнення для послідовників з інших країн. Так, назви ряду французьких страв, соусів, вин тощо поповнили словниковий запас багатьох інших мов, і зрозумілі без перекладу, а тому їх можна почути на кухнях по всьому світу.

В основі класичної французької кухні лежать кухні регіональні. Втім, у своїй традиційній формі французька кухня вважається кухнею багатою. Та складність інгредієнтів та процесів приготування страв – далеко не єдина її якість. Однією з найвизначніших особливостей французької кухні є наявність у ній декількох сотень соусів, що надають кожній страві неповторний і вишуканий смак [7, с. 3].

Ще однією характерною особливістю національної французької кухні є достаток овочів та коренеплодів. Так, картопля, стручкова квасоля, шпинат, капуста різних сортів, цибуля тощо використовуються як для приготування закусок, перших і других страв, так і для гарнірів. А от молочних продуктів у французькій кухні використовується значно менше, у порівнянні з іншими європейськими країнами. Виняток становлять хіба що сири, яких у Франції існує не менше п'ятисот видів, та які відомі на весь світ [7, с. 4].

Французькі кухарі використовують усі види м'ясних продуктів: яловичину, баранину, птицю, дичину тощо. Особливе місце у французькій кулінарії посідають також паштети. Широко у цій національній кухні використовуються риба та морепродукти [7, с. 4].

Багатим є і вибір французьких класичних десертів, що славляться своєю вишуканістю та легкістю [7, с. 5].

Всі ці особливості національної французької кухні знайшли своє відображення і у фразеологічній картині французької мови. Проаналізувавши різноманітні джерела, доходимо висновку, що найбільш питома вага фразеологізмів з гастрономічним компонентом належить саме тим продуктам, які користуються найбільшою популярністю серед французів.

Розглянемо специфіку відображення французької національної культури, історії французького народу у фразеологізмах з гастрономічним компонентом.

Дослідимо, наприклад, історію фразеологізму «*coq du village*» – «перший хлопець на селі». З'явився цей вираз ще у XVI столітті, і тоді він позначав найбагатшу людину в селищі, яка ніби панувала над цим маленьким світом – аналогічно до півня, який був «королем» у своєму пташиному дворі. З часом

значення набуло певного відтінку звабливості: так, і в наші дні «першим хлопцем на селі» називають чоловіка, який є привабливим для протилежної статі, користується увагою і любов'ю жінок у своїй місцевості. Станом на цей час вираз набув і певної зневажливої окраски – «першим хлопцем на селі» можуть вважати і такого чоловіка, чий переваги доволі умовні, оскільки інші кандидати просто відсутні [8].

Аналізуючи історію вищезазначеного вислову, можемо дійти висновку, що у ньому відображено як характерні особливості поведінки півня як птаха, так і піднято важливе для французів питання – характеристика чоловіка, який користується підвищеною увагою з боку жінок. А хто як не французи знаються на відносинах і коханні?

Або подивимося на фразеологізм «*quand le vin est tiré, il faut le boire*», українським аналогом якого можна вважати прислів'я «взявся за гуж, не кажи, що не дужий». Дослівно ж вираз можна перекласти так: «коли вино налили [з діжки], то треба його випити». Значення даного фразеологізму зводиться до того, що кожну почату справу треба доводити до кінця. Така промовиста метафора проводить паралель зі справою, за яку ми взялися (вино вже дістали з діжки, воно налите в келихи), і від виконання якої ми не повинні відмовлятися (це вино треба випити). Крім того, це може означати, що навіть якщо ми зробили помилку, недооцінивши складність якоїсь роботи, у будь-якому випадку ми маємо довести її до кінця. Якщо поцікавитися датою виникнення цього фразеологізму, то можна напевно стверджувати, що він має дуже давню історію, оскільки згадки про нього знайдено ще у 1576 році у книзі французького поета Ж.-А. де Бефа «*Les mimes, enseignements et proverbes*» [9]. Як бачимо, символічним є те, що навіть говорячи про роботу, французи як поціновувачі вишуканих вин порівнюють її із цим напоєм, підкреслюючи тим самим важливість не тільки доведення справи до кінця, а також і вживання вина для комплексного прийому їжі.

Що стосується, наприклад, виразу «*cela ne mange pas de pain!*» – «це нічого не варто; це нічого не коштує», то історія його сягає також давніх часів, а саме – XVII століття, коли хліб був однією з основних складових тодішнього раціону, а, отже, і важливою статтею бюджету кожної родини. Оскільки відмовитися від хліба було неможливо, то бідні родини мусили щоразу оцінювати, чи можуть вони дозволити собі той чи інший товар, іншими словами – чи така покупка «з'їсть» запаси хліба, чи ні. Якщо це було по кишені, то покупку здійснювали, аргументуючи це тим, що «вона хліба не їсть», тобто – «це майже нічого не коштує» [10; 11]. Як бачимо, історія виникнення даного фразеологізму відображає й історію власне, французького народу, оскільки одразу надає нам уявлення про особливості харчування певної верстви населення у XVII столітті, а також демонструє особливості ведення його побуту.

На прикладі фразеологізму «*la fin des haricots*» – «кінець всьому, повний крах» можна прослідкувати культуру французького народу в контексті його розваг. Так, історія виникнення виразу сягає корінням у XX століття, коли популярними були настільні ігри, але «розмінними монетами» тоді були не гроші, а будь-які предмети, в тому числі – квасоля, що, власне, і є компонентом-гастронімом у фразеологізмі, що розглядається. Люди грали азартно, часто ставили на кін все, що мали. І от, коли квасоля закінчувалася, це означало, що людина втрачала все, адже вибувала з гри без права відігратися [12]. Так, дана фразеологічна одиниця надає нам детальну інформацію

про тогочасні звички, а також дозволяє проаналізувати культуру відпочинку на певному історичному етапі.

Розглянемо ще історію фразеологізму «*on ne prend pas / n'attrape pas les mouches avec du vinaigre*», яку можна перекласти українським прислів'ям «злістю нічого не досягнеш; ласкою досягнеш більше, ніж силою». У XVIII столітті з'являється інший вираз з аналогічним значенням – «*on prend plus de mouches avec du miel qu'avec du vinaigre*» який, по суті, є прообразом фразеологізму, що розглядається. Коли муха сідає на будь-яку рідину, то починає тонути. Якщо ніхто не прийде їй на допомогу, то муха так і помре. Тим не менше, комаха інстинктивно відрізняє хороші речі від поганих, а тому більш імовірним є те, що вона приземлиться на щось солодке (скажімо, на ложку меду), ніж на ложку з оцтом. А тому, даний фразеологізм складається також з кількох метафор: щось приємне (мед, цукор тощо), які так приваблюють мух, з одного боку, та неприємну річ (оцет), якої ці комахи радше уникатимуть, з іншого боку. Звідси і походить значення: якщо ви прагнете залучити муху до своїх сіток, краще залишити як приманку щось солодке, ніж кисле, або ж іншими словами – «щоб досягти бажаного, варто проявити доброту і лояльність по відношенню до іншого, а не демонструвати свою злість чи гнів» [13]. У даному фразеологізмі відображається життєва мудрість французів: спостереження за поведінкою комах дозволяє приміряти цю ситуацію також по відношенню до людей.

Висновки. Дослідивши ілюстративний матеріал даної статті, можемо дійти висновку, що в історії виникнення фразеологізмів з гастрономічним компонентом можуть лежати, наприклад, закони біології (опис поведінки тих чи інших тварин), відобразитися звички і традиції народу на певному етапі його історичного розвитку, особливості ведення побуту, харчові уподобання французів у ту чи іншу епоху тощо.

Таке різноманіття в походженні фразеологізмів з гастрономічним компонентом дозволяє глибше пізнати культуру французького народу, розкриває її особливості, показує навіть, яким був її розвиток у ретроспективі, що є надзвичайно важливим для філології, культурології, історії та інших суспільних наук, що обумовлює великий інтерес до дослідження даного питання, та визначає перспективи здійснення наукових розвідок у майбутньому.

Література:

1. Поляренко В.С. Мова і культура: Взаємодія та співіснування. Риси характеру українського народу як складова національної культури. *Молодий вчений*. 2015. № 5 (20). Ч. 3. С. 8–10.
2. Яковлева, А., Афонська, Т. Сучасний тлумачний словник української мови. Харків, 2007. 672 с.
3. Вступ до мовознавства : підручник / І.О. Голубовська та ін. ; за ред. І.О. Голубовської. Київ : ВЦ «Академія», 2016. 320 с.
4. Баран Я.А., Зимомря М.І. Теоретичні основи фразеології. Ужгород, 1999. 176 с.
5. Лапиніна О.Л. Національно-культурна своєрідність фразеологічних одиниць німецької мови з гастрономічним компонентом: дис. ... канд. філол. наук. : Київ, 2016. 255 с.
6. Лапиніна О.Л. Тематична класифікація компонентів-гастронімів фразеологічних одиниць німецької мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. № 14. С. 176–178.
7. Альхабаш О.А. Французька кухня. Харків, 2016. 72 с.
8. Coq du village. URL: <https://www.linternaute.fr/expression/langue-francaise/15850/coq-de-village/> (дата звернення: 07.08.2023)
9. Quand le vin est tiré, il faut le boire. URL: https://www.expressio.fr/expressions/quand-le-vin-est-tire-il-faut-le-boire?utm_

source=newsletter&utm_medium=mail&utm_campaign=weekly (дата звернення: 07.08.2023).

10. Cela ne mange pas de pain! URL: https://www.rtf.be/culture/dossier/chroniques-culture/detail_d-ou-vient-l-expression-ca-ne-mange-pas-depain?id=10731550#:~:text=Le%20pain%2C%20la%20B%2DA%2DS%2DE&text=Ce%20qui%20ne%20%22mange%20pas,conserv%C3%A9%20au%20fil%20du%20temps (дата звернення: 11.08.2023).
11. Cela ne mange pas de pain! URL: https://www.expressio.fr/expressions/ca-ne-mange-pas-de-pain?utm_source=newsletter&utm_medium=mail&utm_campaign=weekly (дата звернення: 11.08.2023).
12. La fin des haricots. URL: https://www.expressio.fr/expressions/la-fin-des-haricots?utm_source=newsletter&utm_medium=mail&utm_campaign=weekly (дата звернення: 11.08.2023).
13. On ne prend pas/n'attrape pas les mouches avec du vinaigre. URL: https://www.expressio.fr/expressions/on-n-attrape-pas-les-mouches-avec-du-vinaigre?utm_source=newsletter&utm_medium=mail&utm_campaign=weekly (дата звернення: 15.08.2023).

Alboshcha A., Pesotska D. Reflection of the national culture of the French people in phraseological units with a gastronomic component

Summary. The article considers the connection between the language and culture of the French people, analyzes the two-way nature of this connection, shows the importance of researching the national character traits of the people to reveal their mentality. The article is devoted to the analysis of the relationship between gastronomy which is an integral part of culture and phraseology which characterizes a certain language. It is the combined study of these concepts that allows to determine the peculiarities of the formation and development of the culture of the French people as a whole. The article

also defines the main concepts used in the research – such as "language", "culture", "phraseology", "phraseology with a gastronomic component". The article also provides a general description of French cuisine, defines the list of products that are particularly popular among the French people. In this connection, it has been established that the most widespread phraseological units in the French language are the phraseological units with gastronomic component which are related to food. The article also provides examples of phraseological units with a gastronomic component, based on the classification of phraseological units proposed by the scientist O. Lapinina according to the subject-concept relationship. Among the researched phraseological units there are expressions representing food products of animal and plant origin (namely, meat and meat products; vegetables and greens); names of flavorings, seasonings and raw materials; names of ready meals); gastronomic components for designation of alcoholic, low-alcohol and non-alcoholic drinks. In addition, the article analyzes the history of the origin of individual phraseological units with a gastronomic component and what underlies the formation of these phraseological units. As a result of the study, it has been concluded that the most common criteria used for the formation of phraseological units with a gastronomic component are, in particular, the following: laws of biology – description of the behavior of certain animals or features of plant development, habits and traditions of the people at a certain historical stage, characteristic features of their life, food preferences, etc. The article also identifies potential areas of application of research results to other social sciences.

Key words: culture, gastronomy, phraseological units, phraseological units with a gastronomic component, French cuisine, phraseological picture of the French language, origin of phraseological units with a gastronomic component.

*Андрощук К. М.,**викладач кафедри іноземних мов**Вінницького національного технічного університету*

УРБАНОНІМІЯ ВІННИЦІ У КОНТЕКСТІ ДЕКОЛОНІЗАЦІЇ І ДЕРУСИФІКАЦІЇ (ТРЕТЯ ХВИЛЯ ПЕРЕЙМЕНУВАНЬ 2022 Р.)

Анотація. У статті здійснено комплексне дослідження урбанонімів м. Вінниці у контексті деколонізації і дерусифікації у період 2022 р., з'ясовані загальні тенденції перейменування вулиць, заналізовані мотиви, що впливають на обрання нових назв для міських об'єктів.

Перейменування вулиць є важливим процесом, що сприяє адаптації історичного та культурного обличчя міста до сучасних історико-культурних та суспільно-політичних реалій.

Здобуття Україною незалежності у 1990 році стало необхідною передумовою для зміни радянських назв вінницьких урбанонімів, з метою декомунізації онімного простору міста. Перша хвиля перейменувань відбулася одразу ж після відновлення української державності, друга – після подій 2014 року: Революції Гідності та початку російсько-української війни.

Третя хвиля перейменувань розпочалася 2022 року, коли Російська Федерація розв'язала велику війну проти України.

Перейменування вінницьких урбанонімів на цьому етапі було зумовлене процесами деколонізації та дерусифікації. Перейменовувалися вулиці, названі не лише на честь радянських діячів (оскільки більшість таких назв були змінені ще під час попередніх двох хвиль перейменувань), а й на честь російських письменників, композиторів та науковців, адже будь-який культурний зв'язок з державою-агресором став недоречним. Нові часи потребували нових героїв, а тому на мапі міста з'явилися вулиці, названі на честь воїнів, загиблих під час російсько-української війни, на честь інших країн та міст-побратимів, які підтримали Україну у боротьбі з агресором. Окрім того, 9 вулицям повернули їхні історичні назви.

Загальні тенденції перейменування вінницьких урбанонімів у 2022 році зумовлені насамперед соціальною мотивацією. Згідно з результатами дослідження, переважає більшість урбанонімів – меморіальні (80 назв), основною метою яких є увіковічнення пам'яті про видатних діячів міста чи країни. Асоціативні та довільні складають невелику частку новостворених урбанонімів (13 і 7 назв відповідно), а оціночні представлені лише двома назвами.

Ядром джерельної бази відонімних назв є власні імена: антропоніми, що складають 85% від усіх відонімних урбанонімів, та топоніми (15%). Відапелятивні урбаноніми знаходяться на периферії джерельної бази: від загальних іменників утворено лише 14% вінницьких урбанонімів.

Ключові слова: деколонізація, дерусифікація, урбаноніми, годоніми, мотивація, перейменування.

Постановка проблеми. Зміни в назвах вулиць та міських об'єктів – це природний історичний процес, що віддзеркалює динаміку змін у суспільстві, його цінностях та сприйнятті своєї ідентичності. Урбаноніми є предметом не лише історичних

і краєзнавчих, а й лінгвістичних досліджень, оскільки аналізуючи еволюцію назв вулиць, провулків, проспектів та площ, мовознавці вивчають, як змінювалася мовна картина міста.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню урбанонімів присвятили свої праці мовознавці А. Беспала, Л. Буряк, К. Галас, Ю. Карпенко, О. Купчинський, В. Лучик, А. Титаренко, І. Сабадош, М. Цілина, А. Ященко, Р. Яцків. Ці вчені глибоко досліджували структуру та еволюцію назв українських міських та сільських об'єктів, аналізували вплив історичних, культурних та політичних факторів на формування топонімів.

Мікротопонімію українських міст вивчали Г. Бачинська, Г. Гримашевич, Х. Зикань, Р. Ляшенко, М. Романюк, Є. Степанов, М. Тахтаулова, М. Тишковець, Я. Янчишена, соціологічний аналіз процесів декомунізації здійснювали О. Гриценко, Л. Малес, І. Павленко та ін.

Проблеми перейменування міського топонімікону знайшли своє висвітлення у працях І. Гуменчук, Н. Темірової, О. Тарасенко, Ю. Фернос, О. Негер. Урбанонімам Вінниці присвячені студії К. Кузіної про ідеологічну складову політики радянської міського простору Вінниці у 1920–30-х роках, Т. Каросвої про топонімічні практики пострадянської Вінниці, а також О. Гнатюка, який здійснив компаративний аналіз міських найменувань Запоріжжя, Вінниці та Києва.

Їхні праці стали важливим внеском у дослідженні міського простору Вінниці, її культурної спадщини та історії. Однак, не зважаючи на значну кількість історичних та лінгвістичних досліджень, урбаноніми Вінниці досі залишалися поза рамками системного лінгвістичного дослідження.

Метою статті є аналіз урбанонімів міста Вінниці у контексті деколонізації та дерусифікації, з'ясування загальних тенденцій перейменування вінницьких вулиць та аналіз мотивів, що впливають на обрання нових назв для міських об'єктів.

Джерельною базою слугували списки назв вулиць м. Вінниці та офіційний сайт Вінницької міської ради.

Виклад основного матеріалу. Перейменування вулиць є важливим процесом, що сприяє адаптації історичного та культурного обличчя міста до сучасних історико-культурних та суспільно-політичних реалій.

Перша офіційна зміна назв вінницьких вулиць відбулася 1910 року, і з тих пір вони ще не раз змінювали свою назву. Імперський період, встановлення СРСР на теренах країни, окупація німецько-фашистськими військами – усі ці події зумовлювали деномінацію міського топонімікону. Здобуття Україною незалежності у 1990 році запустило масштабний процес перейменування вінницьких урбанонімів, з метою декомунізації онімного простору міста. Перша хвиля відбулася одразу ж після відновлення української державності, друга – після подій

2014 року: Революції Гідності та початку російсько-української війни на сході країни [1, с. 17].

Третя хвиля перейменувань розпочалася майже одразу після 24 лютого 2022 року, коли Російська Федерація розв'язала агресивну війну проти України. Жителі міста висловити своє відверте небажання проживати на вулицях, назви яких тим чи іншим чином прославляють державу-агресора.

Тому вже 29 квітня 2022 року на сесії міської ради було ухвалене рішення про зміну 15 урбанонімів Вінниці.

- вулицю Московську та її провулки – на Маріупольську;
- вулицю, провулок та тупик Маяковського – на Синьоводську;
- вулицю та провулок Ватутіна – на Левка Лук'яненка;
- вулицю Суворова – на Миколи Стаховського;
- вулицю та провулок Кутузова – на братів Котенків;
- парк Дружби Народів – на Вишньський парк.

26 травня 2022 року на черговій сесії міськради було вирішено увіковічнити вирішальну роль Збройних Сил України у боротьбі з ворогом у назвах трьох вулиць:

- Героїв поліції (колишня назва – О. Блока);
- Захисників Неба (колишня назва – К. Тімірязєва);
- Героїв Нацгвардії (колишня назва – М. Некрасова).

Щоб процес перейменування був виваженим, системним, історично та культурно доцільним, міська рада ініціювала громадські слухання щодо зміни назв вулиць, провулків, парків та площ. За підсумками цих обговорень 30 вересня 2022 року було затверджене рішення про зміну назв 161 урбаноніма.

Однак і на цьому процесі перейменування не завершився. 25 листопада 2022 року депутати Вінницької міської ради ухвалили рішення про перейменування 52 вулиць, провулків і площ громади (з них – 25 урбанонімів міста), а безіменна вулиця від Немирівського шосе до аеропорту «Вінниця» була названа на честь генерала Трейка.

Загалом назви змінили 232 вулиці, провулки, проїзди, тупики, бульвари, площі та парки вінницької громади [2], 205 із них – це об'єкти міста. Таким чином карта Вінниці набула свого остаточного вигляду станом на вересень 2023 р.

Перейменування вінницьких урбанонімів у 2022 році було зумовлене процесами деколонізації та дерусифікації. Навіть назви вулиць на честь російських (радянських) діячів культури чи науки, які раніше не викликали негативних асоціацій, тепер потребували негайного перейменування, адже нагадування про будь-який культурний зв'язок з державою-агресором був недоречним. На мапі міста з'явилися вулиці, названі на честь воїнів, загиблих під час російсько-української війни, на честь інших країн та міст, які надали найбільшу допомогу Вінниці після повномасштабного вторгнення, а 9 вулицям повернули їхні історичні назви, акцентуючи увагу на зв'язку поколінь.

Переважну більшість новоназваних урбанонімів складають **меморіальні** назви. Це пам'ятні найменування, що мають на меті увіковічнити імена тих, хто зробив неocenний вклад у розвиток міста чи держави. До них належать:

1. *Урбаноніми, названі на честь історичних та громадських діячів:* вулиці Степана Бандери, князя Володимира, генерала Григоренка, Олекси Довбуша, Михайла Драгоманова, Сергія Єфремова, Євгена Коновальця, Богуща Корецького, Миколи Костомарова, Левка Лук'яненка, Олександра Лотоцького, сенатора Макклєйна, Михайла Малишенка, Володимира Мачушенка, Джеймса Мейса, Володимира Муляви, Ярослава

Немеца, Семена Олійничука, Раїси Панасюк, Софії Русової, Миколи Стаховського, Надії Суровцової, генерала Трейка, Святослава Хороброго, Євгена Чикаленка, Романа Шухевича.

2. *Урбаноніми, названі на честь загиблих воїнів російсько-української війни:* вулиці Романа Балаби, Дмитра Білокоця, Олександра Божка, Володимира Даценка, Олексія Зінов'єва, Павла Корнелюка, братів Котенків, Антона Листопада, Олексія Миргородського, Василя Сліпака, Анатолія Черниша.

3. *Урбаноніми, названі на честь видатних діячів культури:*

- *письменників:* вулиці Василя Барки, Олесандри Бурбело, Остапа Вишні, Вацлава Гавела, Ісмаїла Гаспринського, Леоніда Глібова, Івана Дзюби, Януша Корчака, Михайла Ореста, Уласа Самчука, Євгена Сверстюка, Івана Світличного, Василя Симоненка, Григорія Сковороди, Олени Теліги, Миколи Хвильового;
- *художників:* вулиці Яна Засідателя, Григорія Нарбута, братів Малакових, Казимира Малевича, Марії Приймаченко, Василя Сильвестрова, Василя Хмелюка, Тетяни Яблонської;
- *музикантів:* вулиці Артема Веделя, Остапа Вересая, Мирослава Скорика;
- *архітекторів:* вулиці Василя Кричевського, Романа Мерхеля, Діонісія Міклера;
- *працівників кіно і театру:* вулиці Юрія Іллєнка, Олександра Немченка;
- *фольклористів:* вулиці Насті Присяжнюк, Гната Танцюри.

4. *Урбаноніми, названі на честь представників духовних професій:* вулиці Василя Гречулевича, Василя Лепківського;

5. *Урбаноніми, названі на честь представників інших професій:*

- *журналіст* (вулиця Гарета Джонсона),
- *космонавт* (вулиця Леоніда Каденюка);
- *науковець, мовознавець* (вулиця Сергія Смеречинського).

Відзначимо, що ця класифікація має свої обмеження, оскільки одну і ту ж особу можна віднести до різних груп в залежності від її досягнень у різних сферах. Але головний акцент робився на тій галузі, в якій ця особа була найбільш успішною на відомою.

Згідно із твердженням Ю. Фернос, меморіальними назвами слід вважати не лише ті, що присвячені конкретним історичним постатям, а й ті, що відображають більш загальні, ширші поняття або певні історичні події [3, с. 230]. Сюди зараховуємо вулиці: Героїв Поліції, Героїв Нацгвардії, Захисників неба, Праведників Світу, Синьоводська (на честь битви під Синіми Водами), Скіфська, Уличівська (уличі – слов'янські племена, що жили на теренах сучасної Вінниці).

Отже, найбільшу частку меморіальних назв урбанонімів міста Вінниці складають назви на честь видатних представників культури і мистецтва (31 найменування), історичних та громадських діячів минулого (26 найменування), а найменшу – вулиці, які носять назви представників духовництва (2 найменування) або інших професій (3 найменування). Проміжне значення мають урбаноніми, названі на честь воїнів, які загинули у російсько-українській війні (11 найменувань) і назви, не пов'язані з конкретною особистістю (7 найменувань). Відсоткове співвідношення цих номінацій можна простежити на рис. 1.

Рис. 1

Наступна група – це **асоціативні** урбаноніми, які описують об'єкт за його стосунком до іншого об'єкта, який розташований певній вулиці або біля неї [4, с. 174]. До них належить 16% досліджуваних урбанонімів.

За характером об'єкта, який мотивував назву міського топоніма, виокремлюємо такі групи:

1. *Урбаноніми, назви яких вказують на близькість певних об'єктів міського ландшафту чи інфраструктури:* парк Вишенський (біля озера Вишенька), площа Каліча (на місці р. Каліча), площа Царина (місце для випасання худоби), вулиці Дьогтянецька (біля р. Дьогтянець), Крутнів Яр (поруч з однойменним урочищем), Лівобережна, Ринкова, Підлісна, Політехнічна, Соняшникова (біля Олісжиркомбінату).

Лише 7% від перейменованих урбанонімів становлять **довільні** урбаноніми, тобто такі, у яких назва вулиці чи площі не співвідноситься із назвою об'єкта. Вони схожі на меморіальні урбаноніми, але названі не на честь певної особи, групи осіб чи історичних подій, а відображають більш широкі поняття. Таку групу урбанонімів О.Негер називає «назвами-вшануваннями» [5, с. 330].

За семантикою урбаноніми цієї групи можемо поділити на такі групи:

1. *Урбаноніми на пошану українських міст:* вулиці Запорізька, Маріупольська.

2. *Урбаноніми на пошану іноземних міст:* вулиці Варшавська, Гданська, Паневежиська (від назви литовського міста-побратима Паневежиса).

3. *Урбаноніми на пошану інших країн:* вулиці Болгарська, Польська.

На периферії вінницького мікротопонімікону знаходяться **оціночні** урбаноніми, які виражають внутрішнє оцінювання мовцем певного явища. О. Негер називає такі урбаноніми дескриптивно-оцінними [5, с. 330].

У процесі перейменування на карті Вінниці з'явилися лише дві такі назви: вулиці Барвіста і Славетна.

Отже, можемо стверджувати, що назви вулиць у Вінниці мають соціальну мотивацію. Згідно з результатами дослідження, більшість з них є меморіальними (80 назв), значно менше асоціативних (13 назв). Довільні та оціночні назви, які не мають яскраво виражених соціальних мотивів, є значно менш поширеними і складають лише невелику частину міського топонімікону (7 і 3 назви відповідно). Кількісне співвідношення мотиваційних груп урбанонімів можна простежити на рис. 2.

Рис. 2

Під час дослідження джерельної бази та процесів формування урбанонімів у місті Вінниці ми виділили два основних типи:

1. *Відонімні урбаноніми:* це назви, які утворені на основі власних імен. Ця група становить близько 86% всіх урбанонімів міста. Основну частину складають антропоніми – власні імена людей (85% всіх відонімних урбанонімів), а топоніми стали основою лише для 15% годинімів.

2. *Відапелятивні урбаноніми:* це назви, які утворені від загальних іменників і не мають зв'язку із конкретними особами чи подіями. Ця група становить 14% від усіх урбанонімів міста.

Висновки. Процес перейменування вінницьких урбанонімів у 2022 році був зумовлений процесами деколонізації та дерусифікації, що розпочалися після повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України. Усього у Вінниці було перейменовано 205 об'єктів (102 назви).

Основним принципом перейменувань третьої хвилі став принцип глорифікації, спрямований на вшанування видатних осіб. Особливістю деномінаційного процесу 2022 року стало збільшення кількості урбанонімів, названих на честь героїв російсько-української війни й представників духовенства, а також повернення вулицям та площам міста історичних назв.

Можемо підсумувати, що Вінниця, як місто з багатою історією та традиціями, утримує баланс між спадщиною минулого та вимогами майбутнього через невпинний процес переосмислення та перейменування.

Література:

1. Андрощук К.М. Урбаноніми Вінниці у контексті деколонізації (друга хвиля перейменувань 2015–2016 рр.) *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*, 2022. № 58. С. 17–20.
2. На честь Степана Бандери, генерала Трейка, Воїнів-добровольців... У Вінницькій громаді переймували іще понад пів сотні вулиць. *Сайт Вінницької міської ради*. URL: <https://www.vmr.gov.ua/na-chest-stepana-bandery-henerala-treika-voiviv-dobrovoltziv-vinnitskii-hromadi-pereimenuvaly-ishche-ponad-piv-sotni-vulyts>
3. Фернос Ю. І. Вплив процесів деколонізації на систему урбанонімів м. Умані. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*, 2018. № 2 (16). С. 299–304.
4. Титаренко А. А. Місце урбанонімів у загальній класифікації онімів. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*, 2013. Вип. 9 (2). С. 171–180.
5. Негер О. Б. Сучасна офіційна урбанонімія міста Ужгорода. *Науковий вісник Ужгородського університету : серія: Філологія*, 2021. – Вип. 1 (45): С. 327–333.

Androshchuk K. Urbanonymy of Vinnytsia in the context of decolonization and de-Russification (the third wave of renamings in 2022)

Summary. The article comprehensively examines the urban names of the city of Vinnytsia in the context of decolonization and de-Russification in the period of 2022, studies the general trends of street renaming, analyzes the motives influencing the choice of new names for city objects.

The renaming of streets is an important process that contributes to the adaptation of the historical and cultural face of the city to modern historical-cultural and socio-political realities. Ukraine's independence in 1990 became a necessary prerequisite for changing the names of Vinnytsia urban names, with the aim of decommunizing the anonymous space of the city. The first wave of renamings took place immediately after the restoration of Ukrainian statehood, the second – after the events of 2014: the Revolution of Dignity and the beginning of the Russian-Ukrainian war.

The third wave of renaming began in 2022, when the Russian Federation unleashed a major war against Ukraine. The renaming of Vinnytsia urban names at this stage was determined by the processes of decolonization and de-Russification. Streets were renamed not only after Soviet figures (since most of such names were changed during

the previous two waves of renaming), but also after Russian writers, composers and scientists, because any cultural connection with the aggressor state became inappropriate.

New times needed new heroes, and therefore streets appeared on the city map named after the soldiers who died during the Russian-Ukrainian war, in honor of other countries and sister cities that supported Ukraine in the fight against the aggressor. In addition, 9 streets were given back their historical names.

The general trends of renaming Vinnytsia urban names in 2022 are due primarily to social motivation. According to the results of the research, the vast majority of urban names are memorial (80 names), the main purpose of which is to perpetuate the memory of prominent figures of the city or country. Associative and arbitrary make up a small share of newly created urban names (13 and 7 names, respectively), and evaluative ones are represented by only two names. The core of the source base of homonyms are proper names: anthroponyms, which make up 85% of all homonymous urban names, and toponyms (15%). Appellative urban names are on the periphery of the source base: only 14% of Vinnytsia urban names are formed from common nouns.

Key words: decolonization, de-Russification, urban names, proper names, motivation, renaming.

*Бабчук Ю. Й.,**кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов природничих факультетів
Київського національного університету імені Тараса Шевченка**Бабій С. М.,**кандидат філософських наук,
доцент кафедри іноземних мов природничих факультетів
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

БІЛІНГВІЗМ ЯК СОЦІО-КУЛЬТУРНЕ ЯВИЩЕ

Анотація. Стаття присвячена опису білінгвізму, виявлення соціальної природи поняття, ілюстрації тлумачень терміну, послідовності висвітлення соціолінгвістичних та культурних аспектів його вивчення.

У статті йдеться про проблеми вивчення білінгвізму у процесі розвитку сучасного суспільства та представлено опис явища білінгвізму в аспекті соціокультурної та мовної взаємодії. Авторами статті розглянуто двомовність у соціолінгвістичному плані та визначення поняття білінгвізму як невід'ємної ознаки творення культурних процесів. Проведено аналіз різних визначень явища білінгвізму та виявлено соціальну природу білінгва. У статті виявлено різні види білінгвізму наголошено на важливості соціальної природи білінгвізму. Наведено різні визначання терміну білінгвізм, розглянуто випадки білінгвізму, зокрема монолінгвізм та пасивний білінгвізм.

Автори відзначають важливість значення поняття білінгвізму/ двомовності не лише у соціальній але й культурній взаємодії. Проілюстровано широке і вузьке поняття білінгвізму. У статті автори аналізують соціолінгвістичний аспект у дослідженні білінгвізму, виявлено типи білінгвізму у рамках зазначеного аспекту.

Виявлено сприяння підвищенню ефективності білінгва, окреслено перспективу подальшого дослідження явища двомовності. Авторами статті описано вплив чинників на розвиток білінгвізму як соціо-культурного явища, утворення єдиних освітніх просторів. Представлено погляди вітчизняних та зарубіжних лінгвістів щодо вивчення явища двомовності та подано різні тлумачення поняття білінгвізм. У статті автори зазначають появу нового лінгвокультурного простору, що представлено інтерференцією. Проілюстровано необхідність вивчення комплексу проблем, пов'язаних з функціонуванням двомовності та її інтеграції. В статті також запропоновано нові підходи дослідження інтерференції в етноспецифічних та лінгвокультурологічних аспектах. У статті проаналізовано необхідність вивчення проблем пов'язаних з формуванням та функціонуванням двомовності.

Ключові слова: білінгвізм, сприйняття, соціо-культурне явище, білінгв, інтерференція.

Постановка проблеми. Зростання інтересу до проблем білінгвізму в сучасних мовознавчих студіях, зумовило зростанням інтересу до питань мовної політики та планування, мовної екології, мовних контактів тощо. В свою чергу це стало поштовхом до пошуку соціально детермінованих чинників формування білінгвізму [1].

Події останніх років, що відбуваються у політико-економічних і соціально-культурних сферах нерозривно пов'язані з прагненням України до відкритого суспільства та інтеграції в єдиний європейський культурно-освітній простір [2]. Міжнародні відносини, що стрімко розвиваються, ведуть до тісної взаємодії різних культур і цивілізацій. Розвиток відкритого інформаційно-комунікативного простору створює передумови та умови для розповсюдження двомовності або білінгвізму як провідної тенденції мовного розвитку сучасного суспільства. Як наслідок цієї ситуації є інтерференція-володіння кількома мовами [1].

Сучасні дослідження мовної практики передбачає вивчення явища білінгвізму. Вияв таких категорій як правильність мови, спеціальні термінологія, риторичні та дискурсивні практики залежить саме від контактування однієї мови з іншою. У ситуації білінгвізму дві мови існують у межах одного колективу, і їх рівноправно використовують у певних комунікативних ситуаціях залежно від соціальних потреб та інших параметрів комунікативного акту [2].

Аналіз останніх досліджень. Традиція вивчення двомовності в закордонній лінгвістиці склалася досить давно. Вагомий внесок у її дослідження зробили іноземні вчені У. Вайнрайх, К. Бейкер, Ф. Грожан, Ч. Фергюсон, Дж. Фішман, Р. Белл, У. Ламберт тощо. Найпопулярнішою працею з теми взаємодії та контактів між мовами й діалектами є праця У. Вайнрайха «Мовні контакти», де практику паралельного користування мовами науковець називає двомовністю, а осіб, які її здійснюють, двомовними [3, с. 22]. У дослідженнях іноземних науковців термін білінгвізм трактують як володіння двома мовами на рівні носія мови (Л. Блумфілд), як можливість формувати закінчені й змістовні вислови іншою мовою (Е. Гауген), термін білінгвізм використовують, аби описати дві мови, що співіснують у свідомості індивіда (К. Бейкер) тощо.

На сьогодні існують різні визначення білінгвізму. Загальноприйнятою вважають дефініцію американського лінгвіста У. Вайнрайха, який білінгвізмом називав практику наперемінного використання двох мов [3, с. 22]. На сьогодні, багато мовознавців в основу визначення білінгвізму кладуть не рівень володіння мовами, а почергове їх використання. Зокрема, представимо визначення білінгвізму за В. М. Брициним, що подано в енциклопедії «Українська мова», а саме як практику індивідуального або колективного використання кількох мов в межах однієї держави або соціальної спільноти у певних комунікативних ситуаціях [4, с. 131].

Метою статті є визначення поняття білінгвізму як соціально-культурного явища інформаційного простору.

Білінгвізм як сучасне соціально-культурне явище розвивається під впливом багатьох чинників, а саме посилення ролі соціокультурного компонента; вивчення культури інших країн і більш глибоке усвідомлення своєї власної культури, участь в «діалозі культур»; – створення єдиних освітніх просторів (загальноєвропейського та міжнародного освітнього просторів) і, як наслідок, прагнення людей до досягнення загальноєвропейського рівня володіння іноземними мовами; а також розвиток світового інформаційного простору, стрімке поширення таких сучасних інформаційних і комунікаційних технологій як телебачення та Інтернет, різних засобів масової комунікації; – використання нових інформаційно-комунікативних технологій, розвиток дистанційної форми навчання, навчання в режимі on-line та ін. [5]. Значення білінгвізму як соціокультурного явища сучасного суспільства незаперечне, оскільки поява двомовності сприяє зближенню народів, мирному вирішенню питань співіснування, виробленню навичок шанобливого ставлення до культури і мови, традицій і звичаїв інших народів, формуванню загальних завдань і цілей у процесі інтеграції. У цьому контексті білінгвізм як тенденція мовного розвитку сучасного суспільства дає людині можливість усвідомити своє місце і свою культуру в діалозі культур і цивілізацій у процесі співробітництва та кооперації з іншими людьми [2].

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи білінгвізм у соціолінгвістичному плані розуміють «співіснування двох мов у межах одного мовленнєвого колективу, який використовує ці мови у відповідних комунікативних ситуаціях, залежно від різних параметрів комунікативного акту» [5]. Слід зазначити, що основна увага зосереджена не на рівні володіння кожною з мов, а на функціонуванні мов у мовленнєвому колективі та є проявом функціонального або соціального білінгвізму [2]. Розрізняють інші види білінгвізму, а саме категоріальний або академічний, окремі підвиди якого взагалі не передбачають володіння мовою у процесі комунікації. Для прикладу представимо технічний білінгвізм, а саме вивчення мови для роботи зі спеціальною літературою [3].

Соціальна природа білінгвізму видається безсумнівною. Деякі вчені (У. Лабов, І. Джонсон) розглядають білінгвізм не лише як соціальне явище, але й використовують із стилістичною метою. Як наслідок, в соціальному плані надається перевага тій чи іншій мові залежно від ситуації. У зв'язку з вище зазначеним, соціального значення набуває ставлення до кожної з мов в умовах білінгвізму в групах, соціальних верствах та загалом у суспільстві. Важливу роль відіграє і зв'язок соціальних оцінок, не лише реакції на зміну ситуації спілкування з явищем переключення коду [2, с. 125]. Отже, поняття білінгвізму розглядають у двох аспектах Наведені вище твердження соціолінгвістичному та комунікативному. З огляду на зазначені вище твердження, визначимо, що білінгвізм – це здатність індивіда або мовної спільноти по чергово використовувати дві або декілька мов для забезпечення комунікативних потреб [5].

Слід розмежувати широке і вузьке розуміння білінгвізму. У широкому розумінні білінгвізм, в даному випадку субординативний це практика по чергового використання двох мов, коли кожен мовець, вважається білінгвом, якщо використовує елементи двох мов незалежно від рівня мовної компетентно-

сті у кожній із них. Вузьке розуміння білінгвізму – можливість зіставляти знаки кожної з мов безпосередньо із сигніфікатом, не використовуючи як посередника іншу мовну систему [2]. Ми дотримуватимемося саме вузького розуміння білінгвізму. Білінгвом у вузькому розумінні буде мовець чи мовний соціум (в умовах масового білінгвізму), який послідовно і регулярно на даному етапі використовує дві мови для забезпечення своїх комунікативних потреб, які здійснюють інтерферуючий вплив одна на одну. Слід розглянути випадки обмеженого білінгвізму, коли мовець стає білінгвом на обмежений час, а потім знову повертається до монолінгвальної практики (випадки тимчасової трудової міграції). Повертаючись до монолінгвізму, мовець відразу не втрачає навичок спілкування іншою мовою, але не використовує їх у жодній комунікативній ситуації (пасивний білінгвізм), тому з точки зору лінгвістичного розуміння не є білінгвом [2; 3].

Вивчення білінгвізму в певних соціальних умовах неоднорідне і містить цілий ряд конкретних дослідницьких проблем. Серед перспектив досліджень у цьому напрямку слід відзначити, зокрема, проблему ступеня володіння обома компонентами білінгвізму (мовної компетенції), проблему ситуативної реалізації знання першої та другої мов та питання кодового переключення, проблему специфіки формування «образу світу» у білінгвів і т. ін. Розв'язання цих дослідницьких проблем дає можливість чіткого теоретичного обґрунтування прикладних досліджень білінгвізму і суміжних понять [2].

Розглядаючи двомовність як основну тенденцію мовного розвитку сучасного суспільства, слід зазначити, що інформаційні процеси в сучасному світі привели до корінних соціальних змін, і поряд з інформаційною революцією, людство є свідком мовної революції, в основі якої лежать соціально-комунікативні процеси білінгвізму [6].

Розвиток глобальних білінгвальних (мультилінгвальних) процесів сучасності пов'язано, насамперед, з цінністю переданої інформації. Зважаючи на такі сучасні інформаційні та комунікаційні технології як телебачення та Інтернет, різні засоби масової комунікації, сучасний білінгвізм стрімко поширюється по всьому світу [2]. Розширення меж світового інформаційного простору в сучасному суспільстві робить обмін інформацією на білінгвальної основі найважливішим чинником функціонування єдиного міжкультурного простору. Будучи своєрідним перетином як мінімум двох мов, білінгвізм сприяє формуванню у людини нової інформаційної культури. Володіння іноземними мовами полегшує сприйняття іншої культури, надає можливість активно функціонувати в соціально-інформаційному просторі сучасного співтовариства [7; 8; 9]. Білінгвізм стає ознакою культури, і необхідність усвідомлення цього явища в контексті освоєння культурних цінностей є найважливішим завданням сучасного етапу розвитку цивілізації. Проте інтерференція (вперше цей термін виник у Празькій лінгвістичній школі, де вона визначалася як процес відхилення від норм контактуючих мов) як процес та результат процесу мовлення становить порушення носієм двомовності та багатомовності правил співвідношення контактуючих мов, які проявляються в його мові у відхиленні від норми [9]. Інтерференція – це невід'ємна складова частина процесу повільного, поступового проникнення того чи іншого іншомовного елемента в систему сприймаючої мови. Таким чином, необхідність вивчення комплексу проблем, пов'язаних з формуванням і функціонуванням двомовності, значно зросла в умовах

нової хвилі всесвітньої інтеграції. Білінгвізм як соціальне явище набуває все більшого значення і стає важливим атрибутом інформаційного суспільства [5].

Висновки. Вивчення явища білінгвізму в певних соціальних умовах неоднорідне і містить цілий ряд конкретних дослідницьких проблем. Серед перспектив досліджень у цьому напрямку слід відзначити проблему ступеня володіння обома компонентами білінгвізму (мовної компетенції), проблему ситуативної реалізації знання першої та другої мов та питання кодового переключення, проблему специфіки формування “образу світу” у білінгвів; виявлення впливу мовної картини світу на іншомовний акцент білінгва; дослідження особливостей процесів кодування смислу в інтерферованому мовленні білінгвів [2; 6].

Зростання ролі англійської мови як засобу міжкультурного спілкування, вбачає дослідження інтерференції з урахуванням етноспецифічного та лінгвокультурологічного аспектів. Розв’язання цих дослідницьких проблем дає можливість чіткого теоретичного обґрунтування прикладних досліджень білінгвізму і суміжних понять [5; 10].

Література:

- Палінська О.М. Білінгвізм в аспекті соціально-мовної взаємодії. *Вісник Львів. Ун-ту*. 2004. Серія філол. Вип. 34. Ч. I. С. 340–345.
- Рибіна Н.В. Білінгвізм та інтерференція як тенденції мовного розвитку сучасного суспільства: проблеми та способи їх вирішення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Філологічна. 2015. Вип. 59. С. 176–178.
- Вайнрайх У. Языковые контакты. Київ. 1979. 263 с.
- Русанівський В. Українська мова / енциклопедія. Київ 2004. 824с.
- Directory of higher education institutions in the European Community. Second edition : Task Force for Human Resources, Education. Brussels, Luxembourg, 2004. 567 p.
- Малишева А.В. Проблема визначення терміну «мовна інтерференція» веб-сайт. URL: <http://intkonf.org/malisheva-av-problema-viznachennya-terminu-movna-interferentsiya/> (дата звернення: 07.06.2023).
- Moyer A. Foreign Accent: The Phenomenon of Non-native Speech. Cambridge, 2013. 218 p.
- Шовгун Н.О. Формування українського сленгу в мовленнєвій діяльності малих соціальних груп. *Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка*. 2000. 176 с.
- Шумарова Н.П. Мовна компетенція особистості в ситуації білінгвізму. Київ. 2000. 284 с.
- Moyer A. Foreign Accent: The Phenomenon of Non-native Speech. Cambridge, 2013. 218 p.
- Валігура О.Р. Лінгвокогнітивні і комунікативні основи фонетичної інтерференції (експериментально-фонетичне дослідження англійського мовлення українців): дис. доктора філологічних наук: 10.02.04. Київ, 2010. 375 с.
- Munro M. Foreign Accent and Speech Intelligibility. *Phonology and Second Language Acquisition. Studies in Bilingualism*. 2008. Vol. 36. P. 193–218.
- Strange W. Cross-language phonetic similarity of vowels: theoretical and methodological issues. *Language Experience and Second Language Speech Learning: Bohn, O.-S., M. J. Munro (eds.)*. 2007. P. 35–56.

Babchuk Yu., Babii S. Bilingualism as a socio-cultural phenomenon

Summary. The article is devoted to the description of bilingualism, the identification of the social nature of the concept, the illustration of the interpretations of the term, the sequence of highlighting the sociolinguistic and cultural aspects of its study.

The article deals with the problems of studying bilingualism in the process of development of modern society and presents a description of the phenomenon of bilingualism in the aspect of socio-cultural and linguistic interaction. The authors of the article considered bilingualism in sociolinguistic terms and defined the concept of bilingualism as an integral feature of the creation of cultural processes. The analysis of various definitions of the phenomenon of bilingualism was carried out and the social nature of the concept was revealed.

The article identifies different types of bilingualism and emphasizes the importance of the social nature. The authors note the importance of the concept of bilingualism not only in social but also in cultural interaction. The broad and narrow concept of bilingualism is illustrated. In the article, the authors analyze the sociolinguistic aspect in the study of bilingualism, identified the types of bilingualism within the framework of this aspect.

The promotion of increasing the effectiveness of bilingualism is revealed, and the perspective of further research into the phenomenon of bilingualism is outlined. The authors of the article describe the influence of factors on the development of bilingualism as a socio-cultural phenomenon, the formation of unified educational spaces. The views of ukrainian and foreign linguists regarding the study of the phenomenon of bilingualism are presented and different interpretations of the concept of bilingualism are shown.

The authors noted the emergence of a new linguistic and cultural space represented by interference. The need to study a complex of problems related to the functioning of bilingualism and its integration is illustrated.

The article also proposes new approaches to the study of interference in ethno-specific and linguistic-cultural aspects. The article analyzes the need to study problems related to the formation and functioning of bilingualism.

Key words: bilingualism, perception, socio-cultural phenomenon, speaker, interference.

*Башикірова О. М.,**доктор філологічних наук,**доцент кафедри методики викладання української та іноземних мов і літератур
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ В ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІЙ КОНЦЕПТОСФЕРІ ГІЛАРІ БОЙД І ГАЛИНИ ВДОВИЧЕНКО

Анотація. Статтю присвячено мовним стратегіям подолання гендерних стереотипів у текстах романів Гілари Бойд («Четверги у парку») і Галини Вдовиченко («Пів яблука»). Стереотипні уявлення, що відображують гендерну належність сучасника, розглянуто з позицій національної специфіки мовної картини світу. Універсальні культурні концепти досліджено поряд із специфічно національними та індивідуально-авторськими. Проаналізовано різні засоби вербалізації концепту ЖІНКА в авторських концептосферах – первинні (однослівна номінація) і вторинні (синтаксична і фразеологічна об'єктивація). Встановлено співвідношення між найменуваннями жінки за професійною діяльністю і родинними зв'язками. Однослівна номінація жінок за зовнішніми ознаками, віковими параметрами, психофізіологічними характеристиками досліджена як засіб втілення поширених соціокультурних міфів.

Проаналізовано шляхи вербалізації у текстах провідних концептів ТІЛЕСНІСТЬ, СЕКСУАЛЬНІСТЬ, ВІК, СІМ'Я (РОДИНА), що репрезентують основні сфери жіночого буття. Розкрито значення концепту ТІЛЕСНІСТЬ як поля складної взаємодії біологічних, фізіологічних і соціальних та культурних чинників. Доведено, що мовне означення психофізіологічних станів жінки, тілесних та медичних практик стає потужним засобом деструкції гендерних стереотипів (непривабливість літніх людей, зниження їх розумової та фізичної активності). Продемонстровано, яким чином метафоризація та авторська іронічна інтерпретація стереотипних висловлювань стають засобом глибокої ревізії усталених уявлень про гендерні ролі в суспільстві та вікові обмеження. Окреслено шляхи критичного переосмислення концепту СІМ'Я, передусім вербальне втілення негативних аспектів родинних зв'язків. Концепт СІМ'Я в авторських концептосферах обох письменниць виявляє свою амбівалентність: він корелює з концептом СВОЇ, що позначає близьких за духом людей, і постає простором соціальних обмежень, боротьби з побутовими негараздами тощо. Домашній простір значною мірою зберігає традиційне гендерне маркування, асоціюючись із фемінною сферою, тим часом як маскулінність послідовно корелює із реалізацією «поза домом».

Розкрито ключове значення для виявлення і подолання гендерних стереотипів концепту ВОЛЯ (СВОБОДА), що протиставляється концепту КОНТРОЛЬ: перший постає необхідною умовою формування гармонійних стосунків між жінкою і чоловіком; другий, навпаки, сприймається як головна перешкода для довіри і любові у міжособистісній взаємодії. Разом з тим, трактування концепту ВОЛЯ суттєво відрізняється в англійській та українській мові. У мовній картині світу Г. Бойд особиста свобода асоціюється з соціальною реалізацією; Г. Вдовиченко розширює

уявлення про жіночу свободу за рахунок мовної репрезентації специфічно жіночих практик, частина яких має виразно регіональне забарвлення. Якщо концептосфера тексту англійської авторки орієнтована на реалізацію соціальної рівності, співіснування людей на засадах космополітизму, то вербальні засоби тексту української письменниці актуалізують генетичний зв'язок жінки з родом, гармонійне поєднання в її свідомості загальнолюдських цінностей і своєрідності «малої батьківщини».

Ключові слова: концепт, стереотип, гендер, мовна картина світу, гендерна картина світу.

Постановка проблеми. Сучасний світ, для якого особливе значення має практична реалізація загальнолюдських цінностей, побудова суспільства на демократичних засадах, характеризується докорінною зміною стереотипних уявлень, що склалися упродовж століть. Значна роль у такій світоглядній ревізії належить гендерним студіям – міждисциплінарному напрямку досліджень, що сформований, головним чином, у другій половині ХХ ст., однак підготований глобальними суспільними зрушеннями, започаткованими попереднім злом століть. Гендерна проблематика все частіше опиняється в полі зору лінгвістів, адже мова є тим універсальним інструментом, який кодифікує, зберігає і передає людський досвід, чи не найповніше відображує культуру і менталітет певного народу, забезпечує його повноцінне співіснування з іншими у світовому контексті. Надзвичайно симптоматичними й вагомими для розуміння динаміки гендерних стосунків у сучасному світі є індивідуально-авторські мовні картини світу, репрезентовані творами письменників і письменниць початку ХХІ ст. Дослідження індивідуально-авторської концептосфери з позицій монолінгвального або полілінгвального аналізу дозволяє виявити національну специфіку сприйняття чоловічого і жіночого в окремій або декількох культурах, а також шляхи переосмислення гендерних стереотипів у світлі глибинних соціокультурних зрушень.

Огляд досліджень і публікацій з теми. У вітчизняній лінгвістиці останніх років гендерна проблематика висвітлювалася багатьма науковцями. В полі зору вчених опинилися найрізноманітніші аспекти проблеми мовної репрезентації соціокультурної статі та методології цього порівняно нового напрямку досліджень: гендерний дискурс вітчизняних і зарубіжних ЗМІ, публіцистики та політичної сфери (Т. Кравець, В. Курдюкова, Ю. Маслова, А. Прокопенко, С. Харицька та ін.); особливості мовлення жінок і чоловіків (Ю. Герцовська, Я. Клімкова та ін.); лексичні та фразеологічні маркери гендерної належності

в різних національних мовах (Ю. Андрійченко, О. Бессонова, Д. Гамулець, О. Семенова та ін.); загальнотеоретичні питання гендерної лінгвістики (О. Присяжнюк, Л. Сорокіна, О. Ткачик, К. Рябуха, Т. Семашко, Т. Тихоновська та ін.). Вивчення репрезентації гендеру в авторських мовних картинах світу здійснюється на широкому літературному матеріалі в працях цілого ряду лінгвістів (Н. Борисенко, О. Козачишина, Ю. Новосад, А. Скрипник та ін.). У центрі низки досліджень опиняються гендерні стереотипи, що дозволяють скласти повніше уявлення про мовну картину світу, притаманну тому чи іншому народові (Д. Гамулець, Я. Журенко, Г. Кузенко, Ю. Мельник, О. Плетка та ін.). При цьому перевага часто надається монологічному підходу, що, як зауважує Приходько, дає широкі можливості для всебічного дослідження концептів у певній національній лінгвокультурі, проте має і свої недоліки, зокрема тенденцію до надання статусу концептів практично будь-яким явищам життя [1; 31]. Однак у вітчизняній гендерній лінгвістиці здійснюються спроби зіставного аналізу мовних картин світу різних народів, як це бачимо, зокрема, в дослідженні О. Бондаренка, присвяченому проблемі вербалізації концептів ЧОЛОВІК і ЖІНКА в українській і англійській лінгвокультурах [2]. Аналіз індивідуально-авторських мовних картин світу, представлених художніми творами письменників, що належать до різнонаціональних літературних традицій, дає можливість виявити особливості сприйняття світоглядних універсалій (передусім – фемінності і маскулітності) у різних етнічних лінгвокультурах, простежити динаміку змін гендерних стереотипів на рівні лексики та фразеології, описати механізми концептуалізації, зумовлені ментальними особливостями авторів.

Отже, метою дослідження є виявлення мовних стратегій подолання гендерних стереотипів в індивідуально-авторських мовних картинах світу Гіларі Бойд (роман «Четверги в парку») і Галини Вдовиченко (роман «Пів яблука»).

Оскільки кожна мова в процесі культурного розвитку нації формує неповторну картину світу, саме мова народу може дати найповніше уявлення про основні цінності, звичаї, своєрідну життєву філософію носіїв конкретної культури. Чоловіче і жіноче, репрезентовані в мові, належать до провідних світоглядних універсалій. Принципи моделювання фемінної і маскулітної картин світу дають можливість виявити те спільне і відмінне, що характеризує ментальність різних народів і соціальних груп, відстежити глобальні соціокультурні зміни в їхньому середовищі.

Спираючись на дослідження Р. Лакоф, Ю. Андрійченко уводить дефініцію «гендерна картина світу», яку тлумачить таким чином: «впорядкована не суперечлива і внутрішньо зв'язана, збудована сукупність існуючих в повсякденній свідомості соціокультурних орієнтацій, цінностей, установок, ідеалів, в яких знаходить відображення соціальна диференціація статей» [3; 14]. Варто зауважити, що динаміка уявлень про чоловіче і жіноче чи не найкраще може бути відстежена відносно закріплених у мові гендерних стереотипів. Гендерний стереотип може бути кваліфікований як «надстійке» утворення соціокультурної свідомості, що становить «типізоване, мінімізоване й соціокультурно марковане уявлення про фізіологічні, фізичні, емотивні, психологічні, психічні та соціокультурні властивості чоловіка й жінки, а також усі можливі образні асоціації, пов'язані з належністю індивіда до чоловічої або жіночої статі у певній лінгвокультурі» [4; 244]. Мова не тільки відбиває гендерні

стереотипи, а й активно формує їх, визначаючи ставлення до представників фемінного або маскулітного гендеру в соціумі.

Закріплені у мові гендерні стереотипи дозволяють виявити національну своєрідність концептуальних картин світу, які можуть суттєво відрізнятися, відображуючи відмінність менталітету, історичного досвіду, соціокультурних умов. Як уже було сказано, дослідження гендерно маркованих концептів на матеріалі однієї мови відкриває значні можливості для глибокого осмислення специфіки національного менталітету, однак значно багатший матеріал дає зіставлення концептосфери двох і більше мов. На цьому наголошує Приходько: «Вивчення концептів відбувається звичайно у двох ракурсах – моно- і полілінгвальному, тобто на матеріалі однієї (площина однієї мови) або двох і більше лінгвокультур (зіставна площина). Обидва підходи однаково важливі для створення загальної картини культурно обумовлених і лінгвально позначених цінностей, властивих тому чи іншому народу» [1; 30]. Відзначаючи популярність монологічного підходу в сучасній лінгвістиці, дослідник зауважує сильні і слабкі його сторони: з одного боку, він дозволяє глибоко і всебічно вивчити концепти, представлені у певній лінгвокультурі, з іншого – відкриває часто не виправдано широкий простір для суб'єктивного трактування концептів [1; 31]. Полілінгвальний (зіставний, або ж контрастивний) принцип дослідження концептів полягає у порівняльному вивченні певних мовно закріплених світоглядних універсалій, що репрезентують різні лінгвокультури. Такий підхід дозволяє виявити своєрідність моделювання мовної картини світу представниками різних природних мов, а отже, є особливо продуктивним.

Поруч із поняттями «мовна картина світу» і «концептуальна картина світу» лінгвістика оперує також дефініцією «художня картина світу». Художня картина світу є вторинною, оскільки відображує індивідуально-авторське сприйняття дійсності, в тому числі й мовної. Можна стверджувати, що художня реальність моделюється у свідомості читача, який сприймає художній твір. Художня картина світу створюється завдяки мовним засобам, однак відображує не тільки універсальні чи загальнонаціональні, а й індивідуально-авторські концепти [5; 74].

Зіставний аналіз творів Гіларі Бойд і Галини Вдовиченко дає можливість окреслити коло мовних стереотипів, що характеризують концепт ЖІНКА, а також скласти уявлення про мовні маркери, що засвідчують подолання цих стереотипних уявлень і утвердження нової парадигми гендерних стосунків у сучасній соціокультурній ситуації. При цьому важливим аспектом такого дослідження виявляється рівень «закоріненості» у питому національну традицію, адже, як зауважує Д. Гамулець, особливе значення для аналізу мовної діяльності особистості, поряд із гендером, віком і статтю, у сучасній лінгвістиці має етнічність [6; 313].

О. Бондаренко надає гендерно маркованій лексиці статус мікросистеми, «елементи якої взаємопов'язані й відповідним чином співвідносяться з позамовною дійсністю» [2; 174]. У середині цієї лексичної системи дослідник виділяє окремі лексико-семантичні групи: 1) загальні найменування осіб чоловічої і жіночої статі; 2) назви за етнічною (національною) належністю; 3) назви за емоційними, інтелектуальними, інтелектуально-емоційно-фізичними властивостями; 4) назви за суспільними функціями, ролями, діями; 5) найменування за професією, родом занять і відповідними соціальними діями

та зв'язками; 6) назви за психічними, фізичними, фізіологічними характеристиками.

Враховуючи повноту такої класифікації, вважаємо за можливе застосовувати її як певний орієнтир під час зіставного аналізу концептосфер, репрезентованих романами англійської та української авторок.

Варто також розмежувати первинні і вторинні засоби вербалізації концепту ЖІНКА / WOMAN. До перших належить лексема, яка безпосередньо втілює цей концепт у мовних картинах світу, що порівнюються; власні імена персонажів та займенник *вона / she*, а також низка лексем, які характеризують жінку за різними соціальними, соціокультурними, фізичними параметрами. Вторинні засоби вербалізації охоплюють фразеологічні звороти та речення (синтаксична і фразеологічна об'єктивація), оскільки втілюють нюанси значень, які не можуть бути передані окремими лексемами, тобто за допомогою однослівного принципу вербалізації, продуктивність якого відзначає О. Приходько [1; 82].

Першою помітною тенденцією, на якій варто зупинитися, аналізуючи шляхи вербалізації концепту ЖІНКА / WOMAN у текстах авторок, є вираження соціальної активності жінок через численні найменування професій і лексику, пов'язану з професійною діяльністю. У романі Г. Бойд цей масив лексики становить 25% від усіх найменувань осіб жіночої статі (*businesswoman, housekeeper, commission editor, babysitter*), у тексті Г. Вдовиченко – близько 30% (*снівачка, референт директора, менеджер з персоналу, журналістка, письменниця, жінка-газетярка*). Враховуючи, що в обох романах основна смислова напруга виникає як наслідок протиставлення активної життєвої позиції жінки традиційним уявленням про неї як залежну істоту, ці дані можуть бути прочитані як вияв потужної емансипаційної тенденції. Водночас досить численними у мовній структурі текстів є лексеми на позначення родинних зв'язків. У романі Гіларі Бойд вони складають 50% (*mother, grandmother, wife, mother-in-law, sister, daughter, granddaughter*); у творі Галини Вдовиченко – 45% (*мати, бабуся, прабабуся, дочка, сестра*). Варто зауважити, що однослівна вербалізація концепту ЖІНКА у тексті української авторки відрізняється більшою різноманітністю порівняно з відповідним лексико-семантичним пластом у романі британки; при цьому в основу вербалізації покладено найрізноманітніші ознаки – вік, зовнішність, соціальна успішність, соціокультурні міфи: *переможниця, руда, потвора, десятикласниця, цинітелька*. В індивідуально-авторській концептосфері письменниці ці вербалізатори часом вживаються із «протилежним знаком», піддаючи в такий спосіб деструкції усталені соціальні стереотипи. Так, лексема «потвора», що фігурує у назві провокативної телепередачі, вжита без негативних чи зневажливих конотацій: «...у справді красивому завжди є елементи потворності, а у негарному завжди є прояви привабливості. Але є одна суттєва відмінність: краса може бути підробною, а потворність завжди правда» [7; 22]. Значну роль у моделюванні гендерно маркованої картини світу Г. Вдовиченко відіграє також синтаксична об'єктивація як «один з аналітичних (дискретних) прийомів вербальної (ре)презентації певного ментального конструкту через словосполучення» [1; 83]: *сіра миша, юна тітонька*.

Концептосфери обох авторок досить широко репрезентують основні біофізіологічні та соціокультурні параметри фемінного буття, які можуть бути зведені до кількох провідних концептів: CORPOREALITY / ТІЛЕСНІСТЬ; SEXUALITY / СЕКСУАЛЬНІСТЬ; AGE / ВІК; FAMILY / СІМ'Я, РОДИНА.

Концепт CORPOREALITY / ТІЛЕСНІСТЬ у текстах обох авторок корелює з уявленнями про тіло як поле складної взаємодії біологічних та соціокультурних чинників, індикатор вікових змін, фізичного здоров'я, але водночас – і сексуальної привабливості, співвідносячись із концептом AGE / ВІК та SEXUALITY / СЕКСУАЛЬНІСТЬ. Низка найменувань частин тіла, фізіологічних станів у тексті Г. Бойд (*breast, pregnancy, menopause, hot flush*) формують особливу картину реальності фемінної екзистенції. Потужним механізмом подолання гендерних стереотипів, пов'язаних із віком (втрата сексуальної привабливості, «невидима» тілесність), стає смислове поле *naked body* (*оголене тіло*), у якому виділяються назви фізіологічних станів, словосполучення на позначення вікових змін жіночого тіла, а також медичних практик: *The pad of postmenopausal fat on her stomach drove her mad but refused to budge, her small breasts were definitely bigger since the hormone shift, but she was slim and fit. Unlike some of her friends, she'd never considered HRT* (hormone replacement therapy – О. Б.) [8; 74]. Подібне коло вербалізаторів, пов'язаних із концептом CORPOREALITY / ТІЛЕСНІСТЬ, постає у тексті Г. Вдовиченко, маркуючи вікові зміни, а також хворобу як стан, що вирізняється не тільки фізіологічними, а й соціальними параметрами (зниження активності, необхідність переглянути ціннісні орієнтири та спосіб життя): *клімакс, щитовидка, вагітність* тощо. Порівнюючи мовні картини світу двох авторок, варто зауважити певну асиметрію у царині вербалізації (засобами синтаксичної та фразеологічної об'єктивації) концепту AGE / ВІК, пов'язаного з тілесними станами і практиками. Аналітичні форми мовної репрезентації цього концепту в тексті Г. Бойд представлені стилістично забарвленими стійкими словосполученнями (*old girl, old dog*), словосполученнями на позначення соціальних понять (*senior citizen*), синтаксичними конструкціями афористичного характеру (*Sixty is heaven* [8; 42]), евфемізмами (*not old – middle aged* [8; 38]). Представлені вербалізатори маркують самосприйняття літньої людини і сприйняття її соціумом, а також спрямовані на уведення в мову повсякдення коректних дефініцій для людей похилого віку. У мовній картині світу Г. Вдовиченко вербалізатори концепту AGE / ВІК характеризуються більшим розмаїттям, формуючи певну «систему координат», у якій визначає своє місце представниця фемінного гендеру. Це стійкі словосполучення, пов'язані з віком (*наспортні дані*); індивідуально-авторські звороти, в основі яких – образні визначення представниць різних вікових груп (*юні тітоньки* [7; 31], *Молода Жінка Невизначеного Віку* [7; 75]); народна фразеологія (*дорога лежить не на ярмарок, а з ярмарку* [7; 31]); клішовані мовні конструкції, що піддаються іронічному трактуванню (*закохалася, як десятикласниця* [7; 30]; *Чи є життя після сорока п'яти?* [7; 31]). Прийоми метафоризації, очуднення, іронії, широко застосовані авторкою, спрямовані на руйнування стереотипів, пов'язаних із віком.

Концепт СІМ'Я / FAMILY у концептосфері української і англійської авторок відрізняються валоративним (ціннісним) компонентом. Мовна картина світу, репрезентована текстом Г. Бойд, послідовно співвідносить сімейні стосунки із соціальною даністю жіночого життя, фактично, не приписуючи їм значення «близькі люди» (*close people*). У тих випадках, коли актуалізується смислове наповнення концепту FAMILY як означника кровної спорідненості, на перший план виходять негативні конотації: сім'я постає передусім як простір соці-

альних стереотипів, де життя людини суворо регламентується певними приписами, або ж відверто невдалий життєвий проєкт. Це коло значень втілюється шляхом синтаксичної об'єктивації (стійке словосполучення *dysfunctional families*); на рівні речення як розгорнутої синтаксичної конструкції, що описує певну життєву ситуацію (*She hadn't been one of those mothers who pester their offspring to make them a grandmother* [8; 21]), а також неповних речень, значення яких стає зрозумілим з контексту (так, репліка однієї з персонажок *Old thing, grandchildren* [8; 20] у конкретній комунікативній ситуації описує почуття жінки до онуків, яке дорівнює біологічній залежності, неможливості проявити особистісну автономність через жаль, прив'язаність). У тексті Г. Вдовиченко концепт СІМ'Я послідовно корелює з лексемою СВОЇ, яка описує людей, близьких не тільки за кровними, а передусім за духовними зв'язками: «А Галці пощастило, бо вона знайшла своїх» [7; 31]. У це смислове поле входять лексеми «подруга», «товаришка», а також ціла низка метафоричних зворотів: «Поспілкуєшся годину-півтори з тими, хто підходить тобі на молекулярному рівні, і настрої поліпшується, на душі розвиднюється. Кращого *сеансу групового психологічного розвантаження* годі й придумати» [7; 49] (курсив наш – О. Б.). Водночас концепт СІМ'Я у мовній картині світу української авторки корелює з концептом ПОБУТ, який, у свою чергу, здобуває низку негативних конотацій, асоціюючись передусім із боротьбою, війною: «Побут наступав на усіх фронтах – Галя тримала оборону» [7; 33]; «...вона несподівано для себе пожалілася йому на побутові війни місцевого значення і на свою чергову поразку у цьому вічному двобої» [7; 47]. Зауважимо, що смислова зв'язка «побут – війна» має у мовній картині світу Г. Вдовиченко виразно фемінне забарвлення, тимчасом як маскулінітет більш послідовно співвідноситься з поняттям «робота», «бізнес», «бізнес-план», «команда», що маркують ідею самоствердження у зовнішньому, «великому», а не обмеженому домашньому, світі.

Подолання гендерних стереотипів чи не найповніше проявляється у мовній репрезентації універсального концепту ВОЛЯ / FREEDOME, який також вступає в асоціативні зв'язки з певним набором соціальних ролей, притаманних жінці або чоловікові. Серед універсальних А. Приходько приділяє особливу увагу специфічним концептам, визначаючи їх як такі, що «мають прив'язку до певної (суб)культури – соціальної, етнічної, професійної, конфесійної тощо» [1; 49]. Дослідник зауважує хибність думки, згідно з якою всі універсальні концепти повинні викликати у носіїв різних мов однакові уявлення: зміст концепту переломлюється через соціокультурний досвід представника певного етносу, утворюючи національно забарвлений семантичний ореол. Таким чином, жоден універсальний концепт не виявляє повної універсальності [1; 48–49]. З цього погляду цікавим видається зіставлення концепту ВОЛЯ (СВОБОДА) / FREEDOM у творах Г. Вдовиченко і Г. Бойд. В обох текстах названий концепт утворює бінарну опозицію з іншим – КОНТРОЛЬ / CONTROL. Відповідно, ВОЛЯ трактується як благо, сприятливий простір для розвитку стосунків, КОНТРОЛЬ – як обмеження, передумова занепаду взаємин. У творах обох авторок ВОЛЯ асоціюється передусім з правом на самовизначення, можливість творити життя, виходячи з власних цінностей. Однак Г. Бойд більшою мірою асоціює концепт з соціальною реалізацією, акцентуючи на громадянських правах і свободах жінки, тим часом

Г. Вдовиченко значно розширює спектр шляхів жіночого самоствердження, включаючи до нього приватні таємниці й таку специфічну сферу, як жіночі практики. У мовній картині світу, змодельованій Г. Вдовиченко, доцільно виділити домен ЖІНОЧІ ПРАКТИКИ, який, поряд із універсальними концептами САДІВНИЦТВО, ДОГЛЯД тощо, містить національно-специфічний концепт ФАЙКУВАННЯ та індивідуально-авторський «ЛЬВОВОТЕРАПІЯ». Останній з названих концептів, значення якого в індивідуально-авторській мовній картині світу полягає у «зціленні» душевних травм завдяки прогулянці містом, містить ряд сценарних концептів, що, за А. Приходьком, «реалізують ознаки 'рух', 'розвиток' і мають сюжетний характер» [1; 50]. Це концепти «відвідування кафе», «купівля прикрас» тощо. Лексема ФАЙКУВАННЯ набуває статусу концепту в структурі мовної картини світу письменниці: «Файкування передалося Луїзі з кров'ю від прабабці-гуцулки. З дитинства пам'ятала цей гірський жіночий ритуал – від набивання люльки та припалення до чищення» [7; 20]. Сценарний концепт ФАЙКУВАННЯ містить, отже, певний алгоритм, послідовність дій, що має ритуальний характер; він актуалізує концепти КРОВ, РІД, асоційовані з людською спільнотою, що забезпечує безперервність буття. Зауважимо, що і концепт «ЛЬВОВОТЕРАПІЯ», і концепт ФАЙКУВАННЯ апелюють до поняття малої батьківщини, що великою мірою протистоїть космополітизму й стиранню етнічних відмінностей, якими позначена мовна картина світу Г. Бойд.

Отже, зіставлення мовних картин світу англо- і україномовної авторок дозволяє виявити лінгвістичні стратегії переосмислення і подолання гендерних стереотипів. Це увага до професійної діяльності жінки, що виражається передусім у досить багатій однослівній номінації представниць різних професій з одночасним увиразненням смислового пласта родинних зв'язків. У текстах обох письменниць послідовно простежується параметризація жіночого буття за основними сферами, які репрезентують концепти CORPORELITY / ТІЛЕСНІСТЬ; SEXUALITY / СЕКСУАЛЬНІСТЬ; AGE / ВІК; FAMILY / СІМ'Я, РОДИНА. Вербалізатори цих провідних концептів – від однослівної номінації до явищ синтаксичної та фразеологічної об'єктивації – постають засобом деструкції низки соціокультурних стереотипів (фізична непривабливість літніх людей, стандартизація проявів жіночої вроди, обмеженість соціальної реалізації жінки родинним колом тощо). Провідне значення для утвердження емансипаційних тенденцій здобуває концепт ВОЛЯ (СВОБОДА) / FREEDOM, що протиставляється концепту КОНТРОЛЬ / CONTROL. Водночас мовні картини світу Г. Бойд і Г. Вдовиченко мають ряд суттєвих відмінностей: засоби вербалізації концепту ЖІНКА / WOMAN, представлені в тексті британської авторки, орієнтовані на утвердження соціальної цінності фемінного на засадах космополітизму та рівних з чоловіком прав; натомість українська письменниця великою мірою відстоєє інакшість жінки, порівняно з чоловіком, акцентуючи її зв'язок з родом, попередніми поколіннями, належність до конкретної географічної території. Результати дослідження відкривають перспективу для подальших полілінгвальних студій текстів англійських і україномовних авторок, що дозволять більш глибоко дослідити проблему мовної репрезентації гендерних стереотипів і лінгвістичних стратегій їх подолання.

Література:

1. Приходько А.М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя: Прем'єр, 2008. 308 с.
2. Бондаренко О.С. Концепти «ЧОЛОВІК» і «ЖІНКА» в українській та англійській мовних картинах світу. Дис. ...кандидата філологічних наук. Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. Кіровоград, 2005. 178 с.
3. Андрійченко Ю.В. Испаномовні гендерні картини світу: динаміка розвитку на сучасному етапі. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2018. Вип. 2 (64). С. 13–18.
4. Кузенко Г.М. Парадигма гендерних стереотипів у мовній картині світу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2014. № 8. Том. 2. С. 243–245.
5. Яремчук А. Мовна картина світу – концептуальна картина світу – художня картина світу: параметричні ознаки й характер співвідношення. *Studia Ukrainica*. Vol. VIII/1. 2020. S. 69–76.
6. Гамулець Д. Гендерні стереотипи та їх реалізація у мовній картині сербського соціуму. *Слов'янський збірник*. 2013. Вип. 17. С. 311–316.
7. Вдовиченко Г. Пів'яблука. Київ: Нора-друк, 2012. 240 с.
8. Boyd H. *Thursdays in the Park*. London: Quercus, 2011. 426 p.

Bashkyrova O. Transformation of gender stereotypes in the individual-author conceptual spheres of Hilary Boyd and Halyna Vdovychenko

Summary. The article is devoted to linguistic strategies for overcoming gender stereotypes in the texts of novels by Hilary Boyd (“Thursdays in the Park”) and Halyna Vdovychenko (“Half of an Apple”). Stereotypical ideas that reflect the gender identity of a contemporary are considered from the standpoint of the national specificity of the linguistic picture of the world. Universal cultural concepts were investigated along with specific national and individual-author concepts. Different means of verbalization of the WOMAN concept in the author’s concept spheres are analyzed – primary (one-word nomination) and secondary (syntactic and phraseological objectification). The relationship between the names of women by professional activity and family ties has been established. The one-word nomination of women based on external features, age parameters and psychological characteristics was investigated as a means of embodying common sociocultural myths.

The ways of verbalization in the text of the leading concepts CORPOREALITY, SEXUALITY, AGE, FAMILY,

which represent the main spheres of women’s existence, are analyzed. The meaning of the concept CORPOREALITY as a field of complex interaction of biological, physiological, social and cultural factors is revealed. It was proved that the linguistic definition of a woman’s psychophysiological states, bodily and medical practices becomes a powerful means of destroying gender stereotypes (unattractiveness of the elderly, decrease in their mental and physical activity). It is demonstrated how metaphorization and the author’s ironic interpretation of stereotypical statements become a means of deep revision of established ideas about gender roles in society and age restrictions. The ways of critical rethinking of the FAMILY concept are outlined, primarily the verbal embodiment of negative aspects of family ties. The concept of FAMILY in the author’s conceptual spheres of both writers reveals its ambivalence: it correlates with the concept CLOSE PEOPLE, which denotes persons close in spirit, and appears as a space of social restrictions, struggle with household troubles, etc. Domestic space mostly retains traditional gender marking, being associated with the feminine sphere, while masculinity consistently correlates with realization “outside of home”.

The key meaning for identifying and overcoming gender stereotypes of the FREEDOME concept, which is opposed to the concept of CONTROL, is revealed: the first appears to be a necessary condition for the formation of harmonious relations between a woman and a man; the second, in the contrary, is perceived as the main obstacle to trust and love in personal interaction. At the same time, the interpretation of the FREEDOM concept is significantly different in English-speaking and Ukrainian-speaking authors. In H. Boyd’s language picture of the world personal freedom is associated with social realization; H. Vdovychenko expands the idea of women’s freedom due to the linguistic representation of specifically women’s practices, some of which have a distinct regional color. If the conceptual sphere of the English-speaking author is oriented towards the realization of social equality, the coexistence of people on the basis of cosmopolitanism, then the verbal means of Ukrainian writer’s text actualize the genetic connection of a woman with the family, a harmonious combination in her consciousness of universal values and the uniqueness of the “small homeland”.

Key words: concept, stereotype, gender, language picture of the world, gender picture of the world.

Bondar L. V.,

PhD en pédagogie, maître de conférences, professeur associé au département de théorie, pratique et traduction du français, Université nationale technique d'Ukraine "Institut polytechnique de Kyiv Igor Sikorsky"

Polyuk I. S.,

Professeur associé au département de théorie, pratique et traduction du français, Université nationale technique d'Ukraine "Institut polytechnique de Kyiv Igor Sikorsky"

Dehtiarova Ye. O.,

PhD en philologie, maître de conférences, professeur associé au département de théorie, pratique et traduction du français, Université nationale technique d'Ukraine "Institut polytechnique de Kyiv Igor Sikorsky"

PARTICULARITÉS GRAMMATICALES DES TEXTES PHARMACEUTIQUES ET MÉDICAUX FRANÇAIS

Résumé. L'article est consacré à l'étude des caractéristiques grammaticales des textes en français dans les domaines médical et pharmaceutique. Leurs particularités aux niveaux morphologique et syntaxique ont été déterminées. Il a été constaté que dans les textes mentionnés, les spécificités grammaticales sont étroitement liées à l'aspect lexico-sémantique de l'énoncé et qu'elles jouent le rôle de moyens de réalisation des intentions communicatives du destinataire. Dans l'article, une attention particulière est portée à l'étude des caractéristiques syntaxiques des textes médicaux et pharmaceutiques. Selon un critère tel que le but communicatif du message, les phrases narratives prédominent dans les textes étudiés. En même temps, on a observé le fonctionnement des phrases impératives et interrogatives. Ces dernières sont typiques pour le discours pharmaceutique, car elles sont utilisées pour attirer l'attention d'un destinataire potentiel, et les unités syntaxiques indiquées jouent le rôle des éléments structurants des notices pour l'utilisation des médicaments.

Au niveau de l'organisation syntaxique des énoncés en question, des phrases à un terme et à deux termes, celles à structures syntaxiques réduites et étendues ont été analysées. Il a été déterminé que le fonctionnement des phrases nominatives et impersonnelles est très important dans les textes étudiés. Les phrases à structure syntaxique étendue sont représentées principalement par des constructions complexifiées, par l'utilisation de termes multiples et des mots intercalés, par des phrases complexes, et en particulier, parmi ces dernières, on a noté la prédominance des subordonnées de but et de condition.

Une analyse comparative des caractéristiques grammaticales (morphologiques et syntaxiques) des textes français et ukrainiens dans les domaines médical et pharmaceutique est une prémisse préalable et nécessaire à une traduction adéquate des discours étudiés. Il a été constaté que les transformations de la traduction au niveau grammatical sont étroitement liées aux transformations lexico-sémantiques du texte traduit afin de préserver et de réaliser le potentiel pragmatique et l'intention communicative du destinataire.

Mots clés: traits grammaticaux, morphologie, syntaxe, transformations lors de la traduction, textes médicaux et pharmaceutiques, langue française.

Introduction. Les textes médicaux et pharmaceutiques appartiennent au style scientifique, dont le domaine d'utilisation est l'activité humaine, le progrès scientifique de la société, l'éducation, la formation, la protection de la santé. Le but principal de ce style est la systématisation des connaissances, la transmission des résultats de la recherche, la justification des hypothèses, des théories, la classification, la clarification des phénomènes, la présentation du matériel, des données scientifiques, à la société. Les particularités du style mentionné sont représentées par le caractère informatif, logique de l'information exposée, la précision et l'objectivité, la clarté et la compréhensibilité, l'absence d'ambiguïté, la brièveté, l'évidentialité. Toutes ces caractéristiques se reflètent dans les spécificités grammaticales des textes en question qui se manifestent aux niveaux morphologiques et syntaxiques, et cela doit être pris en considération lors de la traduction.

Analyse des recherches et publications récentes. Différents aspects de l'analyse

des discours médical et pharmaceutique oraux ont été étudiés par les chercheurs tels que M. M. Bakhtin, S. Roberts, L. B. Shuktak, O. S. Shanina, V. Ya. Yukalo; les particularités linguistiques du discours écrit ont été analysées par des savants tels que S. V. Vostorova, M. Gider, H. P. Kraevska, A. D. Kukarina, N. P. Litvinenko, N. V. Misnyk, A. V. Oleksienko et d'autres. Compte tenu du développement actif des relations franco-ukrainiennes dans de nombreux domaines de la vie sociale, en particulier dans les domaines médical et pharmaceutique, il est nécessaire de mener des recherches scientifiques capables d'assurer un échange efficace d'expériences, de résultats de recherche et des dernières technologies dans le domaine de la médecine entre les deux pays. Ainsi, la nécessité d'une analyse comparative des textes modernes français et ukrainiens dans le domaine de la médecine est due au fait que l'établissement de carac-

téristiques similaires et différentes des particularités linguistiques des textes en question, notamment des spécificités grammaticales, permettent de réaliser une traduction adéquate.

Néanmoins, il n'existe pas assez de recherches qui soient consacrées à l'analyse des aspects grammaticaux des niveaux morphologique et syntaxique des textes médicaux et pharmaceutiques français et des moyens de la traduction de ces derniers, ce qui détermine l'actualité de nos études.

L'objectif de l'article est de décrire les caractéristiques grammaticales des textes français des domaines médical et pharmaceutique, d'analyser les transformations et les procédés qui permettent de transmettre ces particularités lors de la traduction des textes mentionnés en ukrainien.

Exposé des principaux résultats de la recherche. La langue de la littérature scientifique et technique se distingue par ses traits lexicaux, grammaticaux et stylistiques. Si les différences lexicales sont perceptibles même pour un non-spécialiste (et c'est d'abord la présence de vocabulaire et de termes spéciaux qui est significative), alors en termes de grammaire elles sont beaucoup moins claires, mais non moins diverses. Il convient de souligner qu'il ne s'agit pas de différences d'inventaire, c'est-à-dire de différences dans la composition des constructions syntaxiques ou des formes morphologiques, mais de différences dans le fonctionnement des éléments grammaticaux. Les discours spécialisés se caractérisent par des repères et des structures logico-discursifs liés à l'argumentation. Cependant, il convient de noter que chaque type individuel de discours spécialisé a ses propres situations typiques de communication et d'interaction, et ses caractéristiques linguistiques de base. Cependant, à partir de l'étude de ces textes, il s'est avéré possible de dégager quelques traits caractéristiques du discours spécialisé [1; 2; 3; 4; 5; 7; 9].

Les phrases narratives jouent un rôle particulier au niveau syntaxique des textes de la littérature spécialisée. Les caractéristiques fonctionnelles de ce type consistent en la description de phénomènes, en rapport de faits, en la présence d'indicateurs statistiques, en l'établissement de relations de cause à effet, en la formulation de sujets, d'hypothèses et de conclusions.

La structure syntaxique générale des textes étudiés est constituée de phrases énonciatives. Parfois on observe également l'emploi des phrases interrogatives, surtout dans le cadre du discours pharmaceutique, qui ont surtout un caractère rhétorique. Le but pragmatique de telles propositions est d'attirer l'attention sur les questions que l'auteur traite, soumet à la pensée, dans ce contexte: *Quels sont les objectifs thérapeutiques? Quels sont les limites et points de vigilances? Prenez-vous d'autres traitements, êtes-vous suivi (e) pour une pathologie particulière?* [8, p. 50].

On observe aussi l'emploi des phrases impératives, le but pragmatique de telles structures syntaxiques étant d'établir des liens avec un interlocuteur potentiel. En règle générale, le verbe dans de telles constructions est utilisé à la première personne du pluriel: *Finalement, notons que le système d'information ...*

Parmi les structures syntaxiques courantes, on constate aussi l'emploi des constructions à deux subordonnées.

Dans la structure morphologique des textes médicaux et pharmaceutiques, on observe la réalisation de la personnification, l'usage prédominant de la troisième personne du singulier et du pluriel, ce qui s'explique par la tentative de l'auteur de se distancier des informations présentées: *Les conclusions de cette recherche montrent que... Les conséquences prouvent que...*

L'utilisation d'un pronom personnel-indéfini est caractéristique des introductions et des conclusions, des débuts de chapitres et des analyses des résultats de la recherche scientifique: *On y voit que ... Cette notice comporte trois parties. Au premier chapitre, on présente...* Le fonctionnement des phrases impersonnelles dans les textes examinés est très courant: *Il est conseillé de rincer la plaie avant chaque renouvellement du pansement, à l'eau ou au sérum physiologique. Il faut recommander au patient de respecter la prescription et lui rappeler que l'emploi simultané ou successif d'antiseptiques est à éviter (risque d'antagonisme ou d'inactivation)* [6].

Pour fournir des recommandations médicales personnelles, pour les formules de politesse le destinataire peut utiliser la forme impérative: *contactez le secrétariat pour adapter la modalité de votre consultation. Veuillez trouver ci-joint une feuille de rendez-vous.* Cependant, pour réaliser cet objectif, l'auteur du document utilise principalement une forme non personnelle du verbe, notamment l'infinitif: *Anamnèse. Interroger le patient sur le moment d'apparition de la maladie et son mode d'évolution, ainsi que sur la présence éventuelle de maladies associées. Transférer le patient sous surveillance médicale dans une unité des soins intensifs. En cas de perte de conscience et d'insuffisance respiratoire sévère, sécuriser les voies aériennes supérieures par l'intubation en ventilation mécanique* [6, p. 129].

L'analyse des traits syntaxiques des textes médicaux en français nous a permis aussi de constater qu'ils se caractérisent par l'utilisation à la fois de phrases simples et complexes, de propositions complètes et incomplètes, de celles à deux termes et à un terme, notamment des propositions nominatives ayant pour fonction la classification et l'identification des phénomènes décrits. L'identification est effectuée par un groupe de phrases qui révèlent et clarifient le contenu de la phrase précédente: *L'intubation et la ventilation dans le véhicule de secours. Des mesures d'urgence. Les mesures invasives d'urgence, comme la pose d'un drain thoracique* [6, p. 101]. Les phrases complexes avec des subordonnées contribuent à une présentation logique, cohérente et raisonnée des pensées. De ce fait, le type de connexion juxtaposée, qui consiste à combiner les constituants des phrases uniquement à l'aide de l'intonation à l'oral, ou de la ponctuation à l'écrit, n'est pas très répandu dans les phrases de la documentation médicale. Grâce à des phrases complexes, on prouve, par exemple, au récepteur la fiabilité des données et on justifie la nécessité de prendre une décision médicale précise. Ainsi, le destinataire du protocole d'essai clinique, à titre d'exemple, est convaincu de l'efficacité et de la sécurité du médicament.

La résolution des problèmes grammaticaux de traduction consiste en un examen comparatif du système grammatical des deux langues en termes de contenu de l'énoncé, qui s'exprime dans l'aspect lexico-sémantique du discours, dans les formes morphologiques et les structures syntaxiques.

L'obtention d'une équivalence de traduction (adéquation de la traduction), malgré les différences dans les systèmes formels et sémantiques des deux langues, nécessite que le traducteur soit capable d'effectuer de nombreuses et diverses transformations interlangues, dites transformations de traduction, afin que le texte d'arrivée puisse exprimer toutes les informations contenues dans le texte original aussi complètement que possible et sans violer les normes de la langue de traduction. Les propriétés grammaticales des unités linguistiques consistent en un certain nombre de phénomènes linguistiques: forme des mots, combinaisons de mots, phrases, ordre des éléments constitutifs de la proposition, signi-

fications grammaticales des formes, fonctions contextuelles des formes et des significations. Chaque fois, compte tenu de la charge informationnelle d'une unité linguistique à traduire, nous prenons en compte non seulement les significations lexico-sémantiques des mots, mais également leurs propriétés grammaticales, qui peuvent affecter de manière significative l'ordre du message lors de la traduction. En traduction, les transformations grammaticales sont généralement combinées avec celles du niveau lexical. Les correspondances grammaticales entre les systèmes de langues différentes ne peuvent dans la plupart des cas être que fonctionnelles, c'est-à-dire dépendantes d'un certain nombre de facteurs.

Les transformations grammaticales consistent à changer la structure de la phrase dans le processus de traduction conformément aux normes de la langue dans laquelle la traduction est effectuée. La transformation peut être complète ou partielle, et la structure de la phrase change en conséquence. Il est important de considérer tous les facteurs qui peuvent influencer l'utilisation des transformations grammaticales, à savoir:

- son contenu lexical;
- sa structure sémantique;
- les particularités morphologiques des unités linguistiques;
- le contexte (environnement ou la distribution) de la phrase;
- la fonction syntaxique de la phrase;
- sa fonction expressive et stylistique.

La différence entre les systèmes morphologiques des langues française et ukrainienne détermine certaines caractéristiques de la traduction. Les transformations les plus répandues lors de la reproduction du texte médical ou pharmaceutique en français vers l'ukrainien sont l'addition et l'omission de certaines unités linguistiques lors de la traduction. La transformation, consistant à ajouter des mots, est utilisée pour fournir des informations implicites dans le texte. Elle repose sur l'introduction dans la traduction d'éléments lexicaux absents de l'original, dans le but de transmettre correctement le sens de l'original et/ou de respecter les normes d'élocution de la langue dans laquelle le texte original est traduit.

Les raisons pour lesquelles des ajouts lexicaux sont nécessaires dans le texte de traduction peuvent être différentes. L'une d'elles peut être l'imprécision formelle des composantes sémantiques de la phrase dans la langue d'origine. D'un point de vue grammatical, ce phénomène peut être appelé "ellipse" ou "omission" de certains éléments qui existent dans la structure profonde de la langue, mais sont absents dans la structure superficielle. La raison suivante de l'ajout d'unités lexicales dans le processus de traduction est la restructuration syntaxique de la phrase, au cours de laquelle il est parfois nécessaire d'introduire certains éléments. Souvent, les ajouts lexicaux sont causés par la nécessité de transmettre dans le texte traduit les significations qui sont exprimées dans l'original par des moyens grammaticaux.

Conclusion. Il convient de noter que le caractère généralisant et impersonnel du style scientifique se reflète également dans la structure des phrases de l'énoncé. Les particularités des discours médical et pharmaceutique trouvent leur marque tant au niveau lexical que grammatical. Ainsi, le potentiel pragmatique du texte médical ou pharmaceutique est réalisé grâce à l'utilisation d'une terminologie appropriée et à une organisation efficace du niveau grammatical. Il est à noter que le caractère généralisant et impersonnel du style scientifique, notamment dans les textes médicaux et pharmaceutiques se reflète également dans la structure des phrases complexes. Afin de fournir une description précise, concise et complète, des

phrases simples, avec une structure syntaxique élargie, sont utilisées. En même temps, des phrases complexes subordonnées et coordonnées contribuent à une présentation logique et raisonnée de la pensée.

Les recherches ultérieures consistent à déterminer les moyens de la transmission des particularités linguistiques lors de la traduction des textes français des domaines médical et pharmaceutique en ukrainien.

Bibliographie:

1. Бабій І. Н., Свистун Н. О. Словосполучення як синтаксична одиниця у сучасній граматичній теорії. *Грааль науки*. 2021. Вип. 2–3. С. 370–374. URL : <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/grail-of-science/article/view/10701/10058> (дата звернення: 13.06.2023).
2. Бондар Л. В., Полюк І. С., Рибчук О. С. Лінгвопрагматичний аспект дослідження медичного дискурсу. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Том 33 (72). № 1. Ч. 2. С. 26–31.
3. Єрченко О. В. Структурно-композиційні та лінгвокогнітивні принципи наукової медичної статті та анотації (на матеріалі американської англомовної журнальної періодики (1992–2001 рр.)) : дис. ... канд. філол. наук. Львів, 2015. 269 с.
4. Литвиненко Н. П. Український медичний дискурс : монографія. Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2009. 302 с.
5. Семида О. В. Україніка у французькому медійному дискурсі: лінгвопрагматичний та когнітивний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2009. 20 с.
6. Adams H.A., Flemming A., Friedrich L., Ruschulte H. Médecine d'urgence. Paris: Maloine, 2017. 259 p. Leech G. Principles of pragmatics. N. Y.: Longman, 1999. 250 c.
7. Tribout D. Les conversions de nom à verbe et de verbe à nom en français. Linguistique. Paris : Université Paris Diderot, 2010. 358 p.
8. Péron-Vieu P. Conseils pharmaceutiques associés à une ordonnance. Paris : IHealthmedia-Health Initiative, 2021. 220 p.
9. Yule G. The Study of Language. Cambridge U-ty Press, 1999. 294 p.

Бондар Л. В., Полюк І. С., Дегтярьова Є. О. Граматичні особливості французьких медичних і фармацевтичних текстів

Анотація. Статтю присвячено дослідженню граматичних характеристик французьких текстів медичної та фармацевтичної галузей. Визначено їхні особливості морфологічного та синтаксичного рівнів. З'ясовано, що у зазначених текстах граматичні характеристики тісно пов'язані з лексико-семантичним аспектом висловлювання, і вони відіграють роль засобів реалізації комунікативних намірів адресанта. У статті особлива увага зосереджується на дослідженні синтаксичних особливостей медичних і фармацевтичних текстів. Відповідно до такого критерію як комунікативна мета повідомлення у досліджуваних текстах переважають розповідні стверджувальні речення. Разом з тим констатовано функціонування наказових та питальних речень, зокрема останні є типовими для фармацевтичного дискурсу, оскільки вони використовуються для привернення уваги потенційного реципієнта, також зазначені синтаксичні одиниці є структурними елементами інструкцій до лікарських засобів.

На рівні синтаксичної організації повідомлення досліджуваних галузей було проаналізовано односкладові, двоскладові речення, речення зі скороченою та розширеною синтаксичною структурою. Було визначено, що найчастіше спостерігається функціонування номінативних та безособових речень. Речення з розширеною синтаксичною структурою представлені головним чином конструціями, усклад-

ними за допомогою однорідних членів і вставних слів, складнопідрядними реченнями, зокрема серед останніх констатовано переважання речень з підрядними мети й умови.

Передумовою здійснення адекватного перекладу досліджуваних дискурсів є проведення компаративного аналізу граматичних (морфологічних і синтаксичних) особливостей французьких та українських текстів медичної та фармацевтичної галузей. З'ясовано, що перекладацькі трансформації граматичного рівня тісно пов'язані з лексико-семантичними перетвореннями тексту перекладу для збереження та реалізації прагматичного потенціалу та комунікативного наміру адресанта.

Ключові слова: граматичні особливості, морфологія, синтаксис, перекладацькі трансформації, тексти медичної та фармацевтичної галузей, французька мова.

Bondar L., Polyuk I., Dehtiarova Ye. Grammatical features of French medical and pharmaceutical texts

Summary. The article is devoted to the study of grammatical characteristics of French texts in the medical and pharmaceutical fields. Their peculiarities at the morphological and syntactic levels have been determined. It has been found that in the mentioned texts the grammatical characteristics are closely related to the lexical-semantic aspect of the utterance, and they play the role of means of realizing the communicative intentions of the addressee. In the article, special attention is focused on the study of syntactic features of medical and pharmaceutical texts. According to such a criterion as

the communicative purpose of the message, narrative sentences prevail in the studied texts. At the same time, the functioning of imperative and interrogative sentences has been ascertained. The latter are typical for pharmaceutical discourse, as they are used to attract the attention of a potential recipient, and the specified syntactic units are structural elements of instructions for medicinal products.

At the level of syntactic organization of the texts of the studied fields, one member and two members sentences, and those with abbreviated and extended syntactic structure have been analyzed. It was determined that the functioning of nominative and impersonal sentences is most often observed. Sentences with an extended syntactic structure are represented mainly by constructions complicated using multiple terms and interspersed words, compound sentences, in particular, among the latter, the predominance of sentences with clauses of purpose and of condition has been noted.

A prerequisite for an adequate translation of the studied discourses is a comparative analysis of the grammatical (morphological and syntactic) features of French and Ukrainian texts in the medical and pharmaceutical fields. It has been found that translation transformations at the grammatical level are closely related to lexical-semantic transformations of the translated text in order to preserve and realize the pragmatic potential and communicative intention of the addressee.

Key words: grammatical features, morphology, syntax, translation transformations, medical and pharmaceutical texts, French language.

Борисов О. О.,*доктор філологічних наук, професор кафедри іноземних мов
Академії Державної пенітенціарної служби***Васильєва О. Г.,***кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов
Академії Державної пенітенціарної служби*

АКСІОЛОГІЯ КОНЦЕПТУ MCDONALD'S (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ СЛОВНИКІВ ТА САЙТУ WWW.MCDONALDS.COM)

Анотація. У статті розглянуто аксіологічну складову концепту MCDONALD'S, виражену різноманітними засобами сучасної англійської мови та мовлення. Доведено, що концепт ОЦІНКА тісно взаємодіє зі слотами фрейму MCDONALD'S та глибше уточнює сутність інтеріоризованих компонентів діяльності цього інституту харчування. Оцінка в роботі визначається як когнітивна операція виведення людиною особистісних смислів об'єктів номінації в системі координат індивідуальних та колективних цінностей етноспільноти. Процес оцінки передбачає результат – оцінку як таку, яка закріплюється в індивідуальному чи колективному досвіді та впливає на подальші комунікативні чи предметні вчинки індивіда. Слот ОЦІНКА як складова фрейму MCDONALD'S складається із сенсорного, емотивного та раціонального сегментів, реалізованих номінативними (іменниковими, прикметниковими, дієслівними, прислівниковими) та комунікативними (словосполученнями та реченнями) одиницями, які надають інформацію про різні аспекти діяльності компанії. Ознаки емоційної та раціональної оцінок є природньо позитивними, адже компанія позитивно оцінює себе, всебічно рекламуючи свою діяльність та її результати. Негативні характеристики представлені лише як такі, що притаманні проблемам, які вже були вирішені чи можуть легко бути вирішеними. Концепт ОЦІНКА як конститuent структури MCDONALD'S є, у свою чергу, комплексним утворенням взаємозв'язків таких «аксіологічно забарвлених» елементів, як ХРОНОТОП (місто/час), СУБ'ЄКТ (робітник/компанія/клієнт), ОБ'ЄКТ (людина/предмет/речовина/дія), ЕТАЛОН (норма), ПІДСТАВА (перцепція), ТИП (позитивний/негативний; параметричний), СПОСІБ (перцепція/раціо/емоція), ПРОЦЕС, РЕЗУЛЬТАТ (задоволення; візит), ФОРМА (вербальна одиниця). Така схема структури оцінки може розглядатися як типова та бути застосовуваною до аналізу інших концептів свідомості.

Ключові слова: оцінка, аксіологія, McDonald's, семантика, номінація, концепт, фрейм.

Постановка проблеми. Оцінка є невід'ємною складовою повсякденної когнітивно-комунікативної та предметно-практичної діяльності індивіда. Будь-яка діяльність передбачає наявність поставленої мети, або уявленого образу перетвореної реальності, низку дій для її досягнення та коректування поточних результатів у разі усвідомлення відхилень під час просування до бажаної цілі. Зазначені компоненти діяльності спираються на ментальну операцію порівняння, тобто мисленневого

співвіднесення того, що є з тим, що має бути на різних етапах її розгортання. Завершення такого співвіднесення обов'язково відбувається на наявній у досвіді кожної особи аксіологічній шкали із полюсами «плюс» та «мінус», тобто стан реальності кінцево та неодмінно розглядається крізь призму інтерпретованого як задовільного (позитивного) чи незадовільного (негативного) результатів. Як зазначає Г. І. Приходько, процес оцінювання, включаючись у загальну програму діяльності, орієнтований на прийняття рішень та лежить в основі вибору практичних дій [1, с. 68]. Сам же факт перебігу діяльності, її змістова глибина та результативність багато в чому залежать від інтеріоризованих особистістю колективних та сформованих індивідуальних цінностей.

Незаперечним є той факт, що будь-яка реклама продукту, послуг, компанії тощо, представлена зокрема у вигляді веб-сайтів, є прагматично зарядженим повідомленням адресату-споживачу. Зрозуміло й те, що те, що рекламується, омовлюється номінативними та комунікативними одиницями з позитивно забарвленою семантикою. Однією із значущих реалій, насамперед, англомовного світу, є ресторан швидкого харчування McDonald's, який у рамках франчайзингу корпорації вже набув рис всесвітньої популярності. Її подальша підтримка здійснюється, наприклад, через офіційний сайт *McDonalds, the US* [2], де так чи інакше рекламується усі елементи діяльності корпорації. Інакше кажучи, іконічно та вербально представлений в інтернеті концепт MCDONALD'S, репрезентований у свідомості англомовної етнокультури ключовою номінацією McDonald's, окрім онтологічної інформації з необхідністю містить інформацію аксіологічного плану. Таке знання, представлене в мовних та мовленнєвих формах, неодмінно потребує свого вивчення та може бути внеском в розуміння природи оцінки в цілому, та аксіологічно-модальній складовій концепту зокрема.

Актуальність поданої статті визначається тим, що вона відбиває антропоцентричну спрямованість лінгвістичного розгляду номінативних та комунікативних явищ, пов'язаних з актуалізацією концепту MCDONALD'S. У праці застосовано лінгвокогнітивний підхід у вигляді фреймового аналізу до розгляду оцінної складової вербалізованого та представленого у віртуальному вигляді офіційного веб-сайта концепту MCDONALD'S [1].

Аналіз останніх публікацій. Категорія оцінки в різних парадигмальних ракурсах вивчалася та пояснювалася О. М. Вольф,

А. М. Приходько, Г. І. Приходько тощо. Оцінна інформація як змістова складова концепту McDONALD'S, який різнофокусно розглядався в працях [3; 4; 5; 6; 7], вивчається вперше.

Метою статті є дослідження оцінної складової змісту концепту McDONALD'S на основі англійських засобів його репрезентації. **Джерельна база** складається з офіційного веб-сайту *McDonalds, the US*, з якого було відібрано **фактичний** матеріал дослідження – одиниці сучасної англійської мови та мовлення на позначення аксіологічної зони концепту McDONALD'S.

Виклад основного матеріалу дослідження. Людський індивід існує не тільки і не стільки у фізичному чи соціальному світах взаємопов'язаних між собою об'єктів, суб'єктів, феноменів та подій, але, насамперед, у світі концептуалізованому, або ідеалізованому [8, с. 23–24]. В ідеалізовану модель світу людини входить те, що в ньому вже є, те, що вона сприймає, те, до чого прагне, те, як вона діє й чинить [9, с. 266]. Виявляючи інтерес до зовнішньої реальності та реальності всередині самої себе, мовна особистість піддає їх не тільки природній (онтологічній), але й оцінній (аксіологічній) категоризації. Результатом цього є те, що знання про фрагменти реальності завжди відблискують відтінками їхньої значущості, які набувають номінативних та мовленнєвих форм.

Цінність сприйнятих об'єктів, з якими гносеологічно чи предметно взаємодіє людина, виформовується на підґрунті результатів її соціалізації, інкультурації в цілому. Їхній вибір в якості предмета оцінки (як прояв зацікавленості) та оцінна інтерпретація здійснюється згідно з наявними соціальними та сформованими індивідуальними ціннісними еталонами свідомості. З одного боку, йдеться про національно детерміновані ціннісні інваріанти, які оточують суб'єкта комунікативної діяльності та транслюються йому соціумом через одиниці та категорії рідної мови / мов. Такі зразки відрізняються прескриптивним характером, представляють сфери суспільної свідомості (мораль, релігія, естетика, право, політика, філософія) та пропагуються інститутами відповідної функціональної спрямованості. З іншого боку, інтеріоризовані стандарти перетворюються на індивідуально-особистісні ціннісні імперативи, які відбивають систему оцінок, думок, установок тощо. Синергія онтологічної та аксіологічної категоризації об'єктивного світу втілюється в низці поведінкових форм, притаманних особі, відрізняють її чи, навпаки, надають їй риси подібності з іншими. Цим обґрунтовується, приміром, існування в суспільстві різних соціальних груп за професійною, соціальною, субкультурною ознаками тощо. Тому, у цілому, важко не погодитися з тим, що «зміст оцінки відбиває саму сутність людини» [9, с. 266].

Під *оцінкою* будемо розуміти когнітивну операцію виведення людиною особистісного (прагматичного) смислу об'єкта номінації на основі його функціонального призначення в системі координат індивідуальних та / або колективних цінностей етноспільноти. Процес оцінки (оцінювання) передбачає результат – оцінку як таку, яка закріплюється в індивідуальному чи колективному досвіді та впливає на комунікативні та предметні вчинки індивіда.

Тож, пізнання світу, орієнтація в ньому завжди супроводжуються його оцінкою. Можливо стверджувати, що система цінностей вибудовується навколо трьох аксіологічних шкал когнітивної сфери, які виформовуються, взаємодіють між собою та функціонують у мовній свідомості як інтервал між

двома протилежними за значенням змістових полюсів. Саме сфери свідомості – чуттєва, ментальна та емоційна – відповідають за підґрунтя цих шкал. Йдеться про *перцептивну*, *раціональну* та *емоційну* аксіологічні шкали, за якими категоризується весь наш досвід, включаючи інтуїтивний тощо. **Перцептивна** відповідає за сенсорні відчуття (кислий – солодкий, м'який – жорсткий, тихий – гучний тощо). **Раціональна** формується на логічно обґрунтованих різноманітних нормах, прийнятих у соціальній групі, зразках тощо, наприклад, *прагматичній* (корисний – некорисний, потрібний – непотрібний), *інтелектуальній* (розумний – дурний, істинний – хибний), *моральній* (правильний – неправильний, корисний – безкорисливий), *етичній* (справедливий – несправедливий, добрий – злий), *правовій* (винуватий – невинний), *параметричній* (глибокий – неглибокий, довгий – короткий), *естетичній* (красивий – некрасивий, привабливий – огидливий). **Емоційна** оцінка втілюється в номінаціях, пов'язаних із психофізіологічними станами (приємний – неприємний, радісний – засмучений, цікавий – нудний, чудовий – жахливий тощо). У зв'язку з вищевказаним, зазначимо, що, по-перше, під час параметризації дійсності шкали можуть накладатися одна на одну, в результаті чого одні й ті самі омовлені ознаки можуть «мерехтіти» в різних площинах, по-друге, окремо розглядати шкали однієї оцінної системи мовної свідомості можна лише умовно, по-третє, будь-яка оцінка остаточно формується лише в наявному контексті, який легко може змінити «плюс» на «мінус» і навпаки.

Вищезазначене дозволяє констатувати наявність у структурі будь-якого концепта аксіологічної складової, яка супроводжує його логічно-предметне ядро – поняття, лексично та граматично оформлені на мовному рівні з наступною актуалізацією на рівні мовленнєвому. Крім того, через свою ціннісну складову (наявний чи той, який лише конструюється) концепт свідомості є одночасно своєрідною національно-культурною призмою інтерпретації об'єкта та інструментом формування комунікативно-прагматичних установок суб'єкта.

Як відомо, оцінка може виражатися різними лексико-граматичними класами слів. Номінативні частини мови базуються на категоріях субстанціональності, ознаки та процесуальності. Оцінний компонент у складі інших сем може формувати відповідні значення. У термінах фреймової семантики [10; 11], змістовно різнопланова оцінка в межах базових пропозицій акціонального фрейму може подаватися в такому вигляді [[ТУТ / ЗАРАЗ] **СТІЛЬКИ ТАКИЙ** [ХТОСЬ1: агенс *die* **ТАК** [на ХТОСЬ2: агенс] [з **ЩОСЬ**: результат]]. Реалізацію цієї схеми перевіримо на прикладі концепту McDONALD'S.

Згідно з [7], цей концепт набуває семантизації та вербалізації в дефініції *McDonald's is the world's largest chain of hamburger fast food restaurants*. Вже в самому ядрі концепту спостерігаємо вираження оцінки: кількість ресторанів є настільки великою, що вони об'єднуються в цілу мережу ('world's chain'), яка, до речі, є однією з найбільших у світі ('largest', *pop., large – bigger than usual in size* [12]; такий *business does a lot of work/employs a lot of people* [13]). Семантичними компонентами *the world's largest chain* визначення *McDonald's* актуалізуються слоти фрейму **СТІЛЬКИ** (багато) та **ТАКИЙ** (великий) шкали раціональної оцінки.

У [6] нами було встановлено, що концепт McDONALD'S є мегаконцептом, який віддзеркалює зв'язки між іншими концептами колективної англійської мовної свідомості. Йдеться, перш за все, про базові слоти фрейму концепту McDONALD'S, які

формують його інформаційну сутність: ЛЮДИНА, БУДІВЛЯ, ІСТИВНА СУБСТАНЦІЯ, КРАІНА, КІЛЬКІСТЬ та ГРОШІ. Слоти нижчого порядку були знайдені вже під час аналізу власне вебсайту *McDonalds, the US* – НАПІЙ, ПРИЙОМ ЇЖИ, КОМПАНІЯ, ОБ'ЄКТ, ТЕХНОЛОГІЯ. Гіпотеза полягає в тому, що ми можемо побачити оцінні характеристики на рівні кожного слоту фрейму через те, що ОЦІНКА взаємодіє з інформацією з кожного з них.

Слот ЛЮДИНА складається з низки субслотів [7]. Якщо за 1. ОЗНАКА поділити людей за їхніми ролями, то, насамперед, отримаємо ключові субконцепти КЛІЄНТ та РОБІТНИК. Оцінними ознаками КЛІЄНТ є «довіра» (*to rely on McDonald's*), «любов» (*the food they love*), «вподобання» (*consumers' growing preference*). РОБІТНИК схарактеризовано «професійними рисами» (*amazing employees; talent attraction*), «майстерністю» (*we are proud of the way we work together*), «командністю» (*Family member*). Параметризація субконцептів через ВІК актуалізує інформацію про «анатомо-фізіологічні особливості» людей, представлену іменниками (*child, adult*), зокрема з демінутивним суфіксом (*kiddy*), прикметниками (*young team*), а взаємодія зі слотом КІЛЬКІСТЬ дає одиниці в множині (*children, parents, kids, communities*).

ЦІННІСТЬ відбиває систему етичних, моральних норм, які пропагуються корпорацією та реалізуються її співробітниками. Вербально ословлюється іменниками (*equity, integrity, inclusion*), прикметниками (*ethical, truthful and dependable; resilient and agile*), словосполученнями (*a set of values, a cultural climate, a proud history, respecting human rights*), реченнями (*none of us is as good as all of us, actions are bigger than words*). Відносини між клієнтами та робітниками фіксуються іменниками (*trust*), прикметниками (*stronger relationships*), дієсловами (*we care about what they care about, in a manner that respects people, trust us, to give thanks*), реченнями у цілому (*we strive to make every interaction a feel-good moment*).

2. ДІЯЛЬНІСТЬ відбиває оцінні знання про дії клієнтів та робітників у ресторані. Вони концентруються в ЗАКАЗ / ОБСЛУГОВУВАННЯ (*to get your free large Fries with \$1 minimum purchase / to serve safe and quality food, exceptional service, outstanding Cleanliness; convenient pickup options*), БАЖАННЯ (*you crave a McChicken, interest regarding franchising*), ПРИГОТУВАННЯ / ХАРЧУВАННЯ (*our talent processes, strict food safety standards and protocols are embedded in everything we do / to enjoy, to savor; moments of feel-good*), ДОСТАВКА (*McDonald's delivers all of your favorites right to your doorstep. Score Free Food with McDelivery*), РОБОТА (*quality jobs, a best-in-class experience, to foster workplaces where everyone feels supported, has equitable access to opportunity*), РЕКЛАМА (*"Here at McDonald's, our purpose is to feed and foster communities", I'm lovin' It*"), РОЗВАЖАННЯ (*fun for kids and stress-free for you, Family Fun Hub, party favors*), МАРКЕТИНГ (*We think globally and act locally; McDonald's awards the franchise to the most qualified candidate, a prime example of our marketing excellence in action; the true power of the McDonald's brand in a new and unique way*), БЛАГОДІЙНІСТЬ (*funds to help recipients finance their college tuition; scholarship winners, Ronald McDonald House Charities*), ЗАОХОЧЕННЯ (*a reward, benefits; Redeem Free McDonald's; an extra 1500 Bonus Points on your first payment, Wi-Fi always free of charge*), ПІКЛЮВАННЯ (*McDonald's USA continues to pave the way for Latinos;*

Black & Positively Golden; SQMS standards, actively fostering an inclusive environment), ВИРОБНИЦТВО (*new technologies, communicating our performance regularly and transparently*), ПРОДАЖІ (номінації товарів, напр., *World Famous Fries® Lounge Set, Happy Meal® T-Shirt*).

Слот КОМПАНІЯ оцінно категоризується номінаціями різних частин мови: *an icon of American business, McDonald's success; the leading global foodservice retailer, the right place, McDonald's is... fair, our Golden Arches shine bright*.

Слот БУДІВЛЯ у мовленні маркується лексичними та комунікативними оцінними одиницями: *Restaurants more Modern, Sustainable, and Welcoming; an Indoor or Outdoor PlayPlace for even more fun*.

Слот ІСТИВНА СУБСТАНЦІЯ має оцінні ознаки типу *favorite / safe / delicious / outstanding Quality / food; balanced meals more accessible across the world; easily re-order faves, satisfy your McDonald's breakfast cravings*. Її субслот ТИП ЇЖИ, поєднаний з ОЦІНКОЮ, реалізує як параметричну, так і інші види оцінок: *"Free Large Fries Now. Even More Fries Later", Enjoy the cheesy deliciousness of a McDonald's Cheeseburger!; Sweet 'N Sour sauce; freshly cracked egg*.

Слот НАПІЙ у поєднанні з оцінною інформацією актуалізується так: *large Iced Coffee; an organic apple juice; a caffeine-free soda; zero calories and zero sugar; a fruity flavor that teases your tastebuds; iced tea that pairs perfectly with your menu* тощо.

Слот ПРИЙОМ ЇЖИ складається із субконцептів СНІДАНОК та ХЕППІ МІЛІ. Обидва оцінно маркуються номінативними та комунікативними одиницями, які групуються навколо *meal (A hearty meal is large and very satisfying; McDonald's Egg McMuffin® Meal... everything you need to start the day off right)* та *breakfast (Our full, satisfying Big Breakfast is perfect for any morning, wholesome breakfast)*. ХЕППІ МІЛІ, омовлений словосполученнями *Hamburger Happy Meal, "The Little Mermaid" Happy Meal*, має актуалізований параметр позитивної емоційної оцінки.

Слот ОБ'ЄКТ, в якому міститься інформація про предмети, які асоціюються з МакДональдс, поєднаний зі слотом ОЦІНКА, дає такі номінації, як *McDonald's Gift Card, A Gift That's Loaded with Smiles, decorations, Reusable Bags for the House of Ronald McDonald, a damaged card*.

Слот КРАІНА зі знанням про географічну локацію офісів, у поєднанні з КІЛЬКІСТЬ, надає ознаку 'world' (*across the globe*), яка відбиває параметричну оцінку «багато»: йдеться про представленість ресторану в багатьох країнах світу.

Слот ТЕХНОЛОГІЯ реалізує технічні новації: *digital and technical innovations, top technology, easy to track your McDonald's points; the Rewards & Deals tab; ordering ahead saves you time; The Wi-Fi is on us!; you can conveniently pay*.

В іншій площині фреймового аналізу оцінку можна представити сукупністю фрагментів, які перехрещуються один з одним: 1. [ЩОСЬ1: агенс (корпорація) діє ТАК1 (фізично/ментально) з результатом ТАКИЙ: якість (якісний/позитивний) ЩОСЬ2: результат (продукція/послуга)]; 2. [[ТУТ / ЗАРАЗ] ЩОСЬ1: власник/агенс (корпорація) має / діє ТАК1 (ментально (оцінює) / фізично (описує)) [за допомогою ЩОСЬ: засіб (одиниця)] СТІЛЬКИ ТАКИЙ1 якість (позитивний) [ХТОСЬ1: власність/пацієнс/агенс (робітник) продукує ЩОСЬ2: результат (продукція/ послуга)]; 3. [СТІЛЬКИ ТАКИЙ ХТОСЬ1: агенс (клієнт) діє ТАК1 (ментально (оцінює)) [за допомогою ЩОСЬ:

засіб (знак)] з результатом ТАКИЙ: якість (позитивний) [ЩОСЬ1: власник, агенс (корпорація) має] СТИЛКИ ТАКИЙ ЩОСЬ2: результат, власність (продукція/послуга)].

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків. Концепт McDONALD'S є ціннісно забарвленим ментальним утворенням, яке на вербальному рівні вибудовує навколо себе різноструктурні та різнотипові одиниці сучасної англійської мови та мовлення. Аксиологічний сегмент McDONALD'S не є однорідним інформаційним утворенням, адже складається з сенсорної, емотивної та раціональної зон. Йдеться про прагматичне апелювання до цих областей свідомості мовної особистості – можливого споживача продукції чи послуг корпорації – за посередництва оцінно маркованих лексичних (іменинкових, прикметникових, дієслівних, прислівникових) та комунікативних (словосполучень та речень) одиниць, які надають інформацію про різні аспекти життєдіяльності компанії. Через те, що компанія позитивно оцінює свою діяльність та її результати, емоційна та раціональна оцінки, яка супроводжує впроваджену маркетингологами необхідну параметричну оцінку, є позитивними. Негативно забарвлені одиниці, які відтворюють відповідну аксиологію, вживаються лише для того, щоб продемонструвати механізми усунення компанією певних недоліків чи негараздів.

Концепт ОЦІНКА як конститuent структури McDONALD'S є комплексним утворенням взаємозв'язків елементів СУБ'ЄКТ (робітник/компанія/споживач), ОБ'ЄКТ (людина/предмет/речовина/дія), ХРОНОТОП (місто/час), ЕТАЛОН (норма), ТИП (позитивний/негативний; параметричний), ПІДСТАВА (перцепція), СПОСІБ (перцепція/раціо/емоція), РЕЗУЛЬТАТ (задоволення/візит), ФОРМА (одиниця мови/мовлення). Така схема структури оцінки може бути розглянута як типова та може бути використана для аналізу інших концептів свідомості.

Перспектива вбачається в дослідженні оцінних коментарів споживачів продукції чи послуг компанії як розширення гносеологічних меж аксиологічної зони концепту McDONALD'S.

Література:

- Приходько Г. І. Оцінка як об'єкт лінгвістики: когнітивно-комунікативний аспект дослідження. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. № 2. 2017. С. 66–70.
- Mcdonalds.com (2023). Retrieved May 1, 2023, from <https://www.mcdonalds.com/us/en-us.html>.
- Василіук О. В. Світова практика корпоративної культури в Україні: вербальна складова. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2016. Вип. 57. С. 78–89.
- Шипіцина Ю. В. Англomовні тексти з корпоративної етики: лінгвопрагматичний та семантико-когнітивний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2007. 22 с.
- Борисов О. О., Шкурко А. А. Концепт McDONALD'S у сучасній англomовній картині світу. *Сучасний світ: проблеми та перспективи* : зб. наук. пр. Міжнар. наук. конф. КСУ ЧФ (20–21 травня 2011 р., м. Чернігів). Чернігів : КСУ, 2011. Ч. 1. С. 103–108.
- Борисов О. О. Лінгвокогнітивне підгрунтя лексеми McDONALD'S сучасної англійської мови // *Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку*: мат-ли VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Переяслав, 12–13 травня 2023 р.) / Гол. ред. К. І. Мізін; Університет Григорія Сковороди в Переяславі. Переяслав, 2023. С. 69–74.
- Борисов О. О., Васильєва О. Г. Мовне втілення концепту McDONALD'S: семантико-когнітивний аспект (на матеріалі англomовних словників та сайту www.mcdonalds.com). *Науковий Вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Філологія*. 2023. Вип. 60. С. 28–31.
- Jackendoff R. *Semantics and Cognition (Current Studies in Linguistic Series)*. Cambridge, (Mass): The MIT Press, 1995. 283 p.
- Приходько Г. І. Міждисциплінарний характер категорії оцінки. *Doctrina multiplex, veritas una. Учень багато, істина одна* : збірник праць до ювілею Ізабелли Рафаїлівни Буніятової. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. С. 260–273.
- Жаботинская С. А. Модели репрезентации знаний в контексте различных школ когнитивной лингвистики: интегративный подход. *Вісник ХНУ*. 2009. № 848. С. 3–9.
- Minsky M. *Frame-system Theory. Thinking*. Ed. by P. N. Johnson-Laird and P. C. Wason. Cambridge : Cambridge University Press, 1983. P. 355–376.
- Macmillan Dictionary.com (2023). Retrieved June 28, 2023, from <https://www.macmillandictionary.com>.
- Collins Dictionary (2023). Retrieved June 28, 2023, from <https://www.collinsdictionary.com/dictionary>.

Borysov O., Vasylieva O. Axiology of the concept McDONALD'S (on the material of English dictionaries and the website www.mcdonalds.com)

Summary. The article is devoted to the axiological part of the concept McDONALD'S expressed by various present-day English language and communicative means. The concept VALUE is closely connected with the slots of the frame McDONALD'S and specifies the essence of the interiorized components of the activity of this fast food restaurant. In the suggested paper the notion “value” is defined as a cognitive operation of deduction of personal senses of the objects of nomination in the coordinate system of individual and collective values of the ethnos. The process of evaluation presupposes the result, namely “the value” as it is which is fixed in the individual or collective experience and influences the communicative or objective activity of the individual. The slot VALUE as a part of the frame McDONALD'S consists of the sensory, emotive and rational segments represented by the nominative (nouns, adjectives, verbs, adverbs) and communicative (word-combinations and sentences) units. The latter present information about various aspects of the activity of the company *McDonald's*. The verbalized features of the emotional and rational values are naturally positive as the company evaluates itself positively, thoroughly advertising its activity and its results. The negative characteristics revealed are inherent in the problems which were already solved or can easily be solved by the company. In its turn, the concept VALUE as a constituent of the concept McDONALD'S is a complex formation of interrelations of such “axiologically colored” elements as CHRONOTOPE (time/space), SUBJECT (worker/company/client), OBJECT (person/thing/substance/action), PATTERN (norm), GROUND (perception), TYPE (positive/negative; parametric), WAY (perception/ration/emotion), PROCESS, RESULT (satisfaction; visit), FORM (verbal unit). Such a scheme of the “value” structure is viewed by us as typical and can be applied to the analysis of the other dynamic concepts of human consciousness.

Key words: value, axiology, McDonald's, semantics, nomination, concept, frame.

Гарбар І. В.,

старший викладач кафедри сучасних мов
Національного університету кораблебудування імені адмірал Макарова

Гарбар А. І.,

старший викладач кафедри сучасних мов
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

МОВНІ ДЕВІАЦІЇ ІНТЕРФЕРЕТНОГО ХАРАКТЕРУ У СУЧАСНІЙ ПРОФЕСІЙНО-МОВЛЕННЄВІЙ ПРАКТИЦІ

Анотація. У статті проаналізовано найбільш поширені лексичні та граматичні девіації інтерферентного характеру, які трапляються у сучасній професійно-мовленнєвій практиці. Уточнено сутність понять *мовна девіація* та *інтерферема*. Зауважено, що мовні девіації – це помилки, пов'язані зі специфікою лексичної та граматичної семантики мови. Виокремлено й описано лексичні девіації, зумовлені порушенням норм слововживання: запозичення, кальку, суржик. Наведені приклади девіацій інтерферентного характеру демонструють невластиві українській мові зв'язки на лексичному рівні. Зауважено, що надмірне вживання запозичених слів досить часто не поповнює лексичний склад української мови, а витісняє питому українську лексику. Зазначено, що найбільш поширеними мовними девіаціями, спричиненими лексичною інтерференцією є кальки, з яких породжуються слова-покручі (суржикові утворення). Встановлено, що буквальный переклад російських стійких словосполук призводить до появи аномативних штампів в українській мові. Проаналізовано конструкції з «українізованими» формами російських дієслів, що активно використовуються у професійному мовленні.

Акцентовано увагу на найпоширеніших граматичних девіаціях інтерферентного характеру, зумовлених порушенням норм дієслівного керування та використанням активних дієприкметників теперішнього часу на *-учий(-ючий)*. Встановлено, що на сплутування відмінків керування впливає російсько-українська двомовність та нерозрізнення дієслів-синонімів, кожне з яких потребує свого відмінка. З'ясовано, що найпродуктивнішими способами заміни активних дієприкметників є питомі граматичні форми та конструкції: прикметники, іменники, словосполучення, рідше підрядні речення та іменники-прикладки. Проілюстровано на конкретних прикладах аномативні конструкції з активними дієприкметниками теперішнього часу та їх заміники – нормативні варіанти.

Ключові слова: мовні девіації, інтерференція, запозичення, калька, суржикові утворення, дієслівне керування, активні дієприкметники, професійно-мовленнєва практика.

Постановка проблеми. В умовах національного відродження української мови перед сучасною фаховою освітою стоїть багато викликів, які потребують ґрунтовного аналізу. Одним з них є мовні девіації інтерферентного характеру на лексичному та граматичному рівнях, які загрожують втратою власних лексем та словоформ. Посиленню інтерферентних явищ сприяли тривалі українсько-російські міжмовні контакти. На думку Т. Мішеніної, шкідливість девіацій-інтерферем полягає

в тому, що вони є «небезпечним денационалізуючим явищем, тому що витісняють з ужитку питомі мовні одиниці» [1, с. 110]. Вивчення мовних девіацій, спричинених інтерферентним впливом, у лексичній та граматичній системі української літературної мови є нагальним завданням на сучасному етапі наукового розвитку. Важливо зауважити, що мовні девіації у професійно-мовленнєвій практиці впливають на адекватне сприймання інформації комунікантом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання мовних девіацій, які виникають внаслідок міжмовної взаємодії близькостпоріднених мов – української та російської (інтерференції), посідають вагоме місце у сучасній лінгвістиці. Ф. Бацевич, якого вважають основоположником у дослідженнях мовних девіацій в Україні, вивчає девіації у різних лінгвістичних аспектах. Особливо важливою є класифікація девіацій, пов'язана з мовною та комунікативною компетенціями мовців [2]. Відомими є також праці О. Пономарева, М. Кочергана, П. Куляса, О. Селіванової, Н. Стратулат, Т. Мішеніної, М. Волощак, В. Барчука та інших. О. Пономарів [3] аналізує мовні девіації у практичній стилістиці як джерело кодифікації норм. У довіднику зі слововживання М. Волощак [4] досліджує скальковану лексику та подає українські відповідники; П. Куляс [5] аналізує основні типи *суржикових спотворень* мови; Т. Мішеніна [1] пов'язує інтерференцію з негативним аспектом мовної взаємодії, оскільки наслідком цього процесу є відхилення від норми; Н. Стратулат [6] охарактеризувала основні типи помилок, пов'язаних із граматичною інтерференцією категорії відмінка іменників. По-іншому розглядає цю тему В. Барчук [7]: визначає новий аспект інтерпретації девіацій як засобу досягнення комунікативної мети.

Мета статті – проаналізувати найбільш поширені лексичні та граматичні девіації інтерферентного характеру у сучасній професійно-мовленнєвій практиці.

Основний матеріал. Мовні девіації є досить поширеним явищем у сучасній професійно-мовленнєвій практиці. Вони визначені, на думку О. Селіванової, несформованістю комунікативної компетенції, мовленнєвих умінь і навичок, поганим знанням культурно-соціальних норм мови, стандартів відповідності вживання слів і висловлювань у певних сферах спілкування [8]. Насамперед з'ясуємо значення понять *мовна девіація* та *інтерферема*. Ф. Бацевич у «Словнику термінів міжкультурної комунікації» зазначає, що *девіація* – це мовна аномалія, тип комунікаційної невдачі, збій у спілкуванні, різноманітні

помилки, неточності, обмовки, описки, лінгва-ляпуси тощо, пов'язані зі специфікою лексичної та граматичної семантики мови, якою відбувається спілкування [9, с. 213–249]. Т. Мішеніна *інтерферемою* називає одиницю, яка утворена шляхом буквального перекладу з урахуванням фонетико-типових норм мови, що знає впливу [1, с. 110]. Відтак маємо розуміння, що мовні девіації інтерферентного характеру – це помилки, які виникають внаслідок недотримання норм літературної мови під час міжмовної комунікації. Мовні девіації інтерферентного характеру зазвичай виникають у професійно-мовленнєвій практиці двомовного комуніканта, коли мимовільно переносяться ознаки однієї мови на іншу (у нашому дослідженні – російської на українську).

Отож проаналізуємо найпоширеніші лексичні девіації, зумовлені порушенням норм слововживання: запозичення, кальку, суржик. Насамперед зупинимося на одному з найпоширеніших типів мовної взаємодії – *запозиченні*. І. Домрачева зауважує, що наш лексикон заповнюють слова-позички, які цілком піддаються перекладові питомою лексикою, до того ж часто маємо можливість вибору із багатокомпонентних синонімічних рядів усталеної лексики – чи то власне корінної, чи давніх запозичень, чи інтернаціоналізмів, що їх колись засвоїла мова наших пращурів [10, с. 97]. Не можна не зважати на те, що свідомо відбувається витіснення питомих лексем української мови, хоча є чимало запозичень, які не відповідають структурі української мови, тяжкі для сприйняття, змушують мовця докласти додаткових зусиль для їх розуміння. Прикладами можуть слугувати *іманентний* (властивий), *варіабельний* (змінний), *нівелювати* (усувати відмінності), *пролонгований* (продовжений), *перманентний* (безперервний, сталий), *інтенція* (намір, задум) тощо. Чи не більш органічно звучать питомі словосполучення: *продовжена дія договору* (замість *пролонгована дія договору*), *згуртувати націю* (замість *консолідувати націю*), *досягти рівності* (замість *досягти паритету*), *запобіжні заходи* (замість *превентивні заходи*), *відшкодування збитків за пошкоджене майно* (замість *компенсація збитків за пошкоджене майно*), *протистояння сторін* (замість *конфронтація сторін*) тощо. Доволі часто мовці під час професійної комунікації спонтанно вживають запозичені слова, не задумуючись, що є питомий український відповідник-синонім. На думку мовознавця О. Пономарева, калькування чужих слів як засобу номінації доречно в тому разі, коли в рідній мові для якогось поняття немає назви [3, с. 110].

Найбільш поширеними мовними девіаціями, спричиненими лексичною інтерференцією є *кальки*. Калькування призводить до інтерферентних зрушень у семантиці слів та появи анормативних штампів. Буквальний переклад російських стійких словосполук часто стає причиною ненормативного калькування. Прикладом можуть слугувати такі словосполучення: *в порядку виключення* (рос. в порядке исключения) → як виняток; *завірити підпис* (рос. заверить подпись) → засвідчити підпис; *заключення комісії* (рос. заключение комиссии) → висновок комісії; *іншими словами* (рос. иными словами) → інакше кажучи; *переслідувати ціль* (рос. преследовать цель) → мати на меті; *піднімати ціну* (рос. поднимать цену) → підвищувати ціну; *предвзяте відношення* (рос. предвзятое отношение) → упереджене ставлення; *прийняти резолюцію* (рос. принять резолюцию) → ухвалити резолюцію; *розходження в думках* (рос. расхождение в мыслях) → розбіжності в думках; *ставити*

до відома (рос. ставить в известность) → доводити до відома; *у випадку необхідності* (рос. в случае необходимости) → у разі необхідності; *явна помилка* (рос. явная ошибка) → очевидна помилка тощо. М. Кочерган зазначає, що мовці, які користуються двома чи більше мовами, не зауважують власних помилок у слововживанні – адже нюанси у сполучуваності лексем близькоспоріднених мов дуже тонкі, а часом і важко вловимі [11, с. 39–40].

Найбільш часто у професійно-мовленнєвій практиці вживають такі кальковані словосполучення (анормативні штампи), як: *прийняти міри* (замість *вжити заходів*); *на повісті дня* (замість *на порядку денному*); *слідуюче питання* (замість *наступне питання*); *являюсь працівником* (замість *є працівником*); *підіймати питання* (замість *порушувати питання*); *приймати участь* (замість *брати участь*); *приступити до виконання* (замість *розпочати виконання*); *заклучити договір* (замість *укласти договір*); *учбовий заклад* (замість *навчальний заклад*) тощо.

П. Куляс зауважує, що часто з кальок зроджуються *слова-покручі*, вигадані, несловникові слова – ні російські, ні українські [5, с. 58]. *Суржикові утворення* (слова-покручі) є наслідком інтерференції – змішуванням української та російської мов. Ці гібридні одиниці відтворюють російську вимову в обрамленні української граматичної системи. Важливо зазначити, що носіями суржиків стають мовці, які недосконало володіють як українською, так і російською мовами, зазвичай не зважають на правильність вживання лексики. В. Труб зауважує, що суржик є непередбачуваною, безсистемною «мовою», яка може хаотично, непередбачувано змінюватися. При цьому кількість лексем, в яких замість української основи вживається відповідний російський субстрат, для кожного мовця є індивідуальною, непрогнозованою [12, с. 4]. Зупинимося на конструкціях з *українізованими* формами російських дієслів, використання яких у професійно-мовленнєвій практиці призводить до порушення лексичної мовної норми: *уволися з посади* (рос. уволился с должности) → звільнився з посади; *включити до повістки дня* (рос. включить в повестку дня) → внести до порядку денного; *понести збитки* (рос. понести убытки) → зазнати збитків; *получити освіту* (рос. получить образование) → здобути освіту; *добитися результатів* (рос. добиться результатов) → досягти успіхів; *задавати питання* (рос. задавать вопрос) → ставити запитання; *заклучити договір* (рос. заключить договор) → укласти договір; *робити вигляд* (рос. делать вид) → удавати; *підняти питання* (рос. подымают вопрос) → порушувати питання; *приймати до уваги* (рос. принимать во внимание) → брати до уваги тощо. Є очевидним, що у наведених суржикових утвореннях прослідковується буквальный переклад російських лексем.

Далі проаналізуємо найпоширеніші *граматичні девіації* інтерферентного характеру, зумовлені порушенням норм дієслівного керування та використанням активних дієприкметників теперішнього часу на *-учий(-ючий)*. На переконання дослідниці Н. Стратулат, «порушення норм сучасної української літературної мови, зокрема граматичних, зі свого боку, шляхом інтерференції спричиняє порушення норм культури мовлення» [6, с. 97]. Насамперед зупинимося на девіаціях, пов'язаних з дієслівним керуванням. П. Куляс зауважує, що українська мова має свою систему керування дієслів і віддієслівних іменників, усталену віковою традицією. Однак ця

традиція у нас раз у раз порушується. Одна з головних причин сплутування відмінків керування – знов-таки насамперед через практику російсько-української двомовності [5, с. 219]. Варто пам'ятати, що однакове за значенням дієслово в українській та російській мовах може вимагати від додатків неоднакових відмінкових форм. Прикладами можуть слугувати девіації на зразок: *дякувати* (кого?) *вам* → рос. *благодарить* (кого?) *вам* замість *дякувати* (кому?) *вам*; *здавати* (що?) *шкоду* → рос. *наносить* (что?) *вред* замість *здавати* (чего?) *шкоду*; *вибачати* (кого?) *колегу* → рос. *прощать* (кого?) *колегу* замість *вибачати* (кому?) *колезі*; *навчити* (чому?) *мові* → рос. *учит* (чему?) *языку* замість *навчити* (чего?) *мови*; *набувати* (що?) *досвід* → рос. *приобретать* (что?) *опыт* замість *набувати* (чего?) *досвіду*; *знавати* (що?) *збитки* → рос. *нести* (что?) *убытки* замість *знавати* (чего?) *збитків* тощо. Немає сумнівів щодо впливу російської мови на вибір україномовної словоформи. Також під час дієслівного керування варто звертати увагу на дієслова-синоніми, кожне з яких потребує свого відмінка: *оволодіти* (чим?) *польською мовою* – *опанувати* (що?) *польську мову*; *характерний* (для кого?) *для науковців* – *властивий* (кому?) *науковцям*; *сповіщати* (кого?) *працівників* – *повідомляти* (кому?) *працівникам*; *запобігати* (чому?) *хворобі* – *застерігати* (від чого?) *від наслідків* тощо.

Досить часто у професійно-мовленнєвій практиці можемо спостерігати вживання конструкцій з активними дієприкметниками теперішнього часу, які призводять до порушення граматичних норм. Здебільшого це назви посад та терміни офіційно-ділового та наукового стилів на зразок: *управляючий компанією*; *виконуючий обов'язки*; *керуючий відділом*; *керуючий партнер*; *лікуючий лікар*; *головуючий на зборах*; *тимчасово непрацюючі*; *діючі правила*; *існуючі недоліки*; *зберігаючий актуальність*; *оточуюче середовище*; *хвилюючий момент*; *біжучий рядок*; *вражаючі результати*; *змазуючий матеріал*; *облицьовуючий камінь*; *обертуючий рух* тощо. Натомість граматики української мови репрезентує нормативний варіант цих конструкцій: *управлінець* (керівник) *компанії*; *виконавець* (виконавець) *обов'язків*; *керівник відділу*; *керівник-партнер*; *лікар-куратор*; *голова зборів*; *ті, що тимчасово не працюють*; *чинні правила*; *здобуденний*; *довкілля*; *зворушливий момент*; *рухомий рядок*; *разючі результати*; *мастильний матеріал*; *облицьовальний камінь*; *обертальний рух* тощо. Факти переконують, що найпродуктивнішими способами заміни активних дієприкметників є питомі граматичні форми та конструкції, а саме: прикметники, іменники, словосполучення, рідше підрядні речення та іменники-прикладки. С. Караванський наводить двадцять чотири способи заміни та зауважує, що 24 способи заміни важкомовних дієприкметників аж ніяк не вичерпують усіх словотворчих можливостей нашої мови. Практично, ці можливості – невичерпні [13, с. 167].

Комунікантам варто звернути увагу на варіативність заміни активних дієприкметників, яка залежить від контексту. Прикладами можуть слугувати дієприкметники *домінуючий* та *діючий*, у яких прослідковується варіативність нормативних відповідників: дієприкметник *домінуючий* у поєднанні з іменником *мотив* → *домінантний*, *ідея* → *провідна*, *конструкція* → *типова* (основна), *вживання* → *переважне*, *чинник* → *визначальний* (основний), або ж дієприкметник *діючий* у поєднанні з іменником *армія* має відповідник → *регулярна*, *законодавство* → *чинне*, *речовина* → *активна*, *модель* → *робоча*, *важіль*

→ *впливовий*, *особа* → *дійова*, *вулкан* → *активний*. Очевидно, що українська граматики демонструє значний запас питомих українських відповідників-синонімів для відтворення російських дієприкметникових конструкцій.

Висновок. Проведений аналіз типових лексичних та граматичних помилок дозволив дійти висновку, що вплив російської мови на свідомість і мислення мовців призвів до активного вживання у професійно-мовленнєвій практиці комунікантів мовних девіацій інтерферентного характеру, які спричиняють порушення норм української літературної мови. Однак такі «мовні аномалії» потребують ретельного відстеження і вилучення у процесі мовленнєвої діяльності, так як вагомим показником загальної комунікативної культури професійних комунікантів є мовна грамотність, яка виявляється в умінні реалізувати як усному так і у писемному мовленні норми сучасної української літературної мови, дотримання яких насамперед сприяє чіткості та правильності формулювання думки задля досягнення професійної мети.

Література:

1. Мішеніна Т.М. Мовні девіації інтерферентного характеру в системі сучасної української мови. Криворізький державний педагогічний університет. Філологічні студії. 2014. Вип. 11. С. 108–122.
2. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Вид. центр «Академія», 2004. 344 с.
3. Пономарів О. Культура слова : мовностилістичні поради : навч. посіб. 2-ге вид., стереотип. Київ : Либідь, 2001. 240 с.
4. Волощак М. Неправильно – правильно: довідник з українського слововживання : за матеріалами засобів масової інформації. Київ : Видавничий центр «Просвіта», 2000. 128 с.
5. Куляс П.П. Система – проти автоматизму суржику : редакторський погляд : навч. посіб. 2-ге вид., розширене. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. 294 с.
6. Стратулат Н. Питання граматичної інтерференції у фаховому мовленні. Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 30. Том 3. С. 96–103.
7. Барчук В.М. Девіації сучасного суспільного мовлення : обсяг лексика (на матеріалі блогів на «цензор.нет»). Прикарпатський вісник Наукового товариства імені Шевченка. Слово. 2022. № 17. С. 34–46.
8. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
9. Бацевич Ф. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ : Довіра, 2007. 205 с.
10. Домрачева І.Р. Мовні девіації в українських засобах масової інформації. Вісник Донецького національного університету. Гуманітарні науки. 2015. № 1–2. С. 97–103.
11. Кочерган М.П. Слово і контекст. Львів : Вища школа, 1980. 184 с.
12. Труб В.М. Явище «суржику» як форма просторіччя в ситуації двомовності. Мовознавство. 2000. № 1. С. 54.
13. Караванський С. Пошук українського слова, або боротьба за національне «Я». Київ : Видав. центр «Академія», 2001. 233 с.

Garbar I., Garbar A. Language deviations of interferent character in modern professional speech practice

Summary. The article analyzes the most common lexical and grammatical deviations of an interfering nature that occur in modern professional speech practice. The essence of the concepts language deviation and interferema has been clarified. It is noted that linguistic deviations are errors associated with the specificity

of the lexical and grammatical semantics of the language. Lexical deviations caused by violation of the norms of word usage are singled out and described: borrowing, tracing, surzhik. The given examples of deviations of an interfering character demonstrate connections at the lexical level that are not characteristic of the Ukrainian language. It is noted that the excessive use of borrowed words often does not supplement the lexical composition of the Ukrainian language, but replaces the specific Ukrainian vocabulary. It is noted that the most common language deviations caused by lexical interference are tracings, from which words are generated that are twisted (scratchy formations). It was established that the literal translation of Russian stable phrases leads to the appearance of anormative stamps in the Ukrainian language. Constructions with "Ukrainized" forms of Russian verbs actively used in professional speech are analyzed. Attention

is focused on the most common grammatical deviations of an interfering nature, caused by the violation of the norms of verb control and the use of active participles in the present tense in -uchy (-yuchy). It was found that Russian-Ukrainian bilingualism and the indistinction of synonymous verbs, each of which needs its own case, affect the confusion of control cases. It was found that the most productive ways of replacing active verbs are specific grammatical forms and constructions: adjectives, nouns, phrases, less often subordinate clauses and nouns-adverbs. Anormative constructions with present active participles and their substitutes – normative variants – are illustrated with specific examples.

Key words: language deviations, interference, borrowing, tracing paper, syllabic formations, verb control, active verbs, professional speech practice.

*Голікова Н. С.,**доктор філологічних наук, доцент,**професор кафедри української мови**Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНЯ ОНОМАСТИКА ПРОЗИ П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО У ВИМІРАХ ІНТЕГРАТИВНОЇ ЛІНГВОСТИЛІСТИКИ

Анотація. У статті комплексно проаналізовано ономастичний простір художньої прози П. Загребельного, сформований сукупністю релевантних лінгвоодиниць – власних назв, які неодмінно маркують письменницькі прозові тексти, значною мірою відбиваючи своєрідність ідіолекту митця. Акцентовано на тому, що студіювання численних онімів, спостережених у вертикальному контексті індивідуально-авторської мовотворчості, потребує їх скрупульозної класифікації, спираючись на загальномовну систему, походження, функціонально-стилістичне призначення. З'ясовано, що, попри плідні здобутки літературної ономастики, у межах якої найдокладніше опрацьовано літературно-художні антропоніми, усебічне дослідження ономастикону П. Загребельного передусім варто виконувати з огляду на теоретичні основи сучасної інтегративної лінгвостилістики. Наголошено на тому, що саме метод інтегративного аналізу мовного матеріалу дає змогу апелювати до таких наразі актуальних мовознавчих галузей, як лексикологія, ономастика, когнітивна лінгвістика, лінгвопрагматика, теорія інтертекстуальності і в такий спосіб всеохопно дослідити сукупність різнотипних стилістем-онімів.

Власні назви, що фігурують у вертикальних і лінійних контекстах романів П. Загребельного, розподілено на реальні й літературно-художні оніми. Доведено, що в художньому тексті, на відміну від будь-якого іншого (наукового, офіційно-ділового, публіцистичного тощо) тексту, узвичаєні (реальні) та індивідуально-авторські (літературно-художні) оніми утворюють єдину ономастичну систему, оскільки виконують низку «споріднених» функцій і становлять підґрунтя для багатьох індивідуально-авторських експериментів. Висновковано, що складники художнього ономастикону прози письменника репрезентують культуроцентризм української літератури як одну зі специфічних національних ознак і що їх подальше вивчення є особливо перспективним для сучасної лінгвостилістики, яка поступово інтегрується в загальний дослідницько-мовознавчий простір.

Ключові слова: художній текст, літературно-художній онім, ономастичний простір, стилістема, інтертекстема, прагмема.

Постановка проблеми. Сучасна лінгвоукраїністика розвивається в тісному зв'язку всіх її підрозділів, демонструючи активну інтеграцію багатьох із них на основі спільного об'єкта дослідження – української мови як основного засобу спілкування та консолідації різних верств суспільства, як унікальної, історично сформованої системи лінгвальних знаків, що генерує етнокультурні цінності й національну пам'ять [1, с. 116]. Попри те, що кожна мовознавча дисципліна має свій предмет студіювання, наразі помітнішими постають спільні сегменти в межах

дослідницьких полів тих чи тих наук. Одним з найважливіших об'єднувальних чинників для лінгвістики є лексико-семантична система сучасної української літературної мови, складники якої – лексеми – в найрізноманітніших випадках комунікативної реалізації мають виразно динамічні перспективи щодо змін їхніх внутрішніх форм та розширення функціонально-стилістичного потенціалу. Останнім часом дослідники приділяють усе більше уваги питанню семантичної глибини власних назв, що, як і слова-апелятиви, нерідко фігурують у незвичних, не закріплених мовною практикою значеннях. Комплексне вивчення українського ономастикону в різних парадигмах мовознавчої науки – це проблема, що впродовж останніх десятиліть не втрачає актуальності. Зокрема, студіювання ономастичного простору художнього тексту є особливо назрілим для лінгвостилістики, яка дуже активно прогресує в тексто-, дискурсо- й антропоцентричному напрямках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Традиційним об'єктом студіювання сучасної ономастики як теоретико-практичної дисципліни є надзвичайно розгалужена система власних назв, етимологію, територіально-діалектні, типологічні та інші ознаки яких досі активно вивчають представники науки. Їхніми зусиллями мовознавство збагатилася цінною інформацією про своєрідність низки нових лексико-семантичних груп онімів, що постали внаслідок докладнішої класифікації власних назв з урахуванням їхніх спільних семантико-типологічних ознак (див., наприклад, монографії та збірники ономастичних праць [2; 3; 4] та ін.). Останніми десятиліттями помітні намагання дослідників чіткіше структурувати й саму ономастику. Стрімкий поступ науки спричинився до її тісніших зв'язків з тими чи тими розділами лінгвоукраїністики та до становлення низки інтегрованих мовознавчих галузей на зразок когнітивної ономастики (О. Ю. Карпенко [5]), літературної ономастики (Л. О. Белей [6], Ю. О. Карпенко, М. Р. Мельник [7]), стилістичної ономастики (Н. С. Голікова [8]) та ін.

Звертаємо увагу на плідні досягнення сучасної літературної (літературно-художньої, поетичної) ономастики, у межах якої власні назви зусібіч обґрунтовано як релевантні складники художнього тексту, що із середини ХХ ст. постає традиційним об'єктом вивчення і для лінгвостилістики. Утім, мовотворчість далеко не всіх письменників потрапила в поле зору науковців. Поки що немає комплексного дослідження індивідуально-авторського ономастикону й Павла Загребельного – одного з найвідоміших українських прозаїків другої половини ХХ – початку ХХІ ст. У працях таких мовознавців, як А. І. Вегеш [9], Н. С. Голікова [10; 11], Т. Б. Гриценко [12]; Н. М. Павликів-

ська [13] певною мірою досліджено лише особливості функціонування літературно-художніх антропонімів у мові його романів і повістей. Інші оніми, що так само є важливими маркувальними складниками художніх текстів письменника, ще не слугували предметом вивчення як для інтегративної лінгвостилістики, так і для літературної ономастики та інших мовознавчих галузей.

Мета статті – комплексно проаналізувати літературно-художній ономастикон прози П. Загребельного з опертям на методіку інтегративно-стилістичного студіювання фактичного матеріалу й на науково-практичний досвід його опису в межах літературної ономастики, теорії інтертекстуальності та лінгвопрагматики.

Виклад основного матеріалу. Ономастичний простір художньої прози П. Загребельного – це сукупність власних назв, які, пронизуючи вертикальний контекст усієї мовотворчості письменника, значною мірою відбивають своєрідність його ідіолекту. Релевантні складники індивідуально-авторської ономосистеми повністю віддзеркалюють основні ознаки загальномовного ономастикону. А втім, у тих чи тих лінійних контекстах прозових творів митця вони репрезентують неабияку глибинність лексичної семантики, оприявнюють багатство функціонально-стилістичного потенціалу, набувають важливих властивостей текстових одиниць, що становлять лінгвокультурні цінності українського народу. Студіювання численних онімів, спостережених у мові художньої прози П. Загребельного, нам видається надзвичайно актуальним і потребує їх скрупульозної класифікації з огляду на загальномовну систему, походження, функціонально-стилістичне призначення тощо.

Залучення різних аспектів вивчення складників літературного тексту загалом і літературно-художніх онімів (ЛХО) зокрема дає змогу розширити дослідницьке поле лінгвостилістики, провести її чіткішу внутрішню структурування. Тому сучасна наука має послуговуватися поняттєвим інструментарієм і методиками опису ЛХО, спираючись на здобутки ономастики та низки дисциплін антропоцентричного спрямування – етнолінгвістики, когнітивної лінгвістики, лінгвопрагматики тощо. Саме застосування інтегративного методу вможливує студіювання філософських глибин авторського слова, його релевантно-стилістичних ознак, моделювання ймовірних рефлексій маркувально-текстових лінгвоодиниць – онімів у свідомості реципієнтів.

Попри плідні здобутки літературної ономастики, у межах якої найдокладніше опрацьовано літературно-художні антропоніми (ЛХА), усебічне вивчення ономастикону П. Загребельного варто виконувати, передусім спираючись на теоретичні основи сучасної інтегративної лінгвостилістики.

Лінгвостилістичне студіювання саме літературно-художніх антропонімів у прозовому дискурсі П. Загребельного, проведене в наших попередніх дослідженнях [8; 11], дало змогу висновкувати, що оніми такого зразка потрібно вналежнювати до різних дослідницьких площин, оскільки одні з них – індивідуалізми (потенціоналізми й окаяніалізми) – відбивають своєрідність авторського словотворення, інші – імена (інтертекстеми, концептеми, прагмеми) – є або запозиченнями з тих чи тих текстів лінгвокультурного універсуму, або концентрують важливі сегменти лінгвокогнітивного простору романістики митця, становлячи ядерну зону низки художніх концептів, або набувають ознак прагмем. У такий спосіб формуються

різні аспекти дослідження ономастичного простору прози П. Загребельного – лексико-семантичний, словотвірний, інтертекстуальний, лінгвосеміотичний, концептуальний, лінгвокогнітивний, лінгвопрагматичний, що лише підсилює вагомість інтегративно-стилістичного методу під час вивчення письменницького ідіостилію.

На думку С. Я. Єрмоленко, актуалізація літературно-художньої антропоніміки з-поміж власних імен «...сигналізує про новий підхід до вивчення ономастичної лексики. Результати дослідження важливі не лише для теорії ономастики чи історії літературної мови: вони дають підстави для виділення такої стилістеми, як літературно-художній антропонім» [14, с. 120]. Виходячи із зазначеного наукового положення, кваліфікуємо ЛХА як стилістеми в тому разі, коли у вертикальному або лінійному контексті художнього твору оніми є текстовими одиницями, що, крім номінативного, мають стилістичне значення, репрезентоване нашаруванням додаткових смислів і зумовлене індивідуальною мовотворчістю прозаїка [8, с. 7].

Цікаво простежити функціонально-стилістичне навантаження тих чи тих ЛХА, нерідко повторюваних у різних творах. Наприклад: *Ось злочини жінок: намисто Еріфілі, учта Філомели, наклеп Сфенебеї, злодійство Аерони, вбивство Прокни! Як побажав Агамемнон приваб Хрисеїди, так на еллінів чуму навів. Як побажав Ахілл приваб Брисеїди, так собі горе придбав. Ось добув собі прекрасну жону Кандавл, і вбиває Кандавля жона. Вогні Єлениного весілля запалили на горі Трої новий вогонь, а шлюб Пенелопи – скількох женихів призвів до загибелі. Вбила Іполита Федра, бо любила його, а Клітемнестра – Агамемнона, бо не любила його. О, жінки! Коли вони люблять, то вбивають, і коли не люблять – теж убивають* [15, с. 155–156]. У лінійному контексті з роману «Євпраксія» виділені імена персонажів давньогрецької міфології насамперед виконують культуротвірну функцію, а в текстовому фрагменті з роману «Левине серце» *Колись люди називалися просто: Адам, Єва, Авель, Кайн, Грицько, Стецько, Гаврило... Навіть у славетних греків що масмо? Хто знає, яке прізвище в Сократа або в Ахілла? А в Агамемнона? І взагалі що це таке – Агамемнон? Для бугая або жеребця воно й нічого, а для героя Троянської війни ніяк не личить. Може, Клітемнестра й убила його через це наймення, хоч, відверто кажучи, ім'я Клітемнестра теж не викликає особливого захвату і нагадує не вродливу гречанку, а щось медичне або зоопаркове* [16, с. 30–31] усі імена слугують стилістичним засобом сміхотворення, що індивідуалізує мовостиль письменника в діалогії «Левине серце» та «Вигнання з раю».

Власні назви такого зразка слугують не лише маркувально-стилістичними лінгвоодиницями, а й зберігають лінгвокультурну інформацію про особистостей, важливих для історії людства, або вигаданих (міфологічних, біблійних тощо), персонажів. Вони репрезентують різноманітні міжтекстові зв'язки в інтерсеміотичному просторі мовотворчості П. Загребельного, «сходяться» в його інтертекстуально-функціональному полі, виконуючи низку основних та додаткових ролей. Із погляду інтегративної лінгвостилістики простежуємо низку трансформацій внутрішніх форм проаналізованих та багатьох інших ЛХА в такій послідовності: *реальний онім / літературно-художній антропонім → стилістема → інтертекстема*.

У художньому дискурсі П. Загребельного нерідко реальні імена набувають ознак літературно-художніх антропонімів,

виконуючи характеризувальну функцію персонажів: *Чомусь тільки тепер подумалося, що в Нечитайюка всі прикмети великого чоловіка: булькатий, як Вергілій, потирає руки, як Бернард Шоу, затасний, як Гоголь, вірнопідданий, як Гете. Якби ще хоч трохи талановитості* [17, с. 125]. Імена відомих письменників увиразнюють мовний портрет одного із персонажів роману «Південний комфорт», у свідомості читачів вони породжують низку прагматичних смислів, що формуються з опертям на фонові знання про реальних у минулому митців, і в такий спосіб демонструють цілий ланцюжок функціонально-текстових перетворень: *реальне ім'я → літературно-художній антропонім → стилістема → прагмема*.

Ілюстрацією охудоження реальних імен і топонімів може слугувати ще один лінійний контекст із роману «Левине серце», у якому оніми функціонують як складники сміхової культури П. Загребельного: *...автор мав ще й власні, глибоко затасні розрахунки щодо місцезнаходження Світлоярська. Не географічні, не топографічні, а суто літературні. За цими розрахунками виходило, що Світлоярськ розташований на однаковій відстані від Вітрової Балки Андрія Головка і Груні Остапа Вишні, від Байгорода Юрія Яновського і Червонограда Івана Сенченка, від Бродщини Олеса Гончара і Зелених Млинів Василя Земляка, від Нашого Ірини Вільде і Новобузьки Михайла Стельмаха* [16, с. 13].

Наслідком авторського мовного експерименту є низка ЛХА, що змодельовані письменником на основі такого стилістичного прийому, як народна етимологія: *Обеліск став ще більшим прихильником обелісків. Дядько Зновобрать під впливом спеціалістів з вищою освітою хоч і визнавав, що в принципі, як кажеться-говориться, можуть бути люди розумніші за нього, але рішуче не бачив, кого ж можна обрати на його місце. Вустя-Чухалка чухалася ще дужче. Її Петро ще довше спав на своєму візку. Іван Безтурботний став ще безтурботнішим, що не перешикоджало йому перебратися до райцентру. Дід Утюжок ще наполегливіше домагався прасувати прапори перед кожним цюнайменшим святом* [16, с. 107]. Прізвиська *Обеліск, Зновобрать, Чухалка, Безтурботний, Утюжок* мотивовані загальними назвами або синтаксичними конструкціями. У наведеному лінійному контексті вони відіграють характеризувальну роль щодо героїв роману «Левине серце» й водночас підтримують загальну гумористичну тональність художньої оповіді у творі.

Саме в художньому тексті, на відміну від будь-якого іншого (наукового, офіційно-ділового, публіцистичного тощо) тексту, реальні та літературно-художні оніми набувають відповідного статусу через індивідуально-авторські новації – мовно-панорамні експерименти, через часті зміни внутрішньої форми та специфічні функції. У тому чи тому лінійному контексті навіть узвичаєні власні назви, крім основної – номінативної, відіграють низку інших (комунікативну, ідентифікаційну, характеризувальну, ігрову тощо) ролей, репрезентуючи культуроцентризм української літератури як одну зі своєрідних національних ознак.

Наприклад, в одному з розлогих горизонтальних контекстів, спостереженого в романі «Свпраксія» П. Загребельного, натрапляємо на багатство власних назв, що становлять ономастичний мініпростір художнього твору: *Окрім згаданих тут вагірів, бодричів і лютичів, відомих ще під іменем вільців, у землях, що згодом вознем і мечем були приєднані до Германської імперії, в межиріччях Лаби й Одри на всьому узбережжі званого тоді Скіфськими водами Балтійського моря жили полабінги,*

*кучини, лінгони, варнаби, укряни, хіціні, ціріпани, толозанти, ретари, гевельди, доксани, віліни, стодорани, ретарії, лужицкі, пруси. Через тисячу років од них уціліє лиш жменька лужицьких сербів та в назвах річок і городів вгадуватимуться слов'янські значення: Бранденбург – Бранібор, Ратиценбург – Ратибор, Любек – Любека, Траве – Трава, Мейссен – Мишин, Росток – Розтоки. А хроніст же писав колись з острахом: «Область слов'янської мови так обширна, що незмога уявити» [15, с. 77–78]. Сукупність давніх етнонімів на зразок *вагіри, бодричі, лютичі* та ін. стилістично значущі тут як лінгводиниці, що виконують культурно-історичну функцію, «нагадуючи» сучасним слов'янам про їхніх родичів у минулому, яких поглинула Германська імперія (власна назва – хоронім). Таку саму основну роль в аналізованому синтаксичному сегменті відіграють і «споріднені» германські та слов'янські полісоніми, поєднані в пари *Бранденбург – Бранібор, Ратиценбург – Ратибор, Любек – Любека, Траве – Трава, Мейссен – Мишин, Росток – Розтоки*, що символізують прабатьківщину, мовно-етнічну єдність і давні кордони слов'янського світу. На нашу думку, вдумливий читач декодує їх і як етнокультурні знаки, що в тексті мають додаткові стилістичні призначення – викликати відповідні емоції, почуття, оцінки.*

Висновки. У вертикальному контексті мовотворчості П. Загребельного зафіксовано різнотипні літературно-художні оніми, що формують надто розгалужений ономопростір художньої прози письменника й по-особливому ущільнюють його художні тексти. Усебічне дослідження всіх складників індивідуально-авторської ономосистеми – це важливе завдання для науки, це актуальна проблема, яка є перспективною для подальшого студіювання мовостилію прозаїка, оскільки складники художнього ономастикону прози П. Загребельного насамперед репрезентують культуроцентризм української літератури як одну зі специфічних національних ознак, а їх подальше вивчення є назрілим питанням для сучасної лінгвостилістики, яка поступово інтегрується в загальний дослідницько-мовознавчий простір.

Література:

- Голікова Н. С. Соціомовні чинники формування сучасної інтегративної лінгвістики. *The XXIX International Scientific and Practical Conference «The role of society in the development of scientific ideas», July 24–26, 2023. Prague, Czech Republic, 2023.* Р. 116–119.
- Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Філологія. Випуск XXIX–XXXI. Івано-Франківськ : Видавництво Прикарпатського національного університету, 2011. 482 с.
- Студії з ономастики та етимології. 2019–2020 / Відп. ред. В. П. Шульгач. Київ, 2021. 388 с.
- Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови : монографія. Хмельницький : Авіст, 2008. 550 с.
- Карпенко О. Ю. Проблематика когнітивної ономастики : монографія. Одеса: Астропринт, 2006. 326 с.
- Белей Л. О. Нова літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії. Ужгород, 2002. 176 с.
- Карпенко Ю. О., Мельник М. Р. Літературна ономастика Ліни Костенко : монографія. Одеса : Астропринт, 2004. 216 с.
- Голікова Н. С. Мова художньої прози Павла Загребельного: від слова до концепту : монографія. Дніпро : Акцент ПП, 2018. 432 с.
- Вегеш А. Літературно-художні антропоніми у творах Павла Загребельного. *Studia Slavistica*. Ужгород : Вид-во Олександра Гаркуші, 2008. Вип. 8. С. 73–84.

10. Голікова Н. С. Оказіональні антропоніми в художньо-літературному дискурсі (на матеріалі романістики П. Загребельного). *Наукові записки. Серія : Філологія (мовознавство)*. Вінниця, 2015. Вип. 21. С. 234–238.
11. Голікова Н. С. Художній дискурс П. А. Загребельного: лінгвокогнітивний і прагматистичний аспекти : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01. Київ, 2019. 530 с.
12. Гриценко Т. Б. Власні назви як засіб стилетворення в українській історичній прозі другої половини ХХ ст. (на матеріалі романів про Б. Хмельницького) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 1998. 21 с.
13. Павликівська Н. Ономастичний простір творів П. Загребельного. *Наук. зап. Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського. Сер.: Філологія*. Вінниця, 2002. Вип. 4. С. 21–24.
14. Єрмоленко С. Я. Лінгвостилістика: основні поняття, напрями й методи дослідження. *Мовознавство*. 2005. № 3–4. С. 112–125.
15. Загребельний П. А. Євпраксія : Роман. Харків : Фоліо, 2002. 382 с.
16. Загребельний П. А. Вигнання з раю : Романи. Київ : Рад. письменник, 1986. 456 с.
17. Загребельний П. А. Південний комфорт : Роман. Харків : Фоліо, 2004. 351 с.

Holikova N. Literari and artistic onomastics of P. Zagrebelyny's prose in the dimensions of integrative linguistic stylistics

Summary. The article comprehensively analyzes the onomastic space of P. Zagrebelyny's artistic prose, formed by a set of relevant linguistic units – onomies, which necessarily mark literary texts and largely reflect the originality of the artist's idiolect. It is emphasized that the study of numerous proper names observed in the vertical

context of individual author's language creation requires their scrupulous classification and ordering in connection with the general language system, origin, functional and stylistic purpose, etc. It has been found that, despite the fruitful achievements of literary onomastics, within which literary and artistic anthroponyms are worked out in the most detail, a comprehensive study of P. Zagrebelyny's onomasticon should be carried out, primarily relying on the theoretical foundations of modern integrative linguistic stylistics. It is emphasized that it is the method of integrative analysis that makes it possible to appeal to a number of currently relevant linguistic fields, in particular lexicology, onomastics, linguistic stylistics, cognitive linguistics, linguopragmatics, and intertextuality theory, and thus comprehensively study the totality of different types and different structures of stylistem's-onomies.

The proper names that appear in the vertical and linear contexts of P. Zagrebelyny's novels are divided into real and literary and artistic onomies. It is proved that in a literary text, unlike any other (scientific, official business, journalistic, etc.) text, common (real) and individually authorial (literary and artistic) onomies form a single onomosystem, performing certain "related" functions, often changing their internal form, being at the center of many linguistic and panoramic experiments, etc. It has been concluded that the components of the literary onomasticon of the writer's prose represent the culture-centeredness of Ukrainian literature as one of the specific national features and that their further study is especially promising for linguistic stylistics as a science that is gradually integrating into the general research and linguistic space.

Key words: literary text, literary and artistic onomie, onomospace, stylistema, intertextema, pragramema.

*Дементьева Т. С.,
викладач кафедри корейської і японської філології
Київського національного лінгвістичного університету*

*Вознюк Г. А.,
доцент кафедри корейської і японської філології
Київського національного лінгвістичного університету*

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЗВІНКОГО М'ЯКОПІДНЕБІННОГО НОСОВОГО ПРИГОЛОСНОГО [ŋ] В СУЧАСНІЙ ЯПОНСЬКІЙ МОВІ

Анотація. Стаття присвячена аналізу особливостей функціонування дзвінкого м'якопіднебінного носового приголосного [ŋ] у сучасній японській мові. Зокрема, було визначено, що питанню вивчення цього звуку приділяли увагу переважно японські та західні лінгвісти. Наведено та роз'яснено актуальну японську фонетичну термінологію, що використовується для опису зазначеної теми, а також короткі історичні відомості про основні теорії походження назалізованого приголосного ряду ㄱ та етапи унормування вживання цього звуку у японській мові на державному рівні, зокрема в телерадіомовленні. У статті розглянуто, проаналізовано та наведено приклади до основних правил функціонування назалізованого приголосного ряду ㄱ, які були прийняті на засіданні Комітету з питань термінології телерадіомовлення 11 квітня 1936-го року і лягли в основу орфоепічних словників національної телерадіокомпанії NHK у 1998-му та 2016-му роках. Було з'ясовано, що представлені правила є актуальними і дотепер, а також наведено розроблену нами класифікацію, що має на меті полегшення їх сприйняття та засвоєння. Також було з'ясовано, що протягом останніх десятиліть вимова ㄱ-приголосного помітно змінюється; у статті побіжно розглядається питання територіального поширення і поступового зникнення носового звуку у мовленні молодого покоління носіїв японської мови. Тим не менш, звук *бідакуон* досі активно вживається. У роботі також наведено практичні поради, якими послуговуються при навчанні вимови носового звуку такі професійні оратори, як диктори, актори озвучування тощо. Розроблено та подано приклади вправ на читання слів і виразів із зазначенням звуків *дакуон* та *бідакуон* для засвоєння правильної вимови носового дзвінкого приголосного студентами під час вивчення японської мови у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: японська мова, фонетика японської мови, дзвінкий м'якопіднебінний носовий приголосний [ŋ], *бідакуон*, назалізація.

Постановка проблеми. Наявність дзвінкого м'якопіднебінного носового приголосного [ŋ] – спільна риса, яка об'єднує японську з мовами південно-східної Азії, зокрема з південно-китайськими діалектами, тайською та малайською мовами [1, с. 7]. Спираючись на роботи відомого японського лінгвіста Кіндаїчі Харухіко, Йошіда Джюнкю зазначає, що звук [ŋ] вважається елементом нормативної вимови, оскільки поширений серед іншого і в токійському діалекті, з якого бере початок літературна японська мова, відома також як загальнонародна /

стандартна мова “кьобцүго” (共通語). Саме цей звук, а не дзвінкий м'якопіднебінний проривний [g], ймовірно має давнішу фонетичну традицію, а також сприймається носіями японської мови на слух як більш м'який і красивий, оскільки асоціюється з витонченою вимовою «освіченої людини, людини з культурно розвиненого регіону», тобто жителів столиці – Токіо [2, с. 1–2].

В українській мові дзвінкий м'якопіднебінний носовий [ŋ] відсутній (для його позначення ми використовуємо символ Міжнародного фонетичного алфавіту). Саме тому засвоєння навичок вимови цього звуку займає важливе місце у вивченні японської мови, зокрема фонетики японської мови у вищих навчальних закладах, та потребує практики у вигляді спеціально розроблених фонетичних вправ.

Таким чином, виникає необхідність актуалізації даних про місце дзвінкого м'якопіднебінного носового [ŋ] у сучасній фонетичній системі японської мови, зокрема особливостей його функціонування, правил вживання з метою його подальшого детального вивчення і практики під час викладання японської мови у вищих навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню вивчення японського [ŋ] приділяли увагу переважно японські та західні лінгвісти. Серед них: Кіндаїчі Харухіко, Іноуе Фуміо, Хібія Джюнкю, Кубодзоно Харуо, Шін'їчі Танака, Тімоті Венс, Кікуо Маєкава, Сайто Йошію, Одзакі Йошіміцу та багато інших. Новітні масштабні дослідження стану використання алофонів /g/ проводилися лінгвістами дослідницького центру японської телерадіокомпанії NHK при останній редакції японського орфоепічного словника 「NHK日本語発音アクセント新辞典」, 2016.

В Україні ж сфера фонетики японської мови, зокрема особливостей вимови дзвінкого м'якопіднебінного носового приголосного [ŋ] є малодослідженою, що підвищує актуальність наукової роботи з цього питання. Питання алофонів фонемі /g/ побіжно згадувалось українськими дослідниками, зокрема згадки про звук [ŋ] можемо зустріти у працях Комарницької Т. і Комісарова К. (“Сучасна японська літературна мова” Т. 1, 2012), а також Коваленка О. (“Система японсько-української практичної транскрипції. Фонетичний аналіз”, 2012).

Мета дослідження полягає в аналізі особливостей функціонування дзвінкого м'якопіднебінного носового приголосного [ŋ] в сучасній японській мові, виокремленні основних правил його вживання та розробці прикладів вправ для засвоєння цього звуку на практиці.

Виклад основного матеріалу. Звертаючись до японської термінології, бачимо, що приголосний звук ряду ㄱ є дзвінким (濁音 – “дакуон”, дослівно *озвучений / нечистий звук*), але в деяких випадках він стає так званим носовим дзвінким приголосним (鼻濁音 – “бідакуон”, дослівно *носовий озвучений / нечистий звук*) [3]. Шіода Такехіро і Хігаші Мінако зауважують, що, простіше кажучи, звук *бідакуон* – це трохи назалізований приголосний ряду ㄱ [4, с. 60]. Також до слова 「鼻濁音」 (носовий дзвінкий приголосний) можна зустріти синоніми 「ㄱ行鼻音」 (“га-гьō біон”, *носовий звук ряду ㄱ*) і 「ㄱ行鼻濁音」 (“га-гьō бідакуон”, *носовий дзвінкий звук ряду ㄱ*), а у старих матеріалах його називали 「ㄱ行半濁音」 (“га-гьō хандакуон”, *напівдзвінкий звук ряду ㄱ*), проте усі ці терміни позначають один звук – [ŋ] (прим. авт: тут і надалі ми використовуємо терміни “звук *бідакуон*”, “носовий дзвінкий приголосний”, “приголосний ряду ㄱ”, “ㄱ-приголосний” або їх варіації). У Міжнародному фонетичному алфавіті (ІРА) встановлено, що в японській мові дзвінкий м’якопіднебінний носовий [ŋ] є одним з двох алофонів фонемі /g/ (інваріантом фонемі є дзвінкий м’якопіднебінний проривний [g]) [5, с. 118].

Одна зі складностей розпізнавання і, як наслідок, використання звуку [ŋ] полягає в тому, що він не має власного символу: з усієї вибірки кани для фіксації на письмі цей звук реалізується у морах ряду ㄱ (が、ぎ、ぐ、げ、ご) які базово транскрибуються як [ga], [gi], [gu], [ge], [go]. Для відображення звучання назалізованого приголосного ([ŋa], [ŋi], [ŋu], [ŋe], [ŋo], а також [ŋa̠], [ŋu̠], [ŋo̠]) лише у спеціальній науковій літературі допускається використання діакритичного знаку *хандакутен* у поєднанні з морами ряду ㄱ (か°、き°、く°、け°、こ°、き° や、き° ゆ、き° よ) [3; 4, с. 60; 6]. Також існують протилежні думки з приводу того, чи визнавати носовий приголосний ряду ㄱ окремою фонемою. Акінага Кадзуе [7, с. 16] резюмує, що такі лінгвісти як Хатторі Шіро, Арісака Хідейо, Кіндаїчі Харухіко та Номото Муцумі (і Акінага з ними погоджується) визнають /g/ і /ŋ/ окремими фонемами, але на думку Камаї Такаші, Хамади Ацуші і Шібата Мінору ці два звуки зводяться до однієї фонемі /g/.

Крім того, на базі як сучасних діалектів, так і християнських джерел кінця періоду Муромачі (1336–1573), існує дискусія щодо того, який із цих звуків є більш традиційним. Цитуючи Іноуе Фуміо (1971), Лоуренс Лабрюн наводить теорію, згідно з якою м’якопіднебінний носовий [ŋ] з’явився в японській мові порівняно недавно, ймовірно, приблизно у XVIII столітті. Зазвичай вважається, що це результат фонематичного відщеплення приголосного /g/, яке поширилося з центральної Японії (включаючи райони Токіо та Кіото) до віддалених регіонів. Також вчений посилається на аналіз, проведений Хібією Джюно (1999), згідно з яким носії діалекту Токіо-Яманоте використовували [ŋ] всередині слів принаймні до кінця XIX століття, і тому його занепад мав початися на початку XX ст., після чого прогнозується повне зникнення [ŋ] в мовленні сучасного молодого покоління [8]. З іншого боку, цитуючи Кіндаїчі, Акінага зауважує: існує теорія, що у давнину звук [g] використовувався на всіх територіях Японії, але в залежності від регіону мали місце трансформації [g] в [ŋg] і [g] в [ŋ], що призвело до того, що ми можемо чути зараз; проте більш імовірно те, що у давнину на всіх територіях Японії використовувався звук [ŋg], але в деяких регіонах передня назалізація зникла, утворивши звук [g], а в деяких – передня назалізація вплинула на приголосний сильніше, утворивши звук [ŋ], який

ми можемо чути зараз [7, с. 16–17]. Однак, незалежно від того, який звук є більш традиційним, якщо у сучасних великих містах звуки [g] і [ŋ] диференціюються, то людська психологія полягає в тому, щоб сприймати їх як стандартні [7, с. 17].

На 42-му засіданні п’ятої Ради з питань японської мови 22-го березня 1961 року були представлені звіти щодо варіацій у словоформах, зокрема варіацій вимови. Серед них Звіт 8 стосувався звуку *бідакуон*:

“「ウサギ」 і 「ウサキ°」 (“usagi” – *кролик*) – це питання про те, чи необхідна назалізація приголосного ряду ㄱ у непочаткових позиціях у слові. [...] Згідно з дослідженням Національного науково-дослідного інституту (55–79%) респондентів обрали форму 「ウサギ」 без назалізації, причому 46% пояснили це милозвучністю слова, 32% – легкістю вимови, 24% – загальнонародністю, і 11% – широтою сфери використання, власним вибором кожного тощо. Щодо назалізованої форми 「ウサキ°」, то вона також широко використовується, але лише на о. Кюсю обидва варіанти вимови використовуються в з однаковою частотою.

Національна телерадіокомпанія NHK від початку використовувала назалізований приголосний ряду ㄱ у своєму мовленні. Згідно з даними “Дослідження сучасного стану телерадіомовлення”, назалізований звук ряду ㄱ використовується в Токіо ще з часів періоду Едо (1603–1868). Крім того на національному рівні його використовували на більшій частині о. Хонсю (регіони Тохоку, Канто, Чюбу, Кінкі, за виключенням префектур Чіба і Гумма), а також у префектурі Токусіма. Зважаючи на це, використання назалізованого ㄱ-приголосного у телерадіомовленні не видається необґрунтованим.

До війни (прим. авт.: Друга світова війна) використання звуку *бідакуон* було правилом навіть у молодшій школі. Однак, слід зазначити, що вже тоді серед молодших вікових груп з’явилася тенденція не користуватися цим звуком. Наразі використання назалізованого ㄱ-приголосного вважається більш стандартним, але схоже, що це питання залишиться актуальним і в майбутньому” [6].

У десятій статті про суттєвий перегляд Нового японського орфоепічного словника NHK (2016), присвяченій місцю та сучасному стану носового дзвінкого приголосного, Шіода Такехіро і Хігаші Мінако зазначають, що 11 квітня 1936 року на засіданні Комітету з питань термінології телерадіомовлення було проведено обговорення щодо правильного вживання носового дзвінкого приголосного в японській мові. На розгляд було представлено матеріали: “Правила вимови носового дзвінкого приголосного ряду ㄱ” (「ㄱ行半濁音の発音法則」) і “Правила вимови “G” в іноземних словах” (「外国語の“G”の発音法則」). У своїй роботі Шіода і Хігаші майже дослівно наводять текст першого з них, який містить вісімнадцять правил, та зауважують, що, як не дивно, правила вживання звуку *бідакуон* у стандартній японській мові 1936 року майже повністю відповідають сучасним нормам [4, с. 61–63].

Вимова слів за цими правилами була відображена у виданні орфоепічного словника NHK 1998 року, а потім перенесена і у видання 2016 року за деякими винятками. Шіода і Хігаші, цитуючи Оту Макіє і Адзуму Мінако (2016), пишуть, що редакція розглянула питання щодо 60 слів, які у виданні 1998 року мали два варіанти вимови, з назалізацією приголосного ряду ㄱ і без неї (напр., 生年月日 (せいねんがっぴ°/せいねんか° っぴ°), *дата народження*; прим. авт.: у виданні 1998 року наведено

обидва читання, першим поданий варіант без назалізації, а у виданні 2016 року також наведено обидва читання, але першим поданий варіант з назалізацією), і в результаті протилежних думок, отриманих від зовнішніх членів комітету, було прийняте рішення про проведення у 2014 році опитування серед досвідчених дикторів з переліком запитань щодо того, чи підходять певні варіанти вимови для використання в телерадіомовленні. На порядку денному було запропоновано оцінити 141 слово, включно із запозиченнями та складними словами, які ймовірно могли мати варіації у вимові. Серед інших результатів опитування було визначено, що слово, в якому відсоток використання звуку *бідакуон* був найбільшим, – 「雨傘」(あまかさ), *парасолька*; наступне за ним слово – 「上着」(うわき), *верхній одяг*. З іншого боку, слово з найбільшим відсотком використання звуку *дакуон* – 「アートギャラリー」, *художня галерея*. Крім того, були слова, де відсотки використання звуків *дакуон* чи *бідакуон* були однакові, – 「イギリス」(イギリス/イギリス), *Англія*; 「[町・村] 議会」([ちょう・そん]ぎかい/キカイ), *міські/сільські збори* [4, с. 64-65].

Нижче ми наведемо ці правила та зауваження щодо реалізації алофону [ŋ] у вигляді запропонованої нами класифікації, що базується на даних зі списку 「ガ行半濁音の発音法則」, а також інформації з орфоепічних словників NHK 1998 і 2016 року [4, с. 61-62, 67-69; 9, с. 228-230; 10].

Вимова приголосного звуку ряду ガ

1. Прості слова

1.1. На початку слова приголосний ряду *ガ*, як правило, вимовляється як [g]: 学校(がっこう), *школа*; 銀行(ぎんこう), *банк*; 軍艦(ぐんかん), *військовий корабель*; 月曜日(げつようび), *понеділок*; ご主人(ごしゅじん), *чоловік*.

Також *ガ*-приголосний вимовляється як [g] “на початку” слова після префікса 「御」: お元気(おげんき), *бадьорість*; お義理(おぎり), *обов’язок*; お具合(おぐあい), *стан*; ご学友(ごがくゆう), *шкільний друг*; ご議論(ごぎろん), *дискусія*.

1.2. В середині або в кінці слова приголосний ряду *ガ*, як правило, вимовляється як [ŋ]: 小学校(しょうがっこう), *молодша школа*; 鍵(かぎ), *ключ*; すぐ(すぐ), *скоро*; お土産(おみやげ), *сувенір*; リンゴ(りんご), *яблуко*.

1.3. Граматична частка 「が」 ісполучник 「が」 (але) вимовляються як [ŋa]: 私が~(わたしが), *я...; ありますか* ~, ...
с, *але* ...

Сполучна частка 「ヶ」 ([ka], [ga]), у випадку, коли вона одзвінчена, вимовляється як [ŋa]: 茅ヶ崎市(ちがさき), *місто Чігасакі*; 青木ヶ原(あおきがはら), *ліс Аокітахара*.

Крім того, *ガ*-приголосний у сполучнику 「が」 і таких словах як 「ぐらい」, 「ごとし」, 「ごとく」 назалізується навіть в позиції на початку слова/речення: そうだ。か。~, ...
так. Але...; くらい, приблизно; ごとし/ごとく, немов.

1.4. 「ご」 в 「ございます」 завжди вимовляється як [go]: ありがとうございます, *дуже дякую*; ここに ございます, *ось тут є*.

2. Числівник 「五」 (п’ять)

2.1. Числівник 「五」, як правило, завжди вимовляється як [go]: 五万五千五百五十五円(ごまん・ごせん・ごひゃく・ごじゅう・ごえん), *55 555 єн*; 二十五年(にじゅう・ごねん), *двадцять п’ять років*; 富士五湖(ふじごこ), *п’ять озер гори Фуджі*.

Однак, п’ять у приблизному числі 「四五」(чотири-п’ять) вимовляється як [ŋo]: 四五歳(しご・さい), *чотири-п’ять років*; 四五日(しご・にち), *чотири-п’ять днів*.

2.2. Числівник 「五」, який втратив числове значення в іменниках (включаючи власні назви), вимовляється за правилами 1.1. і 1.2.: 十五夜(じゅうご・や), *повня*; 七五三(しちご・さん), *свято Шічі-Го-Сан*; 七五調(しちご・ちょう), *розмір японського вірша у 5-7-5 мор*; 五郎(ごろう), [пан] *Горо*; 菊五郎(きくご・ろう), [пані] *Кікугоро*; 源五郎鮒(げんご・ろうぶな), *японський карась*.

2.3. Числівники, які вживаються як прислівники, вимовляються наступним чином: 三々五々(さんさん・ごご), *по два-три, маленькою групою*.

Схожим принципом керується вимова п’яти у таблиці множення:

- 一五・五(いんご・がご), $1 * 5 = 5$;
- 二五・十(にご・じゅう), $2 * 5 = 10$;
- 三五・十五(さんご・じゅうご), $3 * 5 = 15$;
- 四五・二十(しご・にじゅう), $4 * 5 = 20$;
- 五五・二十五(ごご・にじゅうご), $5 * 5 = 25$;
- 六五・三十(ろくご・さんじゅう), $6 * 5 = 30$;
- 七五・三十五(しちご・さんじゅうご), $7 * 5 = 35$;
- 八五・四十(はちご・しじゅう), $8 * 5 = 40$;
- 九五・四十五(くご・しじゅうご), $9 * 5 = 45$.

3. Ономапея

3.1. У міметичних словах, які складаються з чотирьох (або шести) мор, навіть всередині слова *ガ*-приголосний вимовляється як [g]: がんがん, *пульсація, розколювання* [напр., як головний біль]; ぎしぎし, *скрип*; ぐんぐん, *швидко, енергійно* [напр., розвиватись]; げらげら, *реготання*; ごろごろ, *гуркіт* [напр., грому]; がんがらん, *дзвін, брязкіт*.

Те саме стосується міметичних слів і епітетів китайського походження: 轟々(ごうごう), *гуркіт, рев*; 皑々(がいがい), *сяяти* [про сніг]; 侃々諤々(かんかん・がくがく), *відвертий, запеклий*.

3.2. Деякі епітети китайського походження мали два варіанта вимови, але за стандарт було взято назалізований варіант: 岷々たる(ががたる), *крутий, стрімкий* [скеля]; 巍々として(ぎぎとして), *високо* [підійматись].

4. Складні слова

4.1. Приголосний ряду *カ*, який піддається одзвінченню *рендаку*, як правило, вимовляється як [ŋ]: 春霞(はる・かすみ), *весняний туман*; 横書き(よこ・かき), *горизонтальне письмо*; 株式会社(かぶしきかいしゃ), *акціонерна компанія*; 本決まり(ほん・きまり), *остаточне рішення*; 乳母車(うば・くるま), *дитячий візок*; 買い薬(かい・くすり), *безрецептурний препарат*; 雪国(ゆき・くに), *снігова країна*; 雪景色(ゆき・けしき), *сніговий пейзаж*; 泣き声(なき・こえ), *плач*; 生米(なま・こめ), *сирий рис*.

4.2. В інших випадках, якщо в складному слові є психологічна пауза між елементами (усвідомлення кордону між словами), то навіть всередині слова звук вимовляється як [g]: 音楽学校(おんか・くがっこう), *музична школа*; 豊唾学校(ろうあ・がっこう), *школа людей з порушеннями слуху*; 朝ご飯(あさ・ごはん), *сніданок*; 曇りガラス(くもり・ガラス), *матове скло*; 世界銀行(せかい・ぎんこう), *світовий банк*; 表玄関(おもて・げんかん), *парадний вхід*; 裏玄関(うら・げんかん), *задній вхід*; 黒胡麻(くろ・ごま), *чорний кунжут*; 耳学問(みみ・がくもん), *знання з чуток/навчання на слух*.

Однак, іноді в японських ефірах можна почути приклади надмірного використання носового звуку. Вимова *ガ*-приголосного як *бідакуон* у таких словах, як 生ゴミ(なま・ごみ),

органічні відходи; マシンガン, кулемет, є надмірною назалізацією, але 79% та 42% опитаних дикторів відповідно підтримали такий варіант вимови. Слово 「生ごみ」 є словом *ваго*, часто вживаним і також в ньому слабко усвідомлюється психологічна пауза між елементами, хоча навіть в іноземних словах із чіткими кордонами, таких як 窓ガラス (まど・ガラス), віконне скло; ワイングラス, келих для вина, 45% і 36% дикторів відповідно підтримали використання носового звуку. Популярність вживання звуку *бідакуон* зростає в міру ознайомленості зі словом, навіть у запозиченнях. Відповідно, якщо слова є часто вживаними і в них майже не усвідомлюється кордон між елементами, *ガ*-приголосний на початку другого елемента в таких словах часто назалізується.

Загалом можна підсумувати: що сильніший психологічний зв'язок між елементами, то більша буде вірогідність назалізації приголосного на початку другого елемента. Багато складних слів мають варіації у вимові. Наприклад, у деяких словах приголосний має вимовлятися як [g], але також може назалізуватися: 教育学部 (きょういくがくぶ/きょういくか°くぶ), педагогічний факультет; 教養学部 (きょうようがくぶ/きょうようか°くぶ), загальноосвітній факультет; 政経学部 (せいけいがくぶ/せいけいか°くぶ), політично-економічний факультет.

Або навпаки, в деяких словах приголосний має вимовлятися як [ŋ], але також може втратити назалізацію: 素人芸 (しろうとけ°い/しろうとげい), аматорство; 寝莫塵 (ねこ°ざ/ねござ), килимок для сну; 都議会 (とき°かい/とぎかい), Токійська столична рада.

Враховуючи правила 4.1. і 4.2, наявність звуку *бідакуон* там, де він не передбачений, іноді може змусити сприйняти слово хибно:

白胡麻 (しろ・ごま), білий кунжут; але 「しろ・こ°ま」 може бути сприйняте як 「白駒」, біла фігура [у шахах] (*рендаку* початку другого елемента).

桃グミ (もも・グミ), желейна цукерка зі смаком персика (другий елемент є запозиченням, йому важче назалізуватися); але 「もも・く°み」 може бути сприйняте як 「桃組」, команда “персиків” [напр., на змаганнях] (*рендаку* початку другого елемента, а також другий елемент є суфіксом).

曇りガラス (くもり・ガラス), матове скло (другий елемент є запозиченням, йому важче назалізуватися); але 「くもり・か°らす」 може бути сприйняте як 「曇り鳥」, *хмари* + *ворон* (*рендаку* початку другого елемента).

4.3. Складні слова, що мають таку структуру, як у наступних прикладах, мають два варіанти вимови. Другий варіант здається більш правильним з семантичної точки зору, але вимова як у першому варіанті визнається більш природною: 外国語学校 (がいこく・ごか°っこう/がいこくこ°がっこう), школа іноземних мов (взято за стандарт варіант 1); 交響楽団 (こうきょう・がくだん/こうきょうか°く・だん), симфонічний оркестр (взято за стандарт варіант 1); 衆議院 (しゅうぎいん/しゅうぎ°いん), Палата представників Японії (взято за стандарт варіант 2).

4.4. У складних словах з префіксами 「非」, 「不」 тощо можливі два варіанти вимови: 非合法 (ひごうほう/ひこ°うほう), нелегальний; 不合格 (ふご°うかく/ふごうかく), відхилення, дискваліфікація; 不合理 (ふこ°うり/ふごうり), ірраціональний.

4.5. У складних словах із суфіксами (в тому числі лічильними) приголосний ряду *ガ* вимовляється як [ŋ]: あなた方

(あなた・か°た), ви; 隅田川 (すみだ・か°わ), річка Суміда; 平板型 (へいばん・か°た), монотонний тип [наголосу]; 一語 (いち・こ°), одне слово; 合 (いち・こ°う), одна десята шляху [від підніжжя до вершини гори]; 五月 (ご・か°つ), травень.

Однак лічильні суфікси іноземного походження є винятками: いちギガ, один *гігабайт*; いちグラム, один *грам*.

5. Слова *гайрайто*

5.1. Давно запозичені слова, які повністю асимілювалися з японською мовою і звичні у повсякденному житті, вимовляються за правилами 1.1. і 1.2. Сюди ж відносяться запозичення, які мають назалізацію приголосного в оригіналі: イキ°リス, Англія; ペンキ°ン, *пінгвін*; キンク°, *король* (king); フィッシング°, *риболовля* (fishing); クッキング°, *кулінарія* (cooking); シンカ°ー, *співак* (singer).

Останнім часом зросла кількість запозичень, що прийшли з інших мов крім англійської, і буває важко визначити, чи є оригінальна вимова приголосного носовою, саме тому у Новому орфографічному словнику такі слова зафіксовані як назалізовані, але вірогідно в майбутньому доведеться переглянути цей стандарт.

5.2. В інших словах *гайрайто* у переважній більшості випадків *ガ*-приголосний вимовляється як [g]: アレルギー, *алергія*; ラグビー, *регбі*; ハンバーガー, *гамбургер*; フィンガー, *палець*; 消しゴム (けしゴム), *гумка*.

З вищенаведених правил стає зрозуміло, що алофон [ŋ] загалом проявляється в середині або в кінці синтагм (в окремих словах чи при поєднанні з граматичною часткою / сполучником), а інваріант [g] можемо чути загалом на початку слів, у словах *гайрайто* і в ономапоетичних “повторах”. Числівник “п’ять” звучить дзвінко лише коли зберігає своє числове значення, але коли втрачає – підпадає під принцип вимови *ガ*-приголосного в середині / кінці синтагм. А також, що стосується складних слів, важливу роль грає те, чи є початок другого елемента одзвінченим (явище *рендаку*) і чи усвідомлюється кордон між елементами – саме психологічна сполучуваність елементів і ступінь ознайомленості зі словом часто впливають на наявність чи відсутність назалізації.

Окрім завдання розібратись у принципах функціонування носового дзвінкого приголосного в японській мові, на нашу думку, є викликом також навчання правильній вимові, оскільки, як вже зазначалось, в українській мові дзвінкого м’якопіднебінного носового [ŋ] не існує. Але, враховуючи останні тенденції щодо поступового зникнення цього звуку, навчання вимові [ŋ] іноді є викликом і для носіїв японської мови. У такому випадку, на нашу думку, найбільш доцільним буде спиратися на досвід японських компаній, які займаються підготовкою професійних ораторів: дикторів, ведучих, акторів озвучування, операторів кол-центрів тощо. Так, автори статей на японському сайті для допомоги людям, які вирішили стати *сейю* (акторами озвучування) 「声優になろう」 [11] і сайті японської вокальної школи 「Shining Vocal School」 [12] зазначають, що при навчанні вимові носового звуку замість того, щоб чітко вимовляти 「ガ」, потрібно додати перед ним 「ん」 і, таким чином, для тренування утвориться п’ять звукосполучень: 「んが」 「んき」 「んぐ」 「んけ」 「んご」. Звук *бідакуон* є проміжним між [N] і [g], тому автори радять починати вимову 「か°」 з наспівування 「ん——」 із закритим ротом. Найголовніше – навчитися вимовляти ці два звуки так, щоб вони злилися в один і між ними не було помітно межі. Для цього під

час вимови звукосполучень варто поступово скорочувати час вимови 「んー」, поки 「んが」 остаточно не перетвориться на 「か°」.

Також один з найпростіших способів “відчутти” різницю між звуками *дакуон* і *бідакуон* – затиснути носа при вимові таких слів, як, наприклад, 「がっこう」 і 「おんがく」. Дзвінкий проривний [ga] звучить вільно, тоді як вимовляти [ŋa] стає незручно, оскільки при артикуляції повітря має виходити через ніс.

Крім того, важливим є застосування звуку на практиці в різних фонетичних оточеннях. Спеціальними фонетичними вправами для відпрацювання вимови японського носового дзвінкого приголосного можуть виступати вправи на читання слів і виразів, в яких позначена наявність звуків *дакуон* чи *бідакуон*. Для прикладу ми взяли за основу український Граматичний коментар до першого підручника 「みんなの日本語」 [13], який широко використовується для навчання японської мови на початковому рівні у вищих навчальних закладах, і з блоків “Нові слова і вирази” перших п’ятнадцяти уроків виокремили слова, в яких присутні мори ряду *ガ*. Частину слів залишили списком (25 слів), а частину об’єднали у словосполучення чи речення (14 виразів). Відповідно до правил вимови *ガ*-приголосного, наведених вище, у словах, в яких наявний звук *бідакуон*, у морах ряду *ガ* ми замінили діакритичний символ *дакутен* на символ *хандакутен*.

На основі такої добірки можливо розробити декілька варіантів вправ: читання слів чи виразів з підказками для засвоєння вимови; читання слів чи виразів без підказок для закріплення вивченого; визначення причини наявності чи відсутності назалізації *ガ*-приголосного у кожному слові відповідно до правил тощо.

Вправа 1 (дакуон):

ごぜん (午前)、ごはん (ご飯)、カタログ、ごかく (ご家族)、けしゴム (消しゴム)、ばんごはん (晩ご飯)、がいこく (外国)、アップルぎんこう (アップル銀行)、ごめんなさい

Вправа 2 (бідакуон):

ひらか°な (平仮名)、ちか°います (違います)、てか°み (手紙)、はか°き (葉書)、えいか° (映画)、なんか°つ (何月)、おんか°く (音楽)、にき°やかな (賑やかな)、かいき°しつ (会議室)、およき°ます (泳ぎます)、いそき°ます (急ぎます)、まっすく°、らいけ°つ (来月)、たまこ° (卵)、ばんこ°う (番号)、おしこ°と (お仕事)

Вправа 3 (змішане читання):

- 1) お願いします。(おねか° います。)
- 2) 中国とイギリス (ちゅうこ°くとイキ°リス)
- 3) お元気ですか。(おげんきですか。)
- 4) お腹が空きました。(おなかか° すきました。)
- 5) 次の昼ご飯 (つき°のひるごはん)
- 6) ありがとうございます。(ありか°とう ございました。)
- 7) シンガポールはいかがですか。(シンガポールは いかか°ですか。)
- 8) 元気な人が多い。(げんきなひとか° おおい。)
- 9) 一ヶ月ぐらい (いっかげ°つく°らい)
- 10) 大学の学生は忙しい。(だいか°くの がくせいはいそか°しい。)
- 11) 失礼ですが、何階ですか。(しつれいですか°、なんか°いですか。)

12) 午後鍵をあげます。(ごこ° かき°を あげ°ます。)

13) 日本語と英語は凄いですね。(にほんこ°と えいこ°は すこ°いですね。)

14) 信号を右へ曲がってください。(しんこ°うを みき°へ まか°ってください。)

Висновки з дослідження й перспективи подальших пошуків. Під час розробки вищенаведеної класифікації правил функціонування носового приголосного [ŋ] у сучасній японській мові, ми дійшли висновку, що чергування [g] і [ŋ] є досить передбачуваним у більшості випадків, тим не менш ситуацію можуть ускладнювати винятки, а також варіації через індивідуальні особливості вимови і вподобання мовців, саме тому актуальну вимову особливо складних слів варто перевіряти у орфоепічних словниках.

Засвоєння наведених нами правил вживання носового приголосного [ŋ] є важливим елементом поглибленого вивчення фонетики японської мови як японцями, так і неносіями японської мови, зокрема у вищих навчальних закладах, якщо на меті стоїть постановка правильної вимови від початку навчання. Запропоновані нами вправи в комплексі з аудіоматеріалами з теми покликані допомогти в практикуванні вимови цього не характерного для української мови звуку та уникненні можливих помилок у вимові в подальшому.

Питання носового звуку ряду *ガ* є актуальною темою для дослідження, оскільки до цього часу йому не приділялася увага у вітчизняній японістиці. Водночас воно ускладнюється особливостями поширення у різноманітті японських діалектів та прогнозами японських вчених щодо повного зникнення звуку *бідакуон* у майбутньому, що становить значний інтерес для подальших наукових розвідок.

Однак, на нашу думку, вивчення японської мови у світі стає все більш популярним, тому носовий дзвінкий приголосний теоретично ніколи не зникне з ужитку, оскільки багато людей, як японців, так і іноземців, цікавляться такими лінгвістичними деталями і намагаються їх використовувати. Крім того велика кількість носіїв японської мови і досі вважають носовий звук ознакою милозвучної і красивої вимови та намагаються зберігати його.

Література:

1. Kindaichi Haruhiko. The Japanese Language / trans. from Japanese by Umeyo Hirano. Rutland: Tuttle Publishing, 2010. 234 p.
2. 吉田 潤子. 日本語教育現場におけるガ行鼻濁音について. 國學院雑誌. 2014. Vol. 115, № 6. P. 1–23.
3. 柴田 実. 鼻濁音は消えるのか. NHK 放送文化研究所. URL: <https://www.nhk.or.jp/bunken/summary/kotoba/uraomote/002.html> (дата звернення: 24.09.2023)
4. 塩田 雄大, 東 美奈子. NHKアクセント辞典 “新辞典”への大改訂(10)鼻濁音の位置づけと現況: 「もも組(ぐみ)」と「ももグミ」(NHK放送文化研究所 編). 放送研究と調査. 2017. Vol. 67, № 4. P. 60–72.
5. Okada Hideo. Japanese. *Handbook of the International Phonetic Association: A Guide to the Use of the International Phonetic Alphabet* / ed. by International Phonetic Association. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. P. 117–119.
6. 語形の「ゆれ」の問題 発音の「ゆれ」について (報告) 3. 文化庁. URL: https://www.bunka.go.jp/kokugo_nihongo/sisaku/joho/joho/kakuki/05/bukai02/09.html (дата звернення: 25.09.2023).
7. 秋永 一枝. (1969). 日本語の音節 (拍) は幾つか. 講座日本語教育. 1969. Vol. 5. P. 11–21.
8. Labrune Laurence. The phonology of Japanese: rev. and updated ed. Oxford: Oxford University Press, 2012. 320 p.

9. NHK日本語発音アクセント辞典 / ed. by NHK放送文化研究所. 東京: NHK出版, 1998. 231 p.
10. NHK日本語発音アクセント新辞典 / ed. by NHK放送文化研究所. 東京: NHK出版, 2016. 1764 p.
11. 鼻濁音とは？濁音との違いやコツをつかむ練習方法. 声優になろう. URL: <https://www.venusinfurbroadway.com/bidakuon/> (дата звернення: 26.09.2023).
12. だく音 びだく音. *Shining Vocal School*. URL: <https://vocal-shiningmusic.jp/voicetraining/vo121211.htm> (дата звернення: 26.09.2023).
13. Мінна по Nihongo (Японська для всіх), початковий рівень I: Переклад і граматичний коментар українською мовою / ред.: Х. Егава та ін. ; пер. з японської А. Букрієнко та ін. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. 212 с.

Dementieva T., Vozniuk H. The features of the voiced velar nasal consonant [ŋ] functioning in modern Japanese

Summary. The article is devoted to the analysis of the functional peculiarities of the voiced velar consonant [ŋ] in modern Japanese. In particular, it has been determined that the issue of studying this sound has been paid attention to mainly by Japanese and Western linguists. The actual Japanese phonetic terminology that is used to describe this topic is presented and explained, as well as brief historical information about the main origin theories of the nasalized

consonants of the G-line and the stages of normalization of nasalized sounds usage in Japanese at the state level, in particular in television and radio broadcasting. In the article we examine, analyse and provide examples of the basic rules for the functioning of nasalized consonants of the G-line, which were adopted at a meeting of the Broadcasting Terminology Committee on 11 April 1936 and formed the basis of the orthoepic dictionaries of the national broadcaster NHK in 1998 and 2016. It has been found that the rules presented there are still relevant nowadays, and we also provide a developed classification to facilitate their perception and study. It has also been found that the use of Japanese consonants of the G-line has been changing significantly in recent decades; the article briefly discusses the issue of the territorial spread and gradual disappearance of nasal sounds in the speech of the younger generation of Japanese speakers. Nevertheless, Japanese nasal voiced consonants are still actively used. The article also provides practical tips that professional speakers such as announcers, voice actors, etc. use when learning to pronounce nasal sounds. The examples of exercises on reading words and phrases with *dakuon* and *bidakuon* sounds for mastering the correct pronunciation of Japanese nasal voiced consonants by students in higher education are developed and presented.

Key words: Japanese language, Japanese phonetics, voiced velar nasal consonant [ŋ], *bidakuon*, nasalisation.

*Ємельянова О. В.,**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології
Сумського державного університету**Багрін Ю. М.,**студент магістратури кафедри германської філології
Сумського державного університету*

ІДИОМАТИЧНІ ВИРАЗИ В АНГЛОМОВНОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ТЕКСТІВ ПРО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКУ ВІЙНУ 2022–2023 РОКІВ)

Анотація. Статтю присвячено особливостям уживання ідіом в англomовному публіцистичному дискурсі, а саме в текстах про російсько-українську війну 2022–2023 років. Проведений аналіз, дозволяє стверджувати, що вживання ідіом в даному типі дискурсі є досить поширеним. Виявлено, що військові і не військові ідіоми використовують приблизно в однаковій кількості. З'ясовано, що в текстах про російсько-українську війну використовуються ідіоматичні вирази широкого спектру класів комплексної структурно-семантичної та функціональної класифікації фразеологічних одиниць. Ідіоми представлені в 5 групах: субстантивні, дієслівні, ад'єктивні, адвербіальні словосполучення та група ідіоматичних словосполучень з дієприкметником у ролі головного слова, і підтверджено, що найбільш масовим класом є субстантивні (39% виборки) та дієслівні (20%) словосполучення. Виявлено, що характерним є помітна доля групи ідіоматичних словосполучень, які містять у своєму складі дієприкметники – 13%. Всього виявлено 67 моделей ідіоматичних словосполучень і показано, що найбільшою кількістю моделей представлені субстантивні словосполучення – 25 моделей. Виявлено, що більшість цих ідіоматичних словосполучень складаються з двох компонентів (41%) та трьох компонентів (33%). При цьому 2-компонентні моделі є Adj + N та N + N є найпоширенішими. Відмічено що ад'єктивні словосполучення, при тому, що є дуже рідкими, потребують окремої уваги. З'ясовано, що доля ідіом із негативною конотацією суттєво (впівторарази) переважає кількість ідіом з позитивною конотацією. Виявлено нові ідіоми, які почали використовувати в текстах про російсько-українську війну 2022–23 років. Перспективним є дослідження ідіоматичних виразів в англomовних текстах публіцистичного дискурсу України та української діаспори за кордоном, а також дослідження стилістичних та прагмалінгвістичних характеристик ідіоматичних виразів.

Ключові слова: англomовний публіцистичний дискурс, ідіоматичний вираз, фразеологія, фразеологізми, російсько-українська війна.

Позначення: N – Noun (іменник), V – Verb (дієслово), Adj. – Adjective (прикметник), Adv. – Adverb (прислівник), Prep. – Preposition (прийменник), Conjunction (сполучник), Pron. – Pronoun (займенник), Num. – Numeral (числівник), Part. – Participle (дієприкметник), ІВ – ідіоматичний вираз, ПД – публіцистичний дискурс, АПД – англomовний публіцистичний дискурс, РУВ – російсько-українська війна, ФО – фразеологічна одиниця.

Постановка проблеми. Дискурс, як відображення комунікації і взаємодії людей, є відображенням буття суспільства та важливою категорією його існування. Публіцистичний дискурс – завдяки поширенню засобів масової інформації і ролі яку вони відіграють в суспільстві – став одним з найважливіших типів дискурсу, вивчення якого має велике значення. Особливо в такі турбулентні і переломні часи історії як поточна РУВ з пропагандистсько-технологічною складовою, головне завдання якої є вплив на масову аудиторію. Фразеологізми і особливо ідіоматичні вирази є одними з ефективних інструментів такого впливу. В умовах глобалізації і ролі англійської мови як міжнародної мови спілкування, в умовах всесвітньої підтримки України в боротьбі за свій суверенітет, англomовний публіцистичний дискурс має абсолютно пріоритетне значення для адекватної інформованості. Це робить особливо **актуальним** вивчення ідіоматичних виразів в англomовному публіцистичному дискурсі під час самої війни.

Метою даної статті є дослідити особливості використання ідіом у англomовному публіцистичному дискурсі. **Об'єктом** дослідження виступають ідіоматичні вирази, представлені в текстах на тему російсько-української війни 2022–2023 років, а **предметом** дослідження – структурно-семантичні особливості ідіоматичних виразів військової тематики. **Матеріалом дослідження** виступають тексти провідних публіцистичних англomовних видань BBC, CNN, Reuters, Bloomberg, CNBC, Euronews, The Guardian, Al Jazeera, Washington Post, Financial Times, та інших.

Виклад основного матеріалу дослідження. Публіцистичний дискурс (ПД), що передбачає комунікацію з масовою аудиторією, вплив на неї, є одним з найбільш поширених і важливих типів дискурсу завдяки розвитку засобів масової інформації, охоплення ними суспільства, ролі і задач які вони відіграють. Під терміном «публіцистичний дискурс» ми розуміємо дистантну форму комунікативної діяльності інституційного характеру, основними учасниками якої є представники засобів масової інформації та масова аудиторія [1]. ПД часто відзначається ідеологічним спрямуванням і відображенням інтересів окремих соціальних груп. Базовими функціями ПД є інформування та вплив. Характерними рисами ПД є лаконічність та образність, експресивність та оцінність, інформативність та актуальність. Тексти воєнної тематики

головним чином виконують інформативну, пропагандистську, виховну, мобілізаційну, дезінформуючу функції, і в цьому особливу роль виконують ідіоми.

Ідіома або ідіоматичний вираз – це один з класів фразеологічних одиниць. Вивчення фразеології в цілому, і зокрема, ідіоматичних одиниць, є регулярним об'єктом лінгвістичних досліджень і відображено у роботах Ш. Балі, В. Телія, В. В. Виноградова, А. Потєбні, О. О. Тараненко, Д. Х. Бараника, Б. О. Коваленко та інших. Ідіоматичні вирази – один з найбільш яскравих і важливих мовних засобів комунікації між людьми. Відповідно до дефініції, поданої в «Словнику лінгвістичних термінів», «фразеологічна одиниця або фразеологізм – це лексико-граматична єдність двох і більше нарізно оформлених компонентів, граматично організованих за моделлю словосполучення чи речення, але неподільна лексично, стійка у своєму складі і структурі, яка, маючи цілісне значення, відтворюється в мові» [2, с. 324–325]. За визначенням Ю. І. Фещенко ідіома це «стійкий комплекс, представлений словом, словосполученням чи реченням із цілком або частково переосмисленим значенням компонентів, що має емоційне забарвлення» [3, с. 125]. О. М. Мосейчук визначає ідіоми як різновид ФО, де ФО – родове поняття, а ідіома – видове, та наголошує, що головною ознакою ідіоми є ідіоматичність, яка полягає в образності, частковому або повному переосмисленні і невмотивованості значення [4, с. 270]. На відміну від українських мовознавців, англомовні автори переважно не використовують термін фразеологізм чи фразеологічний зворот, а послуговуються терміном ідіома (idiom). Тобто західні лінгвісти відносять до ідіом фразеологізми усіх типів, різного характеру словосполучення і речення: кліше, мовленнєві штампи, сленгові фрази і паремії – приказки, прислів'я, крилаті вислови, цитати тощо. Дж. Катц та П. М. Постал, наприклад, зазначають: «Головною рисою ідіоми є її повне значення ... яке не є сумою значень складових частин ідіоми» [5, с. 275]. Г. Бургер зазначає, що більшість фразеологізмів застосовують так звані змішані класифікації базованих та комбінації семантичних, синтаксичних та функціональних ознак. При цьому по-різному акцентуються той чи інший класифікаційний критерій в залежності від основної мети конкретного дослідження [6, с. 33]. В роботі послуговуємося терміном «ідіома» або «ідіоматична одиниця», маючи на увазі фразеологічну одиницю мови, для якої характерною є стійкість, відтворюваність та невмотивованість значення, тобто ту одиницю, зміст якої не дорівнює сумі значень компонентних одиниць цілого виразу [7].

В сучасній лінгвістичній науці існують різні підходи щодо принципів класифікації фразеологізмів: структурно-семантичний, граматичний, функціонально-стилістичний. З середини ХХ ст. в царині лінгвістичної науки все більше і більше уваги приділяється неоднозначному характеру структурних та семантичних характеристик мовних одиниць, що обумовлює необхідність розгляду структурно-семантичних характеристик фразеологізмів у взаємозв'язку [7].

Для аналізу структурних характеристик досліджуваних ІВ ми взяли за основу класифікацію фразеологізмів О. В. Куніна [8], яка базується на структурно-семантичному принципі, враховуючи функцію фразеологізмів в процесі спілкування.

Перший клас (А) становлять номінативні ФО, які виконують функцію найменування різноманітних предметів, дій, станів та якостей, і поділені на субстантивні, ад'єктивні

та адвербіальні фразеологізми. Другий клас (Б) – номінативні і номінативно-комунікативні ФО, а саме дієслівні вислови, серед яких одні мають структуру словосполучення, інші ж можуть мати як структуру словосполучення, так і структуру речення. Третій клас (В) складають вигуківі та модальні фразеологізми. Четвертий клас (Г) включає комунікативні фразеологізми, які мають структуру речення, та які поділені на прислів'я та приказки.

Структурна класифікація ІВ дозволила виділити наступні ключові структурні моделі:

1) Субстантивні словосполучення:

N + N Наприклад: *silver bullet* (чарівна пігулка, чудове вирішення всіх проблем), *battlefield stalemate* (патова ситуація на полі боя, глухий кут), *tank coalition* (танкова коаліція), *TikTok army* (Тікток-війська), *suicide squad* (гарматне м'ясо), *meat assaults* (м'ясні штурми), *meat waves* (м'ясні хвилі), *cannon fodder* (гарматне м'ясо), *war fever* (воєнна лихоманка), *hostage-diplomacy* (заручницька дипломатія), *mine clearance* (зачистка від мін), *drone war* (війна дронів);

N + Prep + N Наприклад: *boots on the ground* (збільшення воюючих, ескалація війни), *a stab on the back* (удар у спину), *act of goodwill* (жест доброї волі – як підміна понять після відводу російських військ від Києва), *smell of Munich* (запах Мюнхена – в зв'язку з тим, що обговорення Західним світом, чи дозволити Путіну зберегти частину захоплених ним територій України буде схожим на умиротворення Гітлера Мюнхенською угодою 1938 року), *fog of war* (туман війни), *right of might* (право сили), *Waves of drones* (хвилі дронів), *the Butcher of Mariupol* (Маріупольський різник), *a baptism of fire* (бойове хрещення), *a war of attrition* (війна на виснаження);

N + Part I Наприклад: *mine clearing* (зачистка від мін), *mine-clearing terror bombing* (терористичне бомбардування, бомбовий терор), *sabre-rattling* (бряцання зброєю);

N + N + N Наприклад: *fighter jet coalition* (авіаційна коаліція), *Bakhmut Meat Grinder* (Бахмутська «м'ясорубка»), *human wave tactics* (тактика людських хвиль);

N's + Adj + N Наприклад: *Putin's weaponised mythology* (збройна міфологія Путіна), *Russia's red lines* (російські червоні лінії), *West's proxy war* (прокси-війна Заходу);

N's + N Наприклад: *dragon's teeth* та *dragons' teeth* (зуби дракона), *Russia's invasion* (російське вторгнення);

N's + Adj + N + N Наприклад: *Russia's full-scale invasion* (повномасштабне вторгнення Росії);

N's + N + N Наприклад: *Russia's dragon's teeth*;

N + N + Prep + N Наприклад: *meat grinder of Bakhmut* (Бахмутська м'ясорубка);

N's + N + N + N Наприклад: *Russia's "meat-grinder" approach* (Російська м'ясорубка як підхід до війни);

N's + N + N + N Наприклад: *Russia's human wave attacks* (російські атаки людськими хвилями);

N + Conj + N Наприклад: *peak and ebb* (прилив и відлив, прихід та ухід – про снаряди або ракети при обстрілах з зовнішньої сторони сюди і з цієї сторони назовні);

N + Conj + N + N Наприклад: *civilians as human shields* (мирне населення як живий щит);

N's + N + Conj + N Наприклад: *Russia's price for peace* (російська ціна миру);

N + V + Prep + N Наприклад: *war is at a stalemate* (патова ситуація);

N + V + V *Goliath must lose* (Голіаф повинен програти);
N + V + Adv Наприклад: *fear runs deep* (панує страх);
N + V + Adj Наприклад: *tables have turned* (ситуація змінилась);
N + N + Adj + N Наприклад: *genocide-style "total cleansing"*

(геноцидна тотальна зачистка);

N's + Part I + N Наприклад: *Russia's smoking guns* (незаперечний доказ);

N + Prep + Adj Наприклад: *shades of grey* (відтінки сірого);

N + Prep + Adj + N Наприклад: *tactic of scorched earth* (тактика випаленої землі);

N + N + N + N Наприклад: *human wave attacks strategy* (стратегія атак людськими хвилями);

N + V + Part I + Prep + Pron + N Наприклад: *war is knocking on our door* (війна стукає у наші двері);

N + Prep + Num + N Наприклад: *Kyiv in tree days* (Київ за три дні);

Досліджуваний матеріал свідчить, що найбільш розповсюдженими є субстантивні структурні моделі **N + N, N's + Adj + N.**

2) Дієслівні словосполучення:

V + N Наприклад: *Bury the hatchet* (закопати сокиру війни, помиритись, укласти мир), *pave the way* (мостити шлях), *turn the tables* (змінити хід подій), *take a bite of Ukraine* («відкусити» шматок України), *break a tooth* (зламати зуб), *burn the bridges*;

V + N + Prep + N Наприклад: *pull the plug on Kyiv* (вимкнути Київ з мережі), *throw a spanner in the works* (кинути гайковий ключ у справу), *to brave ice and fire* (пройти лід і вогонь), *put boots on the ground* (поставити чоботи на землю, збільшити кількість воюючих, ескалація);

V + Prep + N Наприклад: *led by the nose* (водили за ніс), *go with the flow* (плисти за течією), *to encroach on territory* (зазіхати на територію);

V + Adj + N Наприклад: *to turn a blind eye* (закривати очі), *cross the red line* (перейти червоні лінії);

V + N + Prep + N Наприклад: *to arm Ukraine to the teeth* (озброїти Україну до зубів), *to arm Kyiv to the teeth* (озброїти Київ до зубів);

V + Pron + N + Adj Наприклад: *to keep their fingers crossed* (тримати свої пальці схрещеними), *keep your powder dry* (тримати порох сухим);

V + Pron + N Наприклад: *to break this cycle* (розірвати це коло), *fasten your seatbelts* (пристібнути реміні безпеки);

V + N + N Наприклад: *to tilt the scales* (схилить чашу терезів);

V + Prep + N Наприклад: *to be at stake* (бути поставленим на карту, стояти на кону);

V + Ajc + Prep + N Наприклад: *to wipe Ukraine from the map* (стерти Україну з лица землі);

V + N + Prep + N + N Наприклад: *to bring a knife to gun fight* (принести ніж на перестрілку);

V + N + Prep + Adj + N Наприклад: *to take a knife to an economic gun fight* (взяти ніж на економічну перестрілку);

V + Pron + Prep + N Наприклад: *to find itself in limbo* (опинитися в підвішеному стані);

V + Part I + N Наприклад: *fight a losing battle* (битися у програшній битві).

Аналіз досліджуваного матеріалу свідчить, що найбільш розповсюдженими є дієслівні моделі типу **V + N, V + N + Prep + N, V + Prep + N.**

3) Ад'єктивні словосполучення:

Adj + N: *red lines* (червоні лінії), *Syrian tactics*, *human shields* (живий щит), *fifth column* (п'ята колона), *personal crusade* (особистий хрестовий похід), *global pariah* (світовий вигнанець), *deadly war* (смертельна війна), *Russia's deadly war in Ukraine* (російська смертельна війна), *brutal war* (брутальна війна), *nuclear blackmail* (ядерний шантаж), *nuclear terror* (ядерний), *aggressor state* (держава-агресор), *terrorist state* (держава-терорист), *barbaric practice* (варварська практика), *Pyrrhic victory* (Пиррова перемога), *apocalyptic destruction* (апокаліптичне знищення);

Adj + N + N Наприклад: *human wave tactics* (тактика людських хвиль), *minced meat soldiers* (солдати «фарш»), *scorched earth tactics* (тактика спаленої землі);

Adj + Adj + N Наприклад: *little green men* (малі зелені чоловічки), *a new Cold War* (нова холодна війна), *Russian "red line"* (російські червоні лінії);

Adj + Part I Наприклад: *total cleansing* (тотальна зачистка), *institutional cleaning* (зачистка в державних установах);

Adj + Adj Наприклад: *black and white* (чорно-біле);

Adj + Adj + Prep + N Наприклад: *Russian "clean up" operation* (російська операція зачистки).

Найбільш розповсюдженими є ад'єктивні моделі **Adj + N, Adj + N + N, Adj + Adj + N.**

Г) Адвербіальні словосполучення:

Adv + N Наприклад: *forever war* (вічна війна), *like Ukraine* (як Україна);

Adv + Part I + N Наприклад: *physically cleansing Ukraine* (фізична зачистка України);

Adv + Pron + V + Adj + N Adv + Part I + N Наприклад: *Like it was "the world's piggy bank"* (немов це «світова скарбничка»); *as David vs Goliath.*

Найбільш поширеною є адвербіальна модель **Adv + N.**

4) Група ІВ-словосполучень з дієприкметником в ролі головного слова. Вона включає наступні моделі:

Part I + N Наприклад: *clearing trenches* (зачистка траншей), *clearing landmines* (зачистка мін), *clearing rooms* (зачистка кімнат), *clearing buildings* (зачистка будинків), *cleaning the territory* (зачистка території), *cleansing operation* (операція з зачистки), *breaking the stalemate* (вихід із глухого кута), *growing rift* (зростаючий розкол), *stuttering counteroffensive* (контрнаступ, що заїкається), *faltering counteroffensive* (хиткий контрнаступ);

Part I + Pron / N's + N Наприклад: *dragging their feet* (волочити ноги, зволікати з виконанням обіцянки);

Part I + N + Prep + Pron Наприклад: *driving a wedge between them* (вбити між ними клин);

Part I + N + Prep + N Наприклад: *taking a knife to a gunfight* (принести ніж на перестрілку);

Part I + N + Prep + N + N Наприклад: *bringing a knife to a gun fight* (принести ніж на перестрілку);

Part I + Prep + N + Prep + N Наприклад: *spitting in the faces of soldiers'* (плювати в обличчя солдатам);

Part I + Adj + N + Prep + N + N Наприклад: *bringing a big gun to a knife fight* (принести великий пістолет на бійку на ножах);

Part I + N + Prep + Num + N Наприклад: *taking Kyiv in three days* (взяття Києва за три дні);

Part II + Prep + N Наприклад: *armed to the teeth* (озброєний до зубів).

Найбільш розповсюдженою є структурна модель з дієприкметником **Part I + N**.

Вигуківі ідіоми також дуже поширені у публіцистичному дискурсі. Наприклад:

– «*Слава Україні!*». Популярними стали в соцмережах і теги типу #*SlavaUkraini*.

– «*Be brave, like Ukraine!*» (будь сміливим, як Україна) – вигук, який став брендом України, і з яким пройшло чимало заходів в підтримку України.

– «*Russian warship, go f*** yourself!*» (руський військовий корабель, пішов на***).

Наступна виокремлена група це – **ІВ з граматичною структурою речення**. Наприклад: *If you want peace, prepare for war* (якщо хочеш миру, готуйся до війни); ... *war in Ukraine is "a continuation of diplomacy by other means"* (війна в Україні є «продовженням дипломатії іншими засобами» – слова російського дипломата в інтерв'ю BBC); "...*the third world war is knocking on our door*" (третя світова війна стукає у наші двері – слова президент Угорщини В. Орбан в інтерв'ю Famous US TV – commentator Tucker Carlson); *And you reap what you sow* (І пожнеш те, що посієш – наприклад, про путч Пригожина в червні 2023 р); *Maybe, someone had a cigarette in the wrong place?* (Можливо хтось палив цигарки в неналежному місці? – О. Арестович про вибух в російському м. Білгород, участь в якому українців він не міг ні спростувати ні підтвердити); *What's at stake is people's lives* (на карту поставлено життя людей – слова президента В. Зеленського); *There is simply too much at stake ...* (на карту поставлено занадто багато – слова Генерального секретаря ООН А. Гутерреша); *Don't knock the ground from under our feet* (Не вибивайте землю з-під наших ніг – президент В. Зеленський про прийняття України в НАТО); *The US can't snap their fingers and end this war* (США не можуть клацнути пальцями та завершити війну); ...*operation is going strictly according to schedule* (операція проходить строго за розкладом, строго за планом. Сьогодні ця фраза В. Путіна використовується щоб підкреслити безглуздість або безсоромну брехливість тверджень).

Характерним є також уживання власних назв у ідіоматичних виразах. Наприклад: *Moscow looks at Moldova as "the next Ukraine"*; *meat waves of Bakhmut*; *meat grinder of Bakhmut*; *scorched earth tactics from Syria*; *Russia's "meat-grinder" approach*; *Putin's Little Green Men*; *Surovikin Line*; *the Butcher of Mariupol*; *General Armageddon (про російського генерала С. Суровікіна)*; *Kyiv in three days* (так говорять, коли хочуть підкреслити «шапкозакидацьки» плани-обіцянки-погрози).

Для опису військових подій активно уживаною є оцінна фразеологія. ФО із негативною конотацією переважають ФО, які мають позитивну оцінку [9].

З точки зору кількості військових та не військових ІВ, які використовуються в текстах про російсько-українську війну 2022–2023 років, слід відзначити, що біля 50% є військовими ІВ. При цьому в межах окремих груп: субстантивні та ад'єктивні ІВ – 66% військові, серед ІВ з дієприкметником – 72% військові, серед дієслівних ІВ – 25% та серед ІВ з структурою речення військові ІВ складають 33%. Під терміном «військовий ідіоматичний вираз» ми розуміємо визначення військової фразеології як «особливого шару фразеологічного складу військової підмови, який включає мовні одиниці, що позначають поняття, безпосередньо пов'язані з військовою справою,

збройними силами, які розподіляються на стійкі сполучення лексем із повністю або частковим переосмисленим значенням, а також на стійкі сполучення слів, які не містять переосмислених компонентів» [9].

Зауважимо, що в англомовних ЗМІ є особливо уживані ІВ. Серед них ми зустрічаємо загальновідомі ІВ, які вже історично довели свою ефективність, наприклад: *to bury the hatchet, If you want peace, prepare for war, red lines, cross the red line, burn the bridges, pave the way*, а також ІВ, що специфічно характеризують саме цю війну. Наприклад: *Russia's full-scale invasion, human wave tactics, waves of drones, a war of attrition, scorched-earth tactics, human wave attacks, dragons' teeth, nuclear blackmail, Russian nuclear terror, a new Cold War*.

Ідіоми вирази та моделі за групами семантико-структурної класифікації представлені у наступній таблиці:

	Групи	ІВ одиниць	ІВ %	Моделі одиниць	Моделі %
Групи ІВ із структурою словосполучення					
А	Субстантивні	53	39	25	39
Б	Дієслівні	28	20	14	21
В	Ад'єктивні	24	18	6	9
Г	Адвербіальні	5	4	4	6
Д	Дієприкметникові	18	13	9	13
Групи ІВ із структурою речення					
Е	Вигуківі	3	2	-	-
Ж	Прислів'я та приказки	6	9	-	-
	ВСЬОГО	137	100	67	-

Висновки і перспективи подальших пошуків. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що вживання ідіоматичних виразів є досить поширеним в публіцистичних текстах про російсько-українську війну 2022–2023. Військові та не військові ідіоми вживаються в публіцистичному дискурсі приблизно в однаковій кількості. Найбільш масовим класом є субстантивні ІВ, що складають 39% вибірки; дієслівні ІВ – 20%, ад'єктивні – 18%, адвербіальні – 4%. Помітною є кількість ІВ, що містить у своєму складі дієприкметники – 13%. Всього виявлено 67 моделей ідіоматичних словосполучень. Найбільшою кількістю моделей представлені субстантивні ІВ-словосполучення – 25 моделей. Більшість ІВ-словосполучень в текстах про російсько-українську війну 2022–2023 років складаються з двох компонентів (41%) та трьох компонентів (33%). Активно уживаними є 2-компонентні структурні моделі **Adj + N** та **N + N**. Найбільш розповсюдженою є 3-компонентна структурна модель **N + Prep + N**. Доля ІВ із негативною конотацією суттєво (в півтора рази) переважає ІВ з позитивною конотацією. З'ясовано, що російсько-українська війна викарбувала ряд нових ідіоматичних виразів, які використовуються в англомовному публіцистичному дискурсі.

Перспективу дослідження вбачаємо у вивченні нових ідіоматичних виразів та процесів трансформації відомих ІВ в публіцистичному дискурсі, представленому в українських ЗМІ та ЗМІ української діаспори за кордоном з огляду на специфіку стилістичних та прагмалінгвістичних характеристик ідіоматичних виразів.

Література:

1. Ємельянова О., Багрін Ю. Публіцистичний дискурс як особливий тип дискурсу. *Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучас-*

ного суспільства: матеріали X Всеукраїнської наукової конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів, м. Суми, 27–28 квітня 2023. Суми: СДУ. 2023. С. 35–37.

2. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища школа, 1985. 360 с.
3. Фещенко Ю. І. Ідіоматичний простір «Homo socialis» у сучасній англійській мові: лінгвокогнітивний та комунікативно-функціональний аспекти. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: зб. наук. пр.* Вип. IV. Херсон: Херсон. держ. ун-т, 2006. С. 124–128.
4. Мосейчук О. М. Проблема визначення кордонів ідіоматики. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка.* 2004. № 17. С. 269–272.
5. Seidl J., McMordie W. *English Idioms and How to Use Them.* Oxford: Oxford University Press, 1983. 266 p.
6. Burger H. *Phraseologie.* Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co, 1998. 224 S.
7. Лосева І. В. Типові прийоми використання ідіом в політичній полеміці. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна».* Випуск 56. 2015. С. 170–172.
8. Кунин А. В. Курс фразеології сучасного англійського мови. М.: Высш. шк., Дубна: Изд. центр «Феникс», 1996. 381 с.
9. Василенко Д. В. Еволюційні зрушення англомовного військового фразеологічного фонду. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського.* Серія: Філологія. Соціальні комунікації, Том 31 (70). № 4. Ч. 2 2020. С. 9–13.

Yemelyanova O., Bagrin Yu. Idiomatic expressions in English-language journalistic discourse (based on texts about the Russian-Ukrainian war of 2022–2023)

Summary. This article focuses on the peculiarities of using idioms in English-language journalistic discourse, specifically in

texts about the Russian-Ukrainian war of 2022–2023. The analysis conducted suggests that the use of idioms in this type of discourse is quite widespread. It has been found that both military and non-military idioms are used in approximately equal quantities.

It has been determined that a wide range of classes of complex structural-semantic and functional classification of phraseological units are used in texts about the Russian-Ukrainian war. Idioms are categorized into five groups: substantive, verbal, adjectival, adverbial phrases, and a group of idiomatic phrases with participles as the main word. It is confirmed that substantive (39% of the sample) and verbal (20%) phrases are the most common categories. A significant proportion of idiomatic phrases containing participles (13%) has also been identified.

In total, 67 models of idiomatic phrases have been identified, with substantive phrases comprising the largest category with 25 models. It has been found that the majority of these idiomatic phrases consist of two components (41%) and three components (33%). Among two-component models, Adj + N and N + N are the most common. Adjectival phrases, while rare, require special attention.

It has been observed that the proportion of idioms with a negative connotation significantly exceeds the number of idioms with a positive connotation. Additionally, new idioms that have started to be used in texts about the Russian-Ukrainian war of 2022–2023 have been identified.

Future research prospects include the investigation of idiomatic expressions in journalistic discourse in Ukraine and the Ukrainian diaspora abroad, as well as the study of stylistic and pragmalinguistic characteristics of idioms.

Key words: English-language journalistic discourse, idiomatic expressions, phraseology, phraseologisms, Russian-Ukrainian war.

Ісакова Є. П.,

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувачка кафедри філології та перекладу

Київського національного університету технологій та дизайну

СПЕЦИФІКА СУБДИСКУРСУ АВТОМАТИЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА

Анотація. Стаття присвячена виявленню специфічних рис англійського субдискурсу автоматизації виробництва. Актуальність дослідження зумовлена розвитком промислової корпорації українських підприємств із зарубіжними, що вимагає володіння англійською термінологією, яка структурує субдискурс автоматизації виробництва, та розуміння її особливостей.

Мета статті полягає у виявленні специфіки термінологічних одиниць англійського субдискурсу автоматизації виробництва. У цьому контексті автор статті з'ясував сутність промислового дискурсу та підпорядкованого йому субдискурсу автоматизації виробництва, а також схарактеризував лінгвістичні особливості англійського субдискурсу автоматизації виробництва.

У статті субдискурс автоматизації виробництва трактується як такий, що підпорядкований промислому дискурсу, котрий наголошує на технологіях, які створюють ефективність та продуктивність, та є специфічною формою комунікації та обговорення, яка характеризується використанням термінів, понять, мовних конструкцій та структур, що є типовими для певної галузі промисловості або виробництва. Цей вид дискурсу використовується фахівцями, працівниками та дослідниками в індустріальних галузях для обговорення питань, пов'язаних з технічними процесами, виробництвом, технологіями та іншими аспектами, що стосуються промислового виробництва.

Під час аналізу термінології автоматизації виробництва автором статті встановлено, що ця лексика включає терміни на позначення автоматизації виробництва, підвищення продуктивності, якості та безпеки виробництва.

З'ясовано, що 99,8% термінів, які реалізують субдискурс автоматизації виробництва є багатокomпонентними. До найбільш уживаних лексем субдискурсу автоматизації виробництва належать *systems, activities, control, technological, industrial, diagnostics, equipment, safety, engineering*, які вербалізують та характеризують основні напрями діяльності у цій сфері.

Ключові слова: лексика, промисловий дискурс, семантика, субдискурс автоматизації виробництва, термін.

Постановка проблеми. Сучасний світ надзвичайно динамічний і сьогодні він переживає період інтенсивного технологічного розвитку, який найбільше впливає на сферу виробництва та промисловість. Поняття автоматизації виробництва набуло великого значення в останні десятиліття і вплинуло на різні аспекти економіки та технологій.

Автоматизація виробництва як стратегічний фактор полягає у впровадженні систем та технологій, які дозволяють виробництву працювати більш ефективно, швидко і безпечно, знижуючи людську залежність та помилковість. Вона стала ключовим елементом конкурентоспроможності для багатьох промислових секторів, тому вивчення специфіки субдискурсу автоматизації виробництва, що підпорядкований промислому дискурсу, є нині надзвичайно актуальним.

Промисловий дискурс наголошує на технологіях, які створюють ефективність та продуктивність, та є специфічною формою комунікації та обговорення, що характеризується використанням термінів, понять, мовних конструкцій та структур, які є типовими для певної галузі промисловості або виробництва. Цей вид дискурсу використовується фахівцями, працівниками та дослідниками в індустріальних галузях для обговорення питань, пов'язаних з технічними процесами, виробництвом, технологіями та іншими аспектами, що стосуються промислового виробництва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дискурс знаходиться тривалий час у полі зору фахівців різних наукових галузей, зокрема філологів. Ґрунтовною у цьому напрямі є монографія К. Серажим, у якій дискурс розглядається як соціолінгвальне явище [1]. Розвідки Л. Науменко присвячено конститuentам сучасного англійського бізнес-дискурсу [2]. Явище синонімії в термінології бізнесу [3] та способи морфологічного словотвору в сучасній англійській мові бізнесу [4] розглянуто у роботах О. Розводовської. Дискурс як інтерактивна комунікативна діяльність вивчали О. Романюк [5] та І. Ситник [6].

Як засвідчує аналіз останніх досліджень різних типів дискурсу, існує безліч студіювань у цьому напрямі, які мають переважно узагальнений характер. Водночас досліджень, присвячених вивченню окремих субдискурсів, виявлено не так багато, наприклад, судові субдискурси було виокремлено у роботах М. Зайцевої [7] та Л. Пеліпейченко [7; 8], критичний субдискурс розглянуто в статті Т. Петрової [9]. Спортивний медіадискурс як один з видів субдискурсів досліджено І. Регушевською [10].

У цьому контексті постає важливим питання вивчення англійського субдискурсу автоматизації виробництва як частини промислового дискурсу, з огляду на те, що розвиток економіки вимагає співпраці із закордонними підприємствами, а тому вітчизняним підприємствам необхідні фахівці, що володіють відповідною термінологією англійською мовою.

Мета статті полягає у виявленні специфіки англійського субдискурсу автоматизації виробництва, задля чого необхідно з'ясувати сутність промислового дискурсу та підпорядкованого йому субдискурсу автоматизації виробництва; схарактеризувати лінгвістичні особливості англійського субдискурсу автоматизації виробництва.

Вклад основного матеріалу. Вивчення англійських мовних одиниць, що реалізують субдискурс автоматизації виробництва, має велике значення для підприємств, які мають партнерів закордоном. Основні характеристики субдискурсу автоматизації виробництва включають спеціалізовану термінологію, тобто використання спеціальних технічних термінів:

– *Automobile Optical Electronics* – автомобільна оптоелектроніка;

– *Routing Technology for Integrated Circuits Production* – маршрутна технологія виготовлення інтегральних мікросхем;
 – *Architecture of Distributed Data Processing* – архітектура розподіленої обробки даних [11; 13; 15].

Ці терміни допомагають точно ідентифікувати та обговорювати технічні аспекти промислового процесу.

Слід зазначити, що субдискурсу автоматизації виробництва властива формалізована мова та граматична точність, оскільки чіткість важлива для розуміння технічних питань, тому у цьому контексті слід розуміти англійські терміни на позначення діагностики та контролю якості у виробництві:

– *Diagnostics and Quality Control* – діагностика та контроль якості;

– *Diagnostics and Quality Management of Products and Technologies* – діагностика та управління якістю виробів і технологій;

– *Diagnostics and Management of Technological Systems* – діагностика та управління технологічними системами [12; 14; 15].

Аналізований дискурс зорієнтований на факти, тому важливо надавати обґрунтовані докази, оскільки виробничі рішення можуть мати серйозні наслідки, як-от загрозу робітникам та підприємству:

– *Automated Analysis of Control Systems* – автоматизований розрахунок систем керування;

– *Civil Protection in Emergency Situations and Prevention of Consequences* – захист населення від надзвичайних ситуацій та ліквідація їх наслідків;

– *Identification and Diagnostics of Objects and Control Systems* – ідентифікація та діагностика об'єктів і систем керування [11; 12; 15].

Використовуючи субдискурс автоматизації виробництва, слід зважати на специфіку аудиторії, яка має технічні знання та розуміє специфіку галузі. Субдискурс автоматизації виробництва може використовуватися у наукових дослідженнях, технічних специфікаціях, робочих документах, консультаціях між фахівцями тощо. Він допомагає учасникам виробничих галузей ефективно спілкуватися та розв'язувати технічні проблеми, обмінюватися ідеями, інформацією та поглядами на теми, пов'язані з впровадженням автоматизаційних технологій та систем в промисловість та виробництво.

Дискусія в цьому контексті може охоплювати різноманітні теми, як-от технологію автоматизації, що включає такі одиниці, як:

– *robotic manipulators* – роботи-маніпулятори;
 – *CNC machines* – CNC-машини;
 – *automated control systems* – автоматизовані системи керування;

– *Quantum, Optical and Magnetic Effect Equipment* – прилади на квантових, оптичних, магнітних ефектах;

– *Ultra High Frequency and Quantum Equipment* – надвисокочастотні та квантові прилади;

– *Electronic Equipment based on Semiconductor Compounds* – електронні прилади на основі напівпровідникових сполук [11; 13; 15].

Розгляд можливостей автоматизації для підвищення продуктивності, якості та безпеки виробництва, а також зменшення витрат на працю реалізують ефективність та вигоди підприємства, які вербалізуються в аналізованому дискурсі такими термінами, як:

– *Management Systems and Production Automation* – системи управління та автоматизація виробництва;

– *Quality Control Systems* – системи управління якістю;

– *Enterprise Statistics* – статистика підприємства;

– *Establishment-Type Statistics* – статистика підприємства галузі [12; 14; 15].

Зі свого боку, виклики, обмеження, соціальні аспекти та безпека полягають в аналіз труднощів та перешкод, які можуть виникнути під час впровадження автоматизації, таких як вартість обладнання, необхідність навчання персоналу, питання безпеки:

– *Fire and Industrial Safety* – пожежна та промислова безпека;

– *Insurance* – страхування;

– *Technological Information Protection and Network Security* – технічні засоби захисту інформації та мережева безпека;

– *Networks Software and Hardware, Information Security* – апаратне та програмне забезпечення мереж і захист інформації;

– *Protection of Infocommunication Objects from Unauthorized Access* – захист об'єктів інфокомунікації від несанкціонованого доступу;

– *Civil Protection in Emergency Situations and Prevention of Consequences* – захист населення від надзвичайних ситуацій та ліквідація їх наслідків;

– *Civil Protection in Emergency Situations, Radiation Protection* – захист населення та об'єктів у надзвичайних ситуаціях, радіаційна безпека [11; 13; 15].

Доступний нам корпус матеріалу дозволив виявити, що у структурному аспекті терміни, які реалізують субдискурс автоматизації виробництва, майже всі складаються з двох і більше компонентів (99,8%) і лише два терміни представлені однією одиницею – *Insurance* – страхування та *Automatics* – Автоматика [15].

Семантичний аналіз виокремлених одиниць за допомогою онлайн сервісу Istio засвідчує, що лексема *systems* є найбільш вживаною, що складає 3,2% згадувань, далі в аспекті частотності виокремлено лексеми *automation, equipment, safety, engineering*, що становлять по 1,4% згадувань кожна, *activities, control, technological, industrial, diagnostics* – по 1,1% кожна. Інші лексичні одиниці складають менше як 1% (*technology, microelectronic, production, automated, analysis, economic, optimization, processing, automatics, enterprise, human, health, modelling* та ін.).

Семантика найбільш уживаних лексем субдискурсу автоматизації виробництва *equipment, safety, engineering* (обладнання, безпека, інжиніринг) маніфестує основні напрями діяльності у цій сфері, а одиниці *activities, control, technological, industrial, diagnostics* (діяльність, контроль, технологічний, виробничий, діагностика) надають додаткової інформації про характер цієї діяльності. Зі свого боку, лексеми, що складають менше як 1% частотності вживання, є не менш важливими, адже вони уточнюють процес виробництва: *technology, microelectronic, production, automated, analysis, economic, optimization, processing, automatics, enterprise, human, health, modelling* (технологія, мікроелектроніка, виробництво, автоматизація, аналіз, економіка, оптимізація, обробка, автоматика, підприємство, людина, здоров'я, моделювання). Примітним є те, що одиниці *automatics* та *human*, які у межах субдискурсу автоматизації виробництва виступають антонімами, належать до групи менш вживаних одиниць, що структурують аналізований субдискурс.

Як вже зазначалося, субдискурс автоматизації виробництва може відбуватися як серед фахівців у галузі виробництва та технологій, так і серед громадськості та політиків, оскільки автоматизація виробництва є важливою темою, яка впливає на багато аспектів сучасного суспільства. Для реалізації цієї концепції необхідне глибоке розуміння специфічної лексики та термінології, пов'язаної з автоматизацією виробництва, оскільки володіння англійською мовою сприяє підвищенню професійної компетентності працівників у сфері виробництва та інженерії. Знання термінів та концепцій, пов'язаних з автоматизацією, дозволяє спеціалістам ефективно спілкуватися, розуміти та використовувати нові технології, а також вирішувати завдання, пов'язані з автоматизованими системами. Окрім того, автоматизація виробництва дозволяє досягти високої якості продукції завдяки точному контролю та моніторингу процесів. Однак для ефективного використання автоматизованих систем необхідно розуміти їхню роботу та можливості. У цьому контексті знання англійської лексики, пов'язаної з автоматизацією, допомагає забезпечити стабільну та високу якість виробництва.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У сучасному світі автоматизація виробництва є ключовою складовою успіху підприємств і галузей. Для досягнення високої продуктивності та якості виробництва необхідно розуміти лексику та термінологію, пов'язану з цією галуззю. Вивчення цих понять допомагає підвищити професійну компетентність, забезпечити якість виробництва, підвищити конкурентоспроможність та сприяти технологічному розвитку. Тому, вивчення англійської термінології автоматизації виробництва є необхідним та важливим завданням для спеціалістів у цій галузі.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у дослідженні структурно-семантичних особливостей термінології кібербезпекового дискурсу.

Література:

1. Серажим К.С. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектура, варіативність [на матеріалах сучас. газ. публіц.]: моногр. / За ред. В. Різуна / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2002. 392 с.
2. Науменко Л.П. Конституенти сучасного англомовного бізнес-дискурсу. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2013. Вип. 43 (3). С. 115–123.
3. Розводовська О.В. Явище синонімії в термінології бізнесу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2011. Вип. 20. С. 259–267.
4. Розводовська О.В. Способи морфологічного словотвору в сучасній англійській мові бізнесу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2009. Вип. 11. С. 328–233.
5. Романюк О.С. Дискурс як інтерактивна комунікативна діяльність. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2016. С. 149–152.
6. Ситник І.В. Дискурс в сучасній лінгвістиці. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Філологія*. 2020. С. 123–126.
7. Зайцева М.О. Еволюція судового дискурсу США: когнітивно-комунікативні аспекти. Запоріжжя-Харків: Факт, 2021. 114 с.
8. Зайцева М., Пелепейченко Л. Специфіка нарративу в судовому дискурсі США. *Лінгвостилістичні студії*. 2021. Вип. 14. С. 46–60.
9. Петрова Т. Жанрові типи рецензій на термінологічні словники. *Лінгвостилістичні студії*. 2019. Вип. 11. С. 124–135.
10. Регушевська І.А. Вплив спортивних інформаційних приводів на головні функції спортивного медіадискурсу в умовах військової агресії в Україні. *International scientific conference, Riga, the Republic of Latvia, July 29–30, 2022*. С. 364–368.
11. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/>
12. Collins Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/>
13. Crystal D. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge University Press, 2003. 499 p.
14. *The Longman Business English Dictionary*. Pearson Education Limited, 2007. 594 p.
15. Англійсько-українські словники / упор. А. Рисін, В. Старко та ін. 2011–2020. URL: <https://e2u.org.ua>

Isakova Yu. Specifics of the production automation sub-discourse

Summary. The article is devoted to identifying specific features of the English-language sub-discourse of production automation. The relevance of the research is due to the development of the Industrial Corporation of Ukrainian enterprises with foreign ones, which requires knowledge of English terminology, which structures the sub-discourse of production automation, and understanding of its features.

The purpose of the article is to identify the specifics of terminological units of the English sub-discourse on production automation. In this context, the author of the article found out the essence of the industrial discourse and the subordinate sub-discourse of production automation, as well as describe the linguistic features of the English sub-discourse of production automation.

In the article, the sub-discourse of production automation is interpreted as subordinated to industrial discourse, which focuses on technologies that create efficiency and productivity, and is a specific form of communication and discussion, which is characterized by the use of terms, concepts, language constructions and structures that are typical for a particular industry or production. This type of discourse is used by professionals, workers, and researchers in industrial fields to discuss issues related to technical processes, manufacturing, technology, and other aspects related to industrial production.

When analyzing the terminology of production automation, the author of the article found that this vocabulary includes terms for automating production, improving productivity, quality and safety of production. It was found that 99.8% of the terms that implement the production automation sub-discourse are multicomponent.

The most commonly used tokens of the production automation sub-discourse include *systems, activities, control, technological, industrial, diagnostics, equipment, safety, engineering*, which verbalize and characterize the main areas of activity in this area.

Key words: vocabulary, industrial discourse, semantics, sub-discourse of production automation, term.

*Kalashnykova M.,**Candidate of Sciences in Philology,
Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages,
Zaporizhzhia State Medical and Pharmaceutical University**Vyshnytska Ya.,**Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages,
Zaporizhzhia State Medical and Pharmaceutical University**Liushynska H.,**Lecturer at the Department of Foreign Languages,
Zaporizhzhia State Medical and Pharmaceutical University*

VERBAL ARRANGEMENT OF THE ARCHITECTURE CONCEPT (ON THE BASIS OF THE MODERN ENGLISH LANGUAGE)

Summary. The article presents a development of verbal actualization of the ARCHITECTURE concept on the basis of the modern English language, which leads to the understanding of the linguocognitive perception of one of the important components of the cultural conceptual sphere. In the present study, the world of culture is perceived as a product of human activity, directed towards the development of various spheres of human life. The relevance of the study is determined by the scientific interest in cognitive processes associated with the cultural traditions of mankind and their reflection in the English language system. Modern architecture is an artistic legacy of the 21st century. There is no dominant style, and modern architects create cultural products invoking various creative means for a wide range of utility and ethical needs, which provokes an active increase in the vocabulary and makes it possible to track current linguistic and cultural processes. Despite the significant number of important scientific studies of domestic and foreign scientists, today there is no unified approach to the linguocognitive analysis of the components of the cultural conceptual sphere on the basis of neological processes. The purpose of this study is to establish the specifics of the ARCHITECTURE concept verbalization, which is part of an open non-linear cultural system, and to highlight its current directions of development through the analysis of new words. The "architecture" term is considered to be a different notion from utilitarian construction, but the study of the verbal actualization of the concept demonstrated the adaptation of this component of the conceptual system to the needs of its creator/user, which partially contradicts the vision of architecture as an exclusively artistic category. These changes are the reason for the formation of phraseological units, which are the most common in the verbal corpus of the presented concept, so that the semantic content of lexical units does not fully reflect new realia, which contributes to the formation of word combinations and terminological unities of words. The study of synchronic processes within the framework of the ARCHITECTURE concept brings closer to the understanding of the processes of self-organization of the cultural system, highlighting inversion relations with other large-scale cognitive formations.

Key words: concept, culture, neologism, organization, verbalization.

Introduction. Modern social processes that ultimately lead to cultural transformations, help to maintain the essential position of the study of cultural concepts. The mechanisms of dissemination of cultural products take an increasingly important place in modern studies in various fields including linguistics. Today, the problem of the inter-relations between language and culture raises controversial issues in philology. The complexity of this problem is based on a large number of various aspects, chronological frameworks, and a diversity of existing and emerging concepts that can be attributed both to language and culture.

These twisty relations raise the new problem of studying and analysis of the current-day state of important cognitive formations in terms of any culture. In this case, the analysis of newly formed lexical units can be a game changer. The complexity of this solution is that there is no one basic approach to such sort of analysis.

The purpose of the present study is to identify and demonstrate the peculiarities of the structure and semantics of the ARCHITECTURE concept in terms of the linguocognitive approach on the basis of the modern English language.

The objectives of the article are to detect and demonstrate the peculiarities of structure and semantics of the ARCHITECTURE concept by means of linguocognitive apparatus as a part of the cultural conceptosphere; analyze new lexical formations in the architecture sphere; identify peculiar features of verbal representation of current date architectural realia in the modern English language.

The theoretical and methodological basis of the study integrates a cognitive approach to the analysis of the verbal representation of concepts and is predicated on the research works of M. A. Prykhodko, M. M. Poliuzhyn, F. Boas, R. Langacker, J. A. Fodor, G. Lakoff. The analysis of innovations was carried out in reliance on Yu. A. Zatsny, M. V. Vorobiova, M. Kadoch. Sociological and art aspects are based on the researches of M. McLuhan, T. Parsons and Ch. Jencks.

Methodology. One of the main methods used in the article, which leads to the identification of the perceptual-figurative abstract of concept, is the contextual method. It gives the ability to track the ways and means of its subjective verbal actualization, expressed in the modification of semantics and its acquisition of additional connotations missing in lexicographical sources [1].

Among other methods were used: method of lexicographic research to consider inner and outer connections of the ARCHITECTURE concept, as it helps to reveal the primary meaning of lexical units; structural and word-forming analysis enables tracing the establishment of derivative relations and potential of the concept nominee; study of lexicosemantic groups; structural and semantic analysis of lexicosemantic groups is based on information obtained from lexicographic sources, demonstrates a vivid expressiveness of lexical systematicity; paremiological analysis is used for analysis of phraseological neologisms that emerged the language under the stimulus of modern culture products.

Results and Discussion. Today, a number of concerns come onto the radar of modern linguocognitive studies: organization of conceptual formations; triggering factors for the development and connection establishment between verbalizing tools; correlation and interrelations between language and cognition, etc.

Conceptual formations of different levels can be taken as peculiar cultural genes taking part in the creation process of a cultural genotype. They can be attributed to idealized formations forming a cultural matrix on different levels.

A significant number of scientists consider the concept to be a cluster of meanings in the mind of a person and believe that the concept acts as a cultural layer between a person and the external environment, therefore, the concept is experienced within a certain cultural space and relevant experience [2; 3; 4].

The basic notion of this research is "culture", which is perceived as an antonym of the "nature" notion, uniting all embodied creative potential of humanity. In various linguocognitive studies "concept" is mentioned as a micromodel of culture and its nature sustains culture and is sustained by it. Concepts maintain all necessary non-verbal information and carry cultural memory [5, p. 183].

There is a possibility that the concept, due to the lack of clear-cut boundaries, can take on the properties of an idea in the nonmaterial space of humanity. Concepts emerge and vanish under various cultural and historical consequences, and this brings to the idea that concepts can be taken as indicators of a particular culture that are organized in groups at different levels. Therefore, a study of conceptual formations in synchrony reminds computer tomography of the body of a cultural matrix.

In the present study, the "concept" term is seen as a mental formation that is focused on forming an understanding of certain phenomena and providing them with definitions that are used by a linguistic personality in the process of mental activity, and which reflects the experience gained during cognitive activity [6, p. 34]. Whereas, cultural concepts are perceived as "multidimensional semantic formations, with the help of which value, figurative and conceptual aspects can be distinguished" [1, c. 91].

In the process of studying conceptual formations in synchrony, a decision was made to abandon the reconstruction of the field arrangement of concepts. The most relevant approach was described by M. M. Prykhodko in his scientific research, which focuses on the hierarchical relations of conceptual formations of different levels.

During the ARCHITECTURE concept recreation, special attention was given to hypoconcepts – formations of a descending level of abstraction with a certain low marked ethno-cultural specificity, with possible demonstration of physical quantities [1].

In the process of analysis of the neological lexicon, a decision was taken to turn attention to a structural-semantic approach to conceptual formations as it suggests their opposition as parametric and nonparametric mental formations [3]. This kind of taxonomy

seems to be effective toward architectural products as it is based on measurability in any dimensional quantities.

Parametric concepts include cognitive formations associated in the linguocultural consciousness with certain quantitative and/or qualitative indicators, i.e., metric values [1]. The ARCHITECTURE concept demonstrated a strong connection with parametric hypoconcepts: PROPORTIONS (size), PURPOSE, ECOLOGICAL COMPATIBILITY, and AESTHETICS (function).

In this study, special attention is given to the elements of the hierarchical structure of conceptual formations [7], where hypoconcepts are taxa of a descending level of abstraction with possible ethno-cultural specificity. These cognitive formations provide information considering physical quantity and potential purpose and are devoid of national specificity. The ARCHITECTURE concept takes a much lower position in the proposed structure at the katalevel.

Today there are several approaches to understanding the connection between language and culture, and in this study the most relevant one was chosen, in which both components are dependent on each other and constantly interact, maintaining their autonomous status.

In the present study, neologisms are perceived as "emerging words and phrases that appear in the language during a certain period or that were used only once in a certain text or act of language" [8, c. 12]. This approach allows us to conduct extended analysis and study various cognitive stimuli influencing the language system. According to the research of modern linguists [9; 10; 11], neologisms are divided into *lexical*, *phraseological*, and *semantic* in the present study.

The formation of neologisms in terms of the ARCHITECTURE concept verbalization is predetermined by various factors:

- 1) denominative (*eco-roof*, *treescraper*, *undecorate*);
- 2) stylistic (*Garage Mahal*, *monster home*);
- 3) pressure of the language system (*placekeeping*, *viewshaft*, *vertical forest*).

Modern scientists consider architecture to be a spatiotemporal art, due to the fact that the artist organizes volumes, silhouettes, and masses that are perceived by the viewer in three-dimensional space. The architecture notion is an artistic organization of space with the help of building structures [14].

It should be motioned that the "architecture" notion differs from the "utilitarian construction" term according to existing definitions given in specific sources, as any architectural product is created according to the rules of composition and with the help of expressive and compositional means.

Today there are at least two styles that are actively used in modern architecture – "late (or neo) modernism" and "postmodernism" [13, p. 112]. These terms were introduced into the scientific world by theorist and critic of architecture Charles Jencks in the early 1980s and it is easy to trace that both of these terms derive from a common term – "modernism".

One of the main features of modernism in architecture was an obsessive global expansion of new architectural forms on the basis of the spread of similar industrial methods of construction of architectural objects [13, p. 114]. In fact, modernism became a sort of manifestation of globalization in architecture during the period of accelerated industrialization of all countries involved in this process [14], which led primarily to the loss of national and specific cultural features in their architecture.

The analysis of the ARCHITECTURE concept demonstrated the grouping of neological verbalizing lexical means according to thematical attribution, thus thematic groups were defined as *advertising, architecture style, building* and *human*.

The thematic group *building* is the most represented among the other thematic groups as the formation of lexical and phraseological units was predetermined by the stimulus of several hypoconcepts – PROPORTIONS, PURPOSE, ECOLOGICAL COMPATIBILITY and AESTHETICS.

To demonstrate the largeness of urban constructions on the basis of lexeme *scrapper* a net of neologisms was created: *earthscraper, farmscraper, landscraper, treescraper*. By analogy with the popular hairstyle, which is denoted by the slang nomination *big hair*, the phraseological unit *big hair house* was formed, denoting ugly houses, the size of which is excessively large in comparison with the surrounding buildings. The synonymous neological lexical units are *iceberg home* (or *iceberg basement*) "a big house mostly built underground with a visible upper part", *Garage Mahal* "a large and luxurious garage or parking", *vanity height* "buildings with a special spire roof to add the extra height".

The building's small size is almost not reflected in the phraseological level of the modern English language, as evidenced by only one detected nomination – *pocket condo*.

Due to the constant expansion of the urban territory, the environment suffers irreparable damage, and designers, trying to preserve human contact with nature, have developed a new approach to urban landscaping *vertical forest* "plant trees on balconies". Another possible decision is urban greening of buildings (*green roof, living roof, eco-roof*).

The range of lexical neologisms denotes modern reconstruction of architectural units for practical and aesthetic purposes: *deconvert* "actions aimed to convert an apartment building into a single-apartment building that has already undergone redevelopment", *rearchitect* "making changes in the building design or its elements", *undecorate* "updating the building appearance by creating simpler design". To denote the aesthetic component, phraseological units formed by the metabolization processes are used: *monster home* "an inappropriate large building", *vinyl village* "a district with unattractive architecture".

The thematic group *architecture style* demonstrates that the modern English language actively includes the names of architecture aesthetic purposes. The language system reacts to this type of word formation due to the fixation on the spatial economy and the formation of new notions on the basis of existing realia without metaphorical reinterpretation (*advertecture, barkitecture, biotecture, jengatecture, oystertecture*). The *McMansion* (*McDonalds+mansion*) telescopic term used to have a positive connotation at the beginning of its existence, but later it acquired a completely opposite meaning. Today, the neologism *McMansion* represents a large luxurious house that does not fit into the general architectural picture by any parameters:

The building organization Cornerstone is actively experimenting by using experimental aesthetic components, inspired by the main visual features of *Jengatecture*, creating buildings in a new style, which is denoted by the *Jengaform* composite lexical neologism.

Thematic group *advertising* demonstrates, that the problem of outdoor advertising is extremely disturbing in terms of modern culture, due to its mass use and non-compliance with the general aesthetics of architectural structures, which

demonstrates the connection with the hypoconcept AESTHETICS. Telescopic neologisms *advertecture* (*advertisement+architecture*) and *brandalism* (*brand+vandalism*) demonstrate a tendency for advertisement overuse in public areas.

The *banner blindness* term denotes the ability to ignore advertisements and the neologism *undecorating* verbalizes renovation of the exterior of the building, which is aimed at creating a simpler and less cluttered design. Presented thematic group is also represented by synonymic phraseological units: *ad creep, bandit sign, ghost sign, street spam, tunnel advertising, poster advertising, wild posting*.

Neological units that form the thematic group *human* represent the connection of the ARCHITECTURE concept with the PURPOSE hypoconcept (*architourism, architourist, architraveller, rearchitect*). The phraseological unit *hostile architecture* represents social standards predetermined by the rules of certain areas. It includes the installation of spikes in public places to keep homeless people from sleeping there. Synonymous with this notion is the nomination *homeless deterrent* (a special design that keeps homeless people from resting in public places). The telescopic neologism *privatopia* (*private+utopia*) is used to denote an area in which the association of homeowners sets rules regarding the maintenance and appearance of the houses and the surrounding area.

The analysis of the neologisms that form the ARCHITECTURE concept demonstrated an active response of the language system at the phraseological level. The most productive forming models are Adj+N (*industrial park, living roof, vertical farm, vertical forest, vinyl village*), N+N (*ghost sign, iceberg home, laneway house, monster home, woman cave*). The content of the attractor is formed by the need to indicate various informative directions while the semantic energy of one lexical unit is not enough to reflect the new realia.

Also, the analyzed neologisms demonstrate affixation processes that create new nominations. In this case, the language system does not use semantic reinterpretation of realia, using available lexical resources in combination with common productive prefixes *cyber-, de-, mega-, re-, super-, un-*.

It was revealed that prefixes *cyber-, e-, techno-* indicate the content of the attractor for the formation of lexical neologisms, indicating symbiosis of the modern architecture trends and new technology. A number of synonymous neologisms denote the thematic urban area concentrated on computer technologies: *cyberpark, epark, ezone, technopark*.

Among other productive prefixes stand out: *mega-, super-*, which demonstrate the direct influence of the SIZE concept, as evidenced by a number of lexical neologisms: *megatall* "height of a building not less than 600 meters", *supertall* "height of a building not less than 300 meters". Also, the prefix *mega-* is a possible component that develops the escalation of a negative connotation, as evidenced by the lexical unit *megashed* "extremely unattractive building".

The process of compounding was traced, as evidenced by the selected neologisms. The productive word-forming model N+N=N is most actively involved. In most cases, under the influence of the SIZE concept, composites are used to indicate different types of buildings and urban spaces within the thematic group *building* (*earthscraper, farmscraper, landscraper, treescraper*).

Semantic neologisms were not traced in the verbal representation of the ARCHITECTURE concept.

Conclusions. The content of the attractor for the emergence of new lexical and phraseological units are extra lingual factors – the need to indicate the size of the architectural product, its

environmental purpose, potential social role and aesthetic component. The analysis of neologisms shows the dominant position of phraseology in the formation of new nominations. The symbiosis of existing realia provokes a semantic rethinking of lexical components in terms of new nominations, which is evidenced by a significant number of various productive word-formation models.

The analysis of the established thematic groups demonstrated that despite the fact that the "architecture" term is used to represent non-utilitarian construction, the modern lexical content of the concept indicates changes in its verbal representation.

References:

1. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики : навч. посіб. Запоріжжя : «Прем'єр», 2008. 332 с.
2. Полюжин М. М. Функціональні і когнітивні аспекти англійського словотворення : монографія. Ужгород : «Закарпаття», 1999. 240 с.
3. Fodor J. A. Concepts: Where cognitive science went wrong. Oxford : Clarendon Press, 1998. 174 p.
4. Kroeber A. L., Parsons T. The Concepts of Culture and of Social System. *The American Sociological Review*. 1958. Iss. 23. P. 582–583.
5. Langacker R. W. *Cognitive grammar. A basic introduction* New York : Oxford University Press, 2008. 562 p.
6. Калашникова М. Ю. Вербалізація концептосфери CULTURE новотворами сучасної англійської мови : дис. канд. філол. н : 10.02.04. Запоріжжя, 2022. 231 с.
7. Boas F. *Language and thought. Culture bound: Bridging the Cultural Gap in Language Teaching* / ed. by M. Valdes. New York : Cambridge University Press, 1994. P. 5–7.
8. Воробйова М. В. Аллозивні неологізми англійської мови: синергетичний аспект. *Нова філологія*. Запоріжжя, 2017. № 70. С. 36–40.
9. Зацний Ю. А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 1998. 431 с.
10. Зацний Ю. А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу : навч. посіб. Львів : ПАІС, 2007. 228 с.
11. Kadoch M. *Neologisms in British Newspapers*. South Bohemia : Lambert Academic Publishing, 2013. 92 p.
12. Boas F. *Language and thought. Culture Bound: Bridging the Cultural Gap in Language Teaching* / ed. by M. Valdes. New York : Cambridge University Press, 1994. P. 5–7.
13. Jencks Ch. *The Language of Postmodern Architecture*. Rizzoli, 6th edition, 1991. 204 p.
14. McLuhan M., Hutchon K., McLuhan E. *City as Classroom: Understanding Language and Media*. Agincourt, Ontario : The Book Society of Canada Limited, 1977. 184 p.

Калашникова М., Вишницька Я., Люшинська Г. Вербальне аранжування концепту ARCHITECTURE (на матеріалі сучасної англійської мови)

Анотація. У статті представлено вивчення вербальної актуалізації концепту ARCHITECTURE на базі сучасної англійської мови, яке наближає до лінгвокогнітивного осмислення одного із вагомих компонентів культурної концептосфери. У дослідженні світ культури сприймається як продукт діяльності людства, спрямований на розвиток різноманітних сфер життя людини. Актуальність дослідження визначається науковим інтересом до когнітивних процесів пов'язаних з культурним надбанням людства та їх фіксації у системі англійської мови. Сучасна архітектура – це архітектура XXI сторіччя, де жоден стиль не домінує, а сучасні архітектори створюють культурні продукти у багатьох різних напрямках задля широко спектру потреб, що провокує активне поповнення словникового складу мови й уможливує відстеження актуальних лінгво-культурних процесів. Не дивлячись на значну кількість вагомих наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців, сьогодні відсутній єдиний підхід щодо лінгво-когнітивного аналізу складових культурної концептосфери на базі їх неологічної репрезентації. Завданням цього дослідження є встановлення специфіки вербалізації концепту ARCHITECTURE, який є частиною відкритої нелінійної культурної системи, і висвітлення його актуальних напрямів розвитку завдяки аналізу новотворів. Термін «архітектура» прийнято вважати відмінним поняттям від утилітарного будівництва, та вивчення вербальної актуалізації концепту продемонструвало наближення цієї складової концептосистеми саме до потреб свого творця/користувача, що частково суперечить баченню архітектури як мистецької категорії. Ці зміни є причиною утворення фразеологічних одиниць, які є найбільш поширеними у вербальному корпусі представленого концепта, аже семантичне насичення лексичних одиниць не відбиває в повній мірі нові реалії, що сприяє утворенню словосполучень та термінологічних єдностей слів. Дослідження синхронічних процесів у рамках концепта ARCHITECTURE наближає до розуміння процесів самоорганізації культурної системи, висвітлюючи інверсійні відносини з іншими масштабними когнітивними утвореннями.

Ключові слова: концепт, концептосфера, неологізм, архітектура, вербалізація, культура, фразеологізм.

Калініченко В. І.,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування
Донецького національного університету імені Василя Стуса

ЛІНГВІСТИКА БРЕХНІ: ВЕРБАЛІЗАЦІЯ НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ МОДЕЛЮВАННЯ ОБРАЗУ-КОНЦЕПТУ БРЕХУН В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАГМЕНТУ УКРАЇНСЬКОЇ ПАРЕМІЙНОЇ КАРТИНИ СВІТУ)

*Нема того дерева, щоб на ему яка
птиця не сиділа – нема того чоловіка,
щоб хоч трохи не брехав (УП-Н, с. 315)*

Анотація. У пропонованій науковій розвідці за допомогою використання відповідного методологічного інструментарію студіювання мовного концепту на основі вибраних паремійних зразків схарактеризовано особливості вербальної маніфестації концепту *БРЕХУН* у фрагменті паремійної мовної картини світу українських комунікантів з фокусуванням на невербальних засобах об'єктивації лінгвоконцепту. У межах дослідження представлено потенціал вербалізації немовних засобів спілкування для моделювання образу-концепту *БРЕХУН* з безпосередньою актуалізацією системи релевантних образних засобів. За результатами аналізу фактичного матеріалу наукової розвідки визначено типи метонімічного переносу, розглянуто поширені засоби лінгвалізації невербаліки, що характеризують брехуна, а також подано та описано приклади вербальної маніфестації жестових параметрів. За підсумками студіювання ілюстративних паремійних зразків схарактеризовано високу значущість для християнсько-орієнтованого українського комунікативного соціуму такого феномену невербального спілкування як мовчання, що в площині вітчизняного паремійного фонду концептуалізується як протиставлення брехні та вчинкам брехуна. Вибрані паремійні зразки, у яких вербально об'єктивується концепт *БРЕХУН*, демонструють іронійну, іронійно-зневажливу, жартівливу чи глузливу тональність, а в основі паремій, що створюють образ брехуна, простежено поєднання метонімії з персоналізацією, порівнянням, метафорою, гіперболою, в окремих випадках констатовано евфемізацію. У межах статті, зокрема, резюмовано й положення про спроможність студіюваних українськомовних паремійних одиниць структуруватися у форматі автокомунікації (коли брехун виступає одночасно і як суб'єкт, і як об'єкт передавання повідомлення, звертаючись до самого себе), актуалізується категорія інтимізації; під час опрацювання фактичного матеріалу залучено стверджувальні, заперечні, експресивні та окличні синтаксичні конструкції.

Ключові слова: концепт, брехня, паремія, невербальні засоби, паремійна мовна картина світу.

Постановка проблеми. Перебіг низки сучасних глобалізаційних процесів безпосередньо пов'язаний з об'єктивацією в різноманітних площинах (насамперед у комунікативній, а також соціально-філософській, культурологічній, політичній,

економічній) категорії НЕПРАВДИ та дотичних до неї субкатегорій – фейку, брехні, постправди, «напівправди» з метою вербалізації неправдивих ідеологем, максим і філософем, а також конструювання маніпулем і псевдостереотипів для цілеспрямованої модифікації, зокрема й мовної свідомості індивідів з подальшим викривленням картини світу певного комунікативного соціуму.

Презентована наукова розвідка виконана у фокусі проблематики новітнього мовознавчого напрямку – *лінгвістичної ментіології (лінгвістики брехні)*, спрямованого на студіювання специфіки лінгвалізації неправди і методологічно започаткованого, як прийнято вважати, німецьким філософом Харальдом Вайнріхом [1] і американським лінгвістом Дуайтом Болінджером [2], які чітко окреслили у своїх розвідках онтологічний зв'язок феномену брехні з мовою і власне мовцем та акцентували на неможливості адекватного аналізу категорії неправди поза межами лінгвістичної науки. Значущими в площині теорії лінгвістичної ментіології є і міркування про феномен брехні американського вченого Пола Екмана [3], який фокусує увагу, головню, на вербальних і невербальних ознаках брехні й різноманітних техніках її виявлення під час комунікації. У межах досліджень представників вітчизняної лінгвістичної ментіології простежуємо фокусування уваги на лінгвокогнітивних, лінгвостилістичних, лінгвопрагматичних, лінгвокультурологічних аспектах дискурсивної поведінки *комуніканта-обманника (брехуна)*, результати яких висвітлено в працях Тетяни Космеди [4; 5], Олени Морозової [6], Тетяни Осіпової [7], Мирослави-Марії Рибалко [8], Лідії Сваричевської [9], Віри Калініченко [10; 11] та ін.

Мета наукової студії – схарактеризувати своєрідність вербалізації концепту *БРЕХУН* за допомогою омовлення невербальних засобів у фрагменті паремійної мовної картини світу українців та актуалізації системи відповідних образних засобів.

Матеріал дослідження – збірка паремій «Українські приказки, прислів'я і таке інше», укладена Матвієм Номисом (1863). Методом суцільної вибірки зібрано авторську картотеку, що містить близько 100 одиниць (*далі вводимо скорочення УП-Н з указівкою в прикладах конкретної сторінки*), а також вибірки паремій – презентантів концепту *БРЕХУН*, що розміщені в інтернет-мережі (*згідно переліку прийнятих*

скорочень використано джерела ілюстративного матеріалу [ПББ/; ЛПП-про брехня-1/; ЛПП-про брехня-2/; ГРНП-Б-Ф/].

Аналіз досліджень. Лінгвістика брехні сфокусована на вивченні образу-концепту *БРЕХНЯ* та його презентантів, зокрема й лексеми *брехун*, що своєрідно вербалізується в українській паремійній картині світу не лише за допомогою відповідних лінгвальних зразків, але й омовлення релевантних невербальних засобів. Паремію потрактуємо з урахуванням широкого її розуміння як одиницю фразеологічної системи без виокремлення відповідних типів [12, с. 367]. Лінгвокультурний концепт розглядаємо як «згусток певної культурно-національної інформації, що зафіксована в мові» [12, с. 367].

Паремійний фактичний матеріал, без сумніву, вважають унікальним підґрунтям для студіювання сучасних мовознавчих парадигм, насамперед лінгвокогнітивної, лінгвокультурологічної, етнокультурологічної, функційно-прагматичної, комунікативної (згадаймо, до прикладу, наукові студії Світлани Шепітько [13], Дмитра Ужченка [14], Валерія Мокієнка [15], Тетяни Космеди [12; 16; 17] та ін.). Вербалізацію концепту *БРЕХУН* в українській мові частково досліджено, зокрема Лілія Терещенко запропонувала комплексний опис *мовної особистості брехуна* [18]; Мирославою-Марією Рибалко на матеріалі сучасної англомовної художньої прози з фокусуванням уваги на терміні «маніпулювання» в контексті неправдивої презентації дійсного стану речей на позначення характеру комунікативної поведінки *мовця-обманника*, зокрема зроблено спробу змодельовати його вербальну та невербальну дискурсивну поведінку [див. про це: 8]. Як бачимо, попри очевидну актуальність проблематики, у площині якої виконано пропонувану наукову розвідку, концепт *БРЕХУН* не має на сьогодні достатнього висвітлення з огляду на його презентацію в українській паремійній картині світу, а отже, стаття має новизну.

У науковій розвідці використано такі методи: у межах *описового* методу актуалізуємо прийоми *внутрішньої* і *зовнішньої інтерпретації*, що дає змогу виявити зразки омовлення невербальних засобів моделювання образу-концепту брехуна; за його допомогою презентуємо виклад матеріалу та формулюємо висновки на основі відповідних узагальнень; *метод суцільної вибірки матеріалу* залучено для формування фактичної бази дослідження; *аналіз словникових дефініцій* сприяє виокремленню смислових складників вербалізаторів розглядуваного концепту; *концептуальний аналіз* – для виокремлення смислових конститuentів студійованого концепту; *інтеннт-аналіз* ґрунтується на психосемантичних і прагматичних механізмах інтерпретації невербаліки: він дає змогу виявити експліцитні та імпліцитні смисли, що реалізуються за допомогою омовлення невербальних засобів комунікації; *аксіологічний метод* сприяє визначенню ціннісних компонентів розглядуваного мовного матеріалу.

Виклад основного матеріалу. Дослідивши феномен вербалізації невербаліки, Тетяна Осіпова зауважила, що засоби невербальної комунікації «ґрунтуються переважно на індивідуально-чуттєвих формах полісенсорної природи людини, утворюють взаємопов'язану комунікативну систему, парамову, що віддзеркалює загальнолюдські, національні й індивідуальні особливості невербальної поведінки як складника комунікативної поведінки особи певної національної лінгвокультури у відповідних умовах і ситуаціях з послідовним опертям на національно-культурні звичаї, традиції, стереотипи тощо» [7, с. 28].

Просодичні засоби невербальної комунікації, як відомо, виконують передусім комунікативну, зокрема й емотивну, функції, але вони сприяють моделюванню прагматичних смислів. До цих засобів належить *манера мовлення*, що пов'язана й зі стилем мовлення брехуна, порівн.: *Хто швидко говорить, той мало правди каже* (ЛПП-про брехня-2). Органами просодики є *рот*, оскільки це один з органів, що організують процес мовлення. Чимало паремій презентують метонімічний образ цього людського органу, указуючи на здатність його «носія» говорити неправду. Водночас зазначмо, що використано різні форми лексеми *рот* (*роток*), її синоніми (*нисок*, *вуста* / *уста*, *губи*), напр.: *Рот не город – не загородиш* (УП-Н, с. 321); *Чужий рот не хлів, – не зачинити* (УП-Н, с. 321) у значенні «не можна заборонити іншому говорити, зокрема й неправду, розпускати плітки»; із тим самим значенням змодельовано паремію зі зменшеною формою *роток*: *На чужий роток не накинеш платок* (УП-Н, с. 321). Актуалізовано й синонімічні варіанти: вульгарне *нисок*, коли це про людський орган, порівн. іронічний вислів з глузливою тональністю *Брехавись, ниску, Великдень близько! Коноплі нетерті. Діти* (УП-Н, с. 299): змодельовано автокомунікацію – звертання мовця до самого себе (діалог Еґо і Альтер Еґо). Ужито множинну форму *усту* – *Великі треба хусту, щоб зав'язать людям усту* (УП-Н, с. 321); зменшено-пестлива форма *губця*: *Вільно губці в своїй халупці* (УП-Н, с. 315) – жартівливо: «брехун вільний, щоб моделювати неправду»; *губа*: *Плете, що слина до губи принесе* (ПББ) – «з обуренням про брехуна, який бездумно й без зупинки бреше». Вислів *Бреше ж твоя губа!* (УП-Н, с. 321) вербалізує докір брехунів: актуалізовано окличну інтонацію, що омовлює мовленнєвий жанр обурення. *Людям губа не заперта* (УП-Н, с. 321); *Людям губи не замкнеш* (УП-Н, с. 321); *Губа не заперта и в того! ... чоловіка* (УП-Н, с. 317) – це значить, що люди вільні говорити все, чого забажають, можуть вербалізувати неправду, плести інтриги, омовлювати плітки. *Не вір губі, бо вона часом бреше* (УП-Н, с. 317): цю паремію можна інтерпретувати як глузливо-жартівливий вислів про брехуна. *Губи в него, як халява* (УП-Н, с. 319): актуалізовано порівняння; *Не роби з губи халяви; Не годиця халяву з губи робити* – іронічно «про брехуна, людину, яка багато обіцяє, але обіцянок не виконує, тобто обманює» (УП-Н, с. 317).

Активним органом мовлення є і *язик*, що також презентує метонімічну модель *язик – брехун*, напр.: *Він гори ворочає язиком* (УП-Н, с. 319) – гіперболізовано «про активного брехуна»; *Сріблом ушей не зависіш, людям язика не зав'яжеш ... не запретиш* (УП-Н, с. 321); *У чужім язичі не запретиш* (УП-Н, с. 321) – «не можна заборонити іншому говорити, зокрема й неправду». Брехливість язика вербалізує і паремія *Шкіра на чоботи, язик на підощи* (ПББ). І. Франко наводить вираз *Брехливому по смерті язик шилами колют* (гіпербалізація) і дає йому таке тлумачення: «Взято з якогось оповідання про кари, які по смерті ждуть грішників, у дальшій лінії з якогось писаного джерела в роді популярного у нас «Хождения Богородицы по мукам»» (ГРНП-Б-Ф). Брехня – це гріх, тому брехун повинен бути покараний. Паремію *Як би не збрехав, то би му язик кілком став* І. Франко коментує так: «Іронічно про брехуна, який не може обійтись без того, щоб не збрехати» (ГРНП-Б-Ф), тобто ідеться про вправного брехуна. Паремія *Язык мій – ворог мій: що не скажу, то всі й кажуть, що брешу* (ЛПП-про брехня-2) також вербалізує образ-концепт *брехуна*, заґрунтований на порівнянні. Зазначена паремія має форму автокомунікації: звертання брехуна до самого себе, простежуємо

інтимізацію, що проєктується на язык брехуна, оскільки використано присвійний займенник *мій*. Язык у брехуна зазвичай *довгий*, що моделюється описово з використанням гіперболи – *У брехуна язык і до вух дістає* (ПП-про брехня-2). У цьому прикладі використано й метонімічний образ *вух* як органу людського слуху, тобто брехлива інформація, змодельована неправда легко доходить до людських вух. Язык брехуна жартівливо протиставляється языку вола, який не має здатності брехати – *У вола язык довгий, та говорить не може* (ПББ). Мовлення брехуна іронічно ототожнюється з артикуляційною діяльністю языка й інстинктами собаки (собака в народній свідомості українців уособлює брехуна) – *Меле язиком, як пес хвостом* (ПП-про брехня-2). Язык безпосередньо ототожнюється з брехнею: *Не бачила очком, то не брешу і язичком* (УП-Н, с. 317); *Не бачила оком, то не брешу язиком* (ПП-про брехня-2).

Паремії можуть вербалізувати жестові параметри, пов'язані з окремими частинами тіла, зокрема з руками та пальцями, порівн.: *Мізиний палець мені то-то (то, тее) повів (сказав)* (УП-Н, с. 311) – таким є зразок автокомунікації: «жартівлива відговорка брехуна, який указує на джерело брехні».

Параметри візуального контакту також проєктуються на змалювання образу-концепту *брехуна*. *В живих очі бреше* (УП-Н, с. 320) – «про заядлого брехуна, який бреше у вічі і не соромиться». І. Франко подає таке тлумачення цієї паремії: «Значить бреше в присутності того, хто знає дійсну правду, бачив, як було діло». «В живі очі» – давній юридичний термін (ГРНП-Б-Ф). Т. Осіпова із цього приводу пише: «Паремія *Дивися мені просто в очі!* репрезентує комунікативну тактику встановлення істини жорстким вербальним засобом – вольовим імперативом» [7, с. 205].

Існує думка, що коли людина говорить неправду, то кліпає очима чи заплющує очі, відводить погляд, інколи скеровує його в землю. На цих твердженнях ґрунтуються такі паремії: *Бреше й оком не моргне* (ПП-про брехня-2); *Збреше і оком не зморгне* (ПП-про брехня-2); *Моргай не моргай: покарли хлопці капці* (УП-Н, с. 317) – «не приховуй брехні»; *Бреше та й дивися, хоч би очі заплющив* (УП-Н, с. 320); *Бреше й у землю не диється* (ПП-про брехня-2). Зазначені паремії вербалізують образ-концепт досвідченого брехуна, який володіє своїми жестами, рухами, мімікою. Автор монографії «Теорія брехні» П. Екман наголошує, що «погляд зазвичай спрямований вниз або убік» пояснює прагнення «уникнути зустрічі з очима співрозмовника» [3, с. 129].

Народна мудрість пропонує застереження проти брехунів, порівн.: *Вір своїм очам, а не чужим речам* (УП-Н, с. 315). Як зауважує П. Екман, «вираз обличчя може демонструвати численні ознаки брехні, зокрема мікровирази, придушені вирази, вірні ознаки емоцій, моргання, розширення зіниць, сльози, рум'янець і блідість, асиметрію, зайву тривалість і несвоєчасність виразів, а також фальшиві посмішки. Деякі із цих ознак видають приховувані почуття, інші свідчать про сам факт приховування чого-небудь, треті ж просто говорять про те, що вираз обличчя є фальшивим» [3, с. 132].

Органом сприйняття брехні, пліток у народній відомості є метонімічний образ *вух*, порівн. застереження у вигляді автокомунікації: *Коби сь впустив свої уха на торг, вчув би багато о собі* (УП-Н, с. 321) чи *Пусту уха меже люде, то чимало учуєш* (УП-Н, с. 321).

Образ брехуна асоціюється з певною формою голови – *Потилиця глибока*. М. Номис подає таке тлумачення цієї паремії – «брехлива людина» (УП-Н, с. 320), тобто змодельовано

евфемізм з актуалізацією іронічної тональності. Очевидно лише в «глибокій потилиці» можуть виникати химерні думки, фантазмагорії, дезінформація та ін.

Як виявляється, брехня може мати *запах* (ольфакторні параметри комунікації), порівн.: *Воно то правда, та брехнею дуже пахне* (УП-Н, с. 315). Образ-концепт *брехуна* омовлюють через «запахову метафорику»: актуалізуються переважно неприємні запахи, наприклад, від часнику, цибулі, порівн.: *Не їла душа часнику, не буде смердіти (вонять, пахнуть)* (УП-Н, с. 312) – «видумки брехуна завжди мають негативне сприйняття, як від запаху часнику»; *Не їж цибулі – й вонять не буде* (УП-Н, с. 312) – настанова брехуну: «не буде брехати, то й не будуть його вважати брехуном». Дослідники вважають, що «запахові відчуття в українській мові омовлені дещо менше, ніж інші параметри невербальної комунікації, і рідше метафоризуються, що зумовлено специфікою національних традицій спілкування, а також важливістю названих подразників у житті українців» [7, с. 209].

Здавна в українській лінгвокультурі високо оцінюється *мовчання*. Як зауважують учені, «...з поняттям добра асоціюється не тільки *слово* як таке, але й поняття *мовчання* (сердечна бесіда з Богом), яке не протиставляється слову, а органічно поєднується “із підкресленим логоцентризмом давньоруської думки» [4, с. 25]. Тому цілком закономірно, що в українських пареміях мовчання протиставляється брехні, оцінюється високо: *Як маєш збрехати, то краще змовчати* (ПП-про брехня-2); *В закритий рот муха не влетить* (ПББ). Однак людина здатна обманювати й подумки: *Брехали твого батька діти. ... батька сини, та й ти з ними. ... твої матки, дочки, та й ти з ними мовчки* (УП-Н, с. 317) – «про здатність людини обманювати у своїх думках, не озвучуючи брехні вголос».

Невербальним знаком є й одяг людини, що презентує відповідну символіку. У пареміях простежуємо актуалізацію назви поширеного українського одягу – *сорочки*. Порівн.: *У чиєй сорочці та бреше!* (УП-Н, с. 318); *У чий сорочці ти брешеш?* (УП-Н, с. 318) – брехун може оббріхувати будь-кого, незважаючи на стосунки, що виникли між ним і його оточенням, певним представником соціуму: обмовить і тих, хто йому допомагає, зокрема ділиться останнім, наприклад, *сорочкою*.

Висновки. Продемонстровано потенціал вербалізації невербальних засобів комунікації для моделювання образу-концепту *БРЕХУНА*. Актуалізовано типи метонімічного переносу: назви органів породження мовлення (артикуляційного процесу) омовлюють брехуна, зокрема це *рот (роток)*, *писок* (дається метафоризація: *соматизм тварини – соматизм людини*, негативна оцінка й різко зневажлива тональність); *губа (губи)*, *уста (устя)*; *язик*. Серед поширених засобів лінгвалізації невербаліки, що характеризують брехуна, органи візуального контакту – *очі* (погляд, кліпання), дещо рідше – ольфакторні засоби (неприємний запах). Простежуємо одиничні приклади актуалізації жестових параметрів, указівку на форму голови брехуна та ознаку за одягом. Оскільки брехун розраховує на сприйняття свого мовлення слухачами, то метонімічний перенос проєктується на *вуха* (орган слуху). Оскільки мовчання високо оцінюється у свідомості українців як християн, правдивих вірян, то його протиставляють брехні, діяльності брехуна.

Паремії, що моделюють образ брехуна, базуються на поєднанні метонімії з уособленням, метафорою, гіперболою, порівнянням, інколи простежуємо евфемізацію. Водночас проєкту-

ється іронійна, іронійно-зневажлива, жартівлива чи глузлива тональність. Крім того, простежуємо моделювання паремій у вигляді автокомунікації (звертання брехуна до самого себе), актуалізується категорія інтимізації; залучено стверджувальні, заперечні, експресивні, окличні синтаксичні конструкції.

Перспектива цієї наукової розвідки полягає в необхідності порівняння української і англійської лінгвокультур щодо своєрідності вербалізації концепту *БРЕХУН* для вияву специфічних національно-маркованих рис української і англійської комунікативних спільнот.

Список прийнятих скорочень:

1. ГРПП-Б-Ф – Брехати. Вибірка паремій зі збірки: Галицько-руські народні приповідки, укладені І. Франком. URL: <https://www.i-franko.name/uk/Folklore/1901/GalRusProverbs/Items/Brekhaty-Brost.html>
2. ПББ – Прислів'я про балакучість та брехливість. Збірка «Народ скаже, як зав'яже». URL: <https://mala.storinka.org/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B2%27%D1%8F-%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%BA%D1%83%D1%87%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%B1%D1%80%D0%B5%D1%85%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0-%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4-%D1%81%D0%BA%D0%B0%D0%B6%D0%B5.html>
3. ПП-про брехня-1 – Прислів'я та приказки: Про брехню. URL: https://porokhivnytsya.com.ua/2016/11/09/prykazky_brehnia/
4. ПП-про брехня-2 – Приказки та прислів'я про брехню. URL: <https://vislovi.in.ua/prykazky-ta-prysliv-ya-pro-brehnyu/>

Література:

1. Bolinger D. Le Merton. Language – The Loaded Weapon: The Use and Abuse of Language Today. London: Routledge Taylor and Francis Group; 1st edition, 2021. 264 p.
2. Weinrich H. The Linguistics of Lying And Other Essays / (Translated by Jane K. Brown and Marshall Brown). Washington, Seattle: University of Washington Press, 2005. 176 p.
3. Екман П. Теорія брехні / Пер. з англ. Ю. Г. Гордієнка. К.: KM Publishing, 2012. 320 с.
4. Космеда Т. Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2000. 350 с.
5. Космеда Т. А. Вербалізація категорії неймовірності: формування орнаментальної ментіології (на матеріалі співомовок С. Руданського). *Мовні і концептуальні картини світу*. К.: Видавництво КНУ імені Тараса Шевченка, 2021. Вип. 70/3. С. 29–45.
6. Морозова О. І. Лінгвальні аспекти неправди як когнітивно-комунікативного утворення (на матеріалі сучасної англійської мови): дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04. К., 2008. 491 с.
7. Осіпова Т. Ф. Невербальна комунікація та своєрідність її омовлення в українському дискурсі: феномен вербалізації невербаліки: моногр. /наук. ред. проф. Т. А. Космеда. Харків: Вид-во Іванченка І. С., 2019. 388 с.
8. Рибалко М.-М. О. Вербальний та невербальний аспекти дискурсивної поведінки обманника (на матеріалі сучасної англійської мови): Автореф. ... канд. філол. наук: 10. 02. 04. К.: Київський національний лінгвістичний університет, 2008. 20 с.
9. Сваричевська Л. Лінгвосеміотика брехні: пошук істини. *Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічна*. Випуск 52 (2011). URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/philology/article/view/3052> (Дата звернення: 14.06.2023)

10. Kalinichenko V. I. Battle call-signs (military pseudonyms) in domestic linguistic studies: the problem of terminology and definition. V. I. Kalinichenko (Ed.–in–Chief). *IV International Scientific Conference for Bachelor, Master, Graduate Students and Young Researchers “Topical Issues of Humanities, Technical and Natural Sciences” (March 31, 2022)*. Vinnytsia: Vasyli' Stus DonNU. Pp. 241–245.
11. Kalinichenko V. I. The category of fake in present-day linguistic studies. V. I. Kalinichenko (Ed.–in–Chief). *V International Scientific Conference for Bachelor, Master, Graduate Students and Young Researchers “Topical Issues of Humanities, Technical and Natural Sciences” (March 25, 2021)*. Vinnytsia: Vasyli' Stus DonNU, 2021. Pp. 267–272.
12. Космеда Т. Концепт *дума, думка* в українському мовленні криз призму аксіологічної прагмалінгвістики. *Вісник Львівського університету. Серія: Філологічна*. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2004. Вип. 34. Ч. 1. С. 367–372.
13. Шепітько С. В. Фонд прислів'їв як об'єкт вивчення сучасних парадигм лінгвістики. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. Одеса: Видавництво МГУ, 2015. С. 114–116.
14. Ужченко Д. В. Семантика українських фразеологізмів в етнокультурному висвітленні: дис. канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Луганськ, 2000. 248 с.
15. Мокієнко В. М. Українська етнофразеологія у загальнослов'янським висвітленні. *Мовознавство: доп. та повідомл. IV Міжнар. конгр. українців / відп. ред. В. Німчук*. Київ: Пульсари, 2002. С. 379–385.
16. Космеда Т., Колонюк С. Багатоликий статус паремії та аспекти її дослідження. *Міжнародний збірник наукових праць «Лінгвістичні студії»*. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. Вип. 43. С. 20–31.
17. Космеда Т. Прислів'я і приказки як засіб вербалізації законів комунікації з огляду на ментальність українців. *«Slovo. Tekst. Czas X» Jednostka frazeologiczna w tradycyjnych i nowych paradygmatach naukowych / [pod red. M. Aleksiejenki i H. Waltera]*. Szczecin–Greifswald, 2010. С. 224–232.
18. Терещенко Л. Я. Мовна особистість брехуна: на перехресті когніції та комунікації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер.: Філологічна. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2010. Вип. 16. С. 295–303.

Ілюстративні джерела:

1. Брехати. Вибірка паремій зі збірки: Галицько-руські народні приповідки, укладені І. Франком. URL: <https://www.i-franko.name/uk/Folklore/1901/GalRusProverbs/Items/Brekhaty-Brost.html> (Дата звернення: 11.06.2023)
2. Брехня – синонімія. URL: <https://goroh.pp.ua/%D0%A1%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%BD%D1%96%D0%BC%D1%96%D1%8F/%D0%B1%D1%80%D0%B5%D1%85%D0%BD%D1%8F> (Дата звернення: 12.06.2023)
3. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. К.: Довіра, 2006. 703 с.
4. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970–1980. Т. 1. URL: <http://sum.in.ua/s/pravda> (Дата звернення: 05.06.2023)
5. Словник української мови: в 11 томах. АН УРСР, Інститут мовознавства імені О. О. Потебні; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ: Наук. думка, 1971. Т. 2. 550 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ilib/item/UKR0001603> (Дата звернення: 15.06.2023)
6. Українські приказки, прислів'я і таке інше. Уклав М. Номис / Упоряд., приміт. та вступна ст. М. М. Пазяка. Київ: Либідь, 1993. 768 с.

7. Прислів'я про балакучість та брехливість. Збірка «Народ скаже, як зав'яже». URL: <https://mala.storinka.org/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B2%27%D1%8F-%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%BA%D1%83%D1%87%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%B1%D1%80%D0%B5%D1%85%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4-%D1%81%D0%BA%D0%B0%D0%B6%D0%B5.html> (Дата звернення: 09.06.2023)
8. Прислів'я та приказки: Про брехню. URL: https://porokhivnytsya.com.ua/2016/11/09/prykazky_brehnia/ (Дата звернення: 11.06.2023)
9. Приказки та прислів'я про брехню. URL: <https://vislovi.in.ua/prykazky-ta-prysliv-ya-pro-brehnyu/> (Дата звернення: 10.06.2023)
10. Словарь української мови: в 4-х тт. / За ред. Б. Грінченка. К., 1907–1909. Т. 1. URL: http://ukrlit.org/slovnyk/hrinchenko_slovar_ukrainskoi_movy (Дата звернення: 10.06.2023)

Kalinichenko V. Linguistics of lying: non-verbal manifestation modelling means of LIAR image concept in Ukrainian language culture (based on the Ukrainian paremic worldview fragment)

Summary. The paper discusses the peculiarities of the LIAR concept verbal manifestation in the Ukrainian paremic language worldview fragment focusing on non-verbal means of objectifying the linguistic concept in accordance with the appropriate methodology, and is based on the selected Ukrainian paremic samples. Within the scope of the research the verbalization potential

of non-verbal communication means for modeling the LIAR image-concept with the relevant figurative means system direct manifestation is presented. Relying on the results of the empirical material analysis, the author determines the metonymic transfer types, considers the common linguistic means of non-verbal items characterizing *a liar*, presents and describes the verbal objectification examples of gesture parameters. On examining the paremic illustrative samples the paper as well states the high significance of silence as a specific non-verbal communication phenomenon for the Christian-oriented Ukrainian language community, which within the national paremic stock is conceptualized as the *opposite of lies* and the *liar's actions*. The selected paremic samples that verbally objectify the LIAR concept display an ironic, ironically-derogatory, humorous or mocking tonality. A number of the analyzed paremic samples creating the image of *a liar* are based on the combination of metonymy with personification, comparison, metaphor, hyperbole; in some cases, euphemization is also observed. The article under consideration as well claims the specific ability of the examined Ukrainian-language paremic units to be structured within the auto-communication format (when the *liar* commits a simultaneous action in their capacity as both the subject and the object of the message, addressing themselves), the intimidation category is also manifested in the proposed research. When processing empirical paremic material the author additionally involves negative, expressive and exclamatory syntactic constructions.

Key words: concept, lying, paremy, nonverbal means, paremic language worldview.

*Кінтеро О.-Й.,**аспірант 3 курсу кафедри англійської філології і філософії мови
Київського національного лінгвістичного університету*

ПРАГМАТИЧНІ ПАРАМЕТРИ СОЦІАЛЬНО-СТАТУСНИХ І КАТЕГОРІЙНИХ РОЛЕЙ ПЕРСОНАЖІВ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Т. МАННА «БУДДЕНБРОКИ: ЗАНЕПАД ОДНІЄЇ РОДИНИ»)

Анотація. Стаття присвячена дослідженню прагматичних параметрів соціально-статусних і категорійних ролей в романі Т. Манна «Будденброки. Занепад однієї родини». Мета статті полягає у виявленні прагматичних маркерів інваріантних і варіативних ролей персонажів з огляду на чинники рольової диференціації і ієрархію ролей залежно від комунікативної ситуації. У статті розглянуто іллокутивну специфіку актів, застосованих персонажами у певних ролях, прагматичні параметри ролей у ракурсі стратегій позитивної і негативної ввічливості, кооперативних максим і конверсаційних імплікатур.

Встановлено, що прагматика мовлення персонажів у романі «Будденброки» віддзеркалює соціально-статусні, категорійні і динамічні ролі із змінною рольовою ієрархією. Соціально-статусні ролі «захисника родинних цінностей» і «представника класу бюргерів» виявляються у вживанні прямих директивних актів, прямих немітігованих запитань і інших актів, загрозливих для обличчя інтерактанта, непрямыми комісивами із іллокуцією самозобов'язання-обіцянки перед родиною, а також засобами негативної ввічливості у такому її вимірі, як збільшення дистанції й актуалізація асиметричності позицій. Категорійні ролі, базовані на психотипологічних, релігійних і реляційних / родинних компонентах рольової ідентичності персонажів, виявляються такими прагматичними параметрами, як засоби негативної ввічливості, спрямовані на зменшення тиску на співрозмовника і забезпечення його особистісної автономії. Стратегії негативної ввічливості марковані хеджами, хезитацією, дейктичними і пропозиційними мітігаторами, у поєднанні з засобами позитивної ввічливості. Засоби негативної ввічливості порушують кооперативні максими кількості і прозорості інформації, що є тригером конверсаційних імплікатур – смислів, які мовець не експлікує через потенційну загрозу обличчю свого інтерактанта або третіх осіб. Категорійні ролі реалізуються в динамічних або позиційних рольових варіантах, маркованих непрямыми експресивними актами. У комунікативних ситуаціях, що передбачають зіткнення соціально-статусної і категорійної ролей, комуніканти здійснюють вибір на користь статусної ролі.

Ключові слова: соціально-статусна роль, категорійна роль, мовленнєвий акт, стратегії ввічливості, кооперативні максими, конверсаційна імплікатура.

Постановка проблеми. Проблема прагматичного маркування соціально-статусних, категорійних і оперативних ролей в діалогах художньої прози є маловивченою у сучасних лінгвістичних дослідженнях. Це зумовлене, з одного боку, складністю самого предмету дослідження – зважаючи на те, що в різних ситуаціях спілкування соціально-статусні інваріанти і похідні

від них варіанти створюють різноманітні рольові комбінації, що взаємно накладаються і впливають одна на одну. З іншого боку, прагматичні маркери, на відміну від лексичного експліцитного маркування, є імпліцитною маніфестацією ролей, що ускладнює завдання соціально-рольової диференціації.

З огляду на це, проблема ідентифікації прагматичних засобів маніфестації ролей у діалогічному мовленні персонажів роману «Будденброки» [1] постає як актуальна і нова з погляду прагмалінгвістики, рольової теорії і прагматики художнього тексту, що обумовлює основний дослідницький ракурс цієї статті.

Аналіз останніх досліджень. У лінгвістичному вимірі рольове позиціонування мовців переважно вивчалася у ракурсі виявлення мовних одиниць, що маркують статусні ролі комунікантів [2; 3]. Прагматика ролей вивчалася з погляду конструювання ідентичностей [4] в аспекті вивчення актів, що загрожують позитивному і негативному «обличчю» співрозмовників, прямих і непрямих мовленнєвих актів, маніпулятивних форм впливу на інтерактанта, стратегій і максим ввічливості, кооперативних максим і комунікативних імплікатур [5; 6]. Повторювальна акумуляція прагматичних маркерів [7; 8] постає як прагматичний параметр певної ролі.

Для теоретичних засад статті важливим є класифікація ролей у лінгвістичному аспекті, із виокремленням статусних, категорійних, реляційних або «сімейних» та оперативних ролей [9; 568–596], а також їхніх змішаних варіантів [10; 31–33].

Дослідження ролей і рольових позицій у мовленні персонажів роману «Будденброки» не було предметом наукових розвідок у вітчизняній і зарубіжній лінгвістиці, в тому числі в ракурсі германістики, тому це питання потребує окремого вивчення.

Мета статті полягає у виявленні прагматичних маркерів інваріантних і варіативних ролей персонажів в романі «Будденброки» з огляду на чинники рольової диференціації і ієрархію ролей залежно від комунікативної ситуації. Досягнення поставленої мети передбачає необхідність вирішення таких завдань: висвітлити іллокутивну специфіку актів, застосованих персонажами у певних ролях, ідентифікувати прагматичні параметри ролей у ракурсі стратегій позитивної і негативної ввічливості, кооперативних максим і конверсаційних імплікатур. Об'єктом дослідження є діалогічне мовлення персонажів у романі «Будденброки», а предметом – прагматичні особливості такого мовлення, асоційовані з певними сценаріями рольової поведінки. Для досягнення поставленої мети у дослідженні було використано комплексну методику актомовленнєвого і прагмалінгвістичного аналізу у поєднанні з методом, базованим на теорії мітігації [11].

Виклад основного матеріалу. Аналіз мовлення персонажів в романі «Будденброки» показав, що складні мовленнєві акти із взаємодією різних прагматичних маркерів обумовлені накладанням соціально-статусних і категорійних ролей – зокрема, взаємодією статусних ролей «член родини Будденброків» і «представник класу бюргерів» з «родинними» ролями (реляційними, за Г. Саксом [9]) матері, брата і батька.

Зокрема, статусна роль обумовлює використання в мовленні матері, адресованої доньці, директивних мовленнєвих актів з ілюктивною силою «спонукання до одруження». Водночас, такі акти є непрямими директивами, із численними засобами негативної ввічливості зменшення тиску на співрозмовницю, маркерами хеджування і мітігації, максимами ввічливості.

Aber wir müssen dir zu bedenken geben, daß sich eine solche Gelegenheit, dein Glück zu machen, nicht alle Tage bietet, und daß diese Heirat genau das ist, was Pflicht und Bestimmung dir vorschreiben. Ja, mein Kind, auch das muß ich dir vorhalten. Der Weg, der sich dir heute eröffnet, ist der dir vorgeschriebene, das weißt du selbst recht wohl

«Ja», sagte Tony gedankenvoll. «Gewiß».

Мати використовує численні хеджі – у вигляді конструкцій, які «стоять» між мовцем і пропозицією, впливаючи на ілюктивну силу висловлювання: *Aber wir müssen dir zu bedenken geben; das weißt du selbst recht wohl*. Окрім хеджів, мовчиня використовує мітігатори в сфері дейктичної складової висловлення – шільд (shield) *wir* що «дефокусує» її наміри через дейктичний маркер колективного агента висловлювання [12; 883] на позначення колективної відповідальності за пораду-спонукання до дії: *Aber wir müssen*. В сфері пропозиції пом'якшення маркується бушами (bushes) – *genau das ist; Ja, mein Kind*, які, водночас, є засобами актуалізації конвенційних імплікатур, імплікуючи значення «безальтернативності» дій, до яких закликається адресат.

Всі зазначені засоби спрямовані на задоволення «негативного обличчя» адресата шляхом пом'якшення загрозливого обличчя акту спонукання до дії. Засоби негативної ввічливості як ввічливості зменшення тиску на співрозмовника і поваги його особистої автономії реалізують низку стратегій негативної ввічливості: першу (висловлюється у непрямий спосіб), другу (використовує хеджі), сьому (деперсоніфікує) і восьму (представляє акт, що загрожує «обличчю», як загальне правило).

Мовлення матері поєднує засоби негативної ввічливості, реалізуючи у такий спосіб максимум такту, і позитивної ввічливості – через інтимізоване звертання *mein Kind*, використовуючи четверту стратегію позитивної ввічливості (використовує маркери належності до групи), і звертання до інтересів і потреб слухача, що відповідає першій позитивно-ввічливій стратегії. Водночас, така стратегія відповідає умові успішності директивних актів, що мають реалізовуватися в інтересах адресата: *sich eine solche Gelegenheit, dein Glück zu machen, nicht alle Tage bietet*. При цьому бенефактивність акта для адресата пов'язує особистісні інтереси з соціально-статусною роллю доньки як члена родини і класу: *was Pflicht und Bestimmung dir vorschreiben*.

Таке поєднання негативної і позитивної ввічливості у непрямих актах директивів є визначальним для інших фрагментів мовлення персонажа, що поєднує соціально-статусну роль із роллю матері, а також для інших персонажів, якщо їхнє мовлення віддзеркалює конфлікт між соціально-статусною і категорійною роллю батька або брата.

В статті ідентифіковано, що прагматика мовлення персонажів у різний спосіб виявляє промінантність і ієрархію ролей.

Зокрема, в діалогах Будденброка-голови родини, насамперед, експлікований статусно-рольовий компонент, що реалізується через вживання прямих директивних актів, із наявністю таких ознак статусної ролі, як домінування над співрозмовником, що виявляється у комунікативному праві починати і закінчувати діалог, перехоплювати комунікативну ініціативу, ставити прямі немітіговані запитання, перебивати, висловлювати суб'єктивну думку про співрозмовника, у тому числі із застосуванням актів, загрозливих для його обличчя, одноосібної зміни теми тощо.

Assez! sage ich. N'en parlons plus, Punktum! Ins Bett! En avant! – сукупність прямих директивних актів.

Eh bien, was stehst du, was sagst du? Du mußt doch irgend etwas sagen! – пряме немітіговане запитання у поєднанні з директивним актом.

Es passiert leicht, daß du ratlos bist! warf Johann Buddenbrook mit böser Betonung hin; Du wirst dich durch dieses miserable Geschreibsel einschüchtern lassen, – ja?! Unsinn, Jean, keine Sentimentalität! Was bedrückt dich? – акти, загрозливі для обличчя інтерактанта, у поєднанні з прямими запитаннями.

У мовленні «консула» Йоганна Будденброка ієрархія ролей із змінною промінантністю соціально-статусної або категорійної ролі залежить від ситуативних і контекстуальних чинників – адресата, комунікативної ситуації, еволюції особистості персонажа протягом розгортання тексту роману. Втім, визначальним чинником для вибору ролей є комунікативна ситуація, пов'язана з конфліктом статусної ролі з іншими, що потребує свідомого вибору ролі і вирішується на користь соціально-статусної рольової позиції. Категорійна роль «богобоязливої, невпевненої в собі людини» зумовлює такі прагматичні параметри мовлення, як уникнення директивних актів, використання численних маркерів хезитації, мітігації, що є типовими для субординаційних ролей.

Lieber Vater, was soll ich antworten! (...) Ich bin als Teilhaber interessiert und gerade deshalb dürfte ich dir nicht raten, auf deinem Standpunkt zu bestehen, jedoch ... Und ich bin ein so guter Christ als Gotthold, jedoch ... ; Wenn Sie verstünden, Vater, in welchem Dilemma ich mich befinde! Um der Familieneintracht willen müßte ich raten ... aber ...

У наведеному фрагменті діалогу з батьком наявні численні маркери негативної ввічливості як ввічливості ухильності із порушенням максими кількості інформації у вигляді повторів, апозіопезису (недомовок, що графічно марковані трьома крапками), обривом речень. Відхилення від кооперативної максими є тригером конверсаційної імплікатури – смислу, який персонаж не наважується експлікувати – зокрема, поради батьку, і який мають вилучатися його співрозмовником.

Аналогічні прагматичні засоби маркують мовлення консулу у його спілкуванні з дружиною:

Du verstehst mich ... er ist nicht sehr behutsam, wie? ein bißchen rasch und obenhinaus.

Засоби реалізації другої стратегії негативної ввічливості (будь ухильним) представлені мітігаторами-бушами *sehr; ein bißchen*, розділовим запитанням – фатичним маркером, спрямованим на підтримку своєї думки співрозмовницею. Такі засоби поєднуються у фрагменті з порушенням максими кількості інформації, що базується на прийомі апозіопезису, і мак-

сими ясності інформації через вживання евфемізму *behutsam* на позначення «марнотратний». Відхилення від максим кооперації є тригером конверсаційної імплікатури – смислу, який має на увазі мовець, але не може експлікувати через те, що така інформація загрожуватиме обличчю дружини і її батьків: твої батьки не вміють розпоряджатися своїми грошима, і через це ми отримаємо менше спадщини, ніж нам належить.

Водночас, у разі зіткнення категорійної ролі, базованої на психотипологічних і релігійних компонентах рольової ідентичності персонажа, із його соціально-статусними ролями – члена родини-захисника родинних традицій і представника родинного бізнесу, промінантною стає статусна роль, що визначає особливості прагматики мовлення консулу:

und dann handelt es sich für die Firma um einen Verlust von Hunderttausenden, (...) ... Nein, Papa! beschloß er mit einer energischen Handbewegung und richtete sich noch höher auf. Ich muß Ihnen abraten, nachzugeben!

У наведеному фрагменті аргумент «інтереси сімейного бізнесу» активує соціально-статусну роль, у якій, всупереч властивому йому стилю мовлення, персонаж використовує акт заперечення і прямий мовленнєвий акт директиву-поради батькові. Статусна роль витісняє у мовленні консула і реляційну – родинну роль «брата»:

«Es ist nichts geändert worden, bis zum Schlusse, Johann?» «Nichts».

«Und was habe ich von deiner Gerechtigkeit zu gewärtigen?» (...).

«Ich habe dir in diesem schweren und ernsten Augenblick meine Hand als Bruder gereicht; was aber geschäftliche Dinge betrifft, so kann ich dir immer nur als Chef der ehrwürdigen Firma gegenüberstehen, deren alleiniger Inhaber ich heute geworden bin. Du kannst nichts von mir gewärtigen, was den Verpflichtungen widerspricht, die mir diese Eigenschaft auferlegt; meine sonstigen Gefühle müssen schweigen».

Незважаючи на те, що відповідь брату містить властиві мовленню консула маркери негативної ввічливості – модальні дієслова *kann, kannst*, засоби формально-структурної ускладненості мовлення – складносурядні і складнопідрядні речення, порівняльні і уточнюючі звороти, що є відхиленням від максими кількості інформації, такі засоби використовуються вже не як маркери ухильності й зменшення тиску на співрозмовника, а як індекси збільшення дистанції, асиметричності позицій, із апелюванням до статусної ролі *Chef der ehrwürdigen Firma gegenüberstehen, deren alleiniger Inhaber*, що зумовлює використання, поряд з негативною ввічливістю, таких актів загрози обличчю інтерактанта, як пряма відмова і директивний акт *Du kannst nichts von mir gewärtigen*.

Аналогічні спостереження стосовно прагматично маркованої взаємодії статусних і категорійних ролей стосуються діалогічного мовлення Тоні, доньки Будденброків. Соціально-статусні ролі «члена поважної родини» і «представниці свого класу» експлікуються у мовленні дівчини комісивними мовленнєвими актами, у яких міститься обіцянка родині бути гідною свого статусу, обравши статусного чоловіка свого класу:

«Ich werde natürlich einen Kaufmann heiraten», sagte sie. «Er muß recht viel Geld haben, damit wir uns vornehm einrichten können; das bin ich meiner Familie und der Firma schuldig», fügte sie ernsthaft hinzu. «Ja, ihr sollt sehn, das werde ich schon machen».

Втім, у більшості комунікативних ролей цього персонажу віддзеркалений категорійний рольовий інваріант, пов'язаний

з психотипологічними особливостями Тоні як екзальтованого і емотивного типу особистості, що відзначений щирими почуттями і переживаннями. Такий інваріант реалізується в динамічних або позиційних рольових варіантах – «вразлива», «розгублена» і «дитина»:

«Ich verstehe es nicht ... ich verstehe es nicht ...», schluchzte Tony fassungslos und schmiegte ihren Kopf wie ein Kätzchen unter die streichelnde Hand. «Er kommt hierher ... sagt allen etwas Angenehmes ... reist wieder ab ... und schreibt, daß er mich ... ich verstehe es nicht ... wie kommt er dazu ... was habe ich ihm getan?!...».

Зокрема, наведений фрагмент за своєю актомовленнєвою структурою є поєднанням непрямих експресивних актів з первинною ілюкутивною силою експресивів і вторинною – асертивів. Асертиви-міркування і асертиви-констатації маркуються триразовим повтором дієслова *verstehe* в конструкції *verstehe es nicht* та дієсловами на позначення «стану речей»: *(Er) kommt, sagt, reist, schreibt*. Експресивна ілюкуція маркована багатократними повторами, у поєднанні з апозіопезисом на позначення хвилювання і розгубленості, що «розриває» мовлення у дев'яти місцях, а також емпатичною конструкцією *was habe ich ihm getan?!...*, асоційованою з позиційною роллю «дитини», що підтримується зворотною реплікою консула-батька: *es zeigt so recht deine kindliche Ratlosigkeit*.

Експресиви є вираженням емотивного типу особистості Тоні у інших діалогах Тоні з персонажами роману:

«O bewahre!», rief Tony, und sie betonte das mit plötzlicher Entrüstung. «Was für ein Unsinn, Grünlich zu heiraten!

Bewahre, Mama! Ich kann ihn nicht ausstehen!

Was – fällt – Ihnen – ein!»

«Nein, nein!», brachte sie rasch und angstvoll hervor. (...) «Ich gebe Ihnen nicht mein Jawort!» Sie bemühte sich fest zu sprechen, aber sie weinte schon. (...) «Nein ... nein! Ich habe ja nein gesagt! Ich gebe Ihnen einen Korb, verstehen Sie das denn nicht, Gott im Himmel?!...»

Оперативними рольовими варіантами категорійної ролі Тоні, окрім рольових позицій «вразлива», «розгублена» і «дитина», ідентифіковані ролі «нетямуча», «безладна», що увиразнюються у тому числі через самохарактеристику персонажа: *Mein Gott, ich bin eine Gans, sehen Sie! Bei Sesemi Weichbrodt war ich immer unter den Faulsten*, а також «романтик» і «мрійниця»:

«Wollen Sie wissen, wie dumm ich früher war?» sagte Tony. «Ich wollte die bunten Sterne aus den Quallen heraus haben. Ich trug eine ganze Menge Quallen im Taschentuche nach Hause und legte sie säuberlich auf den Balkon in die Sonne, damit sie verdunsteten ... dann mußten die Sterne doch übrigbleiben!».

Втім, у ситуації конфлікту між статусними і категорійними ролями, соціально-статусна роль Тоні витісняє як категорійну, так і похідні від неї ситуативно-обумовлені рольові позиції. Всупереч кохання до іншої, нестатусної людини, і неприязнь до майбутнього чоловіка, Тоні ставить інтереси родини вище особистих, заручившись з людиною свого класу:

Gerade als Glied dieser Kette war sie von hoher und verantwortungsvoller Bedeutung, – berufen, mit Tat und Entschluß an der Geschichte ihrer Familie mitzuarbeiten!

Соціально-класова роль вербалізується непрямим комісивом в автокомунікації Тоні, яким вона визнає своє самозобов'язання-обіцянку перед родинною. Пропозиційний зміст

обіцянки – бути ланкою у ланцюгу традицій родини – є інтерпретацією метафори Родина-це Ланцюг, яку у попередньому контексті вживає консул.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Прагматика мовлення персонажів у романі «Будденброки» віддзеркалює їхні соціально-статусні, категорійні і динамічні ролі із змінною рольовою ієрархією. Соціально-статусні ролі «захисника родинних цінностей» і «представника класу бюргерів» виявляються у вживанні прямих директивних актів, прямих немітованих запитань і інших актів, загрозливих для обличчя інтерактанта, непрямыми комісивами із ілюкцією самозоб'язання-обіцянки перед родиною, а також засобами негативної ввічливості у такому її вимірі, як збільшення дистанції й актуалізація асиметричності позицій. Категорійні ролі, базовані на психотипологічних, релігійних і реляційних / родинних компонентах рольової ідентичності персонажів, виявляються такими прагматичними параметрами, як засоби негативної ввічливості у такому її аспекті, як зменшення тиску на співрозмовника і повага до його особистісної автономії. Стратегії негативної ввічливості марковані хеджами, хезитацією, дійктивними і пропозиційними мітigatorsами, у поєднанні з засобами позитивної ввічливості. Засоби негативної ввічливості порушують кооперативні максими кількості і прозорості інформації, що є тригером конверсаційних імплікатур – смислів, який має на увазі мовець, але не може експлікувати через те, що така інформація загрожуватиме обличчю інтерактанта або третіх осіб. Категорійні ролі реалізуються в динамічних або позиційних рольових варіантах, маркованих непрямыми експресивними актами. У комунікативних ситуаціях, що передбачають зіткнення соціально-статусної і категорійної ролей, комуніканти здійснюють вибір на користь статусної ролі.

Перспективою подальших досліджень вбачаємо аналіз лінгвостилістичних параметрів рольової диференціації у діалогіках художньої прози.

Література:

1. Mann T. Die Buddenbrooks – Verfall einer Familie. The Project Gutenberg eBook, 2011. URL.: <https://www.gutenberg.org/cache/epub/34811/pg34811-images.html>.
2. Гавриш М. М. Комунікативні засоби вираження соціального статусу особи в художній прозі Івана Франка: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2009. 18 с.
3. Телеки М. М., Шинкарук В. Д. Соціальні категорії модусу в текстах епістолярного жанру: монографія. Київ–Миколаїв: Вид. МДГУ ім. Петра Могили, 2007. 176 с.
4. Coupland N., Coupland J. & Giles H. Language, society and the elderly: Discourse, identity and ageing. Oxford: UK: Basil Blackwell, 1991. 236 p.
5. Kravchenko N., Pasternak T. Claim for identity or personality face: The Oscar winners' dilemma. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow*. 2018. Vol. III. Issue 1. P. 142–178.
6. Коротка С.Г. Прагматична і концептуальна складові комунікативної ролі «довірений друг» в діалогіках роману Сола Беллоу «Герzog». *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*.

Серія: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. 2013. Вип. 73. С. 88–92.

7. Kravchenko N., Blidchenko-Naiko V. Multifaceted Linguistic Pragmatics of Justification (Ukrainian Speech-Based Study). *Open Journal of Modern Linguistics*. 2020. Vol. 10. Issue 01. P. 11–22.
8. Kravchenko N., Zhykharieva O. Sign-like Pragmatic Devices: pro et contra. *Studies about Languages*. 2020. Vol. 36. P. 70–84.
9. Sacks H. Lectures on Conversation / ed. G. Jefferson. Oxford: Blackwell. 1992. Vol. 1. 813 p.
10. Pasternak N.A. The cognitive component of communicative roles in institutional dialogue. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки*. 2017. Вип. 272. С. 30–37.
11. Caffi C. Mitigation. Amsterdam: Elsevier. 2007. 342 p.
12. Caffi C. On mitigation. *Journal of Pragmatics*. 1999. Vol. 31. Issue 7. P. 881–909.

Quintero O. Pragmatic parameters of social-status and categorical roles of characters (based on T. Mann's novel "Buddenbrooks: The Decline of a Family")

Summary. The article addresses the problem of pragmatic parameters of social-status and categorical roles in Thomas Mann's novel "Buddenbrooks: The Decline of a Family". The aim of the article is to identify the pragmatic markers of invariant and variant character roles in the novel, considering the factors of role differentiation and hierarchy of roles depending on the communicative situation. The article examines the illocutionary specificity of acts performed by characters in specific roles, pragmatic parameters of roles in the context of positive and negative politeness strategies, cooperative maxims, and conversational implicatures.

It has been established that the pragmatics of speech of the characters in the novel reflects their socio-status, categorical, and dynamic roles with a variable role hierarchy. Socio-status roles of "protector of family values" and "representative of the bourgeois class" are manifested through the use of direct directive acts, direct unmitigated questions, and other acts that threaten the interlocutor's face, indirect commissives with illocutionary promise to the family, as well as means of negative politeness in the dimension of increasing distance and actualizing asymmetry of positions. Categorical roles, based on psychotypological, religious, and relational/familial components of characters' role identity, are manifested through pragmatic parameters such as means of negative politeness in the aspect of reducing pressure on the conversational partners and respecting their personal autonomy. Negative politeness strategies are marked by hedges, hesitations, deictic and propositional mitigators, in combination with means of positive politeness. Means of negative politeness violate the cooperative maxims of quantity and transparency, triggering conversational implicatures – meanings that the speaker has in mind but cannot explicitly state because such information would threaten the interlocutor's or third parties' face. Categorical roles are realized in dynamic or positional role variants, marked by indirect expressive acts. In communicative situations that involve a clash between socio-status and categorical roles, communicators choose in favor of the status role.

Key words: socio-status role, categorical role, speech act, politeness strategies, cooperative maxims, conversational implicature.

Ковальчук М. Ю.,

*студентка II курсу магістратури факультету лінгвістики
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Лазебний В. М.,

*старший науковий співробітник
Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки
та судових експертиз Служби безпеки України*

Котвицька В. А.,

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

РОЛЬ ТЕРМІНІВ У ФАХОВИХ ТЕКСТАХ (НА ПРИКЛАДІ ТЕРМІНООДИНИЦЬ НІМЕЦЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ СУБМОВИ)

Анотація. Дослідження спрямовано на визначення ролі та функцій термінів у фахових текстах (на прикладі військової термінологічної лексики).

Проаналізовано наукові праці українських та зарубіжних вчених, присвячені вивченню лексики фахових мов, термінологій різних сфер. Здійснено диференціацію військової лексики за тематичними групами.

Авторами праці зазначено об'єкт, предмет та сформульовано мету дослідження, окреслено перспективи подальшої роботи над темою. До завдань, розв'язання яких передбачала мета наукової статті, належали такі: 1) дати визначення поняттю «фахова мова» та узагальнити характеристики фахових мов, вивчити особливості фахового тексту; 2) сформувати цілісне уявлення про поняття «термін», систематизувати знання щодо його основних ознак; 3) детально вивчити та диференціювати військову термінологію як частину лексичного складу сучасної німецької мови.

Виявлено, що у формуванні військової термінології важливу роль відіграє метафора, позаяк низка назв видів зброї та військової техніки є назвами тварин.

Здійснено класифікацію термінологічної лексики аналізованої сфери за тематичними групами. З'ясовано, що найпоширенішими у військовій підсистемі сучасної німецької мови є такі тематичні групи: 1) зброя і її частини, системи оборони, військова техніка та її складові; 2) рід військ, підрозділи, формування; 3) військова тактика, стратегії; 4) військова служба, види діяльності; 5) військові звання; 6) спорядження, амуніція; 7) назви фортифікаційних споруд.

Терміни визначаються як важливий інструмент у процесі наукового дослідження, навчання та спілкування між ученими та спеціалістами різних галузей. Їх роль у фахових текстах важлива, оскільки вони забезпечують ясність, точність та зрозумілість в обміні знаннями між фахівцями. Термін є головним носієм фахового знання, він концентрує цінну, найважливішу інформацію. Термінологічні одиниці є основою для передачі точного і специфічного фахового змісту. Вивчення термінології дозволяє краще розуміти та аналізувати фахові тексти.

До перспектив подальших досліджень належить детальне вивчення питання перекладу українських строювих прийомів, команд строювої підготовки німецькою мовою.

Ключові слова: фаховий текст, термін, термінологічна одиниця, військова субмова, військова лексика, лексична одиниця, тематична група.

Постановка проблеми. Фахова мова в сучасному інформаційному світі є ключовою для передачі спеціалізованого знання та ефективної комунікації в різних галузях. Роль термінів у фахових текстах надзвичайно важлива, оскільки вони забезпечують ясність, точність та зрозумілість в обміні знаннями між фахівцями.

Коли мовлення перетинає межі національних мов та культур, виникає необхідність відтворити фахову інформацію в іншій мові. Цей процес вимагає не тільки знання мови, а й розуміння фахового контексту та стилістичних особливостей.

Розширення та поглиблення зв'язків і взаємовідносин між державами, союзами держав, політичними організаціями, транснаціональними корпораціями «зумовлює появу нових слів, які потім на новому лінгвальному ґрунті проходять усі етапи засвоєння, адаптуються до системи мови-реципієнта на всіх рівнях, лексикографічно кодифікуються» [1]. Питання вивчення термінології набуває особливої ваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження з термінознавства є настільки багаточисельними, наскільки багатогранною є їх проблематика. Значущість питань розвитку різних терміносистем підтверджується збільшенням кількості наукових розвідок, дисертаційних досліджень, присвячених їм конференцій, наукових семінарів тощо.

На даний момент дослідниками створено велику теоретико-методологічну базу для студіювання особливостей структури, закономірностей і основних тенденцій розвитку термінологічних систем (Т. Р. Кияк, І. М. Кочан, Т. І. Панько, М. О. Вакулєнко, Л. М. Томіленко та ін.). Проте, все ж, слід відзначити нерівномірний ступінь дослідженості окремих терміносистем у різних мовах, термінологій окремих галузей.

Мета статті – проаналізувати роль термінів у фахових текстах, на прикладі військової термінологічної лексики. Поставлена

мета передбачає розв'язання таких завдань: 1) дати визначення поняттю «фахова мова» та узагальнити характеристики фахових мов, вивчити особливості фахового тексту; 2) сформулювати цілісне уявлення про поняття «термін», систематизувати знання щодо його основних ознак; 3) детально вивчити та диференціювати військову термінологію як частину лексичного складу сучасної німецької мови.

Об'єктом дослідження є німецька військова термінологіка, а **предметом** – роль термінів серед загалу лексики фахового тексту.

Виклад основного матеріалу. Фахова мова це – «сукупність усіх мовних засобів, які застосовуються у професійно замкнутій сфері комунікації з метою забезпечення порозуміння між людьми, які працюють у цій сфері» [2, с. 53]. Варто зазначити, що функціонування фахової мови є можливим завдяки чітко встановленій термінології. Унікальність фахових мов полягає у наявності спеціалізованого лексичного апарату, призначеного для відображення потреб конкретної сфери, але при цьому цей апарат має гармонійні зв'язки з загальноживаними словами, які також знаходяться у фаховому словнику. З іншого боку, фахова мова характеризується специфічним використанням певних граматичних, синтаксичних та стилістичних засобів [3, с. 104].

Фахова мова має певні властивості, і кожна зі спеціалізованих субмов має свої власні сформовані традиції, що обумовлюють унікальні особливості, пов'язані не тільки з конкретною сферою знань, але й з мовною виразністю. У лінгвістичній літературі виділено такі характеристики фахової мови:

- глибокий зв'язок із певною науковою галуззю;
- специфічний набір мовних одиниць;
- вибір та використання мовних структур загальноживаної лексики в контексті фахової мови;
- дотримання літературних мовних норм на рівні морфології, лексики, синтаксису та організації тексту;
- міжрегіональний характер фахових мов;
- наявність усної та писемної форм [4, с. 22-23].

Зауважимо, що найважливішим засобом вираження фахової мови виступає фаховий текст, до основних властивостей якого слід віднести цілеспрямованість, прийнятність, інформативність, ситуативність та інтертекстуальність [5, с. 26].

Усю лексику фахового тексту поділяють на такі види:

- 1) терміни певної галузі, які мають власну дефініцію;
- 2) міжгалузеві загальнонаукові термінологічні одиниці – наприклад, поширені терміни філософії, політології, математики, філології тощо;
- 3) напівтерміни або професіоналізми, до яких можна віднести й номенклатури;
- 4) професійні жаргонізми, які не обов'язково мають лише одне значення, володіють високим рівнем образності, емотивно забарвлені [3, с. 104].

Термінологічні одиниці є основою для передачі точного і специфічного фахового змісту. Вивчення термінології дозволяє краще розуміти комунікацію у спеціалізованих галузях. Термін – головний носій фахового знання, він концентрує цінну інформацію.

Термінологія становить суттєву складову лексичної мовної системи. Варто підкреслити, що вона є невід'ємною частиною мови науки та свідчить про досягнення у конкретній галузі. Враховуючи наявність терміносистеми та появу нових науко-

вих понять, можна сформулювати враження про розвиток певних галузей [6, с. 5].

Одночасне вживання іншомовних і питомих найменувань, що може мати місце у фахових текстах, свідчить про пошуки власне німецьких відповідників до запозичених термінів (як правило, з англійської мови) та адаптацію запозичених лексичних одиниць.

Що стосується питання співвідношення професійної лексики та термінології, зауважимо, що професіоналізми та терміни співвідносяться між собою, як неофіційні та офіційні назви спеціальних понять. Складність у їх розмежуванні продиктована тим, що «професіоналізми виступають як еквіваленти відповідних термінів і виражають спеціальні поняття, які семантично близькі до термінів, проте не можуть вважатися повноправними термінами через нестандартний спосіб вираження понять» [5, с. 49].

Теоретичне завдання термінології полягає в дослідженні закономірностей утворення термінів та їх використання в різних контекстах, в той час як прикладне завдання полягає у розробленні ефективних структур підрозділів, термінів та індексів, а також встановленні їх оптимальних взаємозв'язків [7, с. 39].

Найважливішою умовою для з'ясування специфіки поняття «термін» є його ідентифікація у контексті загальноживаної лексики. Проблема відокремлення фахової лексики від загальноживаної існує повсякчас, оскільки вони мають тісний взаємозв'язок. Процес перетворення термінів у слова загального вжитку та використання звичайних слів для формування термінології завжди активний. Водночас, галузева лексика стає основним джерелом поповнення словникового складу літературної мови. Це свідчить про те, що межа між термінологічною та загальноживаною лексикою є нестабільною, має функціональний характер, тому їх розмежування викликає об'єктивні труднощі [6, с. 16].

Спеціальна термінологія відділяється від загальноживаної лексики через специфічний зміст, високу вживаність у фаховому спілкуванні та відносно невелику присутність у загальному словниковому складі. Однак, чітке відокремлення термінології від загальноживаної лексики є неможливим. Терміни включаються до загальноживаного лексичного фонду, і з загальної лексики відбувається поповнення термінологічного апарату.

У ході аналізу концепту «термін» можна виділити спільні ознаки, які визначають його сутність як мовної одиниці, незважаючи на різницю у галузях наукового знання та їхніх понять:

- системність, що вказує на приналежність терміна до конкретної терміносистеми, яка визначає його значення, при цьому за межами цієї конкретної системи термін може мати інше значення;
- наявність дефініції, що чітко окреслює значення кожного наукового терміна;
- точність, яка передає суть поняття, позначеного терміном, забезпечуючи уникнення непорозуміння між науковцями;
- стислість, хоча це не завжди можливо для всіх понять;
- однозначність, що відрізняє терміни від загальноживаних слів, які можуть бути багатозначними. Проте ця однозначність діє лише в межах конкретної терміносистеми;
- незалежність від контексту, коли терміни вживаються послідовно в різних текстах;
- відсутність синонімів, що сприяє збереженню точності та однозначності в наукових комунікаціях;
- відповідність правилам та мовним нормам;

– експресивна нейтральність, хоча іноді можуть зустрічатися емоційно забарвлені лексеми;

– милозвучність, адаптована до правил евфонії, хоча ця властивість не завжди може бути досягнута [8, с. 19–20].

Після визначення основних характеристик термінів важливо відзначити, що ці характеристики є більше бажаними, ніж обов'язковими для термінологічних одиниць. Точність, однозначність та наявність повних термінів-еквівалентів у мовах є скоріше винятком із правил.

У формуванні термінології, зокрема військової, важливу роль відіграє метафора. Проникнення метафори в різні галузі функціонування мови сьогодні вважається явищем закономірним. Метафоричні процеси базуються на принципі подібності. Так, назви видів зброї та військової техніки є назвами тварин:

– *Kampfpanzer Leopard* – бойовий танк «Леопард» (леопард);

– *Schützenpanzer Marder* – гусенична бойова машина піхоти / БМП «Мардер» (куниця);

– *Minenjagddrohne Seefuchs* – дрон для полювання на міні «Зеєфукс» (морська лисиця – риба родини скати);

– *Schwimmschnellbrücke Amphibie* – плавальний швидкісний міст (машина для переправи танків через водні перепони) «Амфібія» (амфібія/земноводна тварина);

– *Minenräumdrohne Seehund* – дрон для розмінування «Зеєгунд» (тюлень);

– *Brückenlegepanzer Biber* – танк-мостоукладач «Бібер» (бобер).

Найпоширенішими у військовій підсистемі сучасної німецької мови виявились такі тематичні групи:

1) зброя і її частини, системи оборони, військова техніка та її складові (*das Luftverteidigungssystem* – система протиповітряної оборони, *der Raketenwerfer* – (ракетна) пускова установка, *die Kamikaze-Drohne* – дрон-камікадзе, *das Minensuchgerät* – міношукач, *der Kampfpanzer* – бойовий танк);

2) рід військ, підрозділи, формування (*die Truppengattung* – рід військ, *die Division* – дивізія, *die Brigade* – бригада, *das Regiment* – полк, *das Bataillon* – батальйон, *der Zug* – взвод, *die Artillerietruppe* – артилерія, *die Luftwaffe* – військово-повітряні сили, *die Marine* – військово-морські сили, *die Panzertruppen* – танкові війська, *der Funker* – солдат-зв'язкивець, *der Schütze* – стрілець);

3) військова тактика, стратегії (*die Gegenoffensive* – контрнаступ, *das Angriffsobjekt* – об'єкт нападу, *der Gefechtsbefehl* – бойовий наказ, *die Gefechtsordnung* – бойовий порядок, *elektronische Kampfführung* – радіоелектронна боротьба);

4) військова служба, види діяльності (*der Konvoidienst* – конвойна служба, *mobile Schnelleinsatzgruppe* – пересувна група швидкого реагування, *der Hinterhalt* – засідка, *das Patrouillieren* – патрулювання);

5) військові звання (*der General* – генерал, *der Oberstleutnant* – підполковник, *der Major* – майор, *der Hauptmann* – капітан, *der Leutnant* – лейтенант);

6) спорядження, амуніція (*der Plattenträger* – плитоноска, *taktische Knieschützer/Knieschoner* – тактичні наколінники, *die Ell(en)bogenschützer* – налокитники);

7) назви фортифікаційних споруд (*der Schützengraben* – окоп, *die Befestigungsanlage* – укріплення, *der Unterstand* – бліндаж, укриття).

Висновки. Отже, терміни точно передають специфіку понять і концепцій, які використовуються у фахових мовах.

Вони є важливим інструментом у процесі наукового дослідження, навчання та спілкування між ученими та спеціалістами різних галузей. Правильне використання термінів є необхідним для ефективної професійної комунікації. Вивчення термінології дозволяє краще розуміти та аналізувати фахові тексти.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні питання перекладу українських стройових прийомів, команд стройової підготовки (напр., «*Ліворуч – РІВНЯЙСЬ!*» – «*Nach links – Richt Euch!*», «*Відділення – СТИЙ!!*» – «*Abteilung – Halt!*», «*Зброю – ЗА СПИНУ!*» – «*Waffen auf den Rücken!*», «*ПОЗІЙ-ДИСЬ!*» – «*Wegtreten!*», «*Кроком – ПУШ!*» – «*Im Gleichschritt – Marsch!*», «*ІТИ НЕ В НОГУ!*» – «*Ohne Tritt – Marsch!*» та ін.) німецькою мовою.

Література:

1. Котвицька В. А., Лазебний В. М. Семантична характеристика німецьких номінацій кіберсфери (на матеріалі субстантивів зі словотвірним елементом Cyber-). Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія». № 18 (86) / 2023. Острозька академія, 2023.
2. Hoffmann L. Kommunikationsmittel Fachsprache. Berlin : Akademie Verlag, 1987. 308 S.
3. Кияк Т. Р. Функції та переклад термінів у фахових текстах. Вісник Житомирського держ. ун-ту імені Івана Франка. 32 (2007). С. 104–108.
4. Литовченко І. О. Динамічні процеси у військовій лексиці української мови (назви зброї, амуніції, споруд) : монографія. За ред. проф. Ж. В. Колоїз. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2016. 206 с.
5. Вовчанська С. І. Німецька фахова мова маркетингу: структурно-семантичний, лінгвопрагматичний та функціональний аспекти : дис. ... к. філол. н. спец. 10.02.04. Прикарпатський нац. ун-т імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2014. 223 с.
6. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови. Монографія. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 161 с.
7. Петренко О. В. Структурно-семантичні особливості німецькомовних термінів у галузі робототехніки : дис. ... к. філол. н. спец. 10.02.04. Запорізь. нац. ун-т. Запоріжжя, 2019. 310 с.
8. Білозерська Л. П., Возненко Н. В., Радецька С. В. Термінологія та переклад. Вінниця : Нова книга, 2010. 232 с.

Kovalchuk M., Lazebnyi V., Kotvytska V. The role of terms in professional texts (on the example of German military vocabulary)

Summary. The research is aimed at determining the role and functions of terms in professional texts, using the example of military terminology. Differentiation of military vocabulary by thematic groups was carried out.

The authors of the paper indicated the object, the subject and formulated the purpose of the research, outlined the prospects for further work on the topic. The tasks, the solution of which was provided by the purpose of the scientific article, included the following: 1) to define the concept of «professional language» and generalize characteristics of professional languages, to study the peculiarities of professional text; 2) to form a holistic idea of the concept of «term», to systematize knowledge about its main features; 3) to study in detail and differentiate military terminology as part of the lexical composition of the modern German language.

It was noted that metaphor plays an important role in the formation of military terminology, a number of names of weapons and military equipment are the names of animals.

Classification of the terminology of the analyzed area by thematic groups was carried out. It was found that the following

thematic groups are the most common in the military subsystem of the modern German language: 1) weapons and their parts, defence systems, military equipment and its components; 2) type of troops, units, formations; 3) military tactics, strategies; 4) military service, types of activities; 5) military titles / ranks; 6) equipment, ammunition; 7) names of fortifications.

Terms are defined as an important tool in the process of scientific research, education and communication between scientists and specialists of various fields. Their role in

professional texts is extremely important, as they provide clarity, precision and comprehensibility in the exchange of knowledge between specialists. Terminological units are the basis for the transfer of accurate and specific professional content.

Research perspectives include a detailed study of the issue of translating Ukrainian formation techniques and formation training commands into German.

Key words: professional text, term, terminological unit, military sublanguage, military vocabulary, lexical unit, thematic group.

Колонюк С. М.,

аспірант кафедри романо-германської філології та зарубіжної літератури
Донецького національного університету імені Василя Стуса

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ *TRAVEL (JOURNEY)* В АНГЛІЙСЬКИХ ПАРЕМІЯХ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню концепту *TRAVEL (JOURNEY)* (укр. *ПОДОРОЖ*) та субконцептів *ROAD* (укр. *ДОРОГА*) та *WAY* (укр. *ШЛЯХ*) в англійській лінгвокультурі. Автором розвідки обрано для розгляду вербальну презентацію зазначеного концепту в пареміях, що містяться в словнику «English proverbs explained» (укр. «Пояснення англійських паремій»), авторами якого є Рональд Ріду та Кліффорд Вітнінг. Інтерпретація паремій укладачами словника як носіями англійської лінгвокультури вплинула на розуміння безпосередньо семантики і прагматики самих паремій, відбитих у них особливостей вербальної презентації смислів концепту *TRAVEL (JOURNEY)* (укр. *ПОДОРОЖ*) та субконцептів *ROAD* (укр. *ДОРОГА*) та *WAY* (укр. *ШЛЯХ*). З'ясовано, що до основного смислу аналізованого етнокультурного концепту – ‘переміщення в просторі і часі’ – додаються додаткові смисли, що нашаровуються на основний: ‘подорож / подорожувати наодинці’ та ‘швидко переміщатися’. Специфічною рисою подорожі в носіїв англійської лінгвокультури є бажання всамітнюватись під час тривалої та цілеспрямованої поїздки, що не характерно для українського світобачення подорожі. Вербалізація смислів концепту *TRAVEL (JOURNEY)* (укр. *ПОДОРОЖ*) найчастіше відбувається через використання однойменних лексем *travel* (укр. *подорож / подорожувати*) у самій паремії або в тлумаченні виразу укладачами зазначеного словника. У семантично пов'язаних субконцептах *ROAD* (укр. *ДОРОГА*) та *WAY* (укр. *ШЛЯХ*) зафіксовано смисл ‘безпечна дорога / подорож’. Установлено асоціативну кореляцію концепту *TRAVEL (JOURNEY)* (укр. *ПОДОРОЖ*) та субконцептів *ROAD* (укр. *ДОРОГА*) та *WAY* (укр. *ШЛЯХ*) з розумінням подорожувальника як гостя. Виявлено однакове сприйняття гостинності в англійській та українській лінгвокультурах, що має онтологічне та аксіологічне підґрунтя.

Ключові слова: етнокультуриний концепт, концепт *ПОДОРОЖ*, паремія, субконцепт *ШЛЯХ*, субконцепт *ДОРОГА*, лінгвокультура, семантика, прагматика.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Вербальна презентація етнокультурного концепту *TRAVEL (JOURNEY)* (укр. *ПОДОРОЖ*) у пареміологічному фонді носіїв англійської мови має онтологічне та аксіологічне значення для розуміння зазначеного концепту не лише носіями англійської мови, а й передусім специфіки англійської лінгвокультури загалом. Вивчення паремій, що розкривають колективне ставлення до подорожі та подорожувальників певного етнічного колективу, дає змогу усвідомити особливості формування відповідного концепту на рівні мовної ментальності та лінгвокультури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблема вивчення

вербалізації концептів не є новою в лінгвістиці, але, незважаючи на велику кількість наукових напрацювань у цій площині, залишаються ще питання, що недостатньо висвітлені. У розвідках мовознавців з лінгвокультурології та етнолінгвістики, зокрема, Ірини Голубовської [1], Віталія Жайворонка [2], Анатолія Загнітка [3], Тетяни Космеди [4], Тетяни Радзієвської [5], Олени Селіванової [6] та інших відомих науковців ґрунтовно окреслено основні поняття та методи дослідження, надано приклади аналізу матеріалу з паремійного фонду української лінгвокультури, що дає змогу вивчати національну паремійну картину світу іншого етносу. Розглянувши базові поняття лінгвокультурології [7], поняття концепту в етнолінгвокультурологічній парадигмі [8], статус паремії [9], було виокремлено лакуну щодо дослідження вербалізації концепту *TRAVEL (JOURNEY)* та субконцептів *ROAD* (укр. *ДОРОГА*) і *WAY* (укр. *ШЛЯХ*) на матеріалі паремій, відображених у конкретній англомовній збірці паремій, що до цього часу не була матеріалом розгляду мовознавців, тому на цьому зосередимо свою увагу в цій статті.

Формування мети статті. Мета статті полягає в розгляді своєрідності презентації концепту *TRAVEL (JOURNEY)* та субконцептів *ROAD* (укр. *ДОРОГА*) і *WAY* (укр. *ШЛЯХ*) на матеріалі паремійної збірки «English proverbs explained» (укр. «Пояснення англійських паремій») [10], авторами якого є Рональд Ріду та Кліффорд Вітнінг. Завдання розвідки вбачаємо в здійсненні аналізу паремії, що ввійшли до цього словника й вербалізують окреслений концепт та його субконцепти, для виокремлення їхньої специфіки щодо вербалізації виокремлених смислів концепту та особливостей їхньої презентації в англійській лінгвокультурі. Саме цей словник обрано тому, що в ньому вміщено витлумачення (інтерпретація) англійських паремій, здійснене носіями саме англійської лінгвокультури.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В англійській мові існують загальновідомі та розповсюджені паремії, у яких часто вживається лексема *travel* (укр. *подорож / подорожувати*), яка є однойменною з аналізованим концептом *TRAVEL (JOURNEY)* (укр. *ПОДОРОЖ*). Зауважмо, що в цих пареміях до основного смислу концепту ‘переміщення в просторі і часі’ додаються побічні смисли, які розширюють знання про англійську лінгвокультуру. Зокрема, у словнику «English proverbs explained» (укр. «Пояснення англійських паремій») представлено паремію *He travels the fastest who travels alone* (укр. *Найшвидше подорожує той, хто подорожує сам*) [10, с. 83]. Сформулюємо розуміння смислового наповнення паремії: ‘щоб досягти чогось вагомого, не треба нікого чекати, треба самому впевнено рухатися, подорожуючи, уперед’. Виокремлюємо додатковий концептуальний смисл – ‘подорож / подорожувати наодинці’. У мовній свідомості англійців,

як демонструє виокремлена паремія, відобразилося розуміння, що подорожувати потрібно на самоті, тоді подорож буде ефективною, результативною, швидкою. Попутники, вочевидь, можуть завадити досягненню мети, успіху подорожі. У цій паремії також акцентовано увагу на таких ментальних рисах носіїв англійської лінгвокультури, як цілеспрямованість, прагнення до досягнення мети. Додатковим смислом концепту TRAVEL (укр. ПОДОРОЖ) може бути й 'швидко переміщатися', що вербалізовано прислівником *fastest* (укр. *найшвидше*). Укладачі розглядуваного паремійного словника пояснюють цю паремію, використовуючи текст вірша «Переможці» авторства англійського письменника XIX – початку XX століття Редьярда Кіплінга: *A friend at a pinch is a friend indeed, / But a fool to wait for the laggard behind, / Down to Gehenna or up to the Throne, / He travels the fastest who travels alone* [10, с. 83]. (укр. *Друг у крайньому випадку справді друг, / Але дурень чекає на того, хто відстає, позаду, / Униз до геєни або до трону, / Найшвидше подорожує той, хто подорожує сам*). Амбітна людина досягне набагато більшого, якщо їй не перешкоджатимуть чи її не стримуватимуть друзі, дружина чи інші члени родини. У цьому разі концепт TRAVEL (JOURNEY) (укр. ПОДОРОЖ) розглядається не лише з актуалізацією смислу 'подорож / подорожувати наодинці', але й наголошується на тому, що така подорож – це дуже важлива для людини справа. Не випадково аналізований концепт етимологічно пов'язаний зі значенням 'тяжка робота'. Укладачі словника як синонім до паремії, презентованої в наведеному мікротексті, розглядають іншу паремію – *He that hath wife and children hath given hostages to fortune* (укр. *Той, хто має дружину та дітей, заручник долі*) [10, с. 83]. Ця паремія вербалізує своєрідне табу, що зумовлено вибором англійців своєї долі, оскільки поєднувати родинні обов'язки й подорожі дуже складно. Але це не характерно для української традиції.

Співзвучною у значеннєвому сенсі до паремії *He travels the fastest who travels alone* (укр. *Найшвидше подорожує той, хто подорожує сам*) є англійський усталений вираз *Where there's a will there's a way* (укр. *Де є воля, там є шлях*) [10, с. 176], яку можна інтерпретувати, імовірно, так: 'якщо є бажання, рішучість, то шлях до мети немає перешкод'. Вербалізовано, як бачимо, прагнення англійців до волі, констатація впевненості у своїх силах, однак простежимо й імпліцитний смисл: 'ніхто і ніщо не завадить досягти мети', що також, як видається, стосується подорожі.

Паремія *He travels the fastest who travels alone* (укр. *Найшвидше подорожує той, хто подорожує сам*) привертає увагу ще й тим, що в ній двічі використано лексему *travels* (укр. *подорожувати*), яка акцентує увагу на вербалізації розглядуваного концепту TRAVEL (JOURNEY) (укр. ПОДОРОЖ) й передає смисл концепту 'подорож / подорожувати наодинці', тобто 'усамітнюватися під час подорожі задля її успішності'. Потрапивши з художнього дискурсу в повсякденне мовлення англійців, паремія була апробована та закріплена в мовленнєвій практиці англійців XIX століття, оскільки «it is in fact the colloquial speech, communication and actual everyday observations that are transformed into set expressions. The variety of phraseological units serves the language expressiveness, conveys emotions and shows attitudes, adds stylistic connotations to unmarked and otherwise neutral expressions» (перекл. укр. «Саме в практиці спілкування, комунікації реальні побутові спостереження перетворюються на влучні вирази. Велика кількість одиниць

фразеологічного фонду належить до виразних засобів, передає емоції та експресію, додає нових конотацій стилістично немаркованим виразами») [11, с. 12]. Убачаємо, що паремія *He travels the fastest who travels alone* (укр. *Найшвидше подорожує той, хто подорожує сам*) має значущість в аксіологічному аспекті для англійської лінгвокультури. Наголосимо, що ця паремія спонукає до подорож виключно наодинці: такого застереження не простежимо в українській лінгвокультурі. Загалом сприйняття самотності, життя-соло в європейців є протилежною перцепцією родинного укладу побуту українців.

Цікавим видається і той факт, що розуміння смислу 'подорож / подорожувати наодинці' в носіїв англійської лінгвокультури стосується лише далеких подорожей, що відбувається із застосуванням транспорту, а також тих, що мають вагому мету. Коли йдеться про подорож пішки, то колектив подорожувальників видається для англійців зовсім не зайвим, що підтверджує така паремія: *Good company on the road is the shortest cut* (укр. *Добра компанія на дорозі – найкоротший шлях*). Подорож пішки здається набагато довшою, коли вона відбувається наодинці, аніж тоді, коли подорожують з приємними супутниками [10, с. 76]. Саме так інтерпретують наведену паремію укладачі розглядуваного словника. Наведена паремія приваблює тим, що в ній асоціативно виявляється зв'язок між концептом TRAVEL (JOURNEY) (укр. ПОДОРОЖ) та субконцептами ROAD (укр. ДОРОГА) і WAY (укр. ШЛЯХ). Оскільки паремії не мають дослівного перекладу, то в дібраному українському еквіваленті містяться дві лексеми, що різняться за семантикою: *дорога* та *шлях*, чого немає в мові оригіналу. Хоча висловлювання *shortest cut* перекладається саме як *найкоротший шлях*. Звернімо увагу й на те, що вербалізація субконцепту WAY (укр. ШЛЯХ) відбувається через актуалізацію (а) однойменної лексеми *way* (укр. *шлях*) та (б) смислів субконцепту WAY (укр. ШЛЯХ): 'пішохідні дороги', 'проїжджа частина для автотранспорту'. Зазначені смисли можуть бути реалізовані за допомогою лексем: *track* (укр. *колія*), *trail* (укр. *стежка*), *path* (укр. *стежка*), а також *road* (укр. *дорога*).

Розгляньмо інтерпретацію паремії з презентацією субконцепту ROAD (укр. ДОРОГА), що також належить до структури семантичного поля концепту TRAVEL (JOURNEY) (укр. ПОДОРОЖ). Основний смисловий компонент субконцепту ROAD (ДОРОГА) – це 'traffic lane' (укр. 'смуга руху транспорту'). Але в паремії *The beaten road is the safest* (укр. *Уторована дорога – це найбезпечніша*) йдеться про смугу руху людини, що підкреслює давність висловлювання, імпліцитний натяк на те, що в час створення паремії ще можна було не використовувати транспорт. У цій паремії вербалізацію субконцепту ROAD (укр. ДОРОГА) здійснено з актуалізацією однойменної лексеми-вербалізатора *road* (укр. *дорога*). У цій англійській паремії *The beaten road is the safest* (укр. *Уторована дорога – це найбезпечніша*) [10, с. 28] спостерігаємо моделювання додаткового смислу 'безпечна дорога / подорож'. Зауважмо, що в англійській, як і в українській лінгвокультурі, слово *road* (укр. *дорога*) не є синтагматично прив'язаним до слова *beaten* (укр. *уторована*). Усталеним словосполученням в обох мовах є *beaten track* (укр. *уторована дорога*) або *beaten well-worn path* (укр. *уторована стежка, стежина*), що означає 'легкий, звичний шлях', оскільки його вже апробували інші. Обережні та практичні англійці наголошують на тому, що треба уважно ставитися до того, що пропонується як зразок для використання, тому, якщо

стежка протоптана багатьма, то по ній і слід йти вперед. Для пояснення цієї паремії Рональд Рід та Кліффорд Вітгінг зауважують: «It is safer to keep to such a path leading through the woods, however much it winds, than to leave it and try to find a more direct route. The path is well worn and many people must have passed that way, so it is safe for us to do the same» (укр. «Безпечніше триматися такої стежки, що веде через ліс, хоч би вона петляла, аніж залишити її і спробувати знайти більш прямий маршрут. Стежка добре протоптана, і, очевидно, і багато людей проходило цим шляхом, тому для нас безпечно зробити те саме» [10, с. 28]. Відзначмо, що в українській мові є багато усталених висловлювань зі словом *стежка* [12, с. 680], у яких акцентовано увагу на тому, що не завжди треба йти *уторованим шляхом, уторованою стежкою (дорогою)* [13, с. 517], що в кожній людини своя стежка, добре прокласти саме свою стежку. Носії англійської лінгвокультури і носії української лінгвокультури мають різну ментальність, тому в цих усталених висловлюваннях презентовано різний смисл, оскільки різняться світосприйняття різних етнічних спільнот.

Носіїв англійської та української лінгвокультур об'єднують однакове ставлення до подорожувальника як гостя. На підґрунті вивчення пареміологічного фонду англійської лінгвокультури у смисловій структурі концепту *TRAVEL (JOURNEY)* (укр. *ПОДОРОЖ*) виявляємо кореляцію між подорожувальником та гостем, що зумовлює появу аксіологічних опозиційних понять 'гарний гість' та 'поганий гість'. Англіїці радо зустрічають, як і українці, гостя, що приходить нечасто. Це відображено в паремії *A constant guest is never welcome* (укр. *Постійному гостю ніколи не раду*) – у буквальному перекладі: 'постійному гостю не кажуть ласкаво просимо'. Постійний гість не бажаний, ніколи та ні для кого [10, с. 41]. Саме таке сприйняття є аксіологічною основою розуміння виокремлених смислів: 'гарний гість' та 'поганий (незваний, нежданий) гість'. Іронійною видається синонімна до попередньої паремія *Do not wear out your welcome* (укр. *Не зношуйте своє ласкаво просимо*) [10, с. 56]. У цій мудрій народній пораді вжито дієслово *зношувати*, яке використовують зазвичай щодо одягу або взуття, і саме через застосування цієї лексеми імпліцитно встановлюється зв'язок між подорожувальником і гостем, оскільки під час тривалої подорожі екіпіровка стає старою: одяга зношена, а взуття підтоптані [14]. Гостювання – це тимчасове перебування людини поза межами дому, оскільки у свідомості людини закладено потребу мати свою домівку, тому для кожного, хто подорожує, важливим є розуміння можливості повернення додому. І тут також для англійської та української лінгвокультур є абсолютне розуміння протиставлення 'відправлення в подорож' та 'повернення з подорожі'. Англійська паремія *East or west, home is best* (укр. *Схід чи захід, найкраще вдома*) [10, с. 58]. Укладачі розглядуваного словника англійських паремій тлумачать її так: «Wherever it is, and however far you may **travel** from it, there's no place like home» (укр. «Як би далеко ви не **подорожували**, немає місця, кращого за дім») [10, с. 58]. Завважмо, що в паремії немає слова *travel* (укр. *подорожувати*), але поняття подорожі віддзеркалюється імпліцитно, оскільки процес подолання відстані від дому передано через актуалізацію найменувань сторін світу *East or west* (укр. Схід чи захід).

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у зазначеному науковому напрямі. Формування смислів концепту *TRAVEL (JOURNEY)* (укр. *ПОДОРОЖ*)

та субконцептів *ROAD* (укр. *ДОРОГА*) і *WAY* (укр. *ШЛЯХ*) проведено на матеріалі паремій, що вербалізують зазначений концепт і субконцепти в англійській лінгвокультурі. Найчастіше презентація концепту *TRAVEL (JOURNEY)* відбувається саме через актуалізацію лексеми *travel* (укр. *подорож / подорожувати*), що можна пояснити більш давнім її походженням порівняно з лексемою *journey* (укр. *подорож / подорожувати*) з тим самим значенням. Це демонструє факт давнього формування концепту, що відбувалося водночас зі створенням англійського паремійного фонду. Виявлено додатковий смисл концепту *TRAVEL (JOURNEY)* – 'подорожувати наодинці', що є специфічною рисою етнічного колективу носіїв англійської лінгвокультури. Це відображає їхню ментальність і особливості світосприйняття. У вербальній презентації семантично близьких субконцептів *ROAD* (укр. *ДОРОГА*) і *WAY* (укр. *ШЛЯХ*) у пареміях зафіксовано додатковий смисл 'безпечна дорога / подорож'. Спільні онтологічні та аксіологічні засади носіїв англійської та української лінгвокультури сприяли формуванню схожих уявлень про подорожувальника та гостя.

До перспектив роботи вналежнємо вивчення вербалізації концепту *TRAVEL (JOURNEY)* (укр. *ПОДОРОЖ*) та субконцептів *ROAD* (укр. *ДОРОГА*) і *WAY* (укр. *ШЛЯХ*) на матеріалі іншого словника паремій англійської мови задля порівняння та розширення знань про формування смислів семантичного поля зазначеного концепту та його субконцептів.

Література:

1. Голубовська І. О. Паремії як відбиття ціннісних пріоритетів етнічної спільноти (на матеріалі української, російської, англійської та китайської мов). *Мовознавство*. 2004 (2). № 2–3. С. 66–74.
2. Жайворонок В. Українська етнолінгвістика: деякі аспекти досліджень. *Мовознавство*. 2001. № 5. С. 48–63.
3. Загнітко А. П. Сучасні типології концептів: когнітивний, лінгвокультурологічний, прагматичний аспекти. *Лінгвістичні студії*: зб. наук. праць. Вип. 11. Укл.: А. П. Загнітко (наук. ред.) та ін. Донецьк: ДонНУ, 2010. С. 33–46.
4. Космеда Т. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. 350 с.
5. Радзівєвська Т. В. Концепт шляху в українській мові: поєднання ідей простору і руху. *Мовознавство*. 1997. № 4–5. С. 17–27.
6. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові: монографічне видання. Черкаси: Чабаненко Ю. А., 2012. 487 с.
7. Колонюк С. М. Базові поняття лінгвокультурології: лінгвокультура і лінгвокультурема. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. праць / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди; гол. ред. О. В. Халіман. Харків, 2021. Вип. 54. Ч. 1. С. 220–228.
8. Колонюк С. М. Поняття концепту в етнолінгвокультурологічній парадигмі. *Проблеми гуманітарних наук*: зб. наук. праць / Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. Серія «Філологія»; гол. ред. М. Федурко. Дрогобич: Вид-ий дім «Гельветика», 2022. Вип. 49. С. 107–113.
9. Космеда Т. А., Колонюк С. М. Багатоликий статус паремії та аспекти її дослідження. *Лінгвістичні студії / Linguistic Studies*: зб. наук. праць / Донецький національний університет ім. Василя Стуса; гол. ред. Ж. Краснобаєва-Чорна. Вінниця: ДонНУ ім. Василя Стуса, 2022. Вип. 43. С. 20–31. DOI:
10. Ridout Ronald, Witting Clifford. *English proverbs explained*. Pan Books London and Sydney. 1969. 223 p.
11. Radchuk O., Krapivnyk G., Palatovska O., Nekrylova O. The Verbalization of Notion *Absence* in the English Language and Culture. *Revista Amazonia Investiga*. Colombia, 2022. P. 6–14.
12. СУМ. Том 9. 1978. С. 680.

13. СУМ. Том 10. 1979. С. 517.
14. Словник синонімів української мови URL: <https://uk.worldwidedictionary.org>.

Kolonuk S. Concept *TRAVEL (JOURNEY)* verbalized in English proverbs

Summary. The article focuses on researching concept *TRAVEL (JOURNEY)* (Ukr. *ПОДОРОЖ*) and sub-concepts *ROAD* (Ukr. *ДОРОГА*) and *WAY* (Ukr. *ШЛЯХ*) in the English linguistic culture. The author has researched the verbal representation of the above-mentioned concept in the proverbs contained in the dictionary “English proverbs explained» (Ukr. «Пояснення англійських паремій»), whose authors are Ronald Ridout and Clifford Vitting. The interpretation of the proverbs by that dictionary compilers as representatives of English linguistic culture influenced the understanding of the proverbs semantics and pragmatics as well as comprehension of the features of verbalization of the concept *TRAVEL (JOURNEY)* (Ukr. *ПОДОРОЖ*) and sub-concepts *ROAD* (Ukr. *ДОРОГА*) and *WAY* (Ukr. *ШЛЯХ*) reflected in them. It has been found out that additional meanings – ‘to travel alone’ and ‘to travel quickly’ are

added to the main one of the concept under consideration, that is, ‘to move in space and time’. A specific feature of a journey for English speakers is the wish to travel alone during a long and purposeful trip, however, it is not characteristic of Ukrainian mentality. The meanings of concept *TRAVEL (JOURNEY)* (Ukr. *ПОДОРОЖ*) are often verbalized by using the same lexeme *travel* (Ukr. *подорож / подорожувати*) in a proverb itself or in its interpretation provided by the compilers of the above-mentioned dictionary. Semantically connected sub-concepts *ROAD* (Ukr. *ДОРОГА*) and *WAY* (Ukr. *ШЛЯХ*) fix the meaning of “safety road/ journey”. Associative correlation of concept *TRAVEL (JOURNEY)* (Ukr. *ПОДОРОЖ*) and sub-concepts *ROAD* (Ukr. *ДОРОГА*) and *WAY* (Ukr. *ШЛЯХ*) with interpreting a traveler as a guest has been revealed. The identical interpretation of hospitality by English and Ukrainian speakers has been noticed due to its ontological and axiological foundations.

Key words: ethnocultural concept, concept *TRAVEL (JOURNEY)*, paremia, sub-concept *WAY*, sub-concept *ROAD*, linguistic culture, semantics, pragmatics.

Коробкова О. М.,

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри експлуатації портів і технологій вантажних робіт
Навчально-наукового інституту морського бізнесу
Одеського національного морського університету*

Коробкова З. С.,

*студентка 1 курсу спеціальності «Транспортні технології»
(на морському і річковому транспорті)
Одеського національного морського університету*

СЛОВА АНГЛОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Анотація. В сучасних умовах кожна мова не може існувати ізольовано, вона постійно збагачується запозиченнями із інших мов. Лексична система будь-якої мови постійно змінюється. Еволюція в лексиці інтенсивна, і дослідження словникового складу є сьогодні актуальним і своєчасним у мовознавчих працях провідних вчених. Процеси глобалізації впливають на інтенсивність надходження в українську мову іншої лексики, особливо це стосується англіцизмів. Трансформація мови є проявом мовного спілкування у соціумі і виражається у запозиченнях на мовних рівнях. У дослідженні здійснено узагальнення наукових поглядів провідних вчених щодо визначення поняття запозичення в українській мові, обґрунтовано сталий розвиток процесу запозичення в українській мові, визначено особливості утворення та обґрунтування основних класифікаційних ознак англіцизмів. Запозичення в українській мові пов'язано із мовним контактуванням у соціумі, які є результатом перенесення елементів із інших мов. Однак, слова в українській мові не повинні витіснитися іншомовними запозиченнями, тому що мова у такому випадку може зупинити свій розвиток і насичуватися словами, синтаксичними конструкціями із інших мов. Кількість англіцизмів в українській мові буде активно збільшуватися, із-за наявності у мові раніше запозичених англійських слів певних словотвірних елементів. Популярність явища як правило, іноземного походження і відповідного мовного елемента сприяє закріпленню та успішній асиміляції української мовою.

Сучасний процес проникнення англіцизмів в українську мову відрізняють не тільки масштаб і швидкість запозичення, характер і сфери вживання англіцизмів, а й умови протікання процесу, а саме, внутрішня та зовнішня соціальна, політична та економічна ситуація, поява та розвиток інформаційно-комунікативних технологій. Сукупність цих факторів надає що трансформує вплив на мовну практику українського суспільства.

Українська мова наповнюється іншомовними запозиченнями і цей процес є постійними, який відображає сучасне життя, надаючи йому нових назв і дефініцій. Наразі англіцизми в українській мові є більш вагомими, ніж запозичення з інших мов, через глобалізацію.

Ключові слова: англіцизми, запозичення, українська мова, запозичення англіцизмів.

Постановка проблеми. В умовах сучасності серед розмаїття мов немає жодної з абсолютно автентичним словнико-

вим складом. Кожна мова не може існувати ізольовано, вона постійно збагачується запозиченнями із інших мов. Лексична система будь-якої мови постійно змінюється. Одні слова зникають з мови, інші – з'являються, змінюються також і значення слів. Еволюція в лексиці інтенсивна, і дослідження словникового складу є сьогодні актуальним і своєчасним у мовознавчих працях провідних вчених.

Глобалізація, євроінтеграційні процеси, які сьогодні дуже стрімко відбуваються в Україні, обумовлюють тісну культурну, соціальну, економічну взаємодію України з країнами ЄС, насамперед з англійськими країнами. Такі процеси впливають на інтенсивність надходження в українську мову іншої лексики, особливо це стосується англіцизмів.

Це явище спричинено належністю мов до світового простору. Трансформація мови є проявом мовного спілкування у соціумі і виражається у запозиченнях на мовних рівнях.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми запозичення в українській мові досліджували українські і зарубіжні вчені, серед них Л. М. Архипенко, О. А. Стишов, О. Селіванова, О. П. Дмитровська Л. Гумецька, О. Д. Федченко, М. В. Русанівський, Ю. А. Жлуктенко, С. Ю. Рижикова, R. Kowner, J. Rosenhouse, А. Бадан ті інші вчені. Та незважаючи на наявність значної кількості робіт, присвячених дослідженням процесу запозичення англійських слів в українській мові, цей процес залишається недостатньо дослідженим і дискусійним.

Мета статті. Головна мета цієї науково-дослідницької роботи полягає в узагальненні теоретичних основ новітніх англійських запозичень у сучасній українській мові;

Наукова новизна дослідження полягає в:

- узагальненні наукових поглядів провідних вчених щодо визначення поняття запозичення в українській мові;
- науковому обґрунтуванні сталого розвитку процесу запозичення в українській мові;
- визначенні особливості утворення та обґрунтування основних класифікаційних ознак англіцизмів;
- обґрунтуванні сучасного підходу до адаптації термінів-англійцизмів у сучасній українській мові.

Виклад основного матеріалу. Мова будь-якого народу не може існувати ізольовано. Запозичення слів є природним процесом мовного розвитку, і немає такої мови, яка була би вільною від іншомовних впливів. Протягом усієї історії свого

існування лексикон української мови повільно поповнювався за допомогою іноземних слів.

Лінгвісти розглядали запозичення як процес міграції мовних елементів з погляду мови-реципієнта, стверджували, що запозичення – це не лише передача готових елементів однієї мови у володіння іншої, а також процес їхнього органічного освоєння системою цієї мови, пристосування до її власних потреб, перетворення – формального й семантичного – в умовах іншої системи [1].

О. Стишов, зокрема вказує, що іношомовні слова – це «лексичні одиниці з інших мов, що ввійшли в мову порівняно недавно або тільки входять і ще не втратили особливостей тієї мови, з якої вони прийшли [2, с. 241]».

Провідний вчений Ю. Жлуктенко вважає, що «запозичення» це процес використання в системі мови-одержувача певних елементів мови-джерела [3, с. 60].

Отже, лексичні запозичення, є одним із способів поповнення словникового складу української мови протягом її розвитку.

Енциклопедія «Українська мова» не розмежує такі поняття як «запозичення» та «іношомовні слова», трактує запозичення як перехід елементів однієї мови в систему іншої, що є наслідком більш чи менш тривалих контактів між цими мовами [4].

Таким чином слова іношомовного походження розглядаються вченими як різновид запозичення та визначаються як іношомовні слова, які на відміну від запозичених слів вважаються чужорідними.

Щодо необхідності введення іношомовних запозичень в українську мову згадується у наукових працях І. Франка. На думку вченого «кожна літературна мова доти живе і здібна до життя, доки має можливість, з одного боку, всисати в себе всі культурні елементи сучасності, значить збагачуватися новими термінами та висловами, відповідними до прогресу сучасної цивілізації, але не трапляючи при тім основного типу і не переходячи в жаргон якоїсь спеціальної верстви чи групи людей, а з другого боку, доки має тенденцію збагачуватися чимраз новими елементами з питомого народного життя і з відмін та діалектів народного говору» [5, с. 207].

О. Селіванова надає інше визначення: «Запозичення – це процес уведення до певної мови морфем, слів або висловів іншої мови; слово чи сполука, уведена до певної мови з іншої мови» [6, с. 17].

Виходячи із аналізу літературних джерел вважаємо, що термін «запозичення» може вживатися у різних варіаціях:

По-перше як процес сприймання слів однієї мови іншою. По-друге як результат перенесення слів в іншу мову.

Варто зауважити, що сьогодні немає однозначного тлумачення поняття англіцизму. Якщо звернутися до словників лінгвістичних термінів то поняття лексичного англіцизму об'єднують лише незасвоєні запозичення, а засвоєні слова вони відносять до поняття «іношомовні слова».

О. І. Дмитровська під англіцизмами розуміє слова, які «увійшли у мову реципієнта з англійського або американського варіанта англійської мови в англійській матеріальній формі, зафіксовані у лексикографічній літературі або у певному мовному жанрі» [7, с. 15].

Вважаємо, що запозичення в українській мові пов'язано із мовним контактуванням у соціумі, які є результатом перенесення елементів із інших мов. Це можуть бути не тільки слова, а й синтаксичні конструкції. Однак, вважаємо що слова в укра-

їнській мові не повинні витіснитися іношомовними запозиченнями, тому що мова у такому випадку може зупинити свій розвиток і насичуватися словами, синтаксичними конструкціями із інших мов.

Протягом усього свого існування українська мова періодично, з тією чи іншою інтенсивністю, поповнювався з допомогою іношомовних слів.

Мовна діяльність є основним видом взаємодій людей один з одним. Оскільки мовні взаємодії відбуваються не лише в рамках одного соціуму, а й на міжкультурному рівні, то мовні запозичення є природною та невід'ємною частиною практично будь-якої мови світу.

В історії розвитку української мови вченими налічується декілька епох запозичень, пов'язаних із певними історичними подіями. Характеризуючи англійський вплив на українську мову, І. М. Каминін [8, с. 40–41] відзначає, що хронологічно він простежується значно пізніше, ніж німецький та французький, хоча деякі слова англійського походження можна зустріти ще в українській мові 17-го століття. Однак відсутність безпосередніх контактів між носіями цих двох мов була причиною того, що англійські слова часто проникали через мову-посередник. Відзначається також, що, почавшись у 17-му столітті (запозичена частина морських та промислових термінів), активізація англійського впливу припадає на 19-те століття. Це пов'язано з підвищенням авторитету Англії у світовому масштабі та стрімким розвитком промисловості у цій країні (створення механічного ткацького верстата, парового двигуна, першого паровоза тощо).

У IX-му столітті в Україну почала проникати англійська література, і наслідування усього англійського було модним. Як зазначає С. Ю. Рижикова, запозичуються слова, що «стосуються побуту та звичаїв соціальної верхівки, предметів та реалій світського життя». Вчена пояснює це тим, що українські дворяни захоплювалися західноєвропейською культурою, запозичуючи англійські слова (котедж, біфштекс, джем, смокінг). У першій половині 19-го століття поширюється англійська мода, а разом з нею в українську мову приходять нові слова (ластик, плед, твід). У кінці 19-го століття в Англії та США виникли клуби, і до нас потрапила велика кількість спортивних термінів (корт, теніс, футбол, гол, поло, крикет, баскетбол) [9, с. 116].

Частина із запозичених слів увійшла в українську мову з часів, частина асимілювалася в українській культурі; Сьогодні, українці не звертають уваги на такі слова як цукор, лікар, макарони, які були раніше іношомовними.

Сучасна хвиля запозичень посідає кінець XX – початок XXI ст., і переважна більшість запозичень – англійського походження, при цьому самий характер процесу проникнення англійських елементів в українську мову, її масштаб та динаміка відрізняються від описаних періодів запозичень.

По-перше, в сучасній українській мові наростаючий процес проникнення англійських елементів зачіпає не тільки всі галузі життєдіяльності суспільства: економіку, політику, науку, побутову сферу, а й різні форми мовної діяльності.

Англіцизми можна не тільки почути по радіо і телебаченню у виступах керівників держави або провідних інформаційних та розважальних програм, але й зустріти у великій кількості у художній літературі, статтях провідних науковців, рекламі. Сьогодні ми стикаємося з англіцизмом практично у всіх сферах життя.

По-друге, на сучасному етапі запозичення спостерігаються на різних рівнях мови. Ми стикаємося не тільки з запозиченою лексикою, але з запозиченими словотворчими моделями, орфографічними нормами. У рекламних текстах все частіше можна побачити літери латинського алфавіту, що заміщають українські літери.

Активний розвиток запозичення англійських елементів та їх популярність призводить до появи гібридизованих текстів. Основною причиною інтенсивного проникнення англійських слів в українську мову можна вважати процеси глобалізації та євроінтеграції, які відбуваються в Україні.

В сучасні часи це пов'язано ще й із зміною політичної обстановки в Україні.

В усьому світі більшість веб-сайтів, веб-сторінок в Інтернеті використовують англійську як основну мову. Таким чином глобальна мережа впливає на популярність англійської мови не тільки в Україні, а й у всьому світі.

Таким чином, основними характеристиками сучасного процесу запозичення є масштабність проникнення англійських слів в українську мову в результаті історичних змін в українському суспільстві, що почалися наприкінці ХХ ст.

Вважаємо, що кількість англійських слів в українській мові буде активно збільшуватися, із-за наявності у мові раніше запозичених англійських слів певних словотвірних елементів, наприклад: слів із морфемами -мен: супермен, бізнесмен, шоумен. Окрім цього популярність явища як правило, іноземного походження і відповідного мовного елемента сприяє закріпленню та успішній асиміляції української мовою.

Сучасний процес проникнення англійських слів в українську мову відрізняють не тільки масштаб і швидкість запозичення, характер і сфери вживання англійських слів, а й умови протікання процесу, а саме, внутрішня та зовнішня соціальна, політична та економічна ситуація, поява та розвиток інформаційно-комунікативних технологій. Сукупність цих факторів надає що трансформує вплив на мовну практику українського суспільства.

В Україні існує тенденція до запозичення англійських слів. Частина запозичень було введено із давніх часів – піджак, бункер, яхта, джаз, хол. Інші з'явилися нещодавно: стронгмен – силач, френд – друг, шопінг – покупки. Глобалізація мови проявляється у модернізації та ідентифікації. Зростання темпів урбанізації сприяє виникненню нових понять: паркінг, вай-фай, інфраструктура. Мова відображає суспільні відносини, вплив на її формування здійснює мислячі лідери, ЗМІ та культура. Деякі і з останніх запозичень знайшли своє місце у науковому і професійному середовищі.

В сучасні часи, англійські запозичення трапляються все частіше саме у статтях засобів масової інформації. Основною причиною цього є те, що англійська мова сьогодні розглядається як глобальна мова світу та використовується під час усіх міжнародних подій та зустрічей.

Для розуміння різниці англійських слів від інших запозичень дослідимо способи їх утворення. В даний час існує вісім способів утворення англійських слів, а саме: прямі запозичення, гібриди, калька, напівкалька, екзотизми, композити, іншомовні вкраплення та жаргонізми.

Прямі запозичення – це слова, які мають подібну конструкцію і значення, як і в оригіналі. Наприклад: weekend, money.

Гібриди – це слова англійської мови з додаванням українського закінчення закінченням. Такий спосіб утворення англій-

ських слів може викликати незначну зміну значення слова, наприклад: кликати, вихилити.

Калька – це слова, запозичені з англійської мови, що зберегли свою форму, наприклад: логін, драйвер, диск, інтернет і так далі.

Напівкалька – це слова з англійської мови, які почали підпорядковуватися правилам української мови, наприклад, додали відмінкові закінчення: «Давно не було такого драйву».

Екзотизми – це слова, характерні для звичаїв та традицій інших національностей, відмінних від українців. Специфіка слів даного типу полягає в тому, що такі терміни не мають синонімів в українській мові, наприклад: бургер, піцца, чіпси, хот-дог тощо.

Композити – цей тип є слово, що складається із двох англійських слів, наприклад: секонд-хенд.

Іншомовні вкраплення мають лексичні еквіваленти, але стилістично від них відрізняються і закріплюються в тій чи іншій сфері спілкування як виразний засіб, що надає особливу мовну експресію, наприклад: okay, super, excellent, like.

Жаргонізми. Слова, що з'явилися внаслідок спотворення будь-яких звуків, наприклад: чіл, зі, лол, краш, треш, вайб.

Сьогодні існує багато класифікацій мовних та позамовних запозичень, за допомогою яких насичується склад української мови. Класифікація причин запозичення, запропонована Р. Коунером і Дж. Розенхаусом. Поряд з традиційними причинами запозичення вони ставлять потребу у формуванні нових термінів і понять, схильність до наслідування домінуючої групи, схильність до вживання жаргонізмів певними закритими групами, безпосередні мовні контакти, вплив засобів масової інформації і мовну політику в освітній галузі, серед яких перші три причини автори відносять до фундаментальних, через їх пов'язаність з людською природою, але ступінь їхніх проявів і відображення в різних мовах може варіюватися залежно від соціальних і політичних умов [10, с. 12].

Таким чином, до причин утворення англійських слів можна віднести:

1) відсутність необхідного поняття у складі української мови. В лінгвістичному словнику можна знайти такі слова як офшор, ноутбук, організатор та інші;

2) для позначення нових понять в українській мові – утворення нових слів в українській мові шляхом складання їх із кількох іншомовних елементів. Наприклад можна навести слово, складене з двох англійських слів шоу рум, травел тур. Тут має місце запозичення двох компонентів та об'єднання в одне складне слово;

3) у випадках відсутності точного найменування в українській мові. Зауважимо, що частина англійських слів приходять в українську мову через відсутність відповідного слова у мові. До таких слів можна віднести: гаджет, мейнстрім;

4) у випадках, коли англійське значення значно конкретніше за своє семантикою ніж українське. Наприклад: імідж замість образ. Цей приклад швидше можна віднести не до витіснення, а до виниклої необхідності спеціалізувати поняття. У якихось ситуаціях необхідно використовувати лише англійське, як-от імідж банку чи працівника. В інших – українське слово, наприклад, образ Богині;

5) для виразу негативних і позитивних значень, які відсутні в українській мові. Це утворення використовується при реалізації рекламної кампанії. Наприклад, паб замість пивної, шоу замість видовища;

б) психологічні причини утворення англіцизмів. Наприклад, сприйняття громадянами англійського слова, як більш наукового або красивого.

Переважає більшість усіх вищезгаданих причин запозичення – внутрішньо лінгвістичні.

Однак було згадано і кілька екстралінгвістичних причин появи в українській мові англіцизмів, наприклад – Євроінтеграційні процеси, які активно відбуваються в Україні.

З появою нових засобів техніки до української мови увійшли такі слова як смарт годинник (англ. smart watch – комп'ютеризований наручний годинник з розширеною функціональністю, часто порівнянню з комунікаторами), спліт-системи (англ. split – кондиціонер, система кондиціонування повітря, з появою нових ресторанів з'являються нові назви страв.

Отже, зовнішні та внутрішні причини запозичення слів з англійської мови об'єднуються разом через соціально-психологічні причини. Дуже часто англійським словом людина наголошує більш престижне явище. Використання англіцизму у рекламі, у промові авторитетних осіб, допомагає їм асимілюватися в українській мові.

Проблеми адаптації, які пов'язані із транслітерацією англіцизмів мають складний характер завдяки швидкому руху новітніх явищ, особливо це стосується сфери інформаційних технологій.

Однак, калькування англіцизмів із англійських країн можуть бути адаптовані до локальних форм спілкування.

Так, бізнес-комунікація в Україні зазнала значних змін у зв'язку з переходом на західні стандарти письмового спілкування. З'явилися формули ввічливого звертання і певний спосіб завершення листів. Проте важливо пам'ятати про культурологічний фактор адаптації запозичених слів та конструкцій, щоб мати можливість правильно вживати їх у процесах комунікації.

Однак не можна не помітити, що створене в перші роки пострадянського періоду враження іншомовного лексичного потоку насправді виявляється не настільки загрозливим. Тому що іншомовні запозичення не тільки поповнюють нашу мову, але й покидають її. Про це свідчить порівняння словників іноземних слів різного періоду.

По-друге, відбувається процес витіснення старих запозичень новими. Наприклад : на зміну французьким словам жаргон, екран, макіяж приходять слова з англійського сленгу, імідж, дисплей та ін. Німецьке «шлягер» витісняються англійськими «хіт» та ін.

По-третє, нові запозичення – це лише результат процесу активізації запозичень, які раніше функціонували лише у сфері професійної діяльності: аудит, акцизи.

Характерною особливістю сучасної адаптації англіцизмів є те, що багато запозичень впроваджується в український текст у графічному виді першого джерела: change, no problem, happy birthday to you.

Англіцизми впроваджується у міський простір: Night club; Summer Party та інші.

В українську мову увійшли назви побутової та музичної техніки фірм-виробників: LG, Samsung, Panasonic, Sony, та інші.

Іншомовний компонент у письмовому вигляді впроваджується в словотворчу модель і створює своєрідний англо-український гібрид: ID-карта.

Аналіз текстів преси показує, що автори їх із певним ступенем свободи володіють іноземною англійською мовою та адресують свої роздуми читачам адекватного рівня освіти.

На нашу думку, у сучасній українській мові вже неможливо уникнути вживання англіцизмів, оскільки українська лексика поряд із євроінтеграцією та глобалізацією може втратити свою популярність.

Таким чином, українська мова наповнюється іншомовними запозиченнями і цей процес є постійним, який відображає сучасне життя, надаючи йому нових назв і дефініцій. Наразі англіцизми в українській мові є більш вагомими, ніж запозичення з інших мов, через глобалізацію.

Таким чином, ми виявили, що євроінтеграційні й глобалізаційні процеси, які відбуваються в нашій країні мають досить великий вплив на соціум й на українську мову, що зумовлює відчуження певної української лексики.

Висновки. Отже, Українська мова наповнюється іншомовними запозиченнями і цей процес є постійним, який відображає сучасне життя, надаючи йому нових назв і дефініцій. Наразі англіцизми в українській мові є більш вагомими, ніж запозичення з інших мов, через глобалізацію.

Запозичення в українській мові пов'язано із мовним контактуванням у соціумі, які є результатом перенесення елементів із інших мов. Це можуть бути не тільки слова, а й синтаксичні конструкції. Однак, вважаємо що слова в українській мові не повинні витіснитися іншомовними запозиченнями, тому що мова у такому випадку може зупинити свій розвиток і насичуватися словами, синтаксичними конструкціями із інших мов.

Вважаємо, що кількість англіцизмів в українській мові буде активно збільшуватися, із-за наявності у мові раніше запозичених англійських слів певних словотвірних елементів, наприклад: слів із морфемами -мен: супермен, бізнесмен, шоумен. Крім цього популярність явища як правило, іноземного походження і відповідного мовного елемента сприяє закріпленню та успішній асиміляції української мовою.

Сучасний процес проникнення англіцизмів в українську мову відрізняють не тільки масштаб і швидкість запозичення, характер і сфери вживання англіцизмів, а й умови протікання процесу, а саме, внутрішня та зовнішня соціальна, політична та економічна ситуація, поява та розвиток інформаційно-комунікативних технологій. Сукупність цих факторів надає що трансформує вплив на мовну практику українського суспільства.

Для розуміння різниці англіцизми від інших запозичень обґрунтовано способи їх утворення. В даний час існує вісім способів утворення англіцизмів, а саме: прямі запозичення, гібриди, калька, напівкалька, екзотизми, композити, іншомовні вкраплення та жаргонізми.

У сучасній українській мові вже неможливо уникнути вживання англіцизмів, оскільки українська лексика поряд із євроінтеграцією та глобалізацією може втратити свою популярність.

Таким чином, українська мова наповнюється іншомовними запозиченнями і цей процес є постійним, який відображає сучасне життя, надаючи йому нових назв і дефініцій. Наразі англіцизми в українській мові є більш вагомими, ніж запозичення з інших мов, через глобалізацію.

Література:

1. Архипенко Л. М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця XX – початку XXI ст.): дис. ... канд. філол. наук. : 10.02.01. Харків, 2005. 314 с.

2. Стишов О. А. Українська мова кінця XX століття. Київ : Пугач, 2005. 388 с.
3. Жлуктенко Ю. А. Мовні контакти. Проблем інтерлінгвістики. Київ: Держ. Унів-т, 1996. 135 с.
4. М. В. Русанівський, О. О. Тараненко. Українська мова : енциклопедія 2-е вид., випр. і доп. Київ : Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
5. Франко І. Літературна мова і діалекти. Зібрання творів: у 50-ти томах. Київ : Наукова думка, 1982. Т. 37. С. 207.
6. Селіванова О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля, К, 2011. 844 с.
7. Дмитровская Е.И. Фоно-орфографическое, морфологическое и лексикосемантическое освоение англицизмов современным немецким языком: дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Львов, 1969. 345 с.
8. Каминін І.М. Структурно-семантичне освоєння запозичених слів у сучасній українській літературній (на матеріалі побутової лексики): Дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 1994. 191 с.
9. Рижилова С.Ю. Англійські слова в українській мові. Питання словотвору і граматичної структури української мови, 1976. С. 115–118.
10. Kowner R., Rosenhouse J. The Hegemony of English and Determinants of Borrowing from Its Vocabulary / R. Kowner, // *Globally Speaking: Motives for Adopting English Vocabulary in Other Languages. Multilingual Matters* 140, 2008. С. 4–18.

Korobkova O., Korobkova Z. Worlds of English in the modern Ukrainian language

Summary. In today's minds, the skin cannot be isolated; it gradually becomes rich in deposits from other substances. The lexical system of any language is constantly changing. The evolution in the vocabulary is intense, and the study of vocabulary is still relevant and relevant in modern linguistic practices. The processes of globalization influence the intensity of the influx of other vocabulary into Ukrainian

language, especially Englishisms. The transformation of language is a manifestation of the social consolidation in society and is reflected in positions at the national levels. The study has established the scientific views of recent research on the importance of the concept of adoption in the Ukrainian language, the development of the process of adoption in the Ukrainian language has been established, and the peculiarities of the creation have been identified. New and priming of the main classification marks of Englishisms. The presence in the Ukrainian language is associated with contacts in society, which is the result of the transfer of elements from other languages. However, words in Ukrainian language are not to blame for the appearance of foreign language, so the language in such a situation can slow down its development and become saturated with words, syntactic constructions from other languages. The number of English words in Ukrainian language will actively increase, due to the presence of previously recorded English word elements in English. The popularity of the phenomenon, as a rule, of a foreign approach and a similar cultural element coincides with the consolidation and successful assimilation of the Ukrainian language.

The current process of penetration of Anglicisms into Ukrainian language is disturbed not only by the scale and fluidity of the situation, the nature and spheres of the living Anglicisms, but also by the mentality of the process, but also by the internal and external social. The political and economic situation has given rise to the development of information and communication technologies. The combination of these factors is likely to transform the current practice of Ukrainian marriage.

Ukrainian language is replenished with other established and permanent processes that reflect everyday life, giving it new names and definitions. The expressions of Englishisms in Ukrainian language are more common than other languages, through globalization.

Key words: anglicisms, position, Ukrainian language, position of anglicisms.

*Костриба О. В.,
аспірантка кафедри української мови
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*

КОГНІТИВНА СЕМАНТИКА ДІЄСЛІВ У ДЕНУМЕРАТИВНОМУ СЛОВОТВОРЕННІ

Анотація. На сучасному етапі досліджень проблематика дериватологічних студій основоцентричного спрямування набуває нового змісту – лінгвокогнітивного інтерпретування, що зумовлено інтенсифікацією всіх сфер життя та необхідністю комп'ютеризувати людські знання, вербалізовані в мові. Виявлення ментальних репрезентантів і когнітивних механізмів сприяє комплексному та систематизованому підходу до осмислення експлікованого змісту лінгвістичних одиниць, що уможливило схематизувати дані не тільки поверхневого, але й глибинного рівнів знань.

У пропонованій роботі розглянуто з позицій антропо-зорієнтованого когнітивного підходу словотвірні значення, які встановлені на основі інваріантної семантики похідних вербативів у денумеративному словотворенні, аналізованого крізь призму гніздування слів. У лінгвокогнітивному аспекті словотвірне гніздо становить фрейм-структуру, тому трактування похідної семантики вербативів реалізується завдяки методу фреймового пропозиційно-семантичного моделювання.

Дослідження прихованих смислів людських знань, які властиві словотвірній семантиці закодованих дієслів із мутаційним типом деривації, уможливило встановити елементи фреймів у межах словотвірних значень: субфрейм, вербалізований слот, когнітивний слот, пропозиційну схему та трикомпонентну пропозицію. Семантика мовних структур (конкретних пропозицій) свідчить про ментальне інтерпретування дериватів як подієвої ситуації. Моделювання семантики похідного слова фіксує ймовірну смислову нерівноправність пропозиційної та лексичної семантики дієслів, що сприяє маркуванню природжених когнітивно значущих елементів змісту.

Результати розвідки доповнюють здобутки основоцентричної дериватології, семантичної мотивації та становлять підвалини для розвитку когнітивної дериватології української мови.

Ключові слова: дериватологія, словотвірна семантика, денумеративні дієслова, лінгвокогнітологія, структура фрейму, предикатне та семантичне прирощення.

Постановка проблеми. Лінгвістичні дослідження останніх років зорієнтовані на вдосконалення роботи штучного інтелекту, зокрема шляхом розробки вихідних даних для можливості пошуку слів та розпізнавання їхньої семантики. Деталізування лексичних значень і маркування прихованих смислів мовних одиниць уможливлено завдяки залученню до аналізу антропозорієнтованого лінгвокогнітивного підходу, що свідчить про поліпарадигмальний характер здобутків сучасної мовознавчої науки.

«<...> Вивчення когнітивної лінгвістики не обмежується тільки розумінням мови, але й поясненням реальних мовних явищ через дослідження когнітивних процесів, прихованих у мозку і розумі. Що ще важливіше, досліджуючи психічні

процеси, ми можемо зрозуміти і з'ясувати велику кількість соціальних, психологічних і культурних феноменів. Іншими словами, опис ментальних процесів у когнітивній лінгвістиці є не лише способом пояснення лінгвістичних явищ, а й методологією спостереження за реаліями суспільства та культури й розуміння соціальної психіки людства» [1, с. 13].

Лінгвокогнітивні підходи в україністиці застосовано до аналізу одиниць, явищ та процесів різних рівнів мови, проте значущими є результати досліджень дериватологічних проблем основоцентричного спрямування з урахуванням ономаціологічного аспекту, адже через семантичні класифікації словотвір уможливило впорядкування й структурування ментальних репрезентантів, створення стереотипів, які підводяться під певну семантичну категорію [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтерпретування ментального рівня словотвірного значення (СЗ) досі не було предметом наукових розвідок: здебільшого проаналізовано комплексні одиниці словотвору, які систематизують мовний матеріал. Зрештою, когнітивна репрезентація словотвірного гнізда (СГ) у лінгвоукраїністиці також є маловивченою та зосереджена на відсубстантивне словотворення. Засвідчено придатність СГ для опису мовної картини світу українців [3, с. 11–21], концептуальної картини світу [4; 5, с. 136–141], для виявлення глибинних смислів когнітивної семантики неозапозичень [6, с. 96–100].

Аналіз словотвірної семантики на базі СГ із вершинани-числівниками за допомоги методу фреймового пропозиційно-семантичного моделювання здійснено на основі нумеративів у внутрішньочислівниковому словотворенні [7, с. 43–50], іменників, прикметників, прислівників, дієслів із модифікаційним та транспозиційним типами деривації [8, с. 134–141].

У лінгвоукраїністиці ґрунтовний аналіз похідних дієслів, зокрема їхньої словотвірної семантики, здійснила О. Кушлик у відіменниковому, відприкметниковому та відзвуконаслідувальному словотворенні на базі найбільш придатної для опису одиниці основоцентричної дериватології (словотвірної парадигми) [9; 10]. Вербативи ж денумеративного словотворення становлять кількісно незначний клас слів (57 од.), при цьому поза увагою залишилося їхнє ментальне інтерпретування крізь призму СЗ.

Мета пропонованої розвідки передбачає лінгвокогнітивне моделювання інваріантної семантики дієслів у денумеративному словотворенні, аналізованого крізь призму гніздування слів.

Задля реалізування поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання: 1) виявити вербативи з мутаційним типом деривації; 2) з'ясувати ментальний вияв зазначених дієслів із урахуванням фреймової ієрархії СГ.

Матеріалом розвідки слугує семантика вербативів, які зафіксовані в «Словнику української мови» в 20 томах

(том 1–11, 2010–2019), у «Словнику української мови» у 11 томах (1970–1980), у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» за редакції В. Бусела (2001).

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізований дериваційний простір, інвентаризований із 2183 одиниць відчислівникового словотвору, становить 24 дієслова з мутаційним типом деривації, які є складниками СГ один, два, три, чотири, десять, сто, перший / розм. первий. Незначна кількість досліджуваних вербативів дає змогу експлікувати глибинний рівень кожного похідного слова – їхню конкретну пропозиційну семантику, що становить розгорнутий матеріал, придатний для комп'ютеризування даних і лексикографічного опрацювання. Зауважимо, що дослідники когнітивної семантики Дж. Тейлор та С. Вен визначають мікро- та макропідходи до когнітивного аналізу мовних одиниць [1, с. 1], а мікроаналіз дає змогу розгорнуто виражати результати методологічної основи поліпарадигмального лінгвістичного дослідження.

В україністиці метод фреймового пропозиційно-семантичного моделювання вперше застосувала О. Олексенко до опису СГ із вершинами-неозапозиченнями [6, с. 96–100]. Актуалізація цього методу передбачає маркування ієрархії фреймів (словотвірних гнізд) у межах словотвірної семантики. Під субфреймом (СУБФРЕЙМ) розуміємо еквівалент мотивувальної семи вершини словотвірного гнізда; вербалізований слот (ВС) становить твірну сему мотивувального лексико-семантичного варіанта вершини СГ; когнітивний слот (СЛОТ) ментально згрупує слова в тематичний блок; пропозиційна структура, або схема (ПС) – це модель представлення похідної семантики, при чому ПС фіксує первинну та вторинну роль непохідного твірного слова в процесах мотивації, а також частиномовної належності твірної бази; конкретна пропозиція (П) – це конкретизація семантики пропозиційної структури, чітко визначена ситуація, на яку опирається значення деривата; пропозиція становить єдність актантної та предикатної частин, де лівобічний поширювач виражає ономазіологічну базу, а правобічний поширювач – ономазіологічну ознаку, при цьому наявність ядерного предиката властива похідним словам із мутаційним типом деривації (такі пропозиції називають подієвими) [11, с. 52; див. також: 9, с. 46]. Для цілісного прочитання лексичного значення деривата виявляємо різнотипні прирощення на рівні пропозицій та семантики, адже лексичне значення може «прозорю» експлікувати ментальну ситуацію або бути ідіоматизованим [див.: 12].

Формулювання конкретної пропозиції дієслів, на відміну від інших класів похідних слів відчислівникового словотвору, характеризується актантно-предикатною єдністю («актант 1-предикат – актант 2»), де центральна дія пропозиційної ситуації еквівалентна семантиці лівобічного поширювача, наприклад, П «**жити** так, як названо особою_в на позначення один»: *одинакувати* («розм. *недок.* **Жити** одинаком (у 2 знач.)»).

Пропозиція словотвірної семантики дериватів, опертих на образний зміст, характеризується складністю когнітивних процесів, необхідних для розкриття ситуативності змісту. Так, Р. Карстон та Я. Сінсінс у роботі «Metaphor processing: Referring and predicating» припустили думку про невідповідність обробки метафоричної мови як предикативного оформлення супроти референційної метафоричної мови, яка призводить до додаткових когнітивних витрат, які є контекстуально та референційно зумовленими [13]. Твердження про образне

сприйняття дійсності, яке «<...> належить до фундаментальних когнітивно-мовних явищ внутрішньослівної та міжслівної деривації», знаходимо в працях Т. Гуцуляк [14, с. 4; див. також: 15]. На думку дослідниці, «мовними репрезентантами образності можуть бути як розгорнуті вислови – фразеологізми, стійкі порівняння, так і окремі лексичні одиниці, які набули переносного значення внаслідок семантичної чи морфологічної деривації. Когнітивним підґрунтям усіх цих мовних засобів слугують компаративні відношення» [16, с. 103].

Фразеологізована пропозиційна семантика оперта щонайменше на подвійну пропозиційну ситуативність: поверхневу, яку відтворено в дослідженні, та глибинну, або власне образотвірну, виявлення якої потребує додаткового добору методики, що становить перспективи аналізу. Поверхнева пропозиційна схема дериватів, мотивованих фразеологізмом, є трикомпонентною, проте пропозиційній семантиці не притаманна позиція правобічного поширювача, що зумовлено, очевидно, змістом фраземи, який виражає не реальне, а метафоризоване ментальне знання [17], тобто конкретну пропозицію можна відобразити як «актант 1-предикат»: П «дуже **набриднути** / **докучити**»: *настобісити* («*док., фам.* Дуже **набриднути, докучити** // [*безос.*]»). Зрідка правобічний актант піддається маркуванню: П «**ставати** [таким через щось], як [**названо**] фразеологізмом_п на позначення сто»: *настогіднути* («*док., розм.* Те саме, що **набриднути** – **Ставати** [*неприсмним, нудним через одноманітність, часту повторюваність; надокучати*] // [*безос.*]»). Зауважимо, що когнітивному моделюванню не піддаємо семантичні варіанти в межах лексичних значень, представлені фразою «безос.» тощо, адже словотвірна семантика таких одиниць є контекстуально зумовленою, що не передбачено метою дослідження.

Пропозиціям дієслівної семантики властиве прирощення на рівні предиката (**називати**), яке характеризується логічною природою задля збереження смислової ситуативності. Під час формулювання пропозиції доцільно враховувати валентнісні здатності дієслова та репрезентувати їх як узагальнене прирощення, виражене займенником, або ж слід семантично уточнювати дію. Порівняймо: П «**сплутувати** / **прив'язувати** [щось комусь чимось], що [**названо**] за ознакою_в на позначення три»: *триножити* («*недок.* **Сплутувати** [*коневі, корові тощо передні ноги з однією задньою або*] **прив'язувати** [*поводом (налигачем) голову до ноги чи спутаних ніг*]»), П «**робити** [більшою] дію_в на позначення два»: *здвоіти* («*док., перех.* 1. **Робити** подвійним»).

Отож представимо ментальний вимір словотвірної семантики крізь призму фреймової організації (за спаданням дериваційного наповнення п'яти СЗ із простою твірною базою (17 од.), а потім – одного СЗ зі складною мотивувальною базою (7 од.)).

Словотвірне значення «**робити** / **бути** таким, як названо твірним іменником»: СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ ФРЕЙМУ один: ВС «окремий, одинокий» – СЛОТ «окремість»: ПС «предикат – предикат – суб'єкт-особа_{в(Н)}»: П «**жити** [так], як [**названо**] особою_в на позначення один»: *одинакувати* («розм. *недок.* **Жити** одинаком (у 2 знач.)»); СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ ФРЕЙМУ два, чотири, десять, сто: ВС «кількість» – СЛОТ «покарання»: ПС «предикат – предикат – об'єкт_{в(Н)}»: П «**карати** / **страчувати** [так], як [**названо**] об'єктом_в на позначення чотири»: *чвертувати* («*недок., перех., діал.* Четвертувати – *недок., док., перех.* **Карати**,

страчувати четвертуванням»); ВС «кількість» – СЛОТ «професійна діяльність»: ПС «предикат – предикат – суб’єкт-особа_v (N)»: П «бути [кимось] / виконувати [щось] особи_v на позначення десять»: *десятикувати* («недок., іст., розм. Бути десятником (у 2 знач.), виконувати обов’язки десятника»), П «виконувати [щось когось] / бути особою_v на позначення сто»: *сотникувати* («недок. 1. Виконувати обов’язки сотника; бути сотником»), П «діяти так, як особа_v на позначення два»: *дворушничати* («недок. Діяти як дворущик»); СУБФРЕЙМ ЛСВ₈ ФРЕЙМУ перший / розм. первий: ВС «найкращий» – СЛОТ «якість дії»: ПС «предикат – предикат – кон’юнктор_v (N)»: П «мати ситуацію_v на позначення перший»: *першенствувати* («недок., рідко. Мати [першість], першенство»).

Словотвірне значення «робити таким, як названо твірним числівником»: СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ ФРЕЙМУ два, три, чотири, десять: ВС «кількість» – СЛОТ «покарання»: ПС «предикат – предикат – кількість_v (Num)»: П «карати / страчувати за дискретно-недискретною кількістю_v на позначення чотири»: *четвертувати* («недок., док., перех. Карати, страчувати четвертуванням»); ВС «кількість» – СЛОТ «збільшення»: ПС «предикат – предикат – кількість_v (Num)»: П «збільшувати в недискретну кількість_v на позначення десять»: *десятеріти* («недок., рідко. Збільшувати в десять [разів]»); ВС «кількість» – СЛОТ «поділ»: ПС «предикат – предикат – кількість_v (Num)»: П «ділити / роз’єднувати на недискретну кількість_v зі значенням два»: *двоїти* («недок. 1. перех. Ділити надвоє; роздвоювати – Ділити на дві [частини], роз’єднувати надвоє»), П «ділити на недискретну кількість_v зі значенням три»: *троїти* («1. Ділити натрое»). СУБФРЕЙМ ЛСВ₈ ФРЕЙМУ перший / розм. первий: ВС «найкращий» – СЛОТ «якість дії»: ПС «предикат – предикат – кількість_v (Num)»: П «бути [таким] / переважати [когось і чомусь], що [названо] за кількісною ознакою_v»: *перев’ювати* («Бути першим, переважати [інших у чому-небудь]»).

Словотвірне значення «протилежна дія до тієї, що названа твірним дієсловом»: СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ ФРЕЙМУ два, три: ВС «кількість» – СЛОТ «свобода»: ПС «предикат – предикат – предикат_v (V)»: П «звільняти [когось від того], що [названо] дією_v на позначення три»: *розтриножити* («док. Звільняти [від пут (коня, вола і т. ін.)]»), П «звільнятися [від того], що [названо] дією_v на позначення три»: *розтриножитися 1* («док. 1. Звільнятися [від пут (про коня, вола і т. ін.)]»); ВС «кількість» – СЛОТ «збільшення»: ПС «предикат – предикат – предикат_v (V)»: П «робити [більшою] дією_v на позначення два»: *здвоїти* («док., перех. 1. Робити подвійним»), П «збільшувати [в скількись] / проти дії_v на позначення два»: *подвоїти* («док., перех. Див. подвоювати – 1. Збільшувати вдвічі // [Значно] збільшувати проти звичайного; [посилювати]»).

Словотвірне значення «дія за ознакою»: СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ ФРЕЙМУ три: ВС «кількість» – СЛОТ «забій тварин»: ПС «предикат – предикат – ознака_v (Adj)»: П «сплутувати / прив’язувати [щось комусь чимось], що [названо] за ознакою_v на позначення три»: *триножити* («недок. Сплутувати [коневи, корови тощо передні ноги з однією задньою або] прив’язувати [поводом (налисачем) голову до ноги чи спутаних ніг]»).

Словотвірне значення «зробити таким, як названо твірним іменником»: СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ ФРЕЙМУ десять: ВС «кількість» – СЛОТ «покарання»: ПС «предикат – предикат – кон’юнктор_v (N)»: П «здійснювати [те], що [назване] за ситуацією на позначення десять»: *здесяткувати* («1. рідко. іст. Здійснювати десяткування»).

Ускладнене синтагматичне словотвірне значення зі СЗ «стати таким, як названо фразеологізмом»: СУБФРЕЙМ Епідигматична частина ФРЕЙМУ сто: ВС «актуалізація семантики всіх слотів» – СЛОТ «емотивність дії»: ПС «предикат – предикат – кількість_v (Phras(Num-N))»: П «дуже набриднути / докучити / надокучати»: *настобісити* («док., фам. Дуже набриднути, докучити // [безос.]»), *насточотріти* («док., фам. Дуже набриднути, надокучити // [безос.]»), П «до краю обриднути / стати [якимось]»: *остобісити* («док., фам. До краю обриднути; остогідити – До краю обриднути; стати [гидким, нестерпним] // [безос.]»), *осточотріти* («док., зневажл. До краю обриднути; остогідити – До краю обриднути; стати [гидким, нестерпним]»), П «ставати [таким через щось], як [названо] фразеологізмом_v на позначення сто»: *настогіднути* («док., розм. Те саме, що набриднути – Ставати [неприємним, нудним через одноманітність, часту повторюваність; надокучати] // [безос.]»), П «обриднути / стати таким, як [названо] фразеологізмом_v на позначення сто»: *остогідити* («док., розм. [До краю] обриднути; стати гидким, [нестерпним]»), *остогіднути* («док. Те саме, що остогідити – 1. [До краю] обриднути; стати гидким, [нестерпним]»).

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Таким чином, СЗ дієслів у відчислівниковому словотворенні представлені мотивувальною спроможністю п’яти вербалізованих слотів («окремиї, одинокий» (ЛСВ₂, один), «кількість» (ЛСВ₁ два, три, чотири, десять), «найкращий» (ЛСВ₈ перший / розм. первий), «актуалізація семантики всіх слотів» (Епідигматична частина сто)), що актуалізують дев’ять когнітивних тем («окремість», «покарання», «професійна діяльність», «якість дії», «збільшення», «поділ», «свобода», «забій тварин», «емотивність дії»). Кількість пропозиційних структур становить 8 схем, де ядерна дія та лівобічні актаннти представлені дієсловами, правобічний актант такими семантичними позиціями, як суб’єкт-особа, об’єкт, кон’юнктор, кількість, предикат, ознака, кількість (із фразеологічним змістом).

Марковані когнітивні конститuentи семантики похідних дієслів можуть застосовуватися в комп’ютерній лінгвістиці, становити основу для укладання «Лінгвокогнітивного словника декодування фрейм-структур». Перспективним є встановлення глибинних рівнів семантики іменників та прикметників у дENUMERATивному словотворенні, а також дериватів, утворених на базі інших класів твірних слів.

Література:

1. Taylor J. R., Wen X. Introduction. Cognitive Linguistics: Retrospect and Prospect. *The Routledge Handbook of Cognitive Linguistics* : New York. 2021. 792 p. <https://doi.org/10.4324/9781351034708>
2. Грещук В. В. Словотвір у сучасній науковій парадигмі. *Студії з українського мовознавства: вибрані праці*, упор. Р. Бачкур, Івано-Франківськ, 2009, с. 19–28.
3. Грещук В. В. Словотвірне гніздо з вершиною Христос у мовній картині світу українців. *Studia Ucrainica Varsoviensia*. 2020. № 8. С. 11–21.
4. Коляденко О. О. Лексико-семантична репрезентація концепту «страх» в українській наївній та науковій картинах світу : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.01. Київ. 2018. 219 с.
5. Крижановська Т. Б. Словотвірне гніздо концепту мудрість в українській мові. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2006. Вип. 67. С. 136–141.
6. Олексенко О. О. Пропозиційний аналіз як метод моделювання словотвірного гнізда. *Граматичні студії*. 2016. Вип. 2. С. 96–100.
7. Костриба О. В. Когнітивний вимір словотвірної семантики у внутрішньчислівниковому словотворенні: подієвий зміст. *Folia*

- Philologica*. 2022. № 4. С. 43–50. <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2022/4/6>
8. Костриба О. В. Словотворча семантика денумеративів у когнітологічному вимірі: логічні пропозиції. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Філологія»*. 2022. Вип. 2 (48). С. 134–141. [https://doi.org/10.24144/2663-6840.2022.2.\(48\).134-141](https://doi.org/10.24144/2663-6840.2022.2.(48).134-141)
 9. Кушлик О. П. Засади систематизування відвигукових дієслів української мови як вершини словотвірних парадигм. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : збірник наукових праць*. 2022. Вип. 18. С. 16–24. <https://doi.org/10.24919/2663-6042.18.2022.3>
 10. Кушлик О. П. Словотвірна парадигма похідних дієслів в українській мові : монографія. Дрогобич : Коло, 2015. 384 с.
 11. Вінтонів М. О. Пропозиційний аспект висловлення. *Вісник Донецького національного університету. Серія Б: «Гуманітарні науки»*. 2014. Вип. 1–2. С. 51–58.
 12. Єнікєєва С. М. Лексикалізація синтаксичних конструкцій у сучасній англійській мові. 2014. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/11132/1/25.docx> [дата звернення: 02.09.2023].
 13. Carston R., Xinxin Ya. Metaphor processing: Referring and predicating. *Cognition*. 2023. Vol. 238. 10.1016/j.cognition.2023.105534
 14. Гуцуляк Т. Є. Образно-семантична структура одно- та багатозначних дериватів як предмет лексикографії (на матеріалі української мови). *Studia Philologica*. 2018. Вип. 10. № 1. С. 3–13.
 15. Гуцуляк Т. Є. Типологія образних семантико-мотиваційних відношень у відмінниковому словотворі української мови : автореф. дис. д-ра філол. наук : 10.02.01. Чернівці, 2021. 20 с.
 16. Гуцуляк Т. Є. Мовно-виражальні засоби «Енеїди» І. П. Котляревського в контексті фіксування та збереження стійких образних уявлень у фразео- та словотворенні. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. 2020. Вип. 2 (44). С. 102–112. [https://doi.org/10.24144/2663-6840.2020.2.\(44\).102-111](https://doi.org/10.24144/2663-6840.2020.2.(44).102-111)
 17. Шиленко О. А. Фразеологізація та метафоризація в терміносистемах: відмінності та подібності. *Українська термінологія і сучасність*. 2007. Вип. 7. С. 307–310.
6. індекс $(Phras(Num-N))$ – актант 2 із синтагматичним словотвірним значенням (Phras – фразеологізм)

Kostryba O. Cognitive semantics of verbs in denumerative word formation

Summary. At the current research stage, the problem of stem-centric derivational studies acquires a new meaning – linguistic-cognitive interpretation, which is caused by the intensification of all spheres of life and the need to computerize human knowledge verbalized in language. Identifying mental representatives and cognitive mechanisms contributes to a complex and systematic approach to understanding the explained content of linguistic units, making it possible to schematize data not only of superficial but also of deep levels of knowledge.

In the proposed work, from the standpoint of an anthrop-oriented cognitive approach, word-formative meanings, which are established based on the invariant semantics of derived verbatives in denumerative word formation, are analyzed through the prism of word nesting. In the linguistic-cognitive aspect, the word-forming nest constitutes a frame structure; therefore, the interpretation of the derived semantics of verbatives is implemented thanks to the method of frame propositional-semantic modeling.

The study of the hidden meanings of human knowledge, which are inherent in the word-forming semantics of coded verbs with a mutational type of derivation, made it possible to establish the elements of the frames within word-forming values: subframe, verbalized slot, cognitive slot, propositional scheme, and three-component proposition. The semantics of linguistic structures (specific sentences) indicates the mental interpretation of derivatives as event situations. Modeling the semantics of a derived word captures the probable semantic inequality of the propositional and lexical semantics of verbs, which contributes to the marking of augmented cognitively significant content elements.

The results of the exploration supplement the achievements of base-centric derivational science and semantic motivation and lay the foundations for the development of the cognitive derivational science of the Ukrainian language.

Key words: derivation, word-formation semantics, denumerative verbs, linguocognition, frame structure, predicate and semantic augmentation.

Умовні скорочення та позначення:

1. актант 1 – лівобічний поширювач, репрезентований дериватом
2. актант 2 – правобічний поширювач, репрезентований твірним словом
3. індекс_n – непохідна твірна основа
4. індекс_v – похідна твірна основа
5. індекс_{(Num), (N), (V)} – актант 2, якому не властиве синтагматичне словотвірне значення (Num – числівник, N – іменник, V – дієслово)

Кухарева-Рожко В. І.,

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови та загального мовознавства
Черкаського державного технологічного університету*

Дядюра Г. М.,

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови та загального мовознавства
Черкаського державного технологічного університету*

КОМУНІКАТИВНІ ФУНКЦІЇ БЕЗОСОБОВИХ КОНСТРУКЦІЙ У СУЧАСНІЙ НАУКОВІЙ МОВІ

Анотація. У статті безособові речення розглянуто як один із засобів забезпечення комунікативно – пізнавальних потреб спілкування в науковій сфері. Необхідність дослідити це синтаксичне явище на матеріалі науково-технічних текстів зумовлена розширенням функцій науки в сучасному суспільстві, а отже, впливом наукового стилю на сучасну літературну мову в цілому. Доведено, що комунікативні характеристики наукового тексту відзначаються своєю специфікою, що зумовлено діяльністю науковців, зокрема основним завданням комунікації – якнайточніше передати реципієнтам свої уявлення про певну частину наукового знання. Комунікативна стратегія автора полягає в тому, щоб визначити необхідний і достатній набір мовних засобів, зокрема синтаксичних, за допомогою яких можна оптимально передати когнітивну модель, тобто досягти комунікативної мети. Безособові речення описано з комунікативного погляду – досліджено їхнє комунікативне навантаження (роль в активізації уваги читача, у розгортанні наукового дискурсу, в побудові наукового тексту). Зазначено, що велика частотність у наукових текстах безособових речень є наслідком реалізації такої риси наукового стилю, як об'єктивність викладу, хоча безособові речення найбільш живані й в інших функціональних стилях. Проте в художніх і публіцистичних текстах більшу частину їх складають власне безособові речення, які означають процеси, що не мають суб'єкта. Проведений аналіз сучасних українських науково-технічних текстів свідчить про те, що в наукових текстах широко використовують безособові речення з модальними словами типу *треба, потрібно, необхідно, доцільно, бажано, можна, не можна, неможливо тощо*. У таких безособових реченнях головний член найчастіше має складену форму, тобто безособово-предикативне слово, що виступає в ролі головного члена, завжди вживається у сполученні з інфінітивом. У дослідженні з'ясовано, що безособові конструкції в науковому тексті виконують низку комунікативних функцій: позначають дію людей взагалі або їх невизначеної кількості; усувають із викладу суб'єкт дії; спрямовують увагу читача на об'єкт або дію; виражають некатегоричність викладу.

Ключові слова: комунікативні функції, безособові конструкції, науково-технічний текст, науковий стиль, односкладні речення, наукова мова.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. З'ясування комунікативних функцій безособових конструкцій

у науковому тексті об'єднує два основні підходи: з одного боку, проаналізовано всі різновиди таких речень (тобто здійснено системне дослідження в межах формально-граматичного підходу), а з другого боку, безособові речення описано з комунікативного погляду – досліджено їхнє комунікативне навантаження (роль в активізації уваги читача, у розгортанні наукового дискурсу, в побудові наукового тексту) [1, с. 104].

Комунікативні характеристики писемного мовлення залежать від сфери, в якій відбувається спілкування. Так, комунікативні характеристики наукового тексту відзначаються своєю специфікою, що зумовлено специфікою наукової сфери, зокрема основним завданням комунікації – якнайточніше передати реципієнтам свої уявлення про певну частину наукового знання. Комунікативна стратегія автора полягає в тому, щоб визначити необхідний і достатній набір мовних засобів, зокрема синтаксичних, за допомогою яких можна оптимально передати когнітивну модель, тобто досягти комунікативної мети [2, с. 121–123].

Аналіз останніх досліджень і публікацій з теми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасній лінгвістиці презентовано низку наукових розвідок, які присвячено різним аспектам вивчення односкладних конструкцій, зокрема безособових речень. Українські мовознавці І. Вихованець, К. Городенська, В. Русанівський дослідили семантичні та граматичні особливості односкладних речень [3]. А. Загнітко розглядає проблеми односкладного речення в українському мовознавстві [4]. У монографії Л. Коваль досліджено кореляції формально – синтаксичних та семантико – синтаксичних параметрів головного компонента односкладних речень [5]. Комунікативні характеристики наукового тексту на різних мовних рівнях проаналізовано у монографії Н. Непійводи [2]. Когнітивно – комунікативні аспекти наукового тексту висвітлено у монографії Г. Дядюри, В. Кухаревої – Рожко [1].

Формулювання мети статті. Мета статті – з'ясувати комунікативні функції безособових конструкцій та проаналізувати безособові речення з комунікативного погляду в сучасних науково – технічних текстах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Швидкий розвиток наукового знання спонукає науковців все активніше досліджувати й аналізувати наукові тексти. Спеціальні дослідження останнього часу характеризуються високим науковим рівнем, застосуванням типологічного підходу до проблеми,

внесеної в контекст слов'янської мовної спільноти й у більш широкий, а також відсутністю тенденційного розгляду проблеми. Таким є дослідження Ю. Шевельова [6, с. 171–186]. Автор аналізує походження конструкцій з формами на *-но, -то* у східнослов'янських мовах, зокрема в українській, в історичному контексті, зупиняючись на початковому періоді польсько-українських міжмовних контактів, наслідком яких, на його думку, є формування об'єктних конструкцій в українській мові. Ю. Шевельов робить низку припущень щодо функції допоміжного дієслова *бути* у становленні часової категорії, статусу конструкції з іменами у формі середнього роду називного-знахідного відмінків при формах на *-но, -то*.

Д. Вечорек аналізує конструкції як оригінальне структурно-семантичне явище сучасної української літературної мови, детально й глибоко розглядаючи його кризь призму перфектності. Дослідження привертає увагу ще й завдяки багатому ілюстративному матеріалові, дібраному з творів сучасних авторів. Вона доходить висновку, що «перфектні предикативні форми на *-но, -то*, їх семантика й синтаксичні потенції складають ідіоетнічну специфіку української мови, характерологічну рису, яка відрізняє її від усіх слов'янських мов» [7, с. 7].

Спробою подати явище формування та функціонування конструкцій з *-но, -то* в загальнолінгвістичному контексті є дослідження А. Даниленка [8, с. 113–126], який трактує статус конструкцій з прямим об'єктом (типу «*каву (було, буде) витито, листа (було, буде) написано*») як недієслівні за своєю природою.

Варто зауважити, що велика частотність у наукових текстах безособових речень є наслідком реалізації такої риси наукового стилю, як об'єктивність викладу, хоча безособові речення найбільш вживані й в інших функціональних стилях. Проте в художніх і публіцистичних текстах більшу частину їх складають власне безособові речення, які означають процеси, що не мають суб'єкта.

У науковому стилі широко використовують конструкції з безособовими дієсловами (або особовими в безособовому вживанні) для позначення дії як певних осіб, так і узагальненого діяча.

Комунікативні характеристики писемного мовлення залежать від сфери, в якій відбувається спілкування. Так, комунікативні характеристики наукового тексту відзначаються своєю специфікою, що зумовлено специфікою наукової сфери, зокрема основним завданням комунікації – якнайточніше передати реципієнтам свої уявлення про певну частину наукового знання. Комунікативна стратегія автора полягає в тому, щоб визначити необхідний і достатній набір мовних засобів, зокрема синтаксичних, за допомогою яких можна оптимально передати когнітивну модель, тобто досягти комунікативної мети [2, с. 121–123].

Синтаксична функція відображає поведінку частини (тобто меншої одиниці) у системі певного цілого (тобто з певного погляду більшої одиниці), елемента – субстрата функції в середовищі. Носієм функції може бути будь-яка із синтаксичних одиниць – синтаксичне слово, словосполучення, речення, – середовищем функціонування яких є позамовна ситуація, насамперед денотативна. Найчастіше досліджують речення як основну синтаксичну одиницю в його проекції на позамовну ситуацію. Функції речення визначають по-різному, акцентуючи відповідний аспект.

Поняття синтаксичної функції передусім пов'язане з поняттям функцій мови взагалі (природа і кількість функцій мови, їх ранговий характер, взаємовідношення функцій мови і властивостей окремих частин та одиниць мовної системи, зв'язок окремих функцій одиниць мови з її загальними функціями тощо). Функції синтаксичних одиниць тісно пов'язані з двома базовими функціями мови – комунікативною і когнітивною. Ці функції зумовлюють функціонування одиниць семантичного, комунікативного і формального синтаксису.

У системі функцій синтаксичних одиниць велику роль відіграють синтаксичні зв'язки і семантико-синтаксичні відношення, які впливають на розподіл функцій на два типи: формально-синтаксичні і семантико-синтаксичні. Ці два типи функцій спрямовані у сферу мови, тоді як комунікативно-семантичні – у сферу мовлення.

Для дослідження безособових конструкцій використано різноманітні наукові тексти – збірники наукових праць, матеріали наукових конференцій, навчальні підручники й посібники для вищої школи, довідники, словники тощо.

У науковому стилі широко використовуються конструкції з безособовими дієсловами (або особовими в безособовому вживанні) для позначення дії як певних осіб, так і узагальненого діяча.

У сучасних наукових текстах функціонують безособові речення з предикатами, які означають дію людей взагалі або їх великої (чи невизначеної) кількості. Наприклад: «...*За рахунок механічної роботи вдається змінити внутрішню енергію тіл*» (ФА, 109); «*Цього вдається досягти вдалим вибором кутової швидкості системи координат*» (ФА, 142); «*Отже, лише надвисокими тисками вдається стиснути сталь*» (ФА, 59).

Якщо ж ідеться про дію конкретних людей, дослідників (за винятком автора), то звичайно в реченні є вказівка на них. Наприклад: «*Визнано за доцільне звернутися до Ейнштейнового методу обґрунтування формули Планка (хоч історично він був далеко не першим...)*» (МТФ, 114); «*Серед них можна відзначити доповідь «Відкриття кварків» Нобелівського лауреата Д. Фрідмана*» (МТФ, 47). Отже, у наукових текстах розвиваються і ще деякі способи об'єктивування висловлення, концентрації основної уваги на дії, – позначення діяча за допомогою непрямого відмінка імені або займенника 3-ої особи в безособовому реченні.

Суб'єктом дії може бути і сам автор. У безособових конструкціях сучасної наукової мови, на відміну від літературно-розмовної, дуже рідко виражається особовий суб'єкт дії. Якщо ж суб'єкт дії в безособовому реченні є, то це, як правило, авторське або лекторське «ми». Наприклад: «*Нам навіть важко уявити, що побачить наступне покоління в дослідженнях галактичних околиць*» (ФА, 33). Отже, особливість функціонування безособового речення в науковому стилі полягає в тому, що воно безособове не лише за структурою (тобто не має підмета), а й за семантикою (тобто деагентивне).

У сучасних наукових текстах авторське «я» або зовсім не експлікується: «*В основній частині посібника йшлося лише про всебічне розширення (стиснення) тіл ...*» (МТФ, 186); «*Про це йтиметься у II-й частині підручника*» (ФА, 7); «*Раніше вже зазначалося, що для постійної роботи поршневого двигуна необхідно періодично здійснювати такі технічні завдання*» (ФА, 166).

Підвищення частотності безсуб'єктних безособових речень, окрім іншого, свідчить про мовну компресію, про розвиток синтаксису (відносно вказаних конструкцій) у бік більшої лаконічності, стислості викладу.

Безсуб'єктні безособові речення в сучасних наукових текстах є не тільки найчастіше використовуваним різновидом односкладних речень, а й одним із найуживаніших способів вираження авторського «я». Використання безособових конструкцій для позначення дій як самого автора, так і інших осіб, реалізує об'єктивність викладу, оскільки вона є формою деагентизації висловлення.

У сучасних наукових текстах найпоширенішим різновидом односкладних речень є речення з предикатом, вираженим поєднанням модального слова з інфінітивом. Ці конструкції в досліджуваних текстах є найбільш частотними серед безособових, що пов'язане з важливістю вираження в науковому стилі значень можливості, неможливості, необхідності, бажаності.

Існує низка граматичних явищ, висока частотність яких пов'язана безпосередньо зі стилем наукової мови, з його змістом і формою вираження цього змісту. Йдеться, наприклад, про різні способи вираження модальності. Науковий текст здебільшого потребує дуже точного, дуже чіткого і дуже частого позначення деяких відтінків модальності. Так, наприклад, неможливість категоричної вимоги або твердження, що позначилось на науці довгим і сумним досвідом, змушує дослідника менш категорично, більш м'яко формулювати свої рекомендації, навіть якщо він у них абсолютно впевнений. Це передусім зумовлено реалізацією суттєвої для наукової мови категорії гіпотетичності, необхідності оцінки ступеня об'єктивності знання, формуванням і вираженням такої стильової риси наукової мови, як некатегоричність висловлення.

У наукових текстах широко використовують безособові речення з модальними словами типу *треба, потрібно, необхідно, доцільно, бажано, можна, не можна, неможливо* тощо. У таких безособових реченнях головний член найчастіше має складену форму, тобто безособово-предикативне слово, що виступає в ролі головного члена, завжди вживається у сполученні з інфінітивом, наприклад: «*Той самий результат можна отримати аналітичним шляхом без побудови векторної діаграми у масштабі*» (МТФ, 37); «*Бажано запам'ятати характерні значення питомих опорів металів та ізоляторів*» (Ф, 140); «*Проводити спектральний аналіз за допомогою суцільного спектра не можна*» (Ф, 115).

Безособові речення трапляються в різних функціональних стилях, проте в науковому стилі спостерігається, по-перше, перевага певних типів цих речень і, по-друге, іншим стає їхнє якісне значення: якщо в розмовно-побутовому спілкуванні і стилі художньої літератури на перше місце виступає значення бажання, то в науковому – значення можливості, необхідності, повинності [1, с. 155].

На відміну ж від розмовного стилю мови, де безособові речення з модальними словами переважно бувають простими реченнями, в науковому викладі вони часто входять до складу складного і виступають у ролі як головного, так і підрядного. Наприклад: «*Не треба думати, що для фокусування світла необхідні викривлені поверхні лінзи*» (Ф, 165); «*Зазначимо також, що варто ознайомитись із будовою і принципом дії найпростішого детекторного радіоприймача...*» (Ф, 91).

Своєрідним семантико-граматичним явищем української мови є предикативні форми на *-но, -то* в односкладному реченні.

У процесі свого формування вони зазнавали значного переосмислення, набуваючи особливого статусу. ПФ виявляють себе в джерелах різних стилів та жанрів (зокрема ділового) з XIV–XVст. і вже на ранніх етапах свого формування започатковують витoki всіх типів конструкцій, які існують у сучасній мові.

Найхарактернішою особливістю українських форм на *-но, -то*, якою вони відрізняються від пасивних дієприкметників, є наявність знахідного відмінка. Виникнення в мові безособових речень – подія не раптова. Вона відзначалася винятковою поступовістю, зароджуючись у надрах давньоруської мови. Безпосередньою причиною народження безособових речень, переходу від особової структури речень до безособової була втрата суб'єкта в особових реченнях або його перетворення в орудний відмінок дійової особи, а таке перетворення давало змогу на певному етапі мислити за об'єктом невідомий суб'єкт.

Мовознавець Н. Ф. Непийвода вважає, що українці повинні відновити дієслівність своїх речень, бо це відповідає особливостям розвитку української мови [2, с. 246–271]. Основне значення безособових конструкцій, головний член яких виражений дієслівною формою на *-но, -то*, – показ стану не як процесу, а як результату дії в минулому або наявності результату в момент мовлення, наприклад: «*На рисунку 7 наведено приклади вимірювання при використанні двох розглянутих відлікових пристосувань*» (ПКП, 21); «*За одиницю температури у термодинамічній системі прийнято кельвін*» (ФА, 92); «*Докладно вибір засобів вимірювання і вплив похибок розглянуто в галузевих нормативно-технічних документах...*» (ПКП, 25). Для того, щоб підкреслити минулий (рідше майбутній) час дії, вираженої безособовою дієслівною формою на *-но, -то*, до неї додається допоміжне дієслово *було (буде)*, наприклад: «*Крім фотоефекту... було зроблено ряд важливих відкриттів*» (Ф, 111); «*Було запропоновано спосіб гетерофазного озонорадикального методу пригнічення утворення токсичних сполук при спалюванні палива*» (ФА, 6).

Безособові речення з головним членом, вираженим безособовою дієслівною формою на *-но, -то*, можуть наближатися своїм значенням до неозначено-особових: «*На таких екранах також передбачено (пор. передбачили) зображення повідомлень про несправності з індикацією місця та часу їх виникнення*» (МТФ, 400); «*У роботі розглянуто (пор. розглянули) негладкі задачі оптимального керування пучком траєкторій*» (ПКП, 12); «*Один тягарець підвішено (пор. підвісили) на нерозтяжній нитці...*» (Ф, 233).

Безособові речення на *-но, -то* використовуються в наукових текстах і для встановлення логічної послідовності в процесі наукового міркування, при виведенні формул, у посиленнях. Наприклад: «*У роботі ... сформульовано конкретні рекомендації з вирішення цих проблем*» (ПКП, 515); «*Внизу показано вигляд шести дисків...*» (Ф, 27).

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у цьому науковому напрямі. Аналіз сучасних наукових українських текстів засвідчує, безособові речення вживаються значно частіше, ніж інші односкладні. Безособові речення є найрізноманітнішою і найуживанішою групою односкладних речень, зокрема безособові дієслова характеризуються граматичною категорією особи, оскільки вони виражають дію в її ставленні до діяча. Використання безособових конструкцій можна пояснити відсутністю в науково-технічних текстах звичайної ситуації двосторонньої комунікації, що відбива-

ється на манері викладу і свідчать про максимальну узагальненість, абстрагованість і певну самоізоляцію наукової мови. Національні особливості українського синтаксису здебільшого виявляються у вживанні односкладних речень. Безособові конструкції відкривають нову перспективу для дослідження інформаційної структури висловлень та прагматичних ролей, що стосується автора висловлення та джерела інформації.

Література:

1. Дядюра Г. М., Кухарева-Рожко В. І., Ракшанова Г. Ф. Когнітивно-комунікативні аспекти наукового тексту : монографія. Черкаси : видавець Чабаненко Ю. А., 2013. 226 с.
2. Непийвода Н. Ф. Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект). Київ : ТОВ «Міжнар.фін. агенція», 1997. 303 с.
3. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Семантико-синтаксична структура речення. Київ : Наукова думка, 1983. 218 с.
4. Загнітко А. П. Проблеми односкладного речення у сучасній лінгвістиці. Лінгвістичні студії : Збірник наук. праць. Донецьк, ДонДУ, 1997. Вип. 3. С. 17–26.
5. Коваль Л. М. Семантико-синтаксична основа головного компонента односкладних речень в українській мові : монографія. Вінниця : ТОВ «Нілан -ЛТД», 2015. 316 с.
6. Shevelov G. The vicissitudes of a Syntactic Construction in Eastern Slavic Impersonal sentences in -no, -to with the ace sg of object. Scando – Slavica. Tomus 15. 1969. S. 171–186.
7. Wiczorek D. Ukrainiskj pierfjekt na -no, -to na fonie polskiego pierfjektka. Wrocław : Wyd-wo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1994. – 115 s.
8. Даниленко А. Форми на *-no, -to* в українській мові : спроба типологічної реконструкції. Збірник Харківського історико-філологічного товариства. Нова серія. Харків : Око. 1994. Т. 2. С. 113–126.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. **МТФ** – Загальні основи фізики : У 2-х книгах : Кн. 1. Механіка. Термодинаміка та молекулярна фізика. Навч. посібник / І. Г. Богацька та ін. ; за ред. Д. Б. Головка. Київ : Либідь, 1998. 192 с.
2. **ПКП** – Проектування контрольних пристроїв : Методичний посібник до курсового та дипломного проектування з технології машинобудування для студ. спец. 7.090202 всіх форм навчання / Укл. А. І. Боровик. Черкаси : ЧПІ, 2001. 44 с.
3. **Ф** – Корсак К. В. Фізика : Для вступників до вищих навчальних закладів. – 3-є вид. Київ : Либідь, 1995. 240 с.
4. **ФА** – Фізика. Астрономія : Пробн. підручник для 8 кл. серед. школи / О. І. Бугайов та ін. ; за ред. О. І. Бугайова. Київ : Освіта, 1996. 367 с.

Kukharieva-Rozhko V., Diadiura G. Communicative functions performed by impersonal constructions in modern academic language

Summary. The article reviews impersonal sentences as a tool providing for communicative and cognitive intercourse needs in the academic environment. The need to investigate this syntactic phenomenon on the material of scientific and technical texts arises from expanding functions that science performs in modern society, and therefore, from the growing influence of the scientific style on the modern literary language as a whole. Previous studies have proved that specific communicative parameters of a scientific text are determined by the academics' activities. In particular, the main task of communication in this field is to convey to the recipients the researcher's idea of a certain part of scientific knowledge as accurately as possible. The author's communicative strategy relies on determining a set of expedient and sufficient linguistic means, in particular, syntactic tools enabling the author to optimally convey the cognitive model, that is, to achieve the communicative goal. This study describes impersonal sentences from the communicative perspective. Namely, their communicative load is investigated (the role they play in activating the reader's attention, in maintaining academic discourse, and in the construction of a scientific text). The article has determined that the high frequency of impersonal sentences occurrence in scientific texts is a consequence of a specific feature of the academic style being realized, namely, the presentation's objectivity, although impersonal sentences are frequently used in other functional styles as well. However, in literary and journalistic texts, they are mostly presented by impersonal sentences, which denote processes that do not have a subject. The analysis of modern Ukrainian scientific and technical texts has revealed that academic texts most frequently employ impersonal sentences with Ukrainian modal words that can be translated as follows: *must, have to, necessary, expedient, desirable, allowed, not allowed, impossible*, etc. In these impersonal sentences, the main part (subject or predicate) is most often compound, that is, the impersonal predicative part acting as the main part is always used in conjunction with the infinitive. The study has also determined that impersonal constructions in an academic text perform several communicative functions: indicate the action performed by a general subject or an indefinite number of subjects; remove the subject from the presentation; direct the readers' attention towards the object or the action; express non- categoricalness of the presentation.

Key words: communicative functions, impersonal constructions, scientific and technical text, academic style, one-part sentence, academic language.

*Лобур Н. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри слов'янської філології імені професора Лларіона Свенціцького
Львівського національного університету імені Івана Франка*

*Паламарчук О. Л.,
кандидат філологічних наук,
професор кафедри слов'янської філології Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ОСНОВНІ НАПРЯМИ МОВОЗНАВЧОЇ СЛАВІСТИКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Анотація. Наукові славістичні школи сформувалися при університетах Львова, Одеси та Києва. У другій половині ХХ століття слов'янознавство розширилося географічно: в Ужгородському національному університеті відкрито кафедру словацької філології. Лінгвістика займає значне місце в ширшому контексті славістики цих університетів. Українські мовознавці традиційно досліджують теоретичні питання мовознавчої науки, аналізують матеріал слов'янських мов в історичному та етимологічному контексті, публікують компаративно-контрастивні студії із слов'янських мов. Сьогодні наукова парадигма цих досліджень суттєво розширюється: поряд із дослідженнями польського, чеського, словацького, болгарського, сербського, хорватського мовознавства зростає інтерес до малих мов у контексті глобальних процесів сучасної Європи. Ця тематика знайшла свою реалізацію у наукових дослідженнях кафедри слов'янської філології Львівського університету. Зросла кількість навчально-методичних видань, які враховують загальноєвропейські рекомендації мовної освіти. Учені українських університетів успішно працюють над виданням підручників, які представляють найновіші методичні принципи та методи викладання слов'янських мов для україномовної аудиторії. Такі підручники підготовлено з чеської, хорватської, словацької, польської мов. Автори використовують сучасні комунікативні технології, вдало підбирають лінгвокультурні ілюстрації.

Важливу місію в організації, координації та популяризації української славістичної думки відіграє Інститут славістики Львівського університету, що є міждисциплінарною структурою. Інститут організовує щорічний Міжнародний славістичний колоквиум (з 1992 року) та видає авторитетний науковий збірник «Проблеми слов'янознавства» (з 1970 року) Наукова тематика дисертацій, монографій, статей української славістичної школи динамічно реагує на процеси глобалізованого світу.

Ключові слова: мовознавча славістика, українська славістика, славістичні кафедри, наукові дослідження.

Історія славістичної науки неодноразово була предметом зацікавлення вітчизняних дослідників. Зокрема, в наукових часописах опубліковано статті [1; 2] про становлення львівської кафедри слов'янської філології, про розвиток мовознавчої славістики з 1787 по 1939; охарактеризовано науково-навчальну славістичну школу в історичному контексті та прогнозовано її розвиток [3] та ін. В результаті ретельного вивчення біблі-

ографії історії славістичної науки в європейському контексті, виявлено чимало праць про славістику в деяких університетах України та Європи, про наукові напрями мовознавчої та літературознавчої славістики, про внесок окремих учених у розвиток славістичної науки. Такі студії не лише констатують стан науково-освітньої славістики у певний історичний період – вони мають значно вагомніше наукове значення: допомагають визначити генезу та динаміку розвитку славістичної наукової школи. Так, науково-освітній напрям української славістичної школи перебуває в динамічному розвитку, чуйно реагує на виклики суспільства та вивчає перспективи розвитку з огляду на наукові досягнення гуманітарної науки у світі. Під таким кутом зору заслуговують ретельний на аналіз мовознавчі напрями на сучасному етапі розвитку славістичної науки.

Метою пропонованої статті є аналіз наукових напрямів мовознавчої славістики в Україні з часу її інституціонування та характеристика нових тенденцій її розвитку, зумовлених викликами глобалізованого суспільства.

Сьогодні мовознавча славістика розвивається в академічних, науково-освітніх центрах з тривалою традицією.

Упродовж десятиліть таким визначним науковим центром, який координує дослідження слов'янських мов в Україні і гідно репрезентує мовознавчу славістику на міжнародному рівні, залишається відділ слов'янських мов Інституту мовознавства імені О. О. Потебні Академії наук України. Українську славістику збагатили вагомими науковими здобутками академічної установи в галузі порівняльного вивчення історії, структури та функціонування слов'янських мов. Особливе місце у формуванні порівняльно-історичного напрямку по праву належить визначному українському ученому-славістові Леоніду Арсенійовичу Булаховському (1888–1961). Його наукова біографія є свідченням безпрецедентного служіння українській науці, зокрема українській славістиці: 1946–1947 рр. – завідувач кафедри української мови у Київському університеті, 1947–1960 рр. – завідувач кафедри слов'янської філології цього ж університету, 1947–1961 рр. – директор Інституту мовознавства Академії наук, а з 1957 р. – голова Українського комітету славистів. В історії української славістичної науки є ретельні публікації про його науковий доробок [4; 5]. Наукова спадщина відомого мовознавця містить авторитетні напрацювання в галузі слов'янської акцентології та етимології, студії, в яких здійснено глибокий аналіз мови слов'янських пам'яток. Л. Булахов-

ський – автор беззаперечно вагомих у порівняльно-історичному мовознавстві монографічних досліджень про акцентологічні особливості у польській, чеській та болгарській мовах. Традиції порівняльно-історичного мовознавства в Академії наук продовжували учні Леоніда Арсенійовича.

Мовознавчу славистику утверджували та розвивали Олександр Савич Мельничук (1921–1997) – фахівець із порівняльно-історичного мовознавства, дослідник історичного синтаксису слов'янських мов, Орест Борисович Ткаченко (1925–2021), Тетяна Борисівна Лукінова – автор розвідок у площині історії славистики, порівняльно-історичного словотвору та лексикології, зокрема лексики слов'янських мов). Балто-слов'янський дослідницький напрям сформував учений глибокого енциклопедичного рівня, славіст-балтист Анатолій Павлович Непокупний (1932–2006). Він описав мовні балто-слов'янські взаємини, залучивши великий пласт діалектного матеріалу.

Науковий доробок працівників відділу слов'янських мов представлений монографіями з порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов та історичної типології слов'янських мов. Наприкінці останнього десятиріччя минулого сторіччя науковці підготували й опублікували важливі теоретичні праці, які описують та узагальнюють різні аспекти слов'янських мов, особливо в галузі лексикології та морфології, порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов, історичної типології слов'янських мов, реконструкції духовної культури древніх слов'ян за словниками слов'янських мов¹.

Багаторічні дослідження учених в галузі порівняльно-історичного дослідження слов'янських мов, студії з етимології слов'янських мов стали логічним підґрунтям для вагомого наукового проекту – етимологічного словника української мови. Багатотомний етимологічний словник української мови містить глибокий, теоретично обґрунтований матеріал, ретельно опрацьовані практичні ілюстрації з використанням авторитетних джерел. Ця академічна праця стала значним внеском у розвиток європейської славистики.

Наприкінці 90-років ХХ ст. українські лінгвісти особливо зосередилися на описі функціонування слов'янських мов. Автором фундаментальної праці про розвиток та функціонування болгарської мови в Україні є професор Іван Стоянов [31]. У площині практичного вивчення болгарської, чеської, білоруської мов особливе значення мають перекладні словники². Їхні укладачі (Й.Ф. Андерш працював над чесько-українським перекладним словником; І. Стоянов та О. Чмир – над болгарським словником) опрацювали та описали багатий словниковий матеріал відповідної слов'янської мови, ввівши у словники, крім загальноживаних слів, також діалектизми, просторічні слова, неологізми, інтернаціоналізми. Словникова стаття містить граматичні та стилістичні характеристики реєстрового слова, а також фразеологічні одиниці.

¹ Етимологічний словник української мови: В 7 т. – / Ред. Кол. : О. С. Мельничук (гол. ред.), В. Т. Коломієць, Т. Б. Лукінова, Г. П. Півторак, В. Г. Складенко, О. Б. Ткаченко; Укладачі: Р. В. Бодирев, В. Т. Коломієць, А. П. Кригаченко, О. С. Мельничук, Г. П. Півторак, А. Д. Пономарів, В. Г. Складенко, І. А. Стоянов, В. А. Ткаченко, О. Б. Ткаченко, А. М. Шамота. НАН України. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. К.: Наукова думка, 1982–2012.

² Чесько-український словник = Česko-ukrajinský slovník : [у 2 т.]. АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Чехослов. акад. наук, Ін-т чеськ. мови ; [уклад.: Й. Ф. Андерш та ін. ; ред. кол.: В. М. Русанівський (голова) та ін.]. Київ : Наук. думка, 1988–1989; Болгарсько-український словник. АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. ; [уклад.: Стоянов І. А., Чмир О. Р. К.: Наукова думка, 1988, 776 с.; Білорусько-український словник. Г. П. Півторак, О. І. Скопненко; за ред. Г. П. Півторака. К.: Довіра, 2006. 723 с.

Видання 2000-х років свідчать про спадкоємність традиційної проблематики наукових праць Інституту слов'янознавства. У 2012 р. вийшов у світ шостий том Енциклопедичного словника української мови (літери У-Я). Віталій Григорович Складенко опублікував фундаментальну монографію про історію акцентуалізації іменників української мови від пізньопраслов'янського періоду до нашого часу [6], скарбницю мовознавчої славистики поповнили нові розвідки, проблематика яких свідчить про нові тенденції розвитку слов'янських мов у синхронії в умовах глобалізованого суспільства – йдеться про ґрунтовні монографічні дослідження В. Складенка та Г. Півторака.

Наукова громадськість має можливість ознайомитися з новими студіями, особливо актуальними в час політичних та світоглядних маніпуляцій. Зокрема, з новітньою концепцією походження назв «Русь» і «варяги» [7], з обґрунтованою теорією відомого українського лінгвіста Григорія Петровича Півторака про походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов. Автор переконливо аргументує неправдивість й безпідставність твердження про давньоруську народність і першу Руську державу як «спільну колицку» східнослов'янських народів [8]. У контексті нових тенденцій розвитку слов'янських мов, зокрема сучасної чеської мови, привертає увагу монографія Олександри Євланової про політичний дискурс чеських президентів [9], в якій розкриті особливості формування політичної мови і мови чеських політиків. На матеріалі публічних виступів В. Гавела та В. Клауса дослідниця аналізує засоби та прийоми мовного впливу на слухача.

Важливим фактором розвитку української мовознавчої славистики є численні науково-практичні конференції, які організовує Інститут мовознавства імені О. О. Потебні. Тематика наукових заходів реагує на нові геополітичні виклики для української гуманітарної науки. Тільки впродовж останнього періоду наукові заходи інституту стосувалися проблем розвитку лінгвістики у ХХІ ст. (Лінгвістика ХХІ століття: традиції та перспективи розвитку, 2022), тенденцій розвитку української мови в колі мов світу (Актуальні аспекти міжмовних взаємин у сучасній науковій парадигмі, 2022), імплементації мовного законодавства в Україні, відображення реалій війни у системі національної мови (Мовна політика й міжмовні відносини в умовах війни, 2023).

Майже два століття тому в українських університетах відкрито навчально-освітні спеціальності «Слов'янські мови та літератури». Такими славистичними центрами стали Львів, Київ, Одеса, а згодом Ужгород. Зародження університетської славистики було інспіровано активною тенденцією до компаративних студій в європейській лінгвістиці ще наприкінці ХІХ ст. На початку другого тисячоліття українська та європейська мовознавча славистика розвивалася в контексті наявних національних наукових шкіл. Мовознавчі студії посідають вагомe місце у контексті університетської славистики. На сьогодні в університетах лінгвістична парадигма славистичних досліджень представлена науковими працями з усіх слов'янських мов.

На даний час у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка функціонують дві славистичні кафедри: кафедра слов'янської філології (1842 р.), та кафедра польської філології, заснована у 2000 р. Аналіз студій з мовознавчої лінгвістики викладачів славистичних кафедр Шевченкового університету свідчить про те, що вони активно представляють дві паралельні тенденції – продовження традицій київської наукової школи і апробація та розвиток нових мовознавчих напрямів.

Детальний опис слов'янської лексики в історичному й етимологічному контекстах, порівняльно-історичний аналіз слов'янської лексикології та етимології, компаративно-контрастивні студії слов'янської лексики в контексті етимологічних гнізд зі значеннєво спорідненими коренями стали предметом наукових досліджень професора Тетяни Олександрівни Черниш [10; 11]. Підготовка українських полоністів актуалізувала потребу створення підручників та посібників за найновішими методичними вимогами, максимально зорієнтованими на україномовного студента. Викладач з великим науковим досвідом, Тетяна Олександрівна видала для студентів-полоністів підручник з історії польської літературної мови [12] та посібник зі слов'янської порівняльно-історичної лексикології та етимології [13].

Мовознавчу богемістику у Київському університеті представляє багаторічна завідувачка кафедри слов'янської філології Ольга Леонідівна Паламарчук, співавторка першої виданої в Україні граматики чеської мови. Наукові студії київської мовознавиці ґрунтуються на зіставному вивченні чеської й української мов у синхронному аспекті [14]. У її науковому доробку співавторство в авторитетних підручниках з сучасної чеської мови для українців [15]. У новому, доповненому та оновленому виданні підручника втілено найновіші методичні принципи та методи викладання слов'янської мови для україномовної аудиторії, представлено сучасні комунікативні технології, вдало підібрано лінгвокультурні ілюстрації. В умовах повномасштабної війни на території України, потужної хвилі вимушених переселенців до Чеської держави, це видання стало надпотрібним. Чеські філологи активно використовують підручник з чеської мови в студентських аудиторіях.

Національно-культурна семантика образної системи чеської мови стала предметом наукового вивчення доктора філологічних наук, київської богемістки Людмили Іванівни Даниленко. У науковому доробку вченої вагомі монографічні дослідження про національно-культурні особливості семантики чеської фразеології [16], про чеську пареміологію в генетичному, лінгвокультурному і дискурсивному висвітленні [17]. Авторка описує й аналізує чеську пареміологію в контексті культурно-історичного досвіду чеської національної спільноти, для цього залучено матеріал античного, біблійного спадку, враховано німецькомовні впливи. Наукова тематика лінгвістичних розвідок Л. Даниленко переконливо засвідчує зростання інтересу до національно-культурної спадщини в умовах глобалізованого суспільства. Важливим здобутком у галузі чеської лінгвокультурології є її посібник, який вийшов чеською мовою [18]. Характеристика словотвірних особливостей чеської мови в синхронному вимірі, ідентифікація та аналіз словотвірних тенденцій, визначення основних типів творення іменників чоловічого роду – така сфера наукових інтересів молодшої богемістки Оксани Володимирівни Антоненко [19].

Ключова тематика львівських учених – особливості функціонування сучасних слов'янських мов, динамічні процеси, зумовлені впливом екстралінгвістичних факторів. У парадигмі лінгвістичних студій особливе місце займають розвідки про становлення та функціонування малих мов у сучасному глобалізованому просторі. Такий напрям досліджень ініціював багаторічний завідувач кафедри Костянтин Костянтинович Трофимович (1923–1993). Результатом його тривалих досліджень стала докторська дисертація «Становлення та розвиток

верхньолужицької мови» [20], перевидана учнями як монографія. Значну частину його наукової біографії становлять мовознавчі сорабістичні праці: монографії, статті, підручники, посібники, перекладні словники. Український славіст започаткував вивчення сорабістики у Львівському університеті. Впродовж тридцятих років його діяльності кафедра слов'янської філології була відомим сорабістичним центром у Східній Європі, де періодично відбувався Міжнародний сорабістичний семінар. Сорабістика була в центрі уваги молодих викладачів кафедри. Свідченням цього захищені кандидатські дисертації на кафедрі слов'янської філології. У 1999 році Світлана Адаменко захистила кандидатську дисертацію про становлення та формування ботанічної номенклатури у серболужицькій мові [21]. Вперше у слов'янському мовознавстві авторка визначила етапи формування серболужицької ботанічної номенклатури на матеріалі назв лікарських рослин, визначила їх генетичні, лексико-семантичні та словотвірні особливості. Матеріал верхньолужицької мови став практичною базою для кандидатської праці Олександра Моторного, в якій досліджується лінгвокультурний компонент у фразеології верхньолужицької мови [22].

На львівській кафедрі богеміст Іван Михайлов Тепляков започаткував формування фразеологічної школи, його наукові статті, виступи на конференціях розкривали актуальні проблеми чеської фразеології, фразеологічної семантики. Під керівництвом І. Теплякова дисертації про фразеологію у польській, словацькій мовах захистили В. А. Вальчук, З. І. Гілецька, А. М. Кравчук, Г. В. Крайчинська, О. А. Моторний.

Науковий напрям, започаткований Костянтином Трофимовичем про малі мови, продовжила його учениця Людмила Павлівна Васильєва. У своїй докторській дисертації «Становлення і розвиток літературних мов штокавської діасистеми» [23] авторка простежила становлення та розвиток сербської, хорватської, боснійської та чорногорської мов як літературних мов штокавської діасистеми. Болгаристи кафедри досліджують мову на синхронному зрізі, актуалізують свої наукові студії в площині динаміки лексичної системи болгарської мови. Зокрема, Ольга Ананівна Албул простежує формування суспільно-політичної лексики у болгарській мові, Ольга Богданівна Сорока аналізує лексичні інновації в лексичній системі болгарської мови [24].

Наукові зацікавлення молодого покоління стосуються актуальних проблем розвитку слов'янських мов, теоретичних проблем та практичного опису слов'янської фразеології, ономастики, термінології, лексикології та лексикографії, динаміки іншомовних запозичень у слов'янських мовах на сучасному етапі їх функціонування.

У 2004 р. була утворена кафедра польської філології. Значний внесок у розвиток новочасної полоністичної лінгвістики зробила завідувачка Алла Миколаївна Кравчук – авторка численних підручників та посібників з польської мови для українців, зокрема з лексикології і культури польської мови в 2-х томах, з польської мови з елементами правопису, з граматики, з методики викладання польської мови. Над розвитком методичної полоністики активно працює старший викладач кафедри Леся Володимирівна Біленька-Свистович, в науковому доробку якої близько 19 підручників з польської мови для учнів середньої школи, підручник зі старослов'янської мови, навчальні перекладні словники. Молоді львівські полоністи працюють над аналізом та описом фразеологічної системи польської мови [25; 26] тощо.

Особливу наукову місію у львівському університеті має Інститут славистики, який очолює молодий учений-історик Ігор Євгенович Шпик. Інститут як міждисциплінарна структура вже впродовж багатьох років координує наукову роботу славистів. Інституція є організатором Міжнародного славистичного колоквиуму, який відбувається щорічно з 1992 р. У 23 цих міжнародних наукових форумах взяли участь слависти з Польщі, Чехії, Сербії, Болгарії, Хорватії, Білорусі, Німеччини та ін. Матеріали колоквиуму публікуються у періодичному виданні «Проблеми слов'янознавства», авторитетному науковому виданні, яке щорічно виходить з 1970 року.

В Одеському університеті імені І. Мечникова Кафедру загального та слов'янського мовознавства утворено у 1968 р. з метою викладання дисциплін загального мовознавчого та славистичного спрямування. Професор Аделаїда Костянтинівна Смольська започаткувала на кафедрі сербохорватистику. У полі її наукових інтересів – порівняльна граматики слов'янських мов, слов'янський словотвір, актуальні питання сербохорватистики. Географічно цей регіон пов'язаний з історичним та культурним контекстом болгарського народу, що значною мірою інспірувало вивчення історії, мови, літератури та культури болгар. Цілком логічно, що у 2007 р. на філологічному факультеті відкрито кафедру болгарської філології на чолі з доктором філологічних наук, професором Валентиною Олександрівною Колесник. Наукові інтереси кафедри пов'язані з дослідженням літературних слов'янських мов та їх діалектів, укладанням діалектних та етнолінгвістичних словників [27; 28]. Важливим науковим напрямом одеських болгаристів стали діалектологічні студії. Викладачі кафедри започаткували часописи «Българските говори в Украйна», «Одеська болгаристика», результативною була робота з укладання «Етнолінгвістичного словника болгарських говірок Півдня України». З 2019 року кафедру загального та слов'янського мовознавства об'єднали з кафедрою болгарської філології.

У 1994 р. українська славистика розширила свою географію: на кафедрі загального й слов'янського мовознавства Ужгородського університету, яку тоді очолював відомий мовознавець Павло Павлович Чучка, було відкрито спеціальність «Словацька мова і література». У 1996 р. розпочала свою інституційну діяльність кафедра словацької філології на філологічному факультеті. Її наукова проблематика охоплює дослідження в галузі словацько-української контрастивної лінгвістики, слов'янської ономастики, словацької лексикології, словотвору словацької мови. Сьогодні ужгородська словакістика – авторитетний освітньо-науковий славистичний осередок. Науковий доробок професора кафедри Світлани Миколаївни Пахомової є вагомим теоретичним внеском у розвиток української та європейської славистики, зокрема слов'янської антропонімастики. У монографії [29] авторка реконструює праслов'янську систему антропонімів, описує та детально характеризує еволюцію антропонімних формул у мовах усього слов'янського ареалу. Важливим теоретичним підсумком студій словацьких антропонімів є виданий у Пряшівському університеті у 2022 р. словацько-український словник ойконімів [30].

Мовознавча славистика в Україні охоплює актуальні проблеми розвитку та функціонування слов'янських мов. В останні роки наукову парадигму лінгвістичних студій значно розширено та оновлено: паралельно зі студіями польської, чеської, сербської, хорватської, словацької, болгарської мов, спостерігається зацікавлення становленням та розвитком малих слов'янських мов. Виклики часу спонукають науковців до підготовки та укладання

нових підручників. Видані впродовж останніх років навчально-методичні матеріали підготовлені на високому професійному рівні, відповідають сучасним методам та принципам викладання іноземних мов, обсяг підручників враховує загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти. Наукова тематика дисертацій, монографій, статей української славистичної школи динамічно реагує на процеси глобалізованого світу.

Література:

1. Галенко І. Г. Кафедра слов'янської філології Львівського університету (30-ті роки ХХ ст.). *Проблеми слов'янознавства*. 1999. № 50. С. 61–69.
2. Галенко І. Г. Мовознавча славистика у Львівському університеті (1787–1939). *Проблеми слов'янознавства*. 2004. № 54. С. 44–60.
3. Албул О. А., Лобур Н. В. Славистика у Львівському національному університеті імені Івана Франка (історія, сучасний стан та перспективи розвитку). *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Л. А. Булаховського*. Київ: Освіта України, 2011. С. 9–16.
4. Лукінова Т. Б. Нариси з історії славистики в Україні. Київ: Наук. думка, 2018. 760 с.
5. Русанівський В. М. Відомий український філолог-історик. (До 75-річчя з дня народження Л. А. Булаховського). *Український історичний журнал*. 1963. № 2. С. 118–120.
6. Склярєнко В. Г. Історія українського наголосу: Іменник. Київ: Наук. думка, 2006. 711 с.
7. Склярєнко В. Г. Русь і варяги: Історико-етимологічне дослідження. Київ: Довіра, 2006. 116 с.
8. Півторак Г. П. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов: Міфи та правда про трьох братів слов'янських зі «спільної колиски». 2-ге вид., доп. Київ: Арістей, 2004. 180 с.
9. Євланова О. Політичний дискурс Вацлава Гавела й Вацлава Клауса: засоби та прийоми мовного впливу. Київ: Видав. дім Дмитра Бурого, 2022. 184 с.
10. Черниш Т. О. Компаративно-типологічне дослідження слов'янської лексики в контексті етимологічних гнізд із близькозначними коренями: дис. ... д-ра філол. наук. Київ, 2003.
11. Черниш Т. О. Слов'янська лексика в історико-етимологічному висвітленні: монографія. Київ, 2003. 480 с.
12. Czernysz T. O. Historia polskiego języka literackiego w zagysie. Kyiv, 2019. 220 с.
13. Черниш Т. О. Нариси зі слов'янської порівняльно-історичної лексикології та етимології: навч. посібник. Київ, 2010. 310 с.
14. Зіставне дослідження української, чеської та російської мов: зб. наук. праць / ред. В.М. Русанівський. Київ: Наук. думка, 1987. 187 с.
15. Чеська мова для українців / Гасіл І. Лобур Н., Паламарчук О., Гасілова Г. Київ, 2023. 419 с.
16. Даниленко Л. І. Національно-культурні особливості семантики чеських фразеологізмів: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.03. Київ, 1997. 197 с.
17. Даниленко Л. І. Чеська пареміологія в генетичному, лінгвокогнітивному і дискурсивному висвітленні: монографія. Київ: Видав. дім Дмитра Бурого, 2019. 440 с.
18. Danylenko L. Kulturní paměť slova. Příručka české lingvokulturologie. Kyiv, 2017. 224 s.
19. Антоненко О.В. Словотвірна структура чеських іменників-агентивів у характерологічному висвітленні. Київ, 2007. 214 с.
20. Трофимович К. К. Становлення та розвиток верхньолужицької літературної мови / Наук. редагування Ольги Албул та Оксани Лазор. Львів, 2009. 232 с.
21. Адаменко С.Л. Серболужицька ботанічна номенклатура: її формування та специфіка (на матеріалі назв лікарських рослин): авто-

- реф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.03. Київ, 1999. 18 с.
22. Моторний О. А. Лінгвокультурологічний компонент у фразеології верхньолужицької мови : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.03. Львів, 2010.
 23. Васильєва Л. П. Штокавські літературні мови: проблеми становлення, розвитку, сучасний стан : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.03. Львів, 2002. 344 с.
 24. Сорока О. Б. Лексичні інновації іншомовного походження у сучасній болгарській мові (кінець XX – початок XXI століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.03. Київ, 2019. 20 с.
 25. Лозинська О. Г. Польська кінематична фразеологія на позначення емоцій: структура, семантика, функціонування : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.03. Київ, 2014. 20 с.
 26. Ніколайчук Х. М. Фразеосемантичне поле на позначення періодів людського життя у польській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.03. Київ, 2014. 23 с.
 27. Колесник В. А. Дебалканізація болгарських переселенських говірок в Україні : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.03. Одеса, 2004. 560 с.
 28. Георгієва, С. І. Болгарська переселенська говірка мішаного типу: стан і етапи формування : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.03. Одеса, 2005. 300 с.
 29. Пахомова С.М. Еволюція антропонімних формул слов'янських мовах : монографія. Вид. 2-ге, доповн. і переробл. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 344 с.
 30. Пахомова С., Джоганик Я., Кузь Г. Словацько-український словник ойконімів. Пряшів : FF PU, 2022. 124 с.

Lobur N., Palamarchuk O. Main directions of linguistic slavistics in contemporary Ukraine

Summary. Scientific Slavic schools were formed at the universities of Lviv, Odesa and Kyiv. In the second half

of the 20th century, Slavic studies expanded geographically: the department of Slovak philology was opened at the Uzhgorod National University.

Linguistics occupies a significant place in the broader context of Slavic studies at these universities. Ukrainian linguists traditionally research theoretical issues of linguistic science, analyze the material of Slavic languages in the historical and etymological context, publish comparative and contrastive studies on Slavic languages.

Today, the scientific paradigm of these studies is significantly expanding: along with studies of Polish, Czech, Slovak, Bulgarian, Serbian, and Croatian linguistics, there is growing interest in small languages in the context of global processes in modern Europe. This subject found its realization in the scientific researches of the Department of Slavic Philology of Lviv University.

The number of educational and methodical publications that take into account the pan-European recommendations of language education has increased. Scientists from Ukrainian universities are successfully working on publishing textbooks that present the latest methodological principles and methods of teaching Slavic languages for Ukrainian-speaking audiences. Such textbooks are prepared in the Czech, Croatian, Slovak, and Polish languages. The authors use modern communication technologies and successfully select linguistic and cultural illustrations.

The Institute of Slavic Studies of Lviv University, which is an interdisciplinary structure, plays an important mission in the organization, coordination and popularization of Ukrainian Slavic thought.

Key words: theory of language, linguistic Slavic studies, comparative-historical linguistics, Slavic accentology, etymology, comparative study, synchrony, linguistic culture, phraseology.

Мартинюк О. М.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри романської філології

Волинського національного університету імені Лесі Українки

МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАНЦУЗЬКИХ РЕКЛАМНИХ СЛОГАНІВ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню мовних особливостей французьких рекламних слоганів. Рекламні тексти є важливими елементами рекламних кампаній і вимагають певних навичок для їх створення. Головна мета реклами – зацікавити споживача та переконати його придбати певний товар або послугу, підтримати конкретний бренд.

Розглянуто лексичні прийоми, які застосовуються у рекламних слоганах. З'ясовано, що для створення креативних та незабутніх рекламних текстів використовують такі художні засоби, як гіперболу, метафору, каламбури та гру слів. Проаналізовано також явище зміни формулювань прислів'їв для досягнення емоційності реклами та виокремлення певного елемента. Для підсилення запам'ятовування реклами вживають ритмічні фрази та повторення слів.

Досліджено, що у рекламних слоганах використовуються короткі лаконічні фрази, щоб швидко та ефективно передати повідомлення. Крім того, лексика є зрозумілою і доступною для широкої аудиторії.

Рекламні тексти містять специфічну лексику, яка має на меті викликати емоційну реакцію у читача чи глядача, оскільки емоції мають великий вплив на прийняття рішень. Для підсилення такої дії використовуються дієслова у наказовому способі із закликом придбати продукт чи послугу, або ж дієслова зі значенням необхідності. Інколи реклама може викликати не лише почуття радості чи задоволення, але й сумні емоції, щоб сформувати співчуття та увагу в аудиторії.

Розглянуто також використання гумору у рекламних текстах для створення креативних слоганів, які легко запам'ятовуються.

Досліджено, що використання мовних засобів у рекламних текстах залежить також і від віку і статі цільової аудиторії, її уподобань, культури тощо. Розуміння смаків цільової аудиторії допоможе рекламодавцям ефективно спланувати рекламну кампанію і підібрати відповідні лінгвістичні засоби для переконання споживачів.

Ключові слова: рекламний слоган, креативність, художні засоби, емоції, бренд, споживач.

Постановка проблеми. Мова реклами – це сфера комунікації, де кожне слово має значення. Рекламодавці вміло використовують різні лінгвістичні прийоми та візуальні стратегії, щоб привернути увагу аудиторії, зацікавити її, зрештою, спонукати до дії.

Лексичні засоби в рекламі є потужним інструментом для передачі повідомлень, викликання емоцій, впливу на поведінку споживачів та створення чіткої ідентичності бренду. Їх ретельно вибирають і використовують для досягнення рекламних цілей, зокрема, продаж продукту, підвищення впізнаваності бренду або створення емоційного зв'язку з аудиторією.

Реклама може використовувати певне мовлення або характерний тон, щоб виділитися та створити унікальну ідентичність бренду. Наприклад, деякі бренди віддають перевагу жартовливій мові, а інші використовують серйозний та інформативний тон.

Аналіз досліджень. Рекламні тексти неодноразово були об'єктом вивчення багатьох дослідників. Так, зокрема, Жерар Боном досліджував лінгвістичні та риторичні аспекти французької реклами; Ален Рей аналізував неологізми, гру слів та ідіоми, що використовуються в рекламі; Анн Парізо досліджувала семіотику реклами: як знаки і символи використовуються в рекламі задля впливу на споживачів; Домінік Менгено аналізував риторичні прийоми у рекламних слоганах; Франсуаза Гаде цікавилася прагматичними аспектами реклами тощо. Праці цих мовознавців зробили значний внесок у розуміння лінгвістичних особливостей французької реклами.

Мета статті. Оскільки мова постійно розвивається, з'являються і нові тенденції у рекламі. Тому дослідження мовних особливостей рекламних слоганів завжди є актуальним, що і становить мету нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Стислість і ясність є основними характеристиками реклами. Щоб швидко привернути увагу глядачів або читачів та їх переконати, рекламне повідомлення повинно бути коротким. Ось декілька прикладів реклами, які ілюструють ці принципи: *Venez Comme Vous Êtes* (це коротке рекламне гасло McDonald's France змушує клієнтів відчувати себе бажаними, незалежно від їхнього стилю чи особистості).

Відомий бренд мінеральної води *Evian* створив серію рекламних роликів «*Baby & Me*», в яких дорослі зустрічають свою дитячу версію в дзеркалі. Ці оголошення є короткими й переважно використовують зображення, щоб передати своє повідомлення про свіжість і молодість.

SNCF (Французька залізниця) просувала свою пропозицію «*TGV Max*» простою та зрозумілою рекламою. У ній коротко висвітлюються переваги послуги: подорож за фіксованою ціною для молоді.

Coca-Cola запустила у Франції кампанію, запрошуючи людей поділитися пляшкою Coca-Cola з іменем друга. Слоган «*Partagez un Coca-Cola*» короткий і закликає до дії, використовуючи просту, дружню мову.

Рекламодавці часто використовують перебільшення, щоб зробити свій продукт або послугу привабливими [1].

У слоганах використовуються прикметники найвищого ступеня порівняння, такі як «найкращий», «найшвидший» або «найефективніший», наприклад: *Les cheveux c'est une allure, c'est un bijou, c'est un accessoire.* ». *Une belle chevelure fait partie de vot. Pour y parvenir, il faut utiliser les bons soins cheveux, notamment le meilleur shampoing* [2].

Гіпербола є потужним інструментом у рекламі, створюючи емоційний вплив на споживача, наприклад: *Notre shampooing transforme instantanément vos cheveux en une cascade soyeuse de pure perfection. Dites adieu aux cheveux ternes et bonjour à l'éclat éblouissant ! Avec notre formule révolutionnaire, vos cheveux seront plus doux que la soie, plus brillants que des diamants et plus légers que l'air lui-même. Vous ne croirez pas vos yeux !* У цьому прикладі гіпербола використовується для перебільшення якості шампуню. Навряд чи шампунь здатний перетворити волосся в «шовковистий водоспад чистої досконалості», але це перебільшення покликане привернути увагу споживача і створити образ продукту, що запам'ятовується.

Реклама спрямована на створення потреб споживачів. Рекламні слогани часто використовують такі фрази, як «*Vous en avez besoin*», щоб викликати бажання купити: *Voici pourquoi vos cheveux ont vraiment besoin d'un revitalisant réparateur* (L'Oréal); *Revenez à l'essentiel avec notre crème hydratante à la texture fluide et légère qui apporte toute l'hydratation et le confort dont votre peau a besoin* (Les Petits Prôdiges); *Une assurance fiable quand vous en avez besoin* (Assurance automobile).

Ці гасла спрямовані на те, щоб показати, що продукт або послуга задовольняє суттєву потребу споживача, чи то особиста гігієна, безпека, зручність, чи то будь-який інший аспект повсякденного життя. Вони використовують фразу «*Vous en avez besoin*», щоб підкреслити корисність або релевантність продукту чи послуги для цільової аудиторії.

Реклама грає на емоціях аудиторії. Рекламні слогани використовують слова та образи, щоб викликати емоційну реакцію і створити зв'язок із споживачем.

Реклама часто намагається викликати позитивні емоції, такі як радість, щастя, хвилювання чи любов. Ці позитивні емоції можуть бути пов'язані з продуктом або брендом, створюючи позитивну реакцію на них. Наприклад, рекламний слоган: *L'Amour, l'Amour* розповідає романтичну історію використання протягом десятиліть продуктів Intermarché (мережа французьких магазинів). Вона пробуджує любов, ностальгію та важливість маленьких моментів життя.

У рекламі «*E. Leclerc, On n'a rien inventé, mais on sait tout faire*» відзначається різноманітність продуктів і послуг, які пропонує E. Leclerc. Вона викликає задоволення та щастя від знаходження всього, що вам потрібно, в одному місці.

В аеропорті Парижа на рекламному плакаті «*Paris, je t'aime*» зображено щасливих мандрівників, які зустрічають своїх коханих та членів сім'ї.

Використання почуття смутку не таке поширене в рекламі, як інші позитивні емоції. Однак, якщо правильно застосувати цю емоцію, то вона може стати потужним інструментом для формування співчуття та уваги аудиторії. Ось кілька прикладів реклами, у якій смуток є центральною емоцією:

Фонд Abbé Pierre «*Les Enfants Invisibles*» – просвітницька кампанія приділяє увагу дітям, які живуть у бідності та незахищеності у Франції. Реклама показує дітей, які часто не помітні суспільству, викликаючи сум їхнього становища та закликаючи до дій для боротьби з нестабільним житлом.

Médecins Sans Frontières – «*Pour un Monde Plus Humain*»: ця реклама зображує сцени конфліктів, голоду та стихійних лих по всьому світу. Вона згадує про надзвичайні гуманітарні ситуації та важливість підтримки зусиль організації «Лікарі без кордонів».

У рекламі часто використовуються метафори, щоб зробити продукт або послугу легшими для розуміння та запам'ятовування. Найпоширенішими є візуальні порівняння. Мова йде про процедуру заміни, коли очікуваний об'єкт замінюється іншим.

Метафора грає на схожості, асоціюючи два семантичні елементи, щоб створити образ, що викликає враження, несподівану, нереалістичну відповідність.

У результаті деякі метафори не відразу зрозумілі. Вони потребують розшифровки з боку читача, який має встановити порівняльний зв'язок.

Ось декілька прикладів використання метафори у рекламі на текстовому рівні: *Deux doigts coupe-faim* (Twix), *Arpège parfum de lumière* (Lanvin), *Le velours de l'estomac* (Vins des Rochers), *Le fil de la vie* (Télécom), *Le champagne des eaux de table* (Perrier), *Mammoth écrase les prix* (<https://jetudielacom.com/metaphore-publicitaire/>).

Реклама часто використовує метафоричні образи для представлення абстрактних понять. Наприклад, реклама засобу для чищення може показати будинок, покритий пилом, як «джунглі бруду», що викликає уявлення про чистоту та свіжість. Це так звані візуальні метафори.

Рекламні слогани можуть містити і лінгвістичні метафори, наприклад метафора «*La puissance entre vos mains*» може бути використана для пілососа, припускаючи, що продукт дозволяє споживачам ефективно контролювати навколишнє середовище.

У рекламі можуть використовуватися метафори для вираження ідей або емоцій. Наприклад, реклама розкішного автомобіля може говорити про «*naviguer sur la route de la vie*», щоб викликати відчуття свободи та успіху.

Гумор можна використовувати для створення дивовижних і смішних метафор. Наприклад, у рекламі дезодоранту може бути написано, що його продукт «*plus frais qu'un pingouin en patins à glace*», що є кумедним. Розуміння метафоричного висловлювання вимагає від читача чи слухача «стандартної» фази побудови значення, що може призвести до труднощів пристосування сконструйованого значення до характеристик, які він або вона зазвичай приписує об'єкту мови. Щоб вирішити цю проблему, на другому етапі потрібно буде обмежити застосування точок зору, викликаних відповідним сегментом, до певних аспектів об'єкта мовлення [3].

Реклама дуже часто використовує образ жінки, щоб проілюструвати продукт та привернути увагу споживача. Всупереч цій тенденції французький бренд взуття *Eram* виступає проти використання жіночого тіла на рекламних постерах і показує, що можна рекламувати свій асортимент взуття, не використовуючи жіноче тіло, звідси і гасло *Aucun corps de femme n'a été exploité dans cette publicité*. Таким чином, *Eram* використовує зображення крісла (замість жінки) з туфлями для створення семантичного сюрреалістичного образу: абсурдного поєднання тексту-зображення та гумору. Ця реклама обігрує продукт і покладається на розум та досвідченість споживача, щоб її розшифрувати, завершити та оцінити повідомлення [4].

Реклама часто спонукає аудиторію до негайних дій. Такі наказові фрази, як «*Achetez maintenant*», «*Appelez dès aujourd'hui*» або «*Cliquez ici*», мають спонукати до дії.

Слоган *Partez le matin avec un café, rentrez le soir avec un contrat* побудований із двох імперативних висловлювань, які зіставляються. Два твердження, розділені комою, містять дієслово в наказовому способі. Ця структура полегшує запам'ято-

вування гасла завдяки римуванню *partez-rentrez*, але вона також підкреслює наказовий характер повідомлення.

Завдяки використанню наказового способу досягається вплив на поведінку одержувача повідомлення в бажаному напрямку. Якщо проаналізувати це гасло в цілому, то воно вже не має характеру наказу чи поради, а радше звучить як підбурювання, пряма обіцянка, спокуса споживача.

Другий сегмент слогану описує, що можна отримати від придбання цього товару. Це стосується концепції переконливої мови, яка використовується в рекламі [5].

Назви брендів і слогани розроблені таким чином, щоб вони запам'ятовувалися та були характерними. Вони прагнуть закарбуватися в суспільній свідомості. Яскравий слоган може підвищити впізнаваність бренду. Він повинен коротко викладати суть бренду або його продукції, наприклад: *Carrefour, le choix, la qualité, le prix* (Carrefour); *Parce que je le vauх mieux* (L'Oréal).

Інколи для емоційності реклами використовуються змінені прислів'я, наприклад: *Vivre de Woolite et d'eau fraîche* (початкове прислів'я *Vivre d'amour et d'eau fraîche*); *Qui goûtera croira* (Qui a bu boira ou Qui vivra verra); *Tous les chemins mènent à Wolf* (Tous les chemins mènent à Rome); *Les chiens aboient, les Lee Cooper passent* (Les chiens aboient, la caravane passe) [6].

Для того, щоб зробити рекламу креативнішою, у ній використовується гумор. Часто зустрічаються каламбури та гра слів, наприклад: *Lipton, t'es [thé]; Je n'aime que toi [toi]; Pour la faim [fin] d'après-midi; Le savoir-fér [savoir-faire], c'est Domena!* (Domena, marque de fers à repasser).

Розглянемо інші приклади використання гумору у рекламі, що робить її цікавішою та впізнаваною на довгі роки, наприклад: слоган бренду *Orangina* (марка безалкогольного газованого напою) значно змінився з моменту його створення в 1972 році: «*Il faut secouer la bouteille d'Orangina pour bien mélanger la pulpe d'orange*» швидко перетворився на «*Secouez, secouez-moi!*», перетворюючи дефект напою (м'якоть, що осідає на дні пляшки) у справжню перевагу продукту. У рекламі часто показують тварин, які струшують пляшку Orangina, щоб перемішати м'якоть, створюючи, таким чином, комічні ситуації.

Жарти *Carambar* відомі у Франції своїм простим та іноді абсурдним гумором. Їх часто друкують на внутрішній стороні упаковки цукерок, і реклама обіграє цю жартівливу традицію. Ось декілька прикладів таких жартів: «*Pourquoi ne faut-il jamais raconter d'histoires drôles à un ballon? Parce qu'il pourrait éclater de rire!*»; «*Quelle est la femelle du hamster? L'Amsterdam*»; «*Quel est le plat préféré des opticiens? Les lentilles*» [7].

Рекламні оголошення розробляються з урахуванням цільової аудиторії. Мова та тон змінюються залежно від віку, статі, культури та вподобань цільової демографічної групи.

Націлювання на аудиторію у французьких рекламних оголошеннях є важливою стратегією, яка гарантує ефективне охоплення рекламного повідомлення конкретної демографічної групи, для якої воно призначене.

Реклама розкішних парфумів, наприклад, Chanel або Dior, часто орієнтована на більш зрілу та вибагливу жіночу аудиторію, де представлені знаменитості чи відомі моделі. Не дуже дорогі аромати можуть орієнтуватися на молодшу аудиторію та використовувати сучаснішу естетику.

Реклама їжі може бути націлена на різну аудиторію залежно від продукту. Наприклад, реклама високоякісного французького сиру орієнтується на аудиторію гурманів і підкреслює

французькі кулінарні традиції: «*Nous, les Fromages AOP de Normandie, sommes fiers et engagés!*» З іншого боку, реклама дитячого харчування буде використовувати більш грайливий тон і стиль звернення до батьків: *Savoureux et Nutritif: Le Choix Idéal pour Vos Petits Gourmets!*

Серед рекламних прийомів, які є ефективними, найбільше використовуються дитяче письмо, позитивні зображення, анімація їжі та використання казкових персонажів.

Реклама засобів особистої гігієни (шампунів або косметики) часто націлена на жіночу аудиторію за допомогою жінок-моделей або знаменитостей. Однак деякі бренди розширили свою аудиторію, пропонуючи товари «унісекс», наприклад: *Prenez Soин de Vous* (Garnier); *Nivea, la crème de soin pour toute la famille* (Nivea).

Ці приклади ілюструють, як реклама засобів особистої гігієни у Франції використовує різноманітні маркетингові стратегії для просування якості, впевненості в собі, природності, персоналізації та інших характеристик продукту. Вибір знаменитостей, слогани та цінності, які використовуються в цій рекламі, можуть відрізнитися залежно від цільової аудиторії та цілей бренду.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків. Отже, аналіз французьких рекламних слоганів дає підстави стверджувати, що основними їхніми характеристиками є лаконічність та виразність, унікальність та легке запам'ятовування. Ефективна реклама повинна бути також унікальною, щоб підкреслити ключові переваги продукту та виокремити його від бренду конкурентів. Рекламний слоган підтримує імідж бренду та містить заклик до дії, тобто придбати бажаний товар чи послугу. Одним словом, рекламний дискурс є захоплюючим прикладом того, як лінгвістика використовується для впливу на поведінку та рішення споживачів. Рекламисти володіють мистецтвом лінгвістичного переконання, щоб створювати привабливі повідомлення, які залишаються в пам'яті аудиторії.

Література:

1. Bonhomme M. La réception de l'hyperbole publicitaire. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/33094395.pdf> (дата звернення: 10.09.2023).
2. Expert. Beauté. URL: <https://expert-beaute.fr/meilleur-shampoing/> (дата звернення: 12.09.2023).
3. Racca P.-Y. Humour et métaphore : quelques éléments d'une analogie pour la construction d'un sens inattendu. *Open Edition Journals*. № 39. P. 75–94. URL: <https://journals.openedition.org/rsp/420> (дата звернення: 18.09.2023).
4. Kactus K. Aucun corps de femme n'a été exploité dans cette publicité. URL: <https://www.ladissertation.com/Divers/Divers/AUCUN-CORPS-DE-FEMME-NA-ÉTÉ-EXPLOITÉ-DANS-258633.html> (дата звернення: 1.09.2023).
5. Siuta N. Le rôle de la phrase impérative dans les slogans publicitaires français contemporains. URL: <https://dumas.ccsd.cnrs.fr/dumas-02322761/document> (дата звернення: 20.09.2023).
6. Tallarico G. Créativité lexicale et jeux de mots dans les messages publicitaires: formes et fonctions. URL: (дата звернення: 1.09.2023).
7. Top 50 des blagues Carambar. *Le journal des femmes*. URL: <https://hugolescargot.journaldesfemmes.fr/loisirs-famille/ma-vie-de-parents/57023-blagues-carambar/> (дата звернення: 18.09.2023).

Martyniuk O. Linguistic features of French advertising slogans

Summary. The article is devoted to the study of linguistic features of French advertising slogans. Advertising texts are important components of advertising campaigns and require certain skills to create them.

The main goal of advertising is to capture the consumer's interest and persuade them to purchase a particular product or service or support a specific brand.

Lexical techniques used in advertising slogans are considered. It was found that such literary devices as hyperbole, metaphor, puns and word play are used to create creative and memorable advertising texts. The phenomenon of altering proverbs to achieve emotional impact in advertisements and highlight a specific element is also analyzed. Rhythmic phrases and word repetitions are used to enhance memorability in advertising.

It has been researched that advertising slogans use short, concise phrases to convey a message quickly and effectively. In addition, the vocabulary is clear and accessible to a wide audience.

Advertising texts contain specific vocabulary that aims to evoke an emotional response in the reader or viewer, as

emotions have a great influence on decision-making. To reinforce this effect, imperative verbs are used with a call to purchase a product or service, or verbs with the meaning of necessity. Sometimes advertising can evoke not only feelings of joy or satisfaction, but also sad emotions to form empathy and capture the audience's attention.

The use of humor in advertising texts to create creative slogans that are easy to remember is also considered.

It has been studied that the use of linguistic devices in advertising texts also depends on the age and gender of the target audience, its preferences, culture, etc. Understanding the tastes of the target audience will help advertisers to effectively plan an advertising campaign and choose appropriate linguistic means to persuade consumers.

Key words: advertising slogan, creativity, artistic means, emotions, brand, consumer.

Микитюк О. Р.,

кандидат філологічних наук, доцент катедри української мови
Національного університету «Львівська політехніка»

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЛЕКСЕМИ *ВОВК* У ТВОРАХ ДМИТРА ДОНЦОВА

Анотація. Статтю присвячено розглядові лексеми *вовк*, яка є знаком української етнокультури. Доведено, що мовну компетенцію автора часто відтворено через лексеми-символи, які дозволяють усвідомити україноцентричну діяльність. Важливо, що малюнок вовка як особливої тварини Дмитро Донцов вибрав як ілюстрацію до обкладинки журналу «Літературно-науковий вісник», де хоробрість вовка, шляхетність лева і невіддатливість їжака стали характеристикою борців. У дослідженні виявлено, що лексема *вовк* творить неповторні смисли для виховання особистості. Мислитель показує, що одних дітей (чи й цілий народ) можна виховувати як вовків, а інших – як вівців. Доведено, що вівці та вовки – це найтипівіші тварини, назви яких стали прототипними для розуміння вдачі людей. Виявлено, що лексему *вовк* (для характеристики ідеологем) автор проєктує на характер сили, а лексему *вівці* – на характер покірності. Лексеми *вовк* та *ягня* ілюструють також взаємини Росії та України, де росія виконує роль вовка, який якщо захоче, то з'їсть, а якщо захоче, то помилує. Ці риси характеру звірів у публіцистиці мислителя стали прототипом неможливого примирення двох ворожих політичних сил.

Проілюстровано, що в Д. Донцова лексема *вовк* є основою для творення авторських фразеологізмів. Мислитель постійно наголошує на природному стані звірів чи їхніх вчинків, які є суттю їхнього життя, і трансформує це на вдачу українців. У фразеологізмах лексема *вовк* втілює хижацтво, голод, злість. У статті виявлено, що неможливість поєднання внутрішньої сутності різних істот формує протиставлення *верблюди* – *кінь*, *лис* – *курка*, *вовк* – *теля*. Показано, що лексема *вовк* має і позитивну конотацію через показ сильної України, коли запорізькі козаки скакали, як сірі вовки, щоб вберегти свою Батьківщину від ворогів. Отож лексема *вовк* стала у цьому випадку основою для змалювання швидкості і рішучості, що було характерно для козацької України. Позитивний та негативний символізм знака української етнокультури, яким є *вовк*, має широкий спектр забарвлень у мислителя.

Ключові слова: лінгвоперсона, вербалізація, українська етнокультура, лексема *вовк*, Дмитро Донцов.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Лінгвоперсона Д. Донцова є предметом розгляду істориків, літературознавців, політологів. Мовну компетенцію автора важливо відтворити лексемами-символами, які дозволяють усвідомити його україноцентричну діяльність. Одним із часто вживаних символів у творах Д. Донцова є знак української етнокультури *вовк*, через який автор передає різноманітні смисли. З одного боку образ вовка вербалізовано як спритність, швидкість, а з іншого – це жорстокість, лють, підступність та хижацтво. Аспект лінгвоперсоналогії дозволяє проаналізувати лексему

вовк як маркер, що відіграє важливу роль для розуміння різних рис людської чи звірячої природи. У роботі також простежено суспільно-політичне тло, що є істотними для утвердження національного характеру та державницького мислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з поданої теми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячено означену статтю. Вивчення лінгвоперсоналогії як синтезу ментальних, духових та розумових цінностей є предметом опису учених [1; 2]. Серед постатей українського простору важливою є персона мислителя, публіциста, видавця, редактора, виразника національних ідей Д. Донцова. Аналіз його мовного портрета є предметом вивчення учених різних наук (філософії, політології, літератури). Щодо мовознавчого опрацювання творів Д. Донцова, то напрямками досліджень є аспекти лексикології, аксіології, когнітології, прагматики тощо, відтак дають різноаспектну характеристику концептуальних детермінантів [3], лексемного складу [4], термінів [5] тощо.

Одним із показників метафоричності мислення Д. Донцова є вживання лексем на означення тварин. Зокрема, опис знака національної етнокультури *вовка* базовано на розумінні вагомості лексеми як одиниці певної мовно-національної спадщини. Отож мовно-ментальні символи автори найчастіше розглядають через концепти, що є культурно зумовленим ментальним поняттям [6, с. 91–92], квантом структурованого знання [7, с. 48], індикатором культури [8, с. 423], інформаційною структурою [9].

Варто наголосити, що крім концептів, науковці для означення емоційно насичених слів послуговуються термінами «ключові слова», «опорні слова», «слова-лейтмотиви» [10, с. 301]. Заслуговує на увагу, що Л. Ставицька, досліджуючи лексеми *душа* та *тіло*, називає їх смисловими образами [11]. Також вчені вважають такі лексеми знаками української етнокультури [12]. Можемо констатувати, що лінгвоконцептологія та семантичний аналіз є навізаєм перехресчуваними царинами мовознавства.

Об'єктом нашого аналізу є етнокультурний знак *вовк*, який має чітку конотацію в творах Д. Донцова. Матеріалом дослідження є публіцистика великого епохального журналіста, життя якого тривало 90 років.

Формування мети статті. Мета роботи: показати, як лексема *вовк* увиразнює політичний лексикон Д. Донцова. Відповідно до поставленої мети завданням є охарактеризувати лексему *вовк* як важливий елемент авторського стилю Д. Донцова, відтворити осмислення аналізованої лексеми в публіцистиці мислителя, проаналізувати мовно-політичний світогляд Д. Донцова як синтез суспільно важливих історичних подій.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Постать

вовка у творах Д. Донцова має значущу історію свого виникнення. Річ у тім, що на обкладинці «Вістника» за липень-серпень 1933 р. (книга 7–8) вперше було зображено *вовка* (чи *вовчицю*) з вишкіреними зубами [13, с. 534]. Це була робота українського живописця та графіка, учасника визвольних змагань Армії УНР М. Бутовича.

Існує думка, що на титульному аркуші вісника був не *вовк*, а міфічна тварина, що поєднувала образ *лева*, *вовка* та *їжака*, тобто це звірі з такими рисами характеру, якими мали володіти борці. Згодом ця емблема стала базовою для трьох начал: *шляхетність лева*, *хоробрість вовка* і *непіддатливість їжака*. Важко сказати, які смисли на той час вкладав у своє зображення ілюстратор-карикатурист, але *вовк* – це єдина тварина, яка не піддається дресуванню.

Відтак саме лексема *вовк* присутня у численних за часом написання творах Д. Донцова і є етнокультурним знаком українського мовного простору. Ця лексема вербалізує ті чинники, які впливають на формування характеру та увиразнюють позицію Д. Донцова: а) через характеристику ідей чи політичних течій, б) на основі творення авторських фразеологізмів та антитез.

Вівці та *вовки* – це найтипівіші тварини, назви яких стали знаками української етнокультури та отримали в мислителя вербалізацію з метою показу характеру та особливої вдачі людей. Роздуми Д. Донцова стосуються моралі та гуманності, водночас автор сумнівається, чи в повоєнні часи такі чесноти зможуть побороти культуру агресії. Великий журналіст розповідає про одного старого професора, який переймався питанням, як виховувати дітей: «для ідилії чи для боротьби». Він, ймовірно, за ідилію, але далі запитував: «Але чи маємо ми право робити з наших дітей *овець*, коли з інших роблять *вовків*?» [14, т. 5, с. 301]. Лексема *вовк* з проєкцією на образ большевиків, фашистів стає смислотвірною для відтворення сили характеру. Натомість лексема *вівці* стала образом для характеристики покірливого характеру.

Розуміння позиції *вовка* Д. Донцов вербалізує також через переказ текстів української літератури. Мислитель нагадує байку Г. Сковороди, де *вовк* може «втертися в дружбу», уподібнитися «голосом і волосом» (зовнішнім виглядом і мовою), проте мудрий завжди «відгадає насильницьке “зерцало його душі”». Цей епізод Д. Донцов подає для усвідомлення державницької позиції, оскільки демократична інтелігенція перестала бачити сутність большевизму, а почала вірити в казки про братерство народів, про солідарність усіх пролетарів, «які під маскою загальної ідеї про щастя несли той самий закон сили і знищення» [15, с. 87].

Великий журналіст, пояснюючи ідеологеми *шовінізм*, *імперіалізм*, розкриває думки демократів та провансальців, а матеріалом для підкріплення цих думок знову стає знак української етнокультури *вовк*. Д. Донцов зі сарказмом пояснює, як треба «науково обґрунтувати» ідеал людськості, суть якого така: «гноблених – відвчити від їх “шовінізму”, гнобителів – від фальшивих ідей імперіалізму, і одних, і других – від національного засліплення» [16, с. 31]. Отже, за допомогою освіти всі стануть друзями, про що великий публіцист каже, що не задумувалися правдиві, чи легко помирить лисицю з курями чи *вовка* з телям [16, с. 32]. Відтак лексеми, що називають тваринний світ (*лисиця*, *кури*, *вовк*, *теля*) стають прототипними для усвідомлення людської вдачі. Мислитель неодноразово пояснює, що компроміс *вовка* і теляти (чи *ягняти*) – неможливий, а хто шукає такий компроміс, той не має права нарікати.

В іншому випадку Д. Донцов вмотивовує, як ідеологія гуманітаризму, разом з фаталізмом, безхарактерністю, пасивністю призвели до безхребетності, моральної безпомічності, позбавлення віри у власні сили. Поєднання цих течій в єдине ціле автор вербалізує через словосполучку «*згода між вовком і ягням*» [17, с. 196]. В іншому публіцистично гострому тексті журналіст характеризує імперіалізм і знову використовує метафору з образом *вовка*, бо «*байки про інтернаціоналізм є маскою фарисея, за якою визирає вовче обличчя цинічного імперіалізму*» [14, т. 5, с. 249]. Лексеми *вовк* та *ягня* мають ще одну увиразнювальну характеристику, під якою автор розуміє суть московії та України. Відтак, за Донцовим, усі публічні взаємини московії (росії) ніколи не базувалися на правовій основі, «*це відносини між щедрінським вовком і ягням: “Захачу с’єм, а захачу і памілюю”*» [14, т. 5, с. 34].

Лексема *вовк* як вербалізатор Донцових ідей увиразнена через творення авторських фразеологізмів, основою яких є народна творчість чи твори українських письменників.

Наприклад авторський фразеологізм Д. Донцова «*єднати вівці з вовками на одній луці – це суперечить самій природі і здоровому розмислові*» [17, с. 93] перегукується з ідеєю *сродної праці* Г. Сковороди, позаяк йдеться про природний стан звірів чи їхніх вчинків, які є суттю їхнього життя. Лексема *вовк* містить усвідомлення жорстокості, агресивності, зрештою – люті.

Прикметно, що байка Езопа «*Вовк та ягня*» стала базою для Донцового фразеологізму «*згода між вовком і ягням*». Байкар робить висновок, що тиран завжди виправдовуватиме свої дії та попри все втілює свою ідею в життя (в Езопа *Вовк* так чи так з’їсть *Ягня*). Крім того, *Вовк* – це символ хижацтва, голоду, злості і лихої сили, *Ягня* – це образ безпомічності та покірності [Жайворонок, с. 90–91, 103]. Риси характеру звірів в публіцистиці мислителя стали показом неможливого примирення двох ворожих політичних сил. Слово «*згода*», написане в лапках, є запереченням свого прямого значення, отож: «*Рада*» – орган, «що все був головним речником “*згоди*” між *вовком і ягням*» [14, т. 1, с. 160].

Антитеза *вовк – ягня* – смислотворча одиниця тексту Д. Донцова. Автор не вірить, що «*світло розуму*» впорядкує хаос, а ідеологічні настанови та вказівки викличуть в противника прихильність та він повірить в правдивість і потребу національних українських домагань. Журналіст сумнівається в ідеї С. Черкасенка, що намагався «*розумним словом заткати пащі звірям і “переробити вовків хижих на ягнят”*» [17, с. 75].

Джерелом аргументів щодо потрібності своєї влади також є аналогія з тваринним світом, який живе за законами природи та підкорюється владі сильного. У підсумку через показ особливостей влади сформовано дороговказ для творення безпеки. За мислителем, лише свої воїни можуть гарантувати безпеку, а «*доручати ту безпеку й долю ординським воякам – це все одно, “неначе приставити шуліку стерегти голубів, а вовків – овець”*» [17, с. 102].

Фразеологізм *вовком вити* через додавання додаткового слова став частково авторським фразеологізмом *вовком вити зі злості* [14, т. 3, с. 87], де лексема *злість* підсилила експресію вислову.

Прикметно, що пояснюючи можливість / неможливість щодо співжиття різних рас (ідея Драгоманова), Д. Донцов творить протиставлення *верблюди – кінь*, *лис – курка*, *вовк – теля*: «*Чи це завдання легко виконати, як помирить верблюда з конем,*

чи, напр., *лиса з курми*, або *вовка з телям*, – над цим правовірні драгоманівці не задумувалися» [Нац., с. 32].

Світ боротьби, справедливості та (по іншій бік) відпочинку акумульовано крізь позицію Я. Галана, П. Тичина, В. Винниченка, С. Черкасенка та ін. Антитеза Д. Донцова побудована на назвах *світ вовків*, *звірячий світ*, *світ напруження*, *великі стреси*, *світ поривів угору* та (протилежне, про яке мріють ці письменники) «фіялкові гаї», рай для «слабких» [14, т. 8, с. 187]. Нікчемність такої позиції Д. Донцов пояснює ідеями Т. Шевченка (у нього такі земляки – це «свинопаси»), І. Франка та Лесі України («каліки» і «паралітики»), П. Куліша («голота»).

Лексема *вовк* виведена в позитивному світлі для показу сильної України, коли запорізькі козаки скакали як сірі вовки, щоб вберегти свою Батьківщину від ворогів. Доречно наголосити, що через антитезу в мислителя з'ясовано ставлення до землі різних верст суспільності. Для одних земля – це те, що відтворює вищі цілі: це *слава*, *експансія*, *Бог*, *мораль*, *добро наступних поколінь*; *отчизна*, *вкрита славою її оборонців*; *не грунт, що дає плоди, не ставок, млинок чи вишневий садок*; там *чутно звіриний свист*, *вовки грозять по яругах*, *клекотять орли*, *лисиці брешуть на червлені щити*, *люди скачуть, як сірі вовки*, *Січ степи засіває кріпостями і паланками* [15, с. 114–115]. З іншого боку земля – це *власний лан*, *розміряний степ хлібороба з жайворонками*, *ясним сонечком*, *з безхмарним небом і з морем золотої пшениці*, *розманіжений*, *приспаний і сонний*; земля має *лиш для сучасників житом і пшеницею гомоніти*; а *люди поволи, мов віл, тюпають за плугом*, *пшеницею степи засівають*. Зрештою, *Січ не пшеницею степи засіває, а кріпостями і паланками* [15, с. 115]. Підсилену характеристику степу звукове тло (*звіриний свист*, *клекотять орли*, *гомоніти*, *тюпають*), подане як нагромаджений увиразнювальний чинник. Відтак лексема *вовк* стала прототипом швидкості, невіддатливості, непоступливості, а саме ці риси характерні були для сильної козацької України.

Прикметно, що лексеми *засць*, *пес*, *ворона*, *жаба*, *вовк*, *орел*, *осел* – це все знаки української етнокультури, які поповнили мовний арсенал Д. Донцова. До речі, в журналіста цілком відсутні невласливі для України звірі, приміром, жирафи, ему, коали, кенгуру.

Висновки з дослідження та перспективи подальших пошуків у цьому науковому напрямку. Гострослов Д. Донцова у своїх висловлюваннях формує основу розуміння тогочасних політичних та суспільних процесів. Твори мислителя містять численні ідеологеми, власні назви, фразеологізми, проте лексема *вовк*, яку ми обрали для аналізу, є смислотвірною для побудови його мовного портрета.

Національно специфічна лексема *вовк* формує характерні смисли для виховання особистості, оскільки одних дітей (чи й цілий народ) можна виховувати як *вовків*, а інших – як *вівців*. Доведено, що *вівці* та *вовки* – це найтиповіші тварини, назви яких стали основою для відтворення вдачі людей. Лексему *вовк* автор проектує на характер сили, а лексему *вівці* зображає як образ покірності. Характерним є поєднання лексем *вовк* та *ягня*, які антагоністично різно відтворюють людські взаємини. Одним з промовистих образів є *вовк* та *ягня*, в образах яких зображено взаємини московії та України. Д. Донцов доводить, що московія виконує роль *вовка*, який захоче, то з'їсть, а захоче, то помилує.

Знак української етнокультури *вовк* є основою для творення авторських фразеологізмів та антитез, де риси характеру звірів

стали прототипом неможливого примирення ворожих політичних сил.

У творах мислителя лексема *вовк* має і позитивну конотацію, Автор використовує образ *вовка* для показу сильної України, бо був той час, коли запорізькі козаки скакали як сірі вовки, щоб вберегти свою Батьківщину від ворогів.

Позитивний та негативний символізм знака української етнокультури, яким є *вовк*, має широкий спектр забарвлень у мислителя. Важливо, що лексема *вовк* ілюструє ментально-маркувальну спрямованість твору, дає емоційну оцінку сказаного, відтворює українське героїчне минуле, інформує про риси характеру та впливає на читача своїми звірячими особливостями. Національна спрямованість творів великого публіциста дозволяє через лексему *вовк* увиразнити власну візію боротьби за свою державу.

Перспективу роботи вбачасмо в описові мовного портрету Д. Донцова на базі етнокультурного вивчення лексем *лев*, *чайка*, *черепаха*, *осел*, які стали прототипами для формування ідеології та позиції українців.

Література:

1. Загнітко А. П. Теорія лінгвоперсоналогії: монографія. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 136 с.
2. Космеда Т. Ego і Alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу: монографія. Дрогобич : Коло, 2012. 372 с.
3. Супрун Л. Контент-аналітична репрезентація концептуальних детермінантів «Літературно-Наукового Вістника» (1898–1933 рр.). Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства. Науково-дослідний інститут пресознавства. Львів, 2015. Вип. 5 (23). С. 415–421.
4. Микитюк О. Лексико-семантичний зріз мовної картини світу Дмитра Донцова. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки, Scientific of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Series: Philological Sciences/ Редкол.: С. М. Ніколаєнко, (відп. ред.) та ін. Київ : Міленіум, 2016. Вип. 257. С. 152–162: <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2021.41.30>
5. Микитюк О. Базові суспільно-політичні терміни у трактуванні Дмитра Донцова. Українська реальність крізь призму терміна: монографія / Куньє З. Й., Фаріон І. Д., Микитюк О. Р., Городиловська Г. П., Харчук Л. В. Львів : Львівська політехніка, 2019. С. 94–127.
6. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу: монографія, 2-е вид., випр. і доп. Київ : Логос, 2004. 284 с.
7. Літяга В. В. Поняття «концепт» у парадигмі сучасних лінгвістичних досліджень. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2013. № 46. С. 48–50.
8. Приходько А. Когнітивно-дискурсивні параметри (лінгво)концепту. Наукові записки. Серія: Філологічні науки. Вип. 184. Кропивницький, 2019, с. 421–426.
9. Селіванова О. О. Концептуальне моделювання і когнітивно-онімасіологічний аналіз Вісник Черкаського університету. Серія: Філологічні науки. 2017. № 2. С. 3–12.
10. Копусь О. А. Роль художнього контексту в моделюванні структури культурного концепту. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. 2009. Вип. 20. С. 300–303.
11. Ставицька Л. Естетика слова в українській поезії 10–30 рр. XX ст.: монографія. Київ : Правда Ярославичів, 2000. 156 с.
12. Жайворонек В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 704 с.

13. Сварник Г. Листи Леоніда Мосендза до Дмитра Донцова за 1931–1934 роки. Записки Наукового товариства імені Шевченка. Том ССXXXIX. Праці Філологічної секції. Львів, 2000. С. 479–541.
14. Донцов Д. Вибрані твори: в 10 т. / Упоряд., передм., комент. О. Баган. Т. 1–10. Дрогобич: Відродження, 2011–2016.
15. Донцов Д. Дух нашої давнини. Львів–Київ : Накладом Юрія Криворучка, 2011. 160 с.
16. Донцов Д. Націоналізм. Вінниця : ДП «ДКФ», 2006. 236 с.
17. Донцов Д. Хрестом і мечем. Тернопіль : Рада, 2010. 316 с.

Mykytyuk O. Verbalisation of the lexeme *wolf* in Dontsov's works

Summary. The article deals with the analysis of the lexeme *wolf*, which is a sign of Ukrainian ethnoculture. It is proved that the author's linguistic competence is often reproduced through lexemes-symbols that allow us to understand his Ukrainian-centric activity. It is important that Dontsov chose the picture of a wolf as a special animal to illustrate the cover of the Literary Scientific Herald, where the bravery of a wolf, the nobility of a lion and the non-compliance of a hedgehog became the characteristics of fighters. The study reveals that the lexeme *wolf* creates special meanings for the education of a personality. The thinker shows that some children (or even the whole nation) can be brought up as wolves, and others as sheep. Proved that sheep and wolves are the most typical animals whose names have become prototypical for

understanding people's disposition. It is found that the author projects the lexeme *wolf* (to characterise ideologemes) on the character of strength, and the lexeme *sheep* – on the character of submission. The lexemes *wolf* and *sheep* also reflect the relationship between Russia and Ukraine, where Russia plays the role of a wolf that will eat if it wants to, and pardon if it wants to. In the thinker's journalism, these character traits of the beast became a prototype of the impossible reconciliation of two hostile political forces.

It is illustrated that in Dontsov the lexeme *wolf* is the basis for creating author's phraseological units. The thinker constantly emphasises the natural state of animals or their actions, which are the essence of their life, and transforms it into the character of Ukrainians. In phraseological units, the lexeme *wolf* represents predation, hunger, and anger. The article reveals that the possibility or impossibility of combining different natures formed the opposition *camel – horse, fox – chicken, wolf – calf*. It is shown that the lexeme *wolf* also has a positive connotation through the demonstration of a strong Ukraine, when Zaporizhzhya Cossacks rode like grey wolves to protect their homeland from enemies. Therefore, the lexeme *wolf* became the basis for depicting the speed and determination that was characteristic of Cossack Ukraine. The positive and negative symbolism of a wolf as a sign of Ukrainian ethnic culture, has a wide range of colours for the thinker.

Key words: linguistic personality, verbalisation, Ukrainian ethnoculture, lexeme *wolf*, Dmytro Dontsov.

Myronova N. V.,

PhD en philologie, maître de conférences, professeure associée au département de philologie et de traductologie romane et grecque, professeure adjointe au département de philologie et de traductologie de l'italien et du français, Université nationale linguistique de Kyiv

LA LANGUE FRANÇAISE COMME CODE SYMBOLIQUE DE LA COMMUNICATION CULTURELLE

Summary. The article is devoted to the interpretation of the well-known linguistic thesis about the reflection of a people's culture in its language. The assumption that language signs of any level contain important information for understanding a culture is based on the fact that language is a symbolic embodiment of culture bearers' collective memory and is a social symbol. A culturally filled language sign, as well as a "normal" language sign, has form and content, but it is correlated not only with objects and processes of the surrounding world, but also with cultural phenomena that are of significant importance in society. The third Romance language by the number of speakers, French, is an inexhaustible source of cultural codes not only in the minds of the French, but also in the minds of the twenty-nine countries where it is the state language, the cultural memory reflection of three hundred million participants of French-speaking cultural communication. We consider the systematization of cultural codes, which is a system of cultural signs, symbols, senses and meanings fixed in language, which is the basis, the inner ground of the language system, which allows its speakers to communicate with each other, to be relevant in this area of research. It is not enough just to ascertain the facts of cultural codes existence in culture in order to identify them, analyze the conditions of their occurrence and the principles of their formation. To identify the mechanisms of the formation of cultural codes, the ways of their existence in the French language and culture, it is worth considering the anthropocentrism of the cultural code formation and its implementation in the artistic text, because today the idea of anthropocentricity of language is generally recognized, and the anthropocentric paradigm formation focused the attention of researchers on man, on its place in culture, because linguistic identity is the center of cultural tradition. The purpose of this article is to define the concept of culture, its nature, linguistic interaction and mutual integration, assessment of common features and the relationship between forms of languages and forms of cultures. We see as promising further study of the cultural code based on the material of the creative writing of France, namely the works of laureates of the Goncourt Prize in the 21st century, which most fully represent the cultural and historical background of today.

Key words: language, culture, symbols of culture, codes or culture, anthropocentrism, form, meaning.

Introduction. Actuellement la culture moderne a perdu sa source unique comme élément culturel constituant et a évolué dans de nombreux mondes culturels. Les capacités à organiser le dialogue et à entretenir une conversation implique la capacité d'une personne non seulement à communiquer, mais aussi sa volonté de

percevoir un point de vue différent, une autre culture. L'objectif de la communication interculturelle est aujourd'hui d'accroître la tolérance internationale et interculturelle. La conscience culturelle doit être considérée comme une maîtrise linguistique. A présent nous pouvons parler d'une révolution dans la communication qui détermine la formation et le développement ultérieurs de la société civile. Il faut souligner l'importance de comprendre les processus culturels modernes, le dialogue interculturel, la mondialisation et sa propre culture dans le monde.

Analyse des recherches et publications récentes. De nombreux philologues célèbres tels que J. G. von Herder [1], le linguiste français E. Benveniste [2], W. von Humboldt [3], K. Vossler, qui ont développé les idées humboldtiennes sur la communication langage et art [4] ont écrit à propos de la propriété active et constructive de la langue et de sa capacité à influencer la formation de la culture populaire, de la psychologie et la créativité.

Le célèbre linguiste américain, spécialiste de la culture du début du XXe siècle, E. Sapir a traité de manière aussi approfondie et fructueuse le problème de la «langue et de la culture» dans ses «Ouvrages choisis sur la linguistique et les études culturelles» [5], qui permettent de cerner l'ensemble des enjeux qui constituent le problème langue VS culture.

Formulation des objectifs de l'article. Le but de cet article est d'envisager la langue française comme code symbolique de la communication culturelle ; de donner la définition de la notion «la culture» ; d'essayer de comprendre la priorité de la nature de la langue et de la culture ; d'évaluer les traits communs de la langue et de la culture ; de déterminer leur interaction et leur intégration ; d'identifier la corrélation entre les formes des langues et les formes des cultures.

Exposé des principaux résultats de la recherche. La culture, selon Sapir, est un ensemble de compétences et d'idées pratiques héritées socialement qui caractérisent notre mode de vie [5, p. 185]. La culture, selon une autre interprétation d'un linguiste américain, est une sélection basée sur la valeur opérée par la société [Ibid. p. 193]. Il compare la culture au comportement, puisque la première et le second sont «surchargés de symboles» [Ibid. p. 207].

Sapir croyait que la langue précède la culture, puisque par rapport à elle, elle est un outil d'expression du sens [5, p. 42]. Selon Sapir, la langue est un produit du développement social et culturel. Plus tard l'ethnologue connu K. Lévi-Strauss a résolu cette contradiction en proposant une formule dans l'esprit de la Trinité chrétienne : «La langue fait partie de la culture, son produit et son base... La langue n'existe pas... en dehors de la culture» [5, p. 185].

Il ne s'agit pas d'un complexe isolé du reste de la culture, mais constitue une partie importante de la culture des personnes vivant

à une certaine époque et dans un certain lieu. Le langage est le plus répandu de tous les arts, créé par le travail gigantesque et anonyme de nombreuses générations.

Tout stéréotype culturel, tout acte de comportement social inclut la communication et le langage comme partie intégrante.

La langue, conclut Sapir, est une partie strictement socialisée de la culture [5, p. 265].

On évalue les traits communs de la langue et de la culture. Premièrement, la parole et la culture nécessitent une sélection conceptuelle. Deuxièmement, les langues et les cultures sont rarement autosuffisants. Sapir formule ainsi la différence entre ces deux phénomènes : la culture peut être définie comme ce que une société donnée fait et pense, mais la langue est la manière dont elle pense [5, p. 193].

En parlant de l'interaction et de l'intégration de la langue et de la culture il faut remarquer que la langue par rapport à la culture a la capacité de l'accumuler et d'en hériter. De plus, le caractère cumulatif est une propriété des langues et des cultures à la fois primitives et développées [5, p. 233]. Les formes les plus significatives de préservation culturelle, selon Sapir, ce sont «des proverbes, des sorts de guérison, des prières standardisées, des contes populaires, des généalogies». Les «formes externe» ne s'épuisent pas là. Les différences linguistiques témoignent les différences dans la culture [Ibid. p. 245].

En étudiant l'existence de la corrélation entre les formes des langues et les formes des cultures on est arrivée à la conclusion suivante. Bien que la culture ne soit définie, exprimée et transmise qu'à travers l'utilisation du langage et le rôle des éléments linguistiques surtout de leur forme et de leur contenu, il est évident qu'il n'y a pas de simple correspondance entre la forme de la langue et la forme de la culture qu'elle sert [5, p. 242]. Ainsi, il n'y a pas de corrélation entre le type de la langue et la structure générale de la langue. La preuve la plus convaincante en faveur de cette thèse est illustrée par le fait que la culture se propage extrêmement rapidement, malgré la présence de profondes différences linguistiques «entre la langue comme code culturel du peuple qui possède et qui donne» [Ibid. p. 242].

La question de la relation entre des formes linguistiques complexes et une culture complexe mérite une attention particulière. Pour Sapir, le fait de la présence de la corrélation constante entre le degré de complexité de la langue et de la culture est le fait évident [5, p. 276]. Il note également une tendance à simplifier les données morphologiques des systèmes linguistiques en raison de la complication de la culture, ainsi que du fait que les formes de la langue reflètent mieux l'état des étapes passées de la culture que son état actuel [5, p. 283].

Selon Sapir, un vocabulaire devrait largement refléter le niveau du développement culturel. Le dictionnaire comme côté contenu de la langue apparaît toujours sous la forme d'un ensemble de symboles qui reflètent le contexte culturel d'une société donnée [5, p. 276]. Des changements du vocabulaire sont provoqués pour de diverses raisons, dont la plupart sont culturelles. «Le vocabulaire est un indicateur très sensible de la culture d'un peuple, et le changement de sens, la perte des mots anciens, la création ou l'emprunt nouveau – tout cela dépend de l'histoire de la culture d'elle-même» [Ibid. p. 243].

Chaque nouvelle vague culturelle apporte avec elle une nouvelle charge d'emprunts lexicaux. Selon Sapir, un vocabulaire riche constitue une source fiable d'un indicateur de l'antiquité de certains complexes culturels.

Parce que le langage est un guide symbolique pour comprendre la culture, il devient de plus en plus important comme principe directeur dans l'étude de la culture : «Je me permettrai de conclure qu'aucune étude d'un complexe culturel ne peut être considéré comme historiquement exhaustif sans étudier le volume et la nature de son vocabulaire» [5, p. 546].

Sapir compare la relation entre la langue et l'histoire culturelle avec la relation entre la géologie et la paléontologie. La langue et la culture sont constituées des éléments qui sont apparus dans de différents moments du temps. Et si la science parvient à relier le changement dans une culture avec des changements de langue, elle acquerra (selon les circonstances, approximative ou précise) une mesure de l'âge relatif des éléments de la culture [5, p. 537].

De nombreuses questions posées par Sapir ne sont pas toujours résolues et les idées n'ont pas été développées. C'est la tâche de la science au XXIe siècle.

M. Foucault, à propos du sens des codes culturels dans la vie humaine, note : «Les codes fondamentaux d'une culture qui régissent son langage, ses modes de perception, ses échanges, ses formes d'expression et de reproduction, ses valeurs, la hiérarchie de ses pratiques, déterminent pour chaque personne des ordres empiriques avec lesquels elle aura affaire et dans lesquels elle naviguera» [6, p. 37].

Le code culturel est un système symbolique secondaire qui structure, classe et évalue le monde matériel et spirituel de l'homme et les codes culturels sémiotiques sont étroitement liés avec des valeurs culturelles ethno-spécifiques répandues dans la société [7, p. 364].

De nos jours, le problème de la «langue et de la culture» est étudié sous différents aspects, y compris l'aspect «ami/ennemi». La langue est considérée comme outil des stéréotypes du comportement de groupe, comme système d'encodage et de la transmission d'informations culturelles et sémantiques. On fait l'hypothèse selon laquelle, dès son origine, la première fonction de la langue était la différenciation culturelle de la société. Plus tard c'est la fonction de différenciation ethnique puis sociale de la société est devenue pertinente. Le discours verbal, séparant «nous» des «étrangers», dès le début assumait la fonction de l'identification de groupe.

À la fin du XXe siècle, le problème de la «langue et de la culture» s'est déplacé vers le centre du focus des recherches et devient l'un des domaines prioritaires dans le développement de la science du langage. L'anthropologie générale de la linguistique moderne révèle des aspects cognitifs et culturels. Si auparavant le lien entre la langue et la culture a été considéré dans une certaine mesure comme un fait important, mais généralement accessoire, ce lien est maintenant étudié spécifiquement.

Dans les travaux de ces dernières années, un certain nombre de questions linguoculturelles ont été identifiées, parmi lesquelles sont le plus souvent indiquées les suivantes : l'image linguistique du monde (dans certains cas particuliers – l'image phraséologique du monde, l'image parémiologique du monde etc.) ; les écarts culturels ; l'intertextualité culturelle; le composante nationale-culturelle du sens ; la connotation culturelle; «la mémoire linguistique» ; les traditions du comportement langagier ; les unités phraséologiques comme signes de culture, etc. Ainsi, la langue comme code culturel du peuple représente un vaste domaine de recherche scientifique.

Conclusions et les perspectives de futures recherches. Depuis longtemps, la langue et la culture ont été étudiées à l'aide d'appareils conceptuels et terminologiques différents, indépendamment du point

commun important et de la possibilité de recherches en lien avec l'utilisation d'un système unique de catégories instrumentales – une base méthodologique universelle – la sémiotique. La sémiotique de la culture a permis d'interpréter les phénomènes de langue et de culture comme des phénomènes du même ordre. La culture est étudiée comme un phénomène polyglotte, c'est-à-dire comme un polysystème de systèmes des signes. Sous l'aspect dynamique, la culture formée au cours du processus de développement sociohistorique du peuple apparaît comme un ensemble des schémas ou des programmes du comportement pratique et spirituel d'un homme. Nous assistons à une étude plus approfondie du code culturel basée sur le matériel des œuvres des lauréats du prix Goncourt du XXIe siècle, qui, à notre avis, représentent le plus pleinement le contexte culturel et historique d'aujourd'hui.

Bibliographie:

1. Herder J. G. Idées pour une philosophie de l'histoire de l'humanité. URL: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k6582762r/f15.item> (дата звернення: 25.09.2023).
2. Енциклопедичний словник класичних мов / за ред. Л. Л. Звонської. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2017. 552 с.
3. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарук. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.
4. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2011. 844 с.
5. Sapir E. Culture, Language and Personality. Berkeley, CA : University of California Press, 1958. 207 p.
6. Foucault P.-M. Les Mots et les choses. Une archéologie des sciences humaines. Paris : Gallimard, 1966. 405 p.
7. Myronova N., Levchenko T., Namachynska H., Herman L., Tkachivska M., & Artemova, Y. (2022). Language as a Symbolic Culture Code. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 14(4 Sup. 1), 353–368. <https://doi.org/10.18662/rrem/14.4Sup1/677> (дата звернення: 25.09.2023).

Миринова Н. В. Французька мова як символічний код культурної комунікації

Анотація. Статтю присвячено інтерпретації відомого лінгвістичного тезису про відбиття культури народу

в його мові. Припущення того, що мовні знаки будь-якого рівня містять важливу інформацію для розуміння культури базується на тому, що мова представляє собою знакове втілення колективної пам'яті носіїв культури та є соціальним символом. Культурно наповнений мовний знак, як і «звичайний» знак мови, має форму та зміст, проте він співвідноситься не лише з об'єктами та процесами навколишнього світу, а з явищами культури, що мають вагомe значення в соціумі. Третя романська мова за кількістю мовців, французька, є невичерпним джерелом культурних кодів не тільки у свідомості французів, але мешканців двадцяти дев'яти країн, де вона є офіційною, відбиттям культурної пам'яті трьохсот мільйонів учасників франкомовної культурної комунікації. Актуальним у цій площині дослідження вважаємо систематизацію культурних кодів, що є системою культурних знаків, символів, смислів і значень, зафіксованих у мові, що є основою, внутрішнім базисом мовної системи, яка дозволяє їй носіям спілкуватися один з одним. Задля ідентифікації культурних кодів, аналізу умов їх виникнення і принципів формування не достатньо лише констатації фактів їх існування в культурі. Для виявлення механізмів утворення культурних кодів, способів їхнього існування у французькій мові та культурі, варто враховувати антропоцентризм формування культурного коду та реалізації його в художньому тексті, бо на сьогодні ідея антропоцентричності мови є загальновизнаною, а формування антропоцентричної парадигми зосередило увагу дослідників на людині, на її місці в культурі, адже мовна особистість є центром культурної традиції. Метою цієї статті є визначення поняття культури, її природи, мовної взаємодії та взаємоінтеграції, оцінки спільних ознак і співвідношення між формами мов і формами культур.

Перспективним вважаємо подальше дослідження культурного коду на матеріалі творчого письменницького доробку Франції, а саме творів лауреатів Гонкурівської премії у ХХІ столітті, щонайповніше репрезентує культурно-історичне тло сьогодення.

Ключові слова: мова, культура, символи культури, коди культури, антропоцентризм, форма, значення.

*Назаренко О. В.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри філології**Дніпровського аграрно-економічного університету**Заваруєва І. І.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри філософії та українознавства**Українського державного університету науки і технологій*

КАЛЬКУВАННЯ ЯК СПОСІБ ТЕРМІНОУТВОРЕННЯ ЛЕКСЕМ В СУЧАСНІЙ НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ АГРАРНОГО СПРЯМУВАННЯ

Анотація. У статті проаналізовано калькування як одне із джерел терміноутворення в україномовній аграрній літературі. Зокрема, досліджено погляди сучасних мовознавців на словотвірний метод калькування, класифікацію його типів та виокремлення характерних ознак цього лінгвістичного та соціокультурного явища. Найбільш простим видом взаємодії мов є лексичні запозичення. Цей процес полягає в тому, що одна мова переймає з іншої готові матеріальні одиниці – слова, морфеми (з тими чи іншими змінами, зумовленими специфікою мови, що запозичує) та їх семантику (повністю або частково відповідно до умов запозичення). Визначено види кальок, залежно від способу та рівня міжмовної взаємодії в процесі творення нового терміну. У сучасній агрономічній терміносистемі спостерігаємо лексичні одиниці, утворені шляхом калькування кількох повнозначних слів на основі поєднання їх початкових дефініцій у одну структурну лексико-семантичну одиницю. Синонімія наукових термінів, утворених шляхом калькування передбачає використання лише синонімічних пар, на відміну від, наприклад, художнього стилю, де іншомовні запозичення утворюють синонімічні ряди разом зі своїми відповідниками. Великий пласт аграрної термінології становлять лексеми, утворені на основі іншомовних запозичень. Детальний аналіз цих слів та співставлення їх із лексемами-першоджерелами дає підстави стверджувати, що вони утворюються шляхом структурного та семантичного калькування. Зокрема, деякі аграрні терміни виникли внаслідок прямого перенесення семантичного ядра слова на основі асоціативних ідентифікацій, а в процесі використання вони набувають лексико-семантичних та граматичних ознак, притаманних корінним лексемам. Проаналізовано способи утворення аграрної термінології шляхом калькування на прикладі конкретних лексем. Розглянуто питання синонімічної взаємодії терміну, утвореного шляхом калькування, та його семантичних відповідників з пласту корінної лексики сучасної української літературної мови.

Ключові слова: калькування як спосіб терміноутворення, синонімія, дефініція, агрономічна термінологія.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Одними із найважливіших ознак «живої» мови є її постійний розвиток та збагачення лексичного складу. Поява нових реалій у житті соціуму завжди потребує їх номінативного маркування,

що, у свою чергу, призводить до виникнення у мові нових лексичних одиниць. Часто для назви нового поняття мова розширює синонімічний функціонал раніше вживаних в іншому контексті лексем. Проте, тенденції суспільних взаємодій носіїв різних мов у сучасному світі змінилися кардинально, порівняно з, наприклад, минулим століттям. Глобалізація суспільного життя стала передумовою для тісних міжкультурних і міжмовних контактів, а це, у свою чергу, є прямим джерелом для обміну набутим досвідом на усіх рівнях життя соціуму: традиційному, культурному, науковому, лінгвістичному тощо. О. В. Гаврилова зазначає з цього приводу, що «коли ідеться про термінологію, особливо технічну, то вона постійно балансує на межі різних мов. Наслідком таких процесів є запозичення, які, потрапляючи в певну мову, зазнають менших чи більших змін. Найбільш простим видом взаємодії мов є лексичні запозичення. Цей процес полягає в тому, що одна мова переймає з іншої готові матеріальні одиниці – слова, морфеми (з тими чи іншими змінами, зумовленими специфікою мови, що запозичує) та їх семантику (повністю або частково відповідно до умов запозичення). Відбувається копіювання іншомовного слова. Однак поряд з прямими запозиченнями широко поширені запозичення приховані, або перекладні, так звані кальки» [1, с. 25].

Аграрна наука в Україні має свою тисячолітню історію: науковці стверджують, що досліджувати закономірності та методики вирощування різних видів сільськогосподарських культур наші предки почали задовго до появи писемності. Сьогодні агрономія в Україні – повноцінна окрема галузь наукового знання, що активно розвивається та поповнює свою базу новими досягненнями. Відповідно, процес розвитку будь-якої науки супроводжується також виникненням нових реалій, понять, предметів, що потребують дефініцій, і звичною практикою в цьому процесі стає запозичення іншомовних лексем. Калькування ми розглядаємо саме як різновид іншомовної взаємодії. В науковій аграрній літературі такі лексеми стають з часом дефінітивними, проте актуальним лишається питання вивчення методів та принципів калькування з метою уникнення невідповідного вживання таких лексем. Не менш важливий аспект вивчення питання калькування в науковій літературі – синонімія кальок та лексем-відповідників, що належать до корінних слів певної мови. Більшість науковців стверджують, що абсолютна синонімія у мові є практично неможливою. Від-

повідно, якщо у розмовному та художньому стилі вибір синонімів керується певними принципами (соціальний статус, включаючи рівень освіти, вік, професія, географічна диференціація, пейоративна афективність [2, с. 106]), то в науковій літературі вибір того чи іншого синоніму передбачає максимальну його ефективність в конкретному семантичному контексті. З огляду на вище сказане, актуальним постає питання дослідження термінотворення в агрономічній літературі шляхом калькування, зокрема визначення джерел цього процесу, закономірностей міжмовного запозичення та ефективного використання певних дефініцій в контексті синонімічної варіативності термінів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд наукових публікацій першої половини XXI століття дає підстави стверджувати, що калькування як спосіб термінотворення є актуальним питанням для сучасної української лінгвістики. Р. В. Стацюк, досліджуючи калькування у військовій термінології, стверджує, що розробку теорії розвитку терміносистеми важливо здійснювати в діахронічному плані, щоб не ігнорувати уникнути наявні в тій чи іншій військовій терміносистемі елементи динаміки [3, с. 145].

Також калькування в процесі термінотворення мовної системи у своїх роботах досліджують О. С. Черемська, О. В. Гаврилова, В. В. Власова, Н. Баранекова, Н. Коваленко, О. Шляхта та інші. Варто зауважити, що наукові роботи перерахованих вище авторів порушували питання термінотворення в галузі педагогіки, економіки, маркетингу, мови комп'ютерного спілкування. В контексті загально лінгвістичних розвідок калькування також все частіше привертає увагу науковців. Так, В. В. Власенко, стверджує, що «калькування належить до недостатньо вивчених лінгвістичних явищ. Згадується калькування принагідно як про явище другорядне в працях про запозичення, переклад і міжмовні контакти» [4]. Отже, калькування як вид словотворення в українській мові наразі перебуває на етапі активного наукового дослідження. Варто зазначити, що українські лінгвісти часто розглядають кальку як явище негативне, зокрема в контексті українсько-російського мовного питання, адже саме калькування стає джерелом утворення суржиків як небажаного мовленнєвого та культурно-історичного явища. Саме тому ми зосередимо нашу увагу на термінотворенні шляхом калькування лексем іншомовного походження в аграрній науковій літературі, оскільки ця тема досі не була предметом детального дослідження українських лінгвістів.

Мета статті – дослідити шляхи і принципи терміноутворення шляхом калькування іншомовних лексем у науковій аграрній літературі, розглянути особливості синонімічних співвідношень між терміном-калькою та українськими відповідниками.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як лінгвістичний термін слово «калька» з'явилося на рубежі XIX–XX століть (від фр. *calque* – копія) і приписується одному із засновників женевської школи, швейцарському лінгвістові Шарлю Баллі, який вперше використав це поняття у своїй праці «Французька стилістика», опублікованій у 1909 році. Він писав: «Кальки – це слова та вирази, утворені механічно, шляхом буквального перекладу, за зразком виразів, перекладених з іноземної мови» [1, с. 25]. У навчальному посібнику О. Жулавської та О. Назаренко знаходимо таке визначення: «Калькування (дослівний, або буквальный, переклад) – це прийом перекладу нових слів (термінів), коли відповідником простого чи (частіше) складного

слова (терміна) вихідної мови у цільовій мові вибирається, як правило, перший за порядком відповідник у словнику» Також науковці стверджують, що калькування як прийом перекладу найбільш часто застосовується при перекладі складних слів (термінів). Воно може застосовуватися також лише до одного з компонентів складного слова (терміна). Калькування можна застосовувати лише тоді, коли утворений таким чином перекладний відповідник не порушує норми вживання і сполучуваності слів в українській мові» [5, с. 16].

Т. І. Гуменюк у своїй науковій розвідці відзначає, що калькування належить до недостатньо вивчених аспектів сучасної лінгвістики. Досі немає єдності в поглядах на саму природу калькування, не визначено місця кальки у словниковому складі мови. Крім того, під тривалим впливом російської мови витворилося багато невдалих кальки, тому сам термін подекуди асоціюється з ненормативністю. Думки вчених щодо статусу кальки розходяться. За характером своїх словотвірних компонентів кальки нічим не відрізняються від самостійних мовних утворень певної мови і сприймаються її носіями як звичайні слова рідної мови. Вони заповнюють словникові прогалини, зберігаючи при цьому загальну структуру, граматичні категорії, орфоепічні норми української мови. [6, с. 55]. Попри неоднозначне ставлення науковців до кальки як мовного явища, варто зауважити, що у процесі термінотворення вона подекуди відіграє надважливу роль. З одного боку вона дає можливість для мови швидко відреагувати на появу нового явища та лінгвістично маркувати його, орієнтуючись на іншомовні відповідники, а з іншого боку – калькування передбачає врахування лексико-семантичних та граматичних законів мови-носія новоутвореної лексеми. А це, у свою чергу, стає джерелом для розвитку мови та її подальшого лексичного збагачення. Так чи інакше, калькування – це мовний процес, якого не уникнути за часів глобалізації та активного розвитку міжнародних комунікацій.

На нашу думку, роль калькування у процесі термінотворення є недооціненою. Більшість термінів сучасної української мови утворено на основі іншомовних запозичень, які спочатку «мігрують» до мови в одному значенні, а потім їх семантичне поле розширюється залежно від використання. Наприклад, терміни «гідрування» та «гідратація» у аграрній літературі розглядається як синонім до поняття «водонасичення», поряд із тим, цей же термін використовується в хімічній науці, фізиці, фармакології тощо. Термін «гідратація» походить від грецького *hudor* – вода, отже, в основі утворення цієї лексеми лежить дослівне використання звукового складу слова на основі семантичного перенесення його характеристик. В той же час, коренева морфема *hudor* в українській мові набуває своїх граматичних форм залежно від використання. Тобто, в процесі утворення терміну лежить саме принцип калькування, ознаки і закономірності якого описані вище. Подібні закономірності спостерігаємо на прикладі інших термінолексем: аерація – від гр. «аеро» – повітря. Як бачимо, навіть за наявності відповідної лексеми-синоніма, в науковому стилі частіше використовується термін, що має кальковану основу слова і накладені на неї граматичні ознаки української мови; пенетрація (лат. *penetration* – проникнення; нім. *Penetration*).

У сучасній агрономічній терміносистемі спостерігаємо лексичні одиниці, утворені шляхом калькування кількох повнозначних слів на основі поєднання їх початкових дефініцій

у одну структурну лексико-семантичну одиницю. В українській мові такі лексеми функціонують для позначення одного певного поняття, що поєднує в собі характеристики лексем-першоджерел. Саме фонетична схожість дає можливість ідентифікувати лексеми, що слугували основою для терміноутворення, а це, у свою чергу, дає підстави стверджувати, що слово утворилося способом калькування. Приклади таких лексем: мікориза (грец. $\mu\acute{\omicron}\kappa\rho\varsigma$ — гриб і $\rho\acute{\iota}\zeta\alpha$ — корінь), гербіцид (від лат. слів «герба» – трава, «цидо» – вбивати). Як бачимо, ці терміни утворені шляхом прямого перекладу елементів слова від мови запозичення, які, поєднуючись, утворюють окрему термінолексеми, що має свою семантику. Варто також зауважити, що у процесі використання лексеми повноцінно набуває морфологічних та граматичних ознак мови-носія. О. В. Шляхта характеризує цей процес таким чином: «...врешті, термінолог позичає чуже слово з термінологічного матеріалу чужої мови, де... ця галузь... самостійно й повно розвинена, цебто з першого джерела, і тоді або перекладає його на українську, або просто пристосовує..., не перекладаючи його, до законів і правописних норм своєї мови. Тобто хоча статус пріоритетних шляхів формування термінології «Інструкція» («Інструкції для укладання словників ІУНМ», прим. наша) надавала термінологізації народнорозмовної лексики, кодифікації термінів з книжних джерел та створенню нових питомих термінів лексико-семантичним та морфологічним способами, проте калькування теж офіційно було схвалено до застосування. Наголосимо, що тут ідеться саме про інноваційну діяльність, а не просто про поблажливе ставлення до давніших кальок. Якщо не абсолютизувати ролі крайнього пуризму за доби українізації, то цей «дозвіл на калькування» не видаватиметься чимось суперечним до провідних принципів ІУНМ» [7, с. 28].

Типологія кальок – одне із ключових питань у вивченні цього лінгвістичного явища. В основному виокремлюють три види кальок: словотворчі, семантичні та фразеологічні. В контексті нашого дослідження зупинимось саме на розрізненні понять словотворчого та семантичного калькування в процесі утворення слів аграрної термінології. О. Гаврилова стверджує, що словотворчі кальки виникли в результаті перекладу іншомовних слів за складовими цих слів морфологічними частинами, в результаті засвоєння словотвірної структури чужих слів. Семантичними кальками слід вважати такі слова, в яких іншомовним за походженням елементом є якийсь лексичне значення, тобто в процесі запозичення відбувається калькування семантики іншомовного слова, в той час як слово за структурою і складом залишається сталою споконвічною одиницею [1, с. 25].

Отже, окреслені у сучасні лінгвістиці форми та принципи калькування, дають підстави стверджувати, що значна частина аграрної терміносистеми СУЛМ складається саме із кальок. Маються на увазі саме терміни, які складаються із двох калькованих лексем, що поєдналися і функціонують за граматичними правилами української мови. Проте, при визначенні способу терміноутворення, варто звертати увагу, чи функціонували лексеми-першоджерела у своїй мові як окремі повноцінні одиниці, адже саме в такому випадку можна стверджувати, що їх поєднання виникло на основі словотворчого чи семантичного калькування. Наприклад, термін «псамофіти» походить від грецького $\psi\alpha\mu\mu\omicron\varsigma$ – пісок. Тобто, у цьому випадку відбулося поєднання двох повноцінних лексем із запозиченням їхнього

звукового складу в одну термінолексеми, що функціонує відповідно до за граматичних, синтаксичних і стилістичних законів СУЛМ.

Синонімія кальок та відповідників-лексем зі складу корінної лексики – важливе питання, що потребує окремого розгляду. Л. Задояна стверджує, що синонімія в термінології має певні відмінності від синонімії в загальноживаній лексиці. Це відсутність експресивності, стилістична диференціація в межах наукового стилю, диференціація за сферами використання та ін. Щодо явища синонімії в термінології погляди дослідників не є однозначними. Одні вчені не визнають її існування в терміносистемах, але допускають існування термінів-дублетів, інші – підтримують думку щодо наявності синонімів, хоча вважають, що в термінології трапляються лише термінологічні пари на відміну від загальнолітературної мови, де існують цілі синонімічні ряди. Загалом, синонімія є небажаною в термінології, оскільки синоніми як загальномовне явище не завжди передають одне поняття, а досить часто позначають близькі значення, слова-синоніми конкретизують, уточнюють одне одного, мають певні стилістичні відтінки тощо [8, с. 246]. Синонімія наукових термінів, утворених шляхом калькування передбачає використання лише синонімічних пар, на відміну від, наприклад, художнього стилю, де іншомовні запозичення утворюють синонімічні ряди разом зі своїми відповідниками. У агрономічній термінології знаходимо такі приклади: імпація – ударяння, гідратація – наводнення, скарифікація – прискорення. Стосовно останнього терміну, варто звернути увагу на його багатозначність, оскільки семантика варіюється, залежно від сфери використання. Якщо у медицині «скарифікація» синонімічна до поняття механічного пошкодження, в агрономії це поняття більш корелює до пришвидшення пророщування шляхом механічної дії на насіння.

Висновки. Калькування – поширений спосіб терміноутворення, що виникає внаслідок міжмовної взаємодії для номінації понять. Ставлення українських лінгвістів до кальок є досить неоднозначним, оскільки в розмовному мовленні такі лексеми стають передумовою виникнення суржику, який апріорі негативно впливає на функціонування літературної мови в народі. Проте, для наукового стилю калькування є одним із важливих джерел розвитку та поповнення терміносистеми, тому потребує більш глибоких та об'єктивних наукових розвідок.

Великий пласт аграрної термінології становлять лексеми, утворені на основі іншомовних запозичень. Детальний аналіз цих слів та співставлення їх із лексемами-першоджерелами дає підстави стверджувати, що вони утворюються шляхом структурного та семантичного калькування. Зокрема, деякі аграрні терміни виникли внаслідок прямого перенесення семантичного ядра слова на основі асоціативних ідентифікацій, а в процесі використання вони набувають лексико-семантичних та граматичних ознак, притаманних корінним лексемам.

Деякі термінолексеми, що використовуються в науковій літературі аграрного спрямування, мають синонімічні відповідники, що належать до пласту корінної лексики. Крім того, їхнє вживання в науковій сфері іншого спрямування спричиняє утворення своєрідної термінологічної синонімії. Такі мовні одиниці потребують більш детального дослідження з метою уникнення неправильного вживання цих слів у контексті наукових розвідок різних галузей.

Література:

1. Гаврилова О. В. Процеси калькування в сучасній українській мові (на прикладах комп'ютерної лексики). *Science and Education a New Dimension. Philology*. Budapest, 2018. VI (45). Is. 152. P. 25–29.
2. Andreichuk N. I., Babeliuk O. A. Contrastive lexicology of English and Ukrainian languages: theory and practice : textbook. Kherson, 2019. 236 p.
3. Стацюк Р. В. Калькування як засіб творення нових терміно-елементів (на матеріалі військової термінології сучасної арабської літературної мови). *Одеський лінгвістичний вісник*. 2015. Вип. 5(2). С. 145–148.
4. Власенко В. В. Калькування в українській мові: стан і статус. Власенко В.В. [Електронний ресурс] Термінологічна лексика в поезіях Івана Драча. 2002. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/75569/90-Vlasenko.pdf?sequence=1>.
5. Жулавська О. О., Назаренко О. В. Переклад: теоретичні та практичні аспекти : навч. посібник. Суми : Сумський державний університет, 2017. 133 с.
6. Гуменюк Т. І. Запозичення та їхні типи в сучасній українській телівізійній фаховій мові. *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки*. 2014. Т. 164. С. 55–59.
7. Шляхта О. В. До проблеми словотвірного калькування в математичній термінології доби українізації. *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки*. 2008. Т. 85. С. 28–34.
8. Задояна Л. Синонімія в сучасній українській термінології цукрового виробництва [Електронний ресурс] / Лариса Задояна // Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. 2008. URL: https://vlp.com.ua/files/50_3.pdf.

Nazarenko O., Zavaruiieva I. Calculations as a way of the term formation of the lexems in a modern scientific literature of the agrarian sphere

Summary. The article analyzes tracing as one of the sources of term formation in Ukrainian-language agrarian literature.

In particular, the views of modern linguists on the word-forming method of tracing, the classification of its types, and the identification of characteristic features of this linguistic and socio-cultural phenomenon have been investigated. The simplest type of language interaction is lexical borrowing. This process consists in the fact that one language adopts ready-made material units from another – words, morphemes (with certain changes due to the specifics of the borrowing language) and their semantics (fully or partially according to the conditions of borrowing). The types of tracings are determined, depending on the method and level of interlanguage interaction in the process of creating a new term. In the modern agronomic terminological system, we observe lexical units formed by combining several full-meaning words based on the combination of their initial definitions into one structural lexical-semantic unit. The synonymy of scientific terms formed by tracing involves the use of only synonymous pairs, unlike, for example, artistic style, where foreign loanwords form synonymous rows together with their counterparts. A large layer of agricultural terminology consists of lexemes formed on the basis of foreign borrowings. A detailed analysis of these words and their comparison with lexemes-primary sources gives grounds for asserting that they are formed by structural and semantic tracing. In particular, some agricultural terms arose as a result of the direct transfer of the semantic core of the word on the basis of associative identifications, and in the process of use they acquire lexical-semantic and grammatical features inherent in native lexemes. Methods of formation of agrarian terminology by tracing on the example of specific lexemes are analyzed. The question of the synonymous interaction of the term formed by tracing and its semantic counterparts from the layer of the native vocabulary of the modern Ukrainian literary language is considered.

Key words: tracing as a method of term formation, synonymy, definition, agronomic terminology.

*Pasichnyk N.,**Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor of the Department of Theory and Practice of Translation,
Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University**Puha O.,**Lecturer of the Department of Foreign Languages,
National University Lviv Polytechnic**Kuzan H.,**Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor of the Department of Foreign Languages,
National University Lviv Polytechnic*

THE PROBLEM OF NEGATION AS A GRAMMATICAL CATEGORY

Summary. The article explores the grammatical category of negation in author's discourse as a phenomenon which has not been sufficiently researched yet. The scope of negation can be indicated by means of contrastive stress, which narrows down the scope of negation to the constituent that receives the focus, leaving the rest of the clause presupposed. Having analyzed the theoretical material which reflects already accumulated scientific knowledge in the sphere of investigation of negation and having formulated our own vision of the problem it is possible to make the following conclusions. It is defined that the category of negation is a very complicated and multifaceted issue in the sphere of logic as well as in the sphere of linguistics. It is possible to single out the following definitions of negation in logic and linguistics. Negation is a competent and independent category concerning affirmation and makes a dialectical unity with it. Negation as a logical notion is an expression of the negative relations between the notions with the help of special language means. Negation is a logical operation in the result of which instead of an utterance A we have an utterance not-A, or vice versa. Negation is the expression of the fact, that the effort to establish the connection between two ideas failed. The fact is that on the surface level the utterance may be affirmative while on the deep level it may be negative and vice versa. All the components of the field are divided into affixal and nonaffixal negators, among which nonaffixal negators have a multileveled system and take a kernel position. The means of expressing negation as a grammatical category constitute a hierarchically organized system of heterogeneous language units combined by a similar semantic function. So, negation is one of the main philosophical categories as time, space and number that represent basic characteristics of the material world. Negation as a logical notion is an expression of the negative relations between the notions with the help of special language means. In language, as in the objective reality, negation correlates with affirmation and makes a pair category with it.

Key words: negation, negation paradigm, double negation, complex negation, multiple negation, dialectical unity, affirmation.

Problem statement. Negation as a grammatical category embraces negative words and negative fields they form. The category of negation is one of the main categories of the material reality

and that is why it is possible to determine it as a general category that can be examined both in logic and linguistics.

Analysis of recent research and publications. The problem of negation has been much discussed from different angles. For example, I. Kant and Aristotle examined the issue of equality and nonequality between negative and affirmative statements. E. Klima investigated the place of negation in the structure of grammar. G. Tottie dedicated his investigation to the contrastive analysis of negation in the English speech and writing. V. Bondarenko studied negation as a lexico-grammatical category. V. Mykhalenko considers negation as a notional category in diachrony, negation as a communicative marker in diachrony and models of "not" description in diachrony [1, p. 151].

According to R. Quirk a negative form may be said to govern or determine the occurrence of a non-assertive form only if the latter is within the scope of the negation, either within the stretch of language over which the negative meaning operates [2, p. 173]. The scope of negation normally extends from the negative word itself to the end of the clause, or to the beginning of a final adjunct. The subject and any adjuncts occurring before the predication normally lie outside it. The operator is sometimes within, and sometimes outside, the scope. In cognitive approaches to negation, the notion of scope must be further understood as a complex conceptualization process that arises from the interaction of two predicates or structures [3, p. 46].

Objective. The objective of the article is to investigate the grammatical category of negation at morphological language level.

Main findings. In O. Jespersen's opinion, delimiting the field of negation is a difficult task, as it is theoretically possible to take either a semantic or a formal approach to the problem. Using semantic criteria alone would pose serious problems, because of the existence of so-called inherent negatives, that is, lexical items with inherent negative meaning though positive in form [4, p. 36]. To such words belong *absent, fail, lack, forget, exclude*. Apart from the mostly practical difficulty of listing such words there is more serious theoretical objection to including them in a study of negatives. Though we naturally look upon them as the negative (*fail – not succeed*) we may logically invert the order (*succeed – not fail*).

Although evidence from psycholinguistic experiments suggests that certain words are basic, or unmarked with respect to negativ-

ity, such as *long, good, happy*, whereas their counterparts *short, bad, sad* are marked, or contain the negative element, it is uneasy to decide which items can be classified as negative both from a semantic and formal point of view [2, p. 36]. Words that compose the category of negation may be divided into nonaffixal and affixal (words containing the negative prefixes *in-, un-, dis-, and non-*, the suffixes *-less* and *-out*) on the ground that first are lexically stable and thus form closed classes (*no, not, neither, nobody, none*) and the rest have productive affixes [2, p. 37].

Negation can be treated as a phenomenon opposed to affirmation in various strata and on different levels of the language structure. On the semantic level there is always an opposition of positive and negative (antonymic relations), as in examples above: *good-bad, thin-thick*. On the morphological level when the affix denotes negation:

- 1) negative prefix + root: legal – illegal, regular – irregular;
- 2) root + negative suffix: worth – worthless.

The prefix *un-* is the most frequent means of expressing negation, the particle *not*, negative pronouns – *no one, nobody, nothing*; the conjunction – *neither nor* [1, p. 151].

All these means constitute the negative paradigm in Modern English. The Modern English sentence is considered to be mononegative and employs a preverbal particle combined with an auxiliary/modal *have* and *be* makes the whole sentence negative.

The two subsets of the negative expressions differ in several aspects. From the syntactic point of view, nonaffixal negation normally confers sentence negation, because it is followed by positive tag-questions and *neither* and *not...either*-tags,

whereas affixal negation only negates a constituent and confers constituent negation, as is followed by the same kinds of tags as affirmative sentences, and tags with *so, too*.

But if we try to define this difference in a translated variant we'll see that the most suitable translations will be alike and only with constituent negation.

However, sentences with affixal and nonaffixal negation may be semantically equivalent.

At the same time concerning the question of affixal and nonaffixal negation it is necessary to examine what kind of equivalence holds between sentences with affixal and nonaffixal negation and the ways of their translation.

In Modern English there is a tendency of the preference for adjectives with prefixal negation in written language (*It is untrue*) and the preference of the constructions such as *It is not true* in spoken language [5, p. 58]. He claims that such evidence is to a large extent conditioned by the different discourse strategies used in speech and writing. Affixal negation and nonaffixal negation do not always have the same meaning and may be ambiguous: *not easy* – *нелегкий* and *uneasy* – *незручний, стурбований*.

Therefore the use of affixal and nonaffixal negation in English is governed by a number of constraints and besides the relations between English and Ukrainian affixal and nonaffixal negation are not direct taking into consideration their interpretations.

Returning to the determination of negative words it is necessary to mention, that negative words are defined as what Gunnell Tottie describes as “formally and semantically negative expressions”, that is the negative words *no, not, n't, never, neither, nor, no one, none, nowhere, nobody, nothing*; in addition to the words containing the negative prefixes *in-, un-, dis-, a-, non-*; and the words containing the suffix *-less*, and the word *without* [5, p. 204]. He was

the first to establish the difference between affixal (morphological) negation and nonaffixal (syntactic) negation and calculate the frequency of syntactic negation types.

The grammatical category of negation is the unity of similar grammatical meanings signified by appropriate grammatical formants. Negation is an expression, with the help of lexical, phraseological, and syntactic means of that fact that the connection between the elements of a statement does not exist in reality (is expressed in speech as non-existent). As the same time it should be stressed that the affirmation of non-action or non-knowledge or non-awareness is more emphatic than affirmation proper: when using a negative form, something may be affirmed even strongly. In other words, negation may be defined as:

A grammatical term denoting the process of transformation of an affirmative statement into a negative one.

- A component of a sentence meaning, which points to a non-existent connection between parts of a sentence.
- The process that turns an affirmative statement into its opposite denial.
- Contradicting a sentence meaning or its parts [5, p. 204].

In broad semantic terms negation can be expressed in morphologic and syntactic ways in natural language. The main problem involved in the identification and classification of negative words has been the lack of correspondence between word content and word form. For example, there are words with no overt mark of negation (*absent, fail, lack, and forget*) but which, however, are generally understood to convey a negative meaning, and also, there are cases where there is a lack of fit between the grammatical structure of an utterance and its force. In the later case, we may have negative utterances with the force of agreement, or conversely, affirmative utterances with the force of refusals.

E. Klima was the first to attempt to establish a formal distinction between words that could be identified as negative both in form and meaning and words that are negative in meaning but not in form [6, p. 248]. Since then, the tests of co-occurrence of negative words with nonassertive terms, such as *any* and *either* in coordinated structures and the combination with positive tags, have been standardly applied to identify what have been called explicit negatives.

By explicit negatives the following group of negative words is understood: *not, n't, no, nobody, no one, nowhere, nothing*. These words are negative in meaning, they are marked morphologically for negation and the follow cooccurrence restrictions that single them out as syntactically negative.

So, R. Quirk and S. Greenbaum refer to them as to clausal negation, T. Givon as to syntactic negation and L. Downing as to nuclear negatives.

Syntactic negation usually includes also the group of broad negatives or seminegative words formed by the adjuncts *hardly, scarcely, seldom, rarely*, and the determiners *few* and *little*. Although these words have negative meaning, they have no morphological indication of a negative affix or particle, unlike the negatives mentioned previously.

Traditionally, in English a sentence becomes negative by adding a negator *not* to the first (auxiliary) or the only verb. In Modern English there exist three types of negation:

1. Negation in the system of language (clause negation), due to which a whole sentence syntactically is considered as negative.
2. Negation in the system of discourse (local negation), in which only one component is negated and not the whole sentence.

3. Negation in the system of sentence (predication negation) relating only to certain auxiliary verbs, in which only predicative part is negated [7, p. 84].

While a yes-no question normally challenges the validity of predication as a whole, negation rejects it. And like yes-no questions, negative sentences involve

the operator, requiring the insertion of *not* (or the affixal contraction – *n't*) between the operator and the predication.

There are two various ways of giving emotive intensification to a negative. For example, *by any means* and (informally) *a bit* are common alternatives to *at all* as non-assertive expressions of extent. Negative determiners and pronouns are given emphasis by *at all*, *whatever*.

In recent grammatical theory a great interest has been shown in the scope of negation. It can be defined as the semantic influence that the negative item exercises over the constituent of the clause where it appears, or the semantic domain on which negation applies. Usually, all the constituents of a sentence that follow the negative fall under the scope of negation, while the subject remains outside. This can be observed by the fact that assertive forms can occupy the subject position, while nonassertive forms will be found in other positions.

Here the nonassertive form *any* lies within the scope of negation. The subject pronoun *some* is outside the scope of negation, because the scope of negation in a given sentence extends to the end of the clause. Assertive forms can sometimes occupy the position following the verb carrying the negative, but in this case, the meaning is different from that expressed by a corresponding clause with a nonassertive form.

Conclusion and prospects for further research. The scope of negation can be indicated by means of contrastive stress, which narrows down the scope of negation to the constituent that receives the focus, leaving the rest of the clause presupposed. Having analyzed the theoretical material which reflects already accumulated scientific knowledge in the sphere of investigation of negation and having formulated our own vision of the problem it is possible to make the following conclusions.

The category of negation is a very complicated and multifaceted issue in the sphere of logic as well as in the sphere of linguistics. It is possible to single out the following definitions of negation in logic and linguistics:

1. Negation is a competent and independent category concerning affirmation and makes a dialectical unity with it.

2. Negation as a logical notion is an expression of the negative relations between the notions with the help of special language means.

3. Negation is a logical operation in the result of which instead of an utterance A we have an utterance not-A, or vice versa.

4. Negation is the expression of the fact, that the effort to establish the connection between two ideas failed.

The fact is that on the surface level the utterance may be affirmative while on the deep level it may be negative and vice versa. All the components of the field are divided into affixal and nonaffixal negators, among which nonaffixal negators have a multileveled system and take a kernel position.

The means of expressing negation as a grammatical category constitute a hierarchically organized system of heterogeneous language units combined by a similar semantic function. There can be singled out 3 levels of its functioning:

- morphological (negative affixes);
- lexical (negative particles, negative pronouns, negative adverbs, negative conjunctions (neither...nor);
- syntactic (negative sentences).

Double or more complicated negation, called multiple negation, and the presence of two negative words in a clause is referred to as a double negation is investigated in our research too.

Multiple negation in the language competence is realized in affirmative and negative statements. In the first case the double negative equals a positive. In the second case the double negative equals a negative.

So, negation is one of the main philosophical categories as time, space and number that represent basic characteristics of the material world. Negation as a logical notion is an expression of the negative relations between the notions with the help of special language means. In language, as in the objective reality, negation correlates with affirmation and makes a pair category with it.

References:

1. Михайленко В.В. Категорія заперечення в філософії, логіці, лінгвістиці // *Наук. Вісник Чернівецького у-ту*. Чернівці, 2000. Вип. 27. *Герм. філологія*. С. 151–155.
2. Jespersen O. *Negation in English and other Languages*. – London: Allen and Unwin, 1962. Pp. 35–86.
3. Downing Laura Hidalgo. *Negation, Text Worlds, and Discourse: the Pragmatics of fiction*. USA: Ablex Publishing Corporation, 2000. 225 p.
4. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. *A University Grammar of English*. M.: Higher School Publishing House, 1982. 390 p.
5. Tottie G. *No-negation and Not-negation in Spoken and Written English*. Amsterdam: Rodopi, 1988. Pp. 245–265.
6. Klima E. *Negation in English*. In *the Structure of Language*. Engelwood Cliffs: Prentice-Hall, 1964. Pp. 245–323.
7. Трейбач А. Компаративна парадигма заперечення. *Наук. Вісник Чернівецького у-ту*. – Чернівці, 2002. Вип. 136. *Герм. Філологія*. С. 84–89.

Пасічник Н., Пуга О., Кузан Г. Проблема негації як граматичної категорії

Анотація. У статті досліджується граматична категорія негації в авторському дискурсі як недостатньо досліджений феномен. Сфера негації може бути вказана за допомогою контрастивного наголосу, який звужує сферу заперечення до компонента, який отримує фокус, залишаючи решту речення передумовою. Проаналізувавши теоретичний матеріал, який відображає вже накопичені наукові знання у сфері дослідження негації та сформулювавши власне бачення проблеми, можна зробити наступні висновки. Визначено, що категорія негації є дуже складним і багатограним явищем як у сфері логіки, так і в сфері лінгвістики. Можна виділити наступні визначення негації в логіці та лінгвістиці. Негація є компетентною і самостійною категорією щодо твердження і становить з ним діалектичну єдність. Негація як логічне поняття є вираженням негативних відношень між поняттями за допомогою спеціальних мовних засобів. Негація – це логічна операція, в результаті якої замість висловлювання А маємо висловлювання не-А, або навпаки. Негація є вираженням того факту, що спроба встановити зв'язок між двома ідеями зазнала невдачі. Справа в тому, що на поверхневому рівні висловлювання може бути ствердним, а на глибинному – негативним, і навпаки. Усі компоненти поля поділяються на афіксальні та неафіксальні заперечувачі, серед яких неафіксальні заперечувачі мають

багаторівневу систему і займають ядрову позицію. Засоби вираження негачії як граматичної категорії складають ієрархічно організовану систему різнорідних мовних одиниць, об'єднаних подібною семантичною функцією. Таким чином, негачія є однією з основних філософських категорій, як час, простір і число, які представляють основні характеристики матеріального світу. Негачія як

логічне поняття є вираженням негативних відношень між поняттями за допомогою спеціальних мовних засобів. У мові, як і в об'єктивній дійсності, негачія співвідноситься зі ствердженням і складає з ним парну категорію.

Ключові слова: негачія, парадигма негачії, подвійна негачія, комплексна негачія, множинна негачія, діалектична єдність, ствердження.

Пересада Є. І.,

аспірант кафедри романо-германської філології та зарубіжної літератури
Донецького національного університету імені Василя Стуса

АКТУАЛІЗАЦІЯ ЛІТЕР ЛАТИНИЦІ У СКЛАДІ УСТАЛЕНИХ ВИРАЗІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Анотація. Проблеми лінгвографії належать до мало-розроблених й актуальних на сьогодні проблем, що проєктується й на з'ясування семантики і прагматики літер унаслідок їх лексикалізації. Цю наукову розвідку присвячено аналізу семантики і прагматики літер латиниці, що входять до складу усталених виразів німецької лінгвокультури. Усталені вирази – важливий складник кожної мови, оскільки вони роблять кожну національну мову неповторною, наповнюють її оригінальним семантико-прагматичним змістом і водночас презентують світосприйняття, світорозуміння і світобачення кожного окремого етносу, його зв'язок з національною традицією, зокрема й писемністю. У німецькій лінгвістиці не виявлено праць, присвячених аналізу ролі літерного компонента в структурі усталеного виразу з таким компонентом, що вказує на новизну цього дослідження. Унаслідок здійсненого аналізу з'ясовано принципи творення усталених виразів (у широкому їх трактуванні) з літерним компонентом: вони не завжди мають прозору мотивацію; розкрито семантику і прагматику літерного компонента відповідних ідіом, їх аксіологійні смисли, емоційне та стилістичне навантаження. Проведене дослідження дало змогу схарактеризувати не лише походження усталених виразів, у складі яких літери латинського алфавіту німецької мови виступають як окремі лексеми, однобуквені абрєвіатури або компоненти складного слова. Завдяки лінгвокультурологічній інтерпретації потрактовано прихований зміст вербалізованих культурних особливостей розглядуваних усталених виразів. Їх аналіз дає змогу виокремити відповідне семантико-прагматичне функційне навантаження, що виникає насамперед завдяки актуалізації відповідних літерних означень. Простежено роль лексикалізованих і семантизованих назв літер латиниці в актуалізації явища евфемізації (усічення слів до початкової літери назви) й реалізації певних моделей мовної гри, що виникає на графічному рівні. Окрім латинських графем, зафіксовано й вербалізацію літер грецького алфавіту, що виявляється насамперед у біблійних усталених виразах як універсальних феноменах мови.

Ключові слова: літера, латиниця, семантика, прагматика, усталені вирази.

Постановка проблеми. Усталені вирази (далі – УВ) відображають історію народу, водночас спосіб його життя та традиції, особливості культури загалом. Вони, як відомо, фіксують світосприйняття, світобачення і світорозуміння етносу. *Вивчення паремійної картини світу кожного народу – важлива дослідницька проблема.* Оскільки усталені вирази формувалися з давніх часів, то вони глибоко віддзеркалюють своєрідність менталітету кожного етносу. УВ, що містять літерний компонент, привертають особливу увагу, оскільки номінації літер мають певну внутрішню форму, що презентує характер формування писемності, а згодом вони можуть по-новому лексикалі-

зуватися та семантизуватися й набувати виразної прагматики. Виокремлення та дослідження подібних одиниць належить до актуальних проблем сучасної лінгвістики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українському мовознавстві німецький паремійний фонд вивчали такі мовознавці, як Ярослав Баран [1], Володимир Гаврись [2; 3], Ольга Пророченко [4], Віра Школяренко [5], а Константин Мізін [6] уклав словник усталених німецьких порівнянь. Серед провідних німецьких науковців, які присвятили свої роботи вивченню цієї галузі, відзначмо Вольфганга Фляйшера [7], Лутца Реріха [8], Гаральда Бюргера [9; 10].

Попри значну кількість праць, у яких піддаються аналізу різні аспекти пареміології, поза увагою дослідників залишаються УВ німецької мови, до складу яких входять літери латинського алфавіту. Паремії з літерним компонентом вивчали на матеріалі української лінгвокультури: у цих дослідженнях простежено семантизацію літер кирилиці й латиниці, зокрема це такі дослідники, як Тетяна Космеда [11], Лілія Соболев [12], Віктор Ужченко [13].

Мета статті полягає у фіксації та аналізі семантики та прагматики УВ німецької лінгвокультури, до складу яких входять літери латиниці, зокрема й ті, що лексикалізовані та семантизовані. **Завдання** цієї студії – виокремити систему одиниць, у яких презентовано літерний компонент, з'ясувати походження цих виразів та їхнє семантико-прагматичне навантаження. **Об'єкт** дослідження – мовні одиниці німецької лінгвокультури, які розглядаємо в широкій інтерпретації як сукупність усталених одиниць мовного фонду, починаючи від фразеологізмів, ідіом і завершуючи фольклорними мікротекстами, зокрема прислів'ями, тобто пареміями [див.: 14, с. 10]. **Предмет** цієї розвідки – УВ німецької мови з літерним компонентом. **Матеріал дослідження** складає авторська картотека – близько 40 одиниць, що виокремлені з низки словників, які є джерельною базою цієї наукової студії, зокрема: «Duden 11. Redewendungen» (укр. «Дуден 11. Сталі вирази») [15]; «Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten» (укр. «Словник прислів'їв та приказок») [8], укладений L. Röhrig та «Німецько-український фразеологічний словник» [17], укладений В. Гаврисем і О. Пророченко, що належать до найбільш популярних паремійних збірок німецької лінгвокультури. У процесі аналізу було застосовано такі **методи**, як *суцільної вибірки* матеріалу – для виокремлення та інвентаризації фактологічного матеріалу, почерпнутого з джерельної бази; *лінгвокультурологічної інтерпретації* – для виявлення прихованого змісту вербалізованих культурних особливостей розглядуваних усталених виразів, у складі яких літери латиниці; *лінгвокультурологічного та системно-функціонального аналізу* – для характеристики функційно-семантичного та прагматичного навантаження віді-

браних усталених одиниць німецької лінгвокультури з буквеним компонентом; основним методом традиційно є *отисовий*, який дає змогу викласти дослідницький матеріал та сформулювати узагальнення і висновки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Німецька фразеологія (пареміологія) як окрема галузь мовознавства починає свій розвиток наприкінці 80-х років XX ст. У 1989 р. виходять і праці Г. Бургера, А. Бухофера та А. Сіалма нім. «Handbuch der Phraseologie» (укр. «Довідник з фразеології») [10], В. Фляйшера нім. «Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache» (укр. «Фразеологія сучасної німецької мови») [17] та Г. Бюргера нім. «Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen» (укр. «Фразеологія: Вступ на прикладі німецької мови») [10; 9], у яких продемонстровано застосування семантичного підходу до аналізу усталених мовних одиниць.

Усталений вираз розглядаємо як «семіотичну одиницю, еталонну одиницю мови, усталене висловлювання, синтаксичну одиницю, комунікативну формулу, дискурсивну одиницю (різновид дискурсивного дейксису та народного дискурсу), «моральну формулу», мікротекст, культурний текст, культурний символ, прецедентне висловлювання, лінгвокультуреми, етнолінгвокультуреми, репрезентант психології народу (етнопсихології), надіндивідуалізовану одиницю» [18, с. 25].

Загальновідомо, що в мовній свідомості кожного народу зафіксовані семантика й прагматика деяких ментально значущих графем, звуко-букв, що можуть входити й у склад УВ, моделюючи значущі для лінгвокультури смисли [див.: 11, с. 124]. Алфавіт і букви як його складники традиційно вважають першоелементом лінгвокультури кожного етносу, оскільки вони відтворюють «дух мови»: «відображають процес набуття писемності, вивчення азбуки, демонструють усвідомлення досконалості форм літер, їх графіки та ідеальності походження. Літери як графічні знаки впливають на людську уяву, мотивують низку асоціацій, уявлень, фантазій» [12, с. 229]. Літери латиниці, зрозуміло, мають потенціал для моделювання УВ і в німецькій лінгвокультурі.

Усталені мовні одиниці презентують певні смисли, однак їхня семантика і прагматика виражається переважно імпліцитно. Наприклад, розгляньмо ідіому, що вербалізує позитивну оцінку й значення 'першокласний': *eins a* (укр. дослівно: *одна а*) 'prima, hervorragend (укр. 'чудово, відмінно')' [15, с. 187]. Вираз запозичений з мовлення купців, де він слугує для оцінки якості товару.

Фразеологізм *etw. aus dem Effeff beherrschen / können / verstehen* (укр. дослівно: *щось з Еффефф опанувати / могли / розуміти*) витлумачено так: 'etw. hervorragend beherrschen, können, gründlich verstehen' (укр. 'досконало опанувати що-небудь, бути здатним, розуміти досконально') [15, с. 180]. Цей УВ також походить з мовлення купців: презентує вимову *ff* [effeff] (*f* – 'добре', *a ff* – 'дуже добре'). За іншим поясненням: у стародавніх римлян, які розробили власну правову систему, існували збірники витягів з творів римських юристів, які мали силу закону (дигести – від лат. *Digestae* і пандекти – від гр. *Pandectae*). У повсякденному дискурсивному просторі задля економії часу користувалися однобуквеними абрєвіатурами, створеними від зазначених слів, зокрема, грецьке слово «пандект» скорочувалося грецькою літерою П (π), а латинське «дигест» – латинською графемою D (de). Однак коли зазначені літери писали поспіхом, то це більш нага-

дувало дві маленькі літери *f*. Оскільки збірки склалися з 50 книг, навчатися за ними було важко, тому якщо хтось знав щось із *ff*, він знав це з дигестів / пандектів, тому він був професіоналом, а не початківцем, тобто особливо добре розбирався у своїй справі. Українським аналогом описаного фразеологізму є *бути докою; зуби з їсти* [16, т. 1, с. 162–163].

Значення 'резюмування та узагальнення' актуалізує УВ *das A und O* (укр. дослівно: *А та О*) 'die Hauptsache, das Wesentliche, der Kernpunkt' (укр. 'головне, суть, основне') [15, с. 31]. Первинно цей вираз мав значення 'початок і кінець'. Саме в цьому трактуванні він використовувався в Біблії, тобто належить до біблійних, порівн.: *Ich bin das A und O, der Anfang und das Ende, spricht Gott der Herr* (укр. *Я є А та О, початок і кінець, – говорить Господь Бог*). Оскільки саме грецька мова відіграла важливу роль у записі та передачі біблійних текстів, то в німецькомовній паремії збереглися ці грецькі літери. У грецькому алфавіті, який виник за 900 років до нашої ери, букви *Альфа* стоїть на першому місці, а *Омега* – на останньому. Протягом розвитку писемності грецька *Альфа* стала латинською *A*, а грецька *Омега* – латинською *O*. Ще в античності побувала думка, що той, хто контролює справу від початку до кінця, контролює все, що відбувається на всіх етапах розвитку події – від початку і до самого кінця. В українському лінгвопросторі фіксуємо варіантний та синонімічний ряди цього УВ: *альфа і омега; від альфи до омеги; від а до я; від аза до іжиці*. Простежуємо розширення компонентного складу розглядуваної одиниці та утворення на її базі інших ідіом, порівн.: *etw. ist das A und O für jem* (укр. дослівно: *щось А та О для когось*) 'eine Sache ist für ihn elementar wichtig, eine Lebensbedingung, die Grundvoraussetzung' (укр. 'одна річ є для нього принципово важливою, умовою життя, основною передумовою') [8, с. 51]; *das A und O von etw. sein* (укр. дослівно: *бути А та О чогось*) 'Anfang und Ende, alles bei einer Sache sein' (укр. 'початок і кінець; все в одному') [8, с. 51]. Як бачимо, перша та остання літери алфавіту вербалізують насамперед значення 'початок і кінець'. Тут початок і кінець – це те, що існує між першою і останньою літерою абетки, але йдеться про *A* і *O*, а не *A* і *Z*.

Проте в сучасному німецькому дискурсивному просторі функціює й ідіома *von A bis Z* (укр. дослівно: *від А до З*) 'von Anfang bis Ende, ohne Ausnahme, vollständig' (укр. 'від початку до кінця, повністю') [15, с. 31] – укр. аналог *від дошки до дошки* [16, т. 1, с. 11]. Виникнення цієї одиниці також пов'язано із загальноприйнятим розміщенням літерного компонента в алфавіті, зокрема латинському ($A \rightarrow B \rightarrow \dots \rightarrow Z$). Незважаючи на те, що стара ідіома збереглася в німецькій мові протягом століть, однак її зміст дещо змінився. Якщо вираз *von A bis Z* має значення укр. 'щось цілком', то фраза *das A und O* означає 'фундаментально важлива частина чогось'. Отже, походження ідіоми можна пояснити різними етапами розвитку писемності.

Принцип алфавітного порядку лежить у творенні ще однієї усталеної одиниці *wer A sagt, muss auch B sagen* (укр. дослівно: *хто каже А, повинен також Б сказати*) 'wer etwas beginnt, muss es fortsetzen [und auch unangenehme Folgen auf sich nehmen]' (укр. 'той, хто щось починає, повинен це продовжити [а також: прийняти неприємні наслідки]') [15, с. 31]. Існує декілька пояснень походження ідіоми *wer A sagt, muss auch B sagen*: (1) з порядку слідування літер у алфавіті; (2) з термінології німецького правознавства: якщо відповідач висував зустрічний позов, то первісний обвинувач також повинен був прокоменту-

вати його – це називалося *besagen* (укр. *доводити*), проте в народі наведений вислів трансформувалася в *B sagen* (укр. *казати Б*) [19]. Окрім того, естонський лінгвіст Павло Гурасієвич на сайті «Sprichwörter.net» зазначає, що (3) ідеться про «спотворення лайливого слова на позначення річки Мюнстер Аа. Аа була відома як найбрудніша річка в Німеччині, особливо в пізньому Середньовіччі. Тому всім було зрозуміло: Wer d' Aa sieht (sieht), muß ooch Bäh säggen (sagen) (укр. хто бачить Аа, повинен сказати Бє)» [20], що пояснюється омофонією назви актуалізованих літери та звуку. В українській мові закріплений аналог цього усталеного виразу *хто сказав А, повинен сказати й Б; узявся за гуж, не кажи, що не дуже* [16, т. 1, с. 11].

Наведемо приклад ще однієї ідіоми, що пов'язана із чинним порядком розміщення літер в абетці: **Plan B** (укр. дослівно: *план Б*) 'die Alternative, wenn ein Vorhaben sich nicht in der geplanten Weise durchführen lässt' (укр. 'альтернатива, коли проєкт не може бути реалізований у запланований спосіб') [15, с. 583], що презентує значення укр. 'запасний план'.

Фразеологізм **j-n. bis aufs Tz kennen, er peinigt einen bis aufs Tz** (укр. дослівно: *когось до Тецет знати, він мучить когось до Тецет*) [8, с. 1097] має два значення: (1) 'знати щось від початку до кінця (досконально)'; (2) 'остаточно замучити когось', а похідна одиниця від наведеного вислову **bis zum Tezett** (укр. дослівно: *до Тецетт*) 'bis ins kleinste Detail, ganz genau' (укр. 'до найменших деталей, дуже точно') [15, с. 766] моделюють смисли 'остаточно', 'повністю'. Проте через скорочення складників, опущення дискурсивного компонента *reinigen* (укр. *мучити*) відбулася деактуалізація одного зі значень: ідеться про 'замучити когось, розізнити', що спричинило послаблення емотивності, а також призвело до зміни негативної оцінки на нейтральну. *Tz*, що окреслювалася в букварях старої школи як *zz*, була останньою літерою алфавіту, навіть після *z*, що поясняє друге значення паремії.

Синонімною до цього УВ є одиниця, про яку йшлося раніше, **von A bis Z** (укр. дослівно: *від А до Зет*), а також **bis auf den i-Punkt/bis auf das i-Tüpfelchen** (укр. дослівно: *до і-крапки*) 'bis ins Letzte, ganz genau' (укр. 'до найменших дрібниць, точнісінько') [15, с. 387] запозичений з французької мови. У німецько-українському фразеологічному словнику, укладеному В. Гавришем та О. Пророченко, зафіксовано низку усталених одиниць, що утворилися шляхом розширення їх структури, порівн.:

(1) **etw. bis aufs (або bis zum) I-Tüpfelchen (genau) erledigen (або regeln, ausführen usw)** – укр. *зробити що-н. дуже точно, не забувши жодної дрібниці* [16, т. 1, с. 359];

(2) **das sitzt wie das Tüpfel auf dem i** – укр. *саме цього й не вистачало; це довершує справу* [16, т. 1, с. 357];

(3) **das Tüpfelchen (або der Punkt) auf dem i** – укр. *дрібниця, що надає завершеності чому-н.* [16, т. 1, с. 357];

(4) **das Tüpfelchen (або den Punkt) auf das i setzen** – укр. *поставити крапку над і; надати завершеного вигляду чому-н.* [16, т. 1, с. 357];

(5) **es fehlt nicht einmal das Tüpfelchen (або Pünktchen) auf dem i** – укр. *усе зроблено якнайкраще; не забуто жодної дрібниці* [16, т. 1, с. 357];

(6) **da fehlt noch das Tüpfelchen (або Pünktchen) auf dem i** – укр. *не вистачає лише дрібниці* [16, т. 1, с. 357];

(7) **bis zum Tüpfelchen (або Pünkt) über (або auf) dem i** – укр. *до найменших дрібниць; з великою точністю* [16, т. 1, с. 357].

Однак усі вони презентують смисли 'завершеність' та 'точність'.

Наведемо приклади УВ, що вербалізують негативну оцінку: **jmdm. ein X für ein U vormachen** (укр. дослівно: *видавати Ікс за У*) 'jmdn. täuschen' (укр. 'дурити / обманювати когось') [15, с. 882] – укр. *аналог замилювати очі; вводити в оману* [16, т. 2, с. 334]. У латинському алфавіті літеру V (ve) використовували для позначення літери U (u), що також виконує функцію цифрового позначення *п'ять*. Буква V – це половина X (*десять*). Якщо зобразити одну V догори вниз іншої, то вийде X; якщо витягнути дві лінії V за межі основи, то також вийде X. Через це, якщо комусь виставляли X за U, то це означало необхідність стягування подвійного боргу. Унаслідок вторинної номінації утворилася антонімна усталена одиниця **ein X von einem U unterscheiden können** (укр. дослівно: *вміти відрізнити X від U*) 'sich nicht übertölpeln lassen' (укр. 'не дати себе обдурити') [8, с. 933].

Окрім усталених словесних форм містять у своєму складі літери латиниці як компонент складного слова, що утворене шляхом поєднання позначення літери та слова. Наприклад, фразеологізм **dicht wie ein U-Boot** (укр. дослівно: *цільний, як підводний човен*) має подвійну конотацію (а) 'wasserdicht, luftdicht' (укр. 'водонепроникний, повітронепроникний / герметичний'); (б) 'total betrunken, zugedröhnt' (укр. 'вщент п'яний, під кайфом') [15, с. 163].

Розгляньмо УВ **ein alter Mann / eine alte Frau / eine Oma ist doch kein D-Zug** (укр. дослівно: *літній чоловік / літня жінка / бабуся – це не потяг-Д*) 'ich kann nicht schneller; in meinem Alter geht es etwas langsamer' (укр. 'я не можу їхати швидше, оскільки в моєму віці це відбувається трохи повільніше') [15, с. 178]. Українськими аналогами до наведеної ідіоми є такі: *нема чого парку парити!; за тобою не уженеєшся!; адже в мене нема крил (швидше не можу)!* [16, т. 1, с. 161], оскільки *D-Züge* (укр. *потяги-Д*) характеризувалися особливою швидкістю та пунктуальністю. У цьому разі виникає таке значення: укр. 'робити щось не так швидко / повільніше'; 'робити так, як літня людина'.

Фразеологізм **ein Engel mit einem B davor sein** (укр. дослівно: *бути янголом через Б*) 'jmd., bes. ein Kind, das sich nicht so benimmt, wie man es von ihm erwartet, wie es sich gehört' (укр. 'будь-хто, особливо дитина, яка поводиться не так, як від неї очікують, не так, як належить') [15, с. 194] презентує мовну гру на графічному рівні, що простежуємо в маніпулюванні літерними компонентами, які актуалізовані в лексемі *Engel* (*Engel* = E → B = *Bengel*, а укр. *янгол* трансформується в *розбишак* / протилежне поняття/, що, зрозуміло, не можна передати українською мовою). Вербалізовано жартівливо-іронічну тональність щодо характеристики хлопчиків-розбишак. Порівняймо контекст: «*Interessiert mit strahlendem Lächeln betrachtete er mich von oben bis unten, aus großen und dunklen Augen blitzte ein dicker Schlack. Sie verrieten: der Kleine ist ein Engel mit einem B davor*» (укр. «*Зацікавлено, з променистою посмішкою, він оглянув мене з ніг до голови, а з великих і темних очей блиснув шлак. Вони прояснили, що малюк перед ними – це янгол з літерою Б*») (Angela Strom. *Schmetterling im Winter*) та «*Lassen Sie sich nicht von seinem unschuldigen Gesichtsausdruck täuschen, der Kleine ist ein Engel mit einem B davor*» (укр. «*Нехай вас не вводить в оману його безневинний вираз обличчя, цей малюк – янгол з літерою "Б" спереду*»)

[15, с. 194]. В актуалізованому в цій розвідці німецько-українському фразеологічному словнику зафіксовано такі відповідники до зазначеного УВ, як *нахаба*, *зухвалець* (з ангельською зовнішністю) [16, т. 1, с. 179].

Жартівлива ідіома *für A und F sein* (укр. дослівно: *для А та Еф бути*) ‘umsonst sein; unnötig sein’ (укр. ‘бути вільним; бути непотрібним’) [21] моделює значення укр. ‘бути не потрібним’. Перша літера А (а) виконує функцію евфемізму, що маскує значення лексеми *Arsch* (укр. дупа). Друга літера – це однобуквенна аббревіатура, утворена від імені імператора Фрідріха III (1440–1493) (нім. Friedrich III). Цей вираз належить акторові, який зіпсував свій виступ перед імператором, сказавши: «*Es reimt sich das gar nit, so wenig, als ars und Friderrich*» (укр. «*Це зовсім не римується, так само, як дупа і Фрідріх*»).

Наступним прикладом є ідіома *Vitamin B* (укр. дослівно: *вітамін Б*) [15, с. 820] ‘gute und nützliche Beziehungen zu (einflussreichen) Personen’ (укр. ‘хороші та корисні стосунки з (впливовими) людьми’) [22] – укр. «мати зв’язки, знайомства» [16, т. 1, с. 69]). У цьому разі також простежуємо явище евфемізації. Літера В (бе) – буквене скорочення від слова *Beziehungen* (укр. *відносини*). У воєнний і повосенний час, коли це переносне вживання закріпилося, вираз *Vitamin B* не означав ‘життєво важливі біологічні речовини’, а мав значення ‘доступ до дефіцитних товарів’, зокрема таких, як їжа або житло, що були життєво важливим під час другої світової війни, і які можна було отримати лише неофіційно, завдяки добрим стосункам з певними людьми [див. про це: 22]. Зазначена ідіома моделює значення ‘корисні зв’язки’, ‘благ’, що проєктується на у професійну сферу, порівн. контексти: «*Viele Jobs in Deutschland werden über persönliche Kontakte vermittelt. "Vitamin B" war im vergangenen Jahr bei der Besetzung eines Viertels aller offenen Stellen entscheidend*» (укр. «*Багато робочих місць у Німеччині знаходять завдяки особистим зв’язкам. Минулого року **блат** був вирішальним у забезпеченні чверті всіх відкритих вакансій*») [23]; або «*Ohne Vitamin B geht es nicht Etwa 40 Prozent der offenen Stellen werden über Beziehungen vermittelt, das ergab eine Studie des Instituts für Arbeitsmarkt- und Berufsforschung* (укр. «*Без **блату** не обійдеться – близько 40 відсотків вакансій знаходять через знайомства, згідно з дослідженням Інституту досліджень у сфері зайнятості*»)» [24]. За аналогією була утворена ще одна ідіома, розповсюджена насамперед в Австрії, – *Vitamin P*, у якій літера Р (пе) (порівняно зі значенням попереднього наведеної ідіоми) означає ‘*Protektion*’ (укр. ‘покровительство’, ‘патронаж’, ‘протекція’), порівн.: «*Der Anhang wuchs mit dem Einfluß des Postens. „Vitamin B und P“, Beziehungen und Protektion, wurden wichtig, und die Stufenleiter der Verwaltung wurde auch zur Stufenleiter der sich bildenden Gesellschaft*» (укр. «*Прихильність зростала разом із впливовістю посади. „Вітамін Б і П“, **блат** і **протекція**, стали важливими, а службова драбина також стала драбиною суспільства, що формується*») [25].

Однобуквену аббревіатуру простежуємо також в ідіоми *Ablage P* (укр. дослівно: *архіє П*) ‘etwas wird nicht mehr benötigt und kann entsorgt werden’ (укр. ‘щось таке, що більше не потрібне й тому може бути утилізоване’) [15, с. 34], що презентує жартівливу тональність та містить значення ‘не потрібна річ’, або ‘предмет, який може бути утилізований / викинутий’, оскільки літера Р презентує лексему *Papierkorb* (укр. *відро для сміття*).

УВ *nach Schema F* (укр. дослівно: *за схемою Еф*) ‘routinemäßig, ohne das Besondere des Einzelfalls zu berücksichtigen’ (укр. ‘рутинно; без урахування специфіки кожного окремого випадку’) [15, с. 657] походить від *Frontrappen* (укр. *фронтові рапорти*). Такі рапорти почали поширюватися в німецькій армії з 1861 року: у них фіксувалися звіти про інвентаризацію повного бойового складу, які оформляли за схемою *Frontrappen*, що й стало базою для утворення переносного значення укр. ‘рутинні, бездумні доручення’. Зразками структурно розширених одиниць стали такі фразеологізми: *etw. nach Schema F erledigen (або machen, tun)* – укр. *робити механічно; робити за шаблоном; формально ставитися* [16, т. 2, с. 160]; *es geht alles nach Schema F* – укр. *усе йде (або робиться), як заведено* [16, т. 2, с. 160].

Архаїчність семантики УВ сучасної німецької мови мотивована екстралінгвальними чинниками, що вплинуло на розвиток ідіом, відобразило особливості складників мовної картини світу в діяльності. УВ *Anno Domini* (лат. *annus* – рік, *Domini* – бог), що має значення ‘im Jahre [des Herrn]’ (укр. ‘у рік [Господній]’), виник після того, як Діонісій Малий (Dionysius Exiguus) запропонував вести відлік років від Різдва Христового. Відбулася його трансформація в *anno X* (укр. дослівно: рік Ікс) – ‘früher, aus alten Zeiten’ (укр. ‘раніше, з давніх часів’) [15, с. 49].

У німецькій лінгвокультурі семантизації піддаються не тільки латинські літери, але й грецькі. Зокрема дев’ята літера грецького алфавіту *Jota* (йота) є компонентом низки ідіом, як і в українській мові, моделюючи значення ‘найменша частинка’, оскільки це найменша літера грецького алфавіту, то вона стала символом всього крихітного або маленького: це значення зафіксоване ще в Біблії, порівн.: «*Bis Himmel und Erde vergehen, wird kein Jota und kein Häkchen des Gesetzes vergehen, bevor nicht alles geschehen ist*» (укр. «*Поки небо і земля не зникне, жодна йота і жодна буква закону не зникне, поки все не буде зроблено*») (Mt 5, 18). Розглядуваний УВ має кілька презентацій: *nicht [um] ein Jota; [um] kein Jota* (укр. дослівно: *ні на йоту*) ‘(in Bezug auf eine Abweichung) nicht im Geringsten’ (укр. ‘щодо відхилення/анітрохи’), чи *[auch] nur ein Jota* (укр. дослівно: *лише на йоту*) ‘auch nur im Allermindesten, Allgeringsten’ (укр. ‘щонайменше’) [15, с. 391].

Зафіксовані усталені одиниці й із літерним компонентом **X**: *die Stunde X* (укр. дослівно: *година Ікс*) ‘der noch unbekannte Zeitpunkt, an dem etw. [Entscheidendes] geschehen wird’ (укр. ‘поки що невідомий момент часу, коли станеться щось [вирішальне]’) [15, с. 744]; *der Tag X* (укр. дослівно: *день Ікс*) ‘[noch nicht offiziell bekannter] Tag, an dem etwas Entscheidendes geschehen soll’ (укр. ‘[ще офіційно не відомий] день, коли має статися щось вирішальне’) [15, с. 750]. Семантика літери X – ‘вирішальний момент’.

Висновки. Продемонстровано, що в складі УВ різного типу зафіксовані лексиколізовані й семантизовані літери, що мотивовані назвами букв і дифтонгів. Крім конкретного семантичного наповнення, зазначенні одиниці презентують своєрідну прагматику: аксіологічні смисли, емоційну тональність, стилістичні маркери (іронійне, жартівливе, глузливе й под.). Використання літер латиниці / літерного компонента може вербалізувати / моделювати такі конкретизовані семантичні смисли: (а) ‘резюмування’, ‘узагальнення’, (б) ‘вичерпність дій’, (в) ‘вирішальний чинник’. Принцип створення УВ з літерним компонентом полягає в особливому сприйнятті,

пересмисленні чинника ‘порядок, розміщення літерних компонентів у алфавіті’; серед розглянутих одиниць у німецькій лінгвокультурі фіксуємо евфемізовані одиниці, у яких назва певного поняття, вербалізована у формі окремої лексеми, згортається до початкової літери цієї лексеми, що, очевидно, зумовлено таким фактом: уживання окремих слів є незручним або небажаним. Окремі УВ презентують графічну мовну гру, що слугує вербалізації жартівливо-іронійної тональності мовлення. Характерно, що універсальні біблійні УВ презентують вербалізацію літер грецького алфавіту, що цілком зрозуміло.

Перспектива дослідження полягає в необхідності вивчення специфіки функціонування усталених виразів із літерним компонентом у сучасному німецькому дискурсивному просторі.

Література:

- Баран Я. А. Основні питання загальної та німецької фразеології. Львів: Вища школа, 1980. 155 с.
- Гаврись В. І. Сталі сполучення слів у сучасній німецькій мові (походження та вживання). К.: Видавництво «Радянська школа», 1971. 247 с.
- Гаврись В. І., Пророченко О. П. Деякі питання німецької фразеології. Німецько-український фразеологічний словник: у 2-х т. Укл. В. І. Гаврись, О. П. Пророченко. Київ: Радянська школа, 1981. С. 355–377.
- Пророченко О. П. До питання про вивчення німецько-українських фразеологічних паралелей. *Мовознавство*. 1990. № 2. С. 59–65.
- Школяренко В. І. Динаміка розвитку фразеологічної системи німецької мови 19–20 століття: монографія. Суми: СДПУ, 2003. 234 с.
- Мізін К. І. Німецько-український фразеологічний словник (усталені порівняння). Вінниця: Нова книга, 2005. 302 с.
- Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache. Tübingen: Niemeyer, 1997. 308 s.
- Röhrig L. Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten. 3. Aufl. Freiburg; Basel; Wien: Verlag Herder, 1994. 1910 s.
- Burger H. Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen. 3. Aufl., Berlin: Erich Schmidt, 2007. 240 s.
- Burger H., Buhofer A., Sialm A. Handbuch der Phraseologie. Berlin, New York: de Gruyter, 1982. 433 s.
- Космеда Т. А. Потенціал сучасної лексикографії і прагмалінгвістики в осмисленні статусу конотативних графем. *Слово и словарь. Vocabulum et vocabularium*. 2011. Вип. 12. С. 123–127.
- Соболь Л. Назви літер у складі паремій української мови: семантика й прагматика. *Волинь філологічна: текст і контекст*. 2012. Вип. 14. С. 225–235. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vfkk_2012_14_27
- Ужченко В. Д. Народження і життя фразеологізму. К.: Рад. шк., 1988. 279 с.
- Космеда Т. А., Осіпова Т. Ф. Комунікативний кодекс українців у пареміях: тлумачний словник нового типу. Дрогобич: Коло, 2010. 272 с.
- Duden 11. Redewendungen. 2., neu bearb. u. aktual. Auflage. Mannheim. Leipzig. Wien. Zürich: Dudenverlag, 2002. 955 S.
- Німецько-український фразеологічний словник: у 2-х т. / укл. В. І. Гаврись, О. П. Пророченко. Київ: Радянська школа, 1981. Т. 1: А–К. 416 с. Т. 2: L–Z. 392 с.
- Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache. 2. Aufl., Tübingen: Max Niemeyer, 1997. 299 s.
- Космеда Т. & Колонюк С. Багатоликий статус паремії та аспекти її дослідження. *Лінгвістичні студії. / Linguistic Studies: зб. наук. праць. гол. ред. Ж. Краснобаєва-Чорна*. Вінниця: ДонНУ ім. Василя Стуса, 2022. Вип. 43. С. 20–31.
- Redewendung: wer sagt A, muss auch B sagen. URL: <https://jugendrechtshausfurt.wordpress.com/2015/07/30/redewendung-wer-a-sagt-muss-auch-b-sagen/> (дата звернення: 13.07.2023)
- Sprichwörter.net. URL: <http://www.sprichwoerter.net/inhalt/artikel/sprichwoerter---ihre-bedeutung-und-ihre-herkunft.html> (дата звернення: 20.07.2023)
- Wortschatz.uni-graz.at. URL: <https://wortschaetze.uni-graz.at/de/wortschaetze/schrift/belegdatenbank/a/buchstabe-a/> (дата звернення: 12.08.2023)
- ZDL. URL: <https://www.zdl.org/wb/wortgeschichten/Vitamin%20B> (дата звернення: 23.07.2023)
- Spiegel. URL: <https://www.spiegel.de/karriere/mitarbeitersuche-einviertel-der-jobs-wird-ueber-vitamin-b-vergeben-a-804652.html> (дата звернення: 23.07.2023)
- RP. Rheinische Post. URL: https://rp-online.de/leben/beruf/die-sechsgroessten-job-mythen_aid-14406675 (дата звернення: 23.07.2023)
- Adler, H. G.: Theresienstadt 1941–1945. Das Antlitz einer Zwangsgemeinschaft. Mit einem Nachwort von Jeremy Adler. Reprint der zweiten Auflage von 1960. Göttingen 2020. S. 263.

Peresada Ye. Actualization of Latin letters as part of the idiomatic expressions of German language

Summary. Linguographic problems belong to the underdeveloped and topical issues today, which are also designed to clarify the semantics and pragmatics of letters due to their lexicalization. This scientific research is dedicated to analyzing the semantics and pragmatics of Latin letters that are part of the idiomatic expressions of German linguoculture. Idiomatic expressions are an essential component of each language, as they make them unique, filling them with original semantic and pragmatic content and, at the same time, presenting the world view and world outlook of each ethnic group, its connection with the national tradition, including the writing system. No works devoted to analyzing the role of a letter component in the structure of an idiom with such a component have been found in German linguistics, which indicates the novelty of this study. As a result of the analysis, the principles of creating idiomatic expressions (in their broad interpretation) with a letter component were clarified: they do not always have a transparent motivation; the semantics and pragmatics of the literal component of the corresponding idioms, their axiological meanings, emotional and stylistic load are revealed. The conducted research made it possible to characterize not only the origin of idiomatic expressions, in which the letters of the Latin alphabet of the German language appear as separate lexemes, single-letter abbreviations, or components of a complex word. As a result of the linguistic and cultural interpretation, the hidden meaning of the verbalized cultural features of the idiomatic expressions was interpreted. Their analysis makes it possible to distinguish the corresponding semantic- and pragmatic functional load, which arises primarily due to the actualization of the related literal meanings. The role of lexicalized and semanticized names of Latin letters in actualizing the phenomenon of euphemization (truncating words to the initial letter of the name) and the implementation of specific language game models that occur at the graphic level is traced. In addition to Latin graphemes, the verbalization of the letters of the Greek alphabet is also recorded, which manifests itself primarily in biblical idiomatic expressions as universal phenomena of language.

Key words: letter, Latin, semantics, pragmatics, idiomatic expressions.

*Руденко М. Ю.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри германської та слов'янської філології філологічного факультету
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

СОЦІАЛЬНІ ДІАЛЕКТИ В ІНТЕРНЕТІ, МОБІЛЬНОМУ ЗВ'ЯЗКУ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ХАРАКТЕРНІ РИСИ

Анотація. Статтю присвячено розгляду соціальних діалектів в Інтернеті, мобільному зв'язку. Зазначені соціальні діалекти відзначаються своїми особливостями, широко вживаються користувачами різних категорій. Дана лексика має інноваційні та яскраві характеристики, постійно збагачується та оновлюється. До розробки теми нас спонукає багатогранність сленгу, жаргону, аргю, їх неординарність та оригінальність. Актуальність і важливість роботи обумовлена популярністю соціальних діалектів в Інтернеті та мобільному зв'язку, перспективами для наукового пошуку, що відкриваються. Стаття представляє інтерес для дослідників та зацікавлених читачів тим, що висвітлює стан соціальних діалектів в Інтернеті та мобільному зв'язку, їх характеристики з позицій представників різних лінгвістик, показує широкий спектр проблем, розкриває особливості сленгу, жаргону, аргю на регіональному матеріалі. Використовувалися методи: описовий (взято за основу вивчення), лінгвістичного спостереження, узагальнення, інтерпретації та класифікації, порівняльний. На мову користувачів цифровими технологіями впливає вік (переважає молодь), соціальний статус. Новаторами в розвитку сленгу є студенти, підлітки, представники різних субкультур. У даний час в інтернет-просторі проявляються нові тенденції в застосуванні сленгу спільнот: узаконена лексика поширюється за межі групи. Сленг в Інтернеті присутній скрізь: у соціальних мережах, стрімінгових (потоківих) сервісах, блогах, форумах, чатах, онлайн-заняттях, сайтах та ін. Лідерство займають соціальні мережі. Тематика соціальних діалектів в інтернет-просторі спрямована насамперед на сфери: «людина», «взаємини», «робота», «навчання», «політика», «любов», «секс», «дозвілля», «гумор та жарти». Завдяки цифровим технологіям примітною особливістю мови стала її письмова форма, яка в умовах сьогодення істотно не відрізняється від усної. При спілкуванні в Інтернеті, мобільним зв'язком стаття є важливим фактором прояву варіацій у сленгу, оскільки чоловічий та жіночий сленг суттєво відрізняються. Найбільш популярними джерелами та засобами формування словника сленгу є: 1) скорочення (а) усичені слова, б) аббревіація, 2) афіксація, 3) словозлиття, 4) метафоризація, 5) запозичення іншомовних слів, 6) запозичення з лексики декласованих елементів, 7) еративи, 8) фразеологізми. Мету дослідження: аналіз та узагальнення сучасного стану, особливостей, тенденцій розвитку та характерних рис соціальних діалектів в Інтернеті, мобільному зв'язку, розкриття поглядів мовознавців на ці питання досягнуто.

Ключові слова: сленг, жаргон, аргю, інтернет-спілкування, інтернет-користувач, цифрова технологія, соціальна мережа, письмова мова.

Постановка проблеми. Особливості сучасної комунікації такі, що не завжди оптимальним виявляється вживання

виключно літературної мови. Навпаки, найбільш природним акт спілкування нерідко буває саме тоді, коли комуніканти використовують нетрадиційні форми мови. Звідси випливає роль соціальних діалектів у спілкуванні за допомогою Інтернету та мобільного зв'язку, на чому зосереджена увага в цьому дослідженні. Сьогодні цифрові технології впевнено завойовують земну кулю, впливають на всі сфери, особливо інформаційну. Соціальні діалекти сприяють розширенню та поживленню інтернет-спілкування, надають йому новизни, колориту, жвавості, експресії. Враховуючи динамічність процесів, сленг, жаргон і аргю користувачів цифровими технологіями постійно еволюціонує, розвивається, у зв'язку з чим змінюються оцінки лінгвістів.

Вплив Інтернету на розвиток сленгу пов'язаний з тим, що спілкування в ньому відзначається, передусім, переважанням письмової форми обміну інформацією, що є джерелом лінгвістичних змін. Крім того, майже всі сервіси інтернет-спілкування надають можливість анонімної участі під назвою вигаданого персонажа. Це робить спілкування практично неконтрольованим і некараним, тому що дуже важко встановити будь-які дані.

Актуальність та важливість цієї роботи обумовлена такими факторами: 1) соціальні діалекти в Інтернеті, мобільному зв'язку популярні серед різних категорій користувачів, цікаві для вивчення через їхню масовість, динамічність. Тут постійно створюються нові слова, які надалі широко поширюються в масах; 2) зростає увага лінгвістів багатьох країн до вивчення характерних рис, особливостей, тенденцій розвитку аргю, жаргону, сленгу, що застосовується користувачами сучасних цифрових технологій; 3) відкриваються перспективи в дослідженні соціальних діалектів, що функціонують у словнику користувачів Інтернетом, мобільним зв'язком, з урахуванням дефіциту комплексних робіт такого типу.

Незважаючи на наявність великої кількості різнопланових робіт, присвячених проблемі функціонування соціальних діалектів в інтернет-просторі, це питання залишається у фокусі уваги лінгвістів багатьох шкіл, країн і потребує подальшого глибокого дослідження. Його вивчення дає можливість простежити за новими розробками вчених, свіжими тенденціями в аргю, жаргоні, сленгу, особливостями, характерними рисами соціальних діалектів у цифровому просторі.

Аналіз свідчить, що це дослідження – одне з небагатьох в Україні, присвячених розгляду теоретичних та практичних питань функціонування соціальних діалектів в Інтернеті та мобільному зв'язку на матеріалі різних мов та країн. Робота буде цікава читачеві тим, що в ній представлено нинішній стан соціальних діалектів користувачів цифровими технологіями, його характеристики з позицій авторитетних представників

різних лінгвістик, проаналізовано актуальні роботи останніх років у багатьох мовах, висвітлено широкий спектр лінгвістичних проблем соціальних діалектів в Інтернеті та мобільному зв'язку, розкрито їх особливості з використанням регіонального матеріалу. До цього нас спонукає багатогранність сленгу, жаргону, аргю, їх постійний розвиток, відсутність усталених поглядів на проблеми соціальної діалектології та цифрових технологій, перспективи для наукових досліджень.

Насамперед дослідження вимагають питання, які не знаходять належного висвітлення в науковій літературі: вплив цифрових технологій на сленг, жаргон, аргю, нетрадиційні словотвірні процеси, особливості, тематична спрямованість соціальних діалектів різними мовами в Інтернеті та мобільному зв'язку.

Наукова новизна статті полягає в тому, що зроблено комплексний теоретичний аналіз стану та особливостей соціальних діалектів користувачів цифровими технологіями із залученням значної кількості сучасних дослідницьких матеріалів у різних мовах, проаналізовано велику кількість актуальних питань із зазначеної тематики. Вдалося показати якісні зміни, що відбулися в сленгу, жаргоні, аргю різних країн за останні десятиліття.

У цій статті ми спираємося на теоретичну основу, сформувану дослідниками соціальних діалектів у багатьох мовах. Матеріали статті складають положення наукових праць, присвячених вивченню соціальних діалектів в Інтернеті, мобільному зв'язку. Поставлені в роботі завдання розкрито за допомогою методів: описового (взято за основу вивчення), лінгвістичного спостереження, узагальнення, інтерпретації та класифікації, порівняльного.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціальним діалектам в інтернет-просторі, мобільному зв'язку присвячено низку цікавих наукових праць. В них певною мірою розкрито тенденції розвитку, характерні риси даного феномена. Однак лексикон користувачів цифровими технологіями рухомий, знаходить все більше шанувальників, тому завжди актуальний та цікавий для дослідників.

При розробці теми насамперед упор зроблено на праці І. Г. Будіаса та співавторів [1; 2], І. Г. Будіаса та П. В. Савітрі [3], О. Кравченко та співавторів [4], В. Октавія [5], Л. Роелс та співавторів [6], С. Ліу та співавторів [7], К. Рахміджати [8], А. Ал-Харахшех та співавторів [9], Н. Хараред [10], Є. К. Агілар та Є. Г. Франко [11], Р. Лутвіана та С. Мафулах [12], А. Вуландарі [13].

Зусилля вчених у дослідженні соціальних діалектів користувачів цифровими технологіями зосереджені на питаннях: характерні риси, тенденції розвитку сленгу, жаргону, аргю, що функціонують у соціальних мережах, стрімінгових (потоківих) сервісах, чатах, блогах, форумах, сайтах, месенджерах, онлайн-заняттях, мобільному зв'язку; місце та роль молоді у використанні інтернет-сленгу; письмова форма, гендерний характер соціальних діалектів; джерела та засоби формування словника соціальних діалектів.

І. Г. Будіаса та співавторів [1; 2] розглядають функціонування сленгу в соціальних мережах, аналізують види, функції, значення, мотиви його використання. Роблять висновок, що в соціальних мережах сленг різноманітний, має масовий характер, творчий, активний, свіжий, легкокажний, наслідувальний, дуже рухливий. Застосовуються різні засоби словотвору. Особливо популярні акроніми, відсічення. Сленг активно вико-

ристовується як в усній, так і в письмовій формі. Соціальні мережі суттєво сприяють поширенню та популярності сленгу.

Ф. Г. Пратама та співавторів [14] у своїй статті аналізують сленг, який використовує в соціальній мережі Instagram канадський поп-співак Джастін Бібер, розміщуючи особисті коментарі під своїми фото, відповідаючи на запитання шанувальників. Співак використовує сім процесів словотвору в сленгу. Найбільш широко застосовує апокопу з метою економії часу, стислості мови.

Н. Хараред [10] досліджує сленг, поширений на популярному в Індонезії гумористичному сайті 1cak.com. Розглядає процеси словотвору сленгу, його функції, соціальні чинники, що впливають на створення та функціонування соціальних діалектів. Приходить до висновку, що на сайті зустрічається багато яскравих сленгових слів та виразів. Уважає, що на популяризацію сленгу істотно впливає сленг американських студентів, широко поширений у соціальних мережах по всьому світу.

А. Вуландарі [13] розглядає жаргон (особливості, різновиди, функції, словотворення, письмова форма) в одному з чатів студентської спільноти в месенджері WhatsApp. Наголошує на підвищенні значення письмової форми жаргону в зв'язку з розвитком інтернет-спілкування.

В. Октавія [5] досліджує жаргон індонезійської студентської спільноти «Тадріс» у груповому чаті месенджера WhatsApp. Доходить висновку, що на зміст жаргону впливає стать, вік, соціальний статус. Студенти цієї спільноти використовують унікальний жаргон, насичений мовними варіаціями. Особливо популярні серед студентів такі способи словотвору як апокопа, аббревіація.

С. Ндлову [15] у своїй статті розглядає використання метафори в молодіжному інтернет-сленгу (у соціальних мережах) африканської молоді. Наголошує, що цей спосіб словотвору є популярним серед молоді багатьох країн. Указує на поширення цифрової комунікації: створення цифрових метафор для яскравості вираження, прискорення та спрощення взаємовідносин у соціальних мережах при письмовому спілкуванні. Завдяки використанню молодими людьми різних інноваційних прийомів, у т. ч. цифр у словах, створюються яскраві метафоричні сленгізми.

Розглянута література дає можливість проаналізувати тенденції розвитку, характерні риси, особливості функціонування соціальних діалектів в Інтернеті, мобільному зв'язку в різних мовах, зробити відповідні висновки для розкриття теми статті. Разом з тим, незважаючи на наявні дослідження, багато важливих питань застосування соціальних діалектів користувачами цифрових технологій не знаходять належного висвітлення в літературі, деякі залишаються дискусійними. Немає відповідних узагальнюючих робіт з функціонування сленгу, жаргону, аргю в різних мовах, комплексних праць, які висвітлюють зазначені питання в загальнотеоретичному аспекті. У наявних роботах недостатньо уваги приділяється особливостям соціальних діалектів в інтернет-просторі, не відображена динаміка їх розвитку в умовах розширення можливостей цифрових технологій. Відображено лише окремі аспекти. Наприклад, немає глибокого аналізу письмової форми, гендерних особливостей, тематичної спрямованості, джерел та засобів формування словника соціальних діалектів. Наше дослідження спрямоване на усунення зазначених прогалин, висвітлення та аналіз вищезазначених питань.

Мета статті полягала в аналізі та узагальненні сучасного стану, особливостей, тенденцій розвитку та характерних рис соціальних діалектів в Інтернеті, мобільному зв'язку, розкритті поглядів мовознавців на ці питання.

Виклад основного матеріалу.

1. Актуальність соціальних діалектів. Соціальні діалекти в Інтернеті та мобільному зв'язку відзначаються певними особливостями, мають інноваційні та яскраві характеристики, широко та ефективно застосовуються в спілкуванні між користувачами різних категорій, бізнесі, рекламі товарів і навіть у дистанційному навчанні. Указана лексика рухлива, постійно збагачується та оновлюється. Це зумовлено тим, що все менш виразне швидко зникає, нові одиниці з'являються як результат спілкування величезної та інтернаціональної інтернет-аудиторії, люди прагнуть виявити дотепність та ерудицію, виділитися серед інших, використати гостре чи оригінальне словце.

При спілкуванні за допомогою Інтернету та мобільного зв'язку спостерігається лаконічність, смислова та емоційна ємність сленгізмів. Цьому сприяє сама форма спілкування, яка мотивує давати швидкі, точні та дотепні відповіді, оперативно реагувати на реакції співрозмовника [4, р. 427].

На мову, рівень розуміння та використання сленгу користувачів цифровими технологіями впливає вік. За спостереженням В. Октавія [5, h. 324], наприклад, молоді люди частіше, ніж їхні батьки використовують сленг під час спілкування в чатах WhatsApp.

Також на мову інтернет-користувачів впливає соціальний статус. Кожна певна група має свій сленг, який характеризує та відрізняє її. Новаторами в розвитку сленгу є студенти, підлітки, представники різних субкультур. Сленг студентів унікальний і колоритний. Наприклад, для мови студентів у сервісі WhatsApp характерне часте використання слова "ok" [5, h. 324]. Представники субкультур розкуті та ексклюзивні у своєму мовленні, запозичують багато англіцизмів. Сленг підлітків яскраво проявляється в соціальних мережах, які стали їх стилем життя [2, h. 193]. Вони створюють свою універсальну мову, використовуючи широкий спектр інноваційних мовних форм. Ця мова відрізняється від інших, але пов'язує підлітків із членами групи [6, р. 1–2].

У даний час в інтернет-просторі проявляються нові тенденції в розвитку групового сленгу: зазначена лексика поширюється за межі групи. Особливо це характерно для груп певної спрямованості (футбольних уболівальників, байкерів, музичних фанатів) [2, h. 193].

Сленг цифрових технологій має деякі відмінності в залежності від регіону, місцевості, де він є поширеним. Територіальні відмінності соціолектів обумовлені лінгвальними та екстралінгвальними особливостями регіону функціонування. На сленгову мову в європейських країнах значно впливає міграція населення, що викликано багато в чому «напливом» іммігрантів з Близького Сходу, Північної Африки, України.

Сленг в Інтернеті, мобільному зв'язку схильний до впливу часу, обставин, подій (військові дії, виборні кампанії, пандемії). У північному регіоні Донецької області в окремі періоди (кампанії з виборів місцевої влади; загострення бойових дій, відносин з Росією; локдаун, спричинені коронавірусною та іншими інфекціями) використання сленгу значно зростає; при цьому він яскравий, емоційний, часто образливий: *гнати пургу* «обдурювати», *задовбали* «набридли», *вата горить* «інтенсивний

обстріл невідконтрольної території», *рашка* «прихильник російського світу», *валить за поребрик* «їдьте в Росію».

Неформативність є визначальною характеристикою інтернет-сленгу [7, р. 2]. Нехтування лексико-граматичними правилами стало частим явищем. Багато користувачів свідомо говорять і пишуть помилково, спотворюючи слова рідної мови. Особливо це властиво молоді. Неформальними мовними стилями сучасної молоді стало перемикання коду, інтерференція, запозичення іншомовних термінів, використання сленгу як в усній, так і в письмовій формі мовлення [1, р. 1]. Інтернет-сленг часто запозичує діалекти, цифрові елементи та значки; активно включає перефразування, омоніми, мініатюри, редуплікації, скорочення та інші способи формування слів і нетрадиційного синтаксису [7, р. 2].

Активно, наприклад, використовують числа в сучасному Інтернет-спілкуванні (найчастіше в месенджерах) китайські користувачі, що викликано традиціями східної філософії, символікою чисел, а також економією мовних засобів [4, р. 426–427].

Серед молоді багатьох країн (особливо студентів, геймерів) популярний в інтернет-спілкуванні ігровий сленг. Найчастіше він складається з англіцизмів. Нерідко саме комічний, жартівливий ефект є головним у мові молоді.

При спілкуванні за допомогою SMS, в Інтернеті для обміну миттєвими повідомленнями активно застосовуються загальноприйняті скорочення, наприклад, *LOL* «голосно сміятися» ("laughing out loud" або "laugh out loud"), *ROFL* «кататися по підлозі від сміху» ("rolling on the floor laughing") і багато інших [8, р. 100].

Сленг в Інтернеті та мобільному зв'язку, особливо молодих людей, відзначається: 1) експресивністю та емоційністю: *відкинути копита* «померти», *мочити лохів* «убити жертву», *крутий перець* «заможний, упевнений у собі молодий чоловік»; 2) гумористичністю та креативністю: *спокуха* «не бійся», *Пеніс у руки!* «це твої проблеми», *симптомний пупс* «привабливий, гарний хлопець»; 3) стислістю та ефектністю: *вихі* «вихідні», *воєнка* «військова служба», *ОК* «усе гаразд, добре, правильно».

Одним з основних експресивних відтінків, який несе із собою сленгова лексика, є гумористичний. А. Ал-Харахшех та співавтори [9, р. 106] з приводу сленгу студентів-хлопців в Ярмуцькому університеті (Йорданія) пишуть, що ці висловлювання використовуються, щоб створити атмосферу гумору, веселощів та розваг. Багатьом китайським користувачам Інтернету притаманне почуття гумору та жарту. Молодь уживає сленгові висловлювання, до складу яких входить компонент позначення тварини або містичної істоти. Серед сленгізмів зі словами для позначення тварин, морських істот найбільш поширені: «прихований вогненний краб», «річковий краб», «маленький витончений метелик», «довгий білий кит» [4, р. 425–426].

Сленг в Інтернеті вирізняється яскраво вираженим оцінним характером. Така лексика має позитивну (*потрясно, екстазно*), негативну, нейтральну, амбівалентну оцінку (*«Жерсть!»*, *«Пінець!»*, *«Треши!»*, *«бугай!»*). Переважає знижена, груба, емоційно-оцінна лексика (несхвалення, зневага, презирство, приниження), яка є нестійкою в часі і постійно оновлюється. Хоча останнім часом стало більше з'являтися нових лексичних одиниць, що виражають схвалення та позитивну семантику: *кавайний, няшиний, бестовий, зая*.

У північному регіоні Донецької області лексика інтернет-користувачів часто груба, наполеглива, агресивна. У той же час, характерні сленгу місцевої молоді грубі жарти, глузування (*білокурва* «блондинка», *хляля звідси* «йди») зустрічаємо і в інших мовах. На індонезійському молодіжному гумористичному сайті *1cak.com* подібний сленг виглядає так: *Bitch Please, You Don't Say, Forever Alone, Go Home You Are Drunk, and Genius*. Наведені мему подаються у вигляді оригінального фото або картинки з відповідним написом [10, р. 124].

Поряд із грубою лексикою, вихована молодь північного регіону Донецької області в інтернет-спілкуванні поводить себе толерантно, що співвідноситься з прикладами в інших країнах. Наприклад, мадридська молодь у соціальних мережах часто використовує інтимний, лагідний, довірчий тон [11, р. 149].

Однією з важливих функцій сленгу в Інтернеті, мобільному зв'язку є таємне спілкування. До нього вдаються, насамперед, особи та групи з числа кримінальних елементів, наркоманів, ЛГБТ (*ЛУКІМ* “If you know what I mean” («Якщо ви розумієте, що я маю на увазі»); *Yaranaika* “Shall We Do It?” («Чи повинні ми це зробити?»)) [10, р. 124]. Іноді елементи таємного спілкування використовують спільноти молодих людей.

Сленг в Інтернеті присутній скрізь: у соціальних мережах, стрімінгових (потоківих) сервісах, блогах, форумах, чатах, онлайн-заняттях, сайтах та ін. Лідерство займають соціальні мережі (наприклад, X (раніше Twitter), Facebook, TikTok) та стрімінгові (потоківі) сервіси (наприклад, Netflix, YouTube) [6, р. 1] завдяки їхньому повсюдному використанню, особливо молодими людьми, короткій і неформальній мові [16, р. 2].

Любителі футболу спільноти “Plesbol” у соціальній мережі Instagram використовують у своїх текстах до 50% сленгових слів [12, р. 56]. Сленг особливо популярний серед підлітків і соціальні мережі суттєво сприяють його широкому вживанню. Тут сленг поширюється, насамперед, серед груп із загальними захопленнями, професійними інтересами тощо [1, р. 1].

Молодіжна мова користувачів північного регіону Донецької області в соціальних мережах постійно поповнюється свіжими сленгізмами, що пов'язано з динамічними бойовими діями на прилеглий території, політичною нестабільністю, активною міграцією молоді: *кримнаш* «неологізм, що виник у результаті приєднання Криму до Росії в 2014 р.», *ответка* «обстріл у відповідь», *заішкавар* «ганьба; вчинок, за який соромно». Тут так само, як і в інших мовах, особливо активні студенти, які постійно створюють новоутворення, творчий та емоційний сленг. Подібне відзначаємо в мові індонезійських студентів, які часто використовують у лексиконі нові жаргонні слова (*kebangyngtyn, roke, tepar, TKP*), незнайомі стороннім [13, h. 62].

Поширенню сленгу в соціальних мережах сприяють творчі контенту, виявляючи оригінальність та винахідливість. На популярному відеохостингу YouTube блогери прагнуть впливати на молодих людей, використовуючи нові унікальні слова та фрази, перемикування коду, змішання коду, сленг [3, р. 1–5].

Одним із перших жанрів неформального спілкування в Інтернеті є форум. Для зручності спілкування учасники форумів навіть створюють словники форумного сленгу. Постійних учасників форумів відрізняє прагнення скоротити комунікативну дистанцію і зробити віртуальну бесіду якомога невимушеною, тому у форумному соціолекті часто присутня лексика обмеженого вживання: жаргонізми, арготизми, обценні слова та висловлювання.

Особливостями персонального інтернет-дискурсу відзначається блог. У своїх текстах блогери активно використовують емоційно забарвлені та асоціативно навантажені мовні елементи, часто застосовують сленг, оскільки він формує оціночність (зазвичай негативну), експресивність та ефемістичність. Наприклад, у пості «Як я боялась літати» блогерка пише: «Велкам ту Юкрейн, піпли...». Фраза демонструє негативно-оцінне, грубуватогофамільярне ставлення, стилізоване під розмовне мовлення (мова йде про ситуацію з мандрівниками, які щойно прибули у львівський аеропорт зі Стамбула та відчували різницю в сервісі (не на користь України)) [17, с. 194].

У період пандемії Covid-19 і надалі у всьому світі сленг почав активно використовуватися в процесі дистанційних навчальних занять. Р. Лутвіана та С. Мафула [12, р. 55–59, 61] аналізують сленг індонезійських студентів та викладачів під час онлайн-навчання в період вищезгаданої пандемії. Студенти використовують сленгові слова з англійської та індонезійської мов. Вони не використовують їх постійно, а лише в конкретних ситуаціях, у зв'язку з певними обставинами. Насамперед сленг застосовується під час обговорення з друзями неформальних тем, таких як «відпустка», «макіяж», «проблеми зі зв'язком», «вираження почуттів» (почуття обожнення (*uwu* «ууу»), збентеження, щастя (*lol* «ржунімагу»), чарівності (*gas, gaskeun* «газ, газ вгору»), ентузіазму (*semongko* «гордовитий»), «при зверненні до певної особи, особливо до одногрупника» (*sist* «сестра», *gan* «братан», *bro* «братан», *bor* «бор», *lur* «земля», *slur* «суспензія», *dude* «чувак», *kak* «сестра»). При спілкуванні з викладачем студенти використовують лише деякі сленгові слова, виявляючи тактовність.

2. Тематика соціальних діалектів. Інтерес представляє питання тематики соціальних діалектів в інтернет-просторі та мобільному зв'язку. Вона спрямована насамперед на сфери: «людина», «взаємини», «робота», «навчання», «політика», «любов», «секс», «дозвілля», «гумор та жарти». Значимість зазначених та інших тем залежить від місця проживання (країна, регіон), віку, соціального стану, інтересів, належності до певної спільноти користувачів цифровими технологіями тощо. В Україні в 2022–2023 рр. найпопулярніші теми: «війна», «ставлення до Росії», «політика», «мобілізація», «евакуація», «гуманітарна допомога».

Поряд із позитивною, здоровою тематикою, соціальні діалекти в Інтернеті насичені образами, закликами до насильства, популяризацією злочинності, наркотиків [8, р. 100]. М. Гюро [18, р. 83], наприклад, у результаті аналізу виявив у наркотичному сленгу шість основних тем, таких як «подорож», «політ», «депресія», «щастя», «трансцендентність» та «вибух». Менш значущі теми: «колір», «солодкість», «любов» та «удар».

Активно використовується гумористична сленгова лексика, що сприяє прояву яскравих та сильних емоцій, установленню контакту між користувачами, відпочинку та розслабленню. Численні приклади сленгу (особливо популярні аббревіатури), виявлені в мовленні учасників однієї із спільнот на сайті *1cak.com*, спрямовані на створення гумору, жарту [14, р. 72–73].

Виражена тематична спрямованість сленгової лексики в інтернет-просторі, мобільному зв'язку особливо яскраво проявляється в мові сучасної молоді. Молодіжний лексикон охоплює майже всі сфери життя, описує практично всі ситуації, оскільки специфічні лексичні одиниці молодіжного сленгу народжуються як результат емоційного ставлення до предмета

розмови. Тематичні групи в молодіжному сленгу постійно оновлюються. В основі молодіжної мови лежить антропоцентризм. О. Кравченко та співавтори [4, р. 415, 418–419, 428] відмічають, що серед сучасних молодих людей при спілкуванні в Інтернеті найбільш характерними, активними за частотою вживання є інтернет-сленги у сфері «людина», «навчання» та «дозвілля». Останні два в умовах цифровізації, дистанційної освіти виявляють себе у молодіжному тезаурусі з новими конотаціями (відбивають життя молоді через призму експресивної інтернет-комунікації).

Тематика молодіжної сленгової лексики в різних мовах збігається і відображає типові інтереси молоді в навчальній діяльності та проведенні часу. Наприклад, сленг молодих росіян та французів визначається наявністю спільних тематичних полів та формує їх мовну картину світу [19, р. 243]. Їм властиві загальні елементи, такі як «людина», «навчальний процес», «наркоманія/алкоголь», «краса/неподобство».

Як видно, молодь насамперед сприймає тематику та лексику негативної спрямованості, розваг. Наприклад, серед індонезійських підлітків найбільш поширені теми, пов'язані з наркотиками, алкогольними напоями, проблемами побачень, сексуальними стосунками, розвагами чи дискотеками, подорожами, спілкуванням через мобільний зв'язок [20, h. 32].

Свої особливості має тема форумного соціолекту. Зазначений соціолект не є універсальним для будь-якої інтернет-спільноти. Фактично для кожного «клубного» спілкування характерний свій соціолект (наприклад, форумний соціолект собаківників / автолюбителів / майбутніх мам тощо). Проте, можна говорити про використання певного кола мовних та мовленнєвих засобів, типових для будь-якої форумної спільноти. При цьому тематика форуму знаходить відображення, перш за все, у галузі лексики та словотвору. Так, для будь-якого форумного соціолекту характерне використання термінологічної лексики, що відноситься до відповідної галузі знання.

3. Письмова форма соціальних діалектів. Завдяки цифровим технологіям примітною особливістю мови стала її письмова форма, яка в умовах сьогодення істотно не відрізняється від усної, постійно розвивається. Письмова мова відзначається активним використанням територіальних та соціальних діалектів, неологізмів, англіцизмів; креативним підходом до словотвору (еративи, перемикування коду, змішання коду, інтерференція, скорочення та аббревіації, цифрові елементи та значки, омоніми, мініатюри, редуплікації); часто використовується яка гра, творчість.

Користувачі цифрових технологій у письмовій мові віддали соціальним діалектам. Їхній сленг виходить за рамки певних груп і стає надбанням усієї інтернет-спільноти [2, h. 193]. Він активно застосовується при надсиланні повідомлень через SMS, месенджери, розміщенні постів та коментарів у соціальних мережах, відеохостингу YouTube, блогах, на форумах, навчальних онлайн-заняттях, рекламі та ін. [3, р. 5; 1, р. 1–2, 5; 2, h. 193–194]. Мотиви до застосування соціальних діалектів у писемному мовленні: економія мовних засобів, прагнення урізноманітнити лексику, виглядати оригінально, надати легитимності сленговій мові.

На важливість використання сленгу в писемному мовленні вказує Ф. Х. Р. Сенфонт [21, р. 73]. Автор зазначає, що відсутність або обмежене використання сленгових слів у письмових текстах призводить до деякого зниження суспільного престижу,

ураховуючи, що стандартне мовне розмаїття домінує в більшості жанрів письмового тексту.

Письмова мова свіжа, яскрава, креативна [1, р. 2–3, 5], легше сприймається, ніж розмовна [13, h. 61]. Тому знаходить усе більше шанувальників, чому сприяє постійне розширення можливостей інтернет-спілкування, SMS-повідомлень.

У Маланзі (Індонезія) серед місцевого населення популярний місцевий сленг Босо Валікан, який, крім іншого, активно використовується в письмовій формі в соціальних мережах, таких як Facebook, X (раніше Twitter) та Instagram [22, р. 109–110, 117].

Особливо яскраво та образно виглядає письмовий молодіжний сленг, який зазвичай творчий, відзначається кумедними виразами. На сайті 1cak.com сленг юнаків та дівчат найчастіше використовується для глузування та похвал: *Kvlt, You da Real MVP, and Give That Man a Cookie* («*Kvlt*, ти справжній *MVP*, і дай цій людині печиво»). *Kvlt* – це «круто», *MVP* – означає «найцінніша людина») [10, р. 124–125].

Письмова мова молодих людей північного регіону Донецької області в соціальних мережах максимально наближена до усного побутового спілкування, вирізняється оригінальністю. Їй властиві лексика та синтаксис розмовного стилю та просторіччя, вульгаризми, територіальні та соціальні діалекти. Поряд із загальновідомими, широко використовуються місцеві соціальні діалекти, неологізми. Популярні як сленг, так і жаргон і навіть елементи аргю, що використовуються з метою проявити індивідуальність і дотепність, утвердитися в групі. Активно застосовуються соціальні діалекти, які: 1) є соціальними маркерами та мовними домінантами часу, відзначаються частотністю вживання, сумісністю: *розрулити* «вирішити проблему», *понти* «намагатися справити враження», *відмазати* «уникнути відповідальності»; 2) характерні саме для цієї території: *мудохатися* «повільно працювати», *баклан* «наговорюючий на інших», *махач* «бійка». Ця мова відзначається стислістю, ігровим, творчим характером; емоційна та експресивна, чому сприяють бойові дії, що продовжуються в регіоні з 2014 р., складна криміногенна обстановка, безробіття, побутові негаразди.

Багато юнаків та дівчат активно використовують широко поширену форму спілкування – нетспік (*Netspeak*), унікальний різновид сучасної англійської мови, що включає характерні ознаки як усного, так і письмового мовлення. Широко застосовуються засоби: комбінація двох окремих слів, щоб створити нове чи складне слово, певні префікси та суфікси, різного роду скорочення; особлива орфографія (спеціальні шрифти та стилі, ігнорування пунктуації, використання лише малих або лише великих літер) тощо.

У Росії на початку XXI ст. набрав популярності молодіжний комп'ютерний інтернет-сленг «Падонкаф» (олбанська мова), основні риси якого полягають у навмисному порушенні норм орфографії російської мови.

Своєрідністю відзначається геймерська письмова мова, насичена запозиченнями з англійської мови. Комп'ютерні гравці також використовують спосіб спілкування, названий *leetspeak* або *leet*. При цьому букви замінюються цифрами або іншими символами, наприклад: *Me g0 gr4b s0Me k0ph33* (I am going to grab some coffee).

Значне поширення в багатьох країнах набуває молодіжний наркотичний сленг. Прихильники зазначеного сленгу використовують у листуванні досить складні коди: *007s or*

69s “Ecstasy/MDMA”; 100s or 25s “LSD”; 151 “Crack cocaine” [23, p. 422].

Серед китайськомовних користувачів поширення набуває використання цифрових елементів у письмовій мові: 886 [bā bā] для передачі значення “拜拜” [báibái] (до побачення); 526 [wǒ er líng] – у значенні “你” [wǒ ài nǐ] (Я люблю тебе); 995 [jiù jiù wǒ] – “救救我” [jiù jiù wǒ] (Врятуй мене!) тощо. У сучасному інтернет-спілкуванні (найчастіше в месенджерах, наприклад, ICQ, QQ) числа використовуються частіше, ніж слова, що, ймовірно, впливає із загального закону економії мовних засобів [4, p. 426].

Письмовий сленг використовується в Інтернеті не тільки при спілкуванні користувачів. Він не чужий і професіоналам. Наприклад, яскраве явище – письмові тексти журналістів в Інтернеті, насичені сленгом. Часто це барвисті метафоричні чи метонімічні вирази [24, p. 88].

Активне застосування в Інтернеті, мобільному зв’язку письмової форми сленгу – свіже, водночас поширене явище сучасності. У зв’язку з обмеженням прямих контактів між людьми через світову пандемію, пов’язану з COVID-19, письмова мова отримала серйозний поштовх у 2020 – 2023 рр. та має подальші перспективи.

4. Гендерний характер соціальних діалектів. При спілкуванні в Інтернеті, мобільним зв’язком стать є важливим фактором прояву варіацій у сленгу, оскільки чоловічий та жіночий сленг суттєво відрізняються [5, h. 324].

Гендерний характер сленгу в Інтернеті, мобільному зв’язку в основному типовий у багатьох мовах, країнах та регіонах. Наприклад, у північному регіоні Донецької області сленг дівчат здебільшого ввічливий, спокійний, тоді як хлопці використовують і вважають за краще грубіший, вульгарніший, із включенням до нього ненормативної лексики. Вищезазначене відповідає висновкам В. Октавія [5, h. 324], Н. Хараред [10, p. 125] з індонезійської мови, а також багатьох інших дослідників соціальних діалектів.

У багатьох мовах особливо наполегливо і рішуче заявляє себе жіночий молодіжний сленг. Спостерігаються суттєві відмінності між мовою дівчат та хлопців в Інтернеті, мобільному зв’язку. Особливо це видно під час використання письмової форми. Е. Бойлу та Д. Кардаш [25, p. 77–87] відмічають прагнення багатьох студенток до освоєння молодіжного сленгу в турецькій мові. В Україні в соціальних мережах дівчата називають хлопців *мачо*, *крутий перець*, *симптомний пупс*, *няшка*; заможного, зі смаком одягненого парубка – *упакований*, *крутий*, *наворочений*. Часто стосовно сильних, упевнених у собі, авторитетних хлопців застосовують у різних варіаціях вираз «має круті яйця». Дорогу машину називають *тачкою*. Проте, чимало прикладів, коли мова дівчат буває груба і образлива, рясніє жаргонізмами. Хлопця можуть назвати *козел*, *козляра*, *лох*, *довбаний*, *опущений*, *бик*, *тютя*, *дядько*. Мова хлопців значно більше насичена жаргонізмами, часто відрізняється грубістю, вульгарністю, ненормативною лексикою. Дівчину можуть назвати підкреслено зверхньо *цита*, *киса*, *чувіха*, *герла*, *лялька*, *бджола*. І навіть більш образливо: *тітка*, *кобила*, *листя*, *сучка*, *лярва*, *профура*, *задританка*, *маруха*, *клуша*. У той же час, ввічливі хлопці називають дівчат: *зайчик*, *ластівка*; на японський манер: *кавайка*, *кавайна*, *няшка*, *няшина*.

Е. К. Агілар та Е. Г. Франко [11, p. 149] також відмічають особливості, властиві жіночому молодіжному сленгу. Напри-

клад, мадридські школярки, дівчата, щоб надати мові більш ніжний і довірчий тон, уживають групу сленгових слів, що закінчуються на *-i*: *besis*, *guapi*, *holi*, *okis*.

Н. Хараред [10, p. 125] зазначає, що своєрідність жіночого сленгу проявляється й у гуморі. Наприклад, на молодіжному розважальному гумористичному сайті 1cak.com жіночий сленг, на відміну від чоловічого (логічного та вульгарного), відзначається ввічливістю, відсутністю грубості та образ, вбудований у короткі жартівливі фрази та речення.

Констатуємо прагнення молодих жінок створювати свої сленгізми. Це викликано підвищенням активності жінок у всіх сферах суспільства, розкріпаченням їхньої поведінки, проявом більшої самостійності та незалежності від чоловіків.

А. Е. Аруа та М. М. Алімі [26, p. 18] звертають увагу на гендерну упередженість у сленгових виразах, яку студенти-чоловіки університету Ботсвани виявляють за словесної характеристики викладачів і студенток-жінок, з одного боку, і чоловіків з іншого. Стосовно жінок вони активно використовують грубий сексуальний сленг, дискримінуючи їх.

А. Ал-Харахшех та співавтори [9, p. 106] зазначають, що поряд із повсюдною активізацією жіночої молодіжної мови, у деяких країнах цей процес затримується. Наприклад, у Ярмуцькому університеті (Йорданія) сленг використовують лише студенти чоловічої статі.

5. Джерела та засоби формування словника соціальних діалектів. Використання тих чи інших процесів формування словника сленгу в Інтернеті, мобільному зв’язку багато в чому залежить від ситуації та обстановки, категорії користувачів, форми спілкування (соціальна мережа, форум, чат, блог, онлайн-заняття, мобільний зв’язок тощо). Найбільш популярними джерелами та засобами формування словника сленгу є: 1) скорочення (а) усічені слова, б) аббревіація, 2) афіксація, 3) словозлиття, 4) метафоризація, 5) запозичення іншомовних слів, 6) запозичення з лексики декласованих елементів, 7) еративи (орфографічні та графічні), 8) фразеологізми.

Особливо різноманітні джерела та засоби формування словника молодіжного сленгу. Мухартой та Б. С. Віджая [27, p. 207] наголошують, що на першому місці серед сленгових слів, які використовують індонезійські студенти, стоять аббревіатури, що дозволяють скорочувати час при інтернет-спілкуванні. Популярні також словозлиття, аферезис, метафора.

Найбільш продуктивними способами словотворення та поповнення молодіжного сленгу в північному регіоні Донецької області є такі: афіксація, аббревіація, метафоризація, запозичення з лексики кримінального та злочинського жаргону (поясняється тривалими бойовими діями в регіоні та нездоровою криміногенною обстановкою), іншомовні запозичення.

Популярність аббревіації серед молодих людей проявляється в багатьох мовах. Італійці в соціальних мережах, SMS-повідомленнях активно використовують як традиційні англійські аббревіатури (*FYI* “for your information” («доводжу для вашої інформації»), *OT* “off topic” («не по темі»), *ROTFL* “rolling on the floor laughing” («реготати, кататися на підлозі від сміху»)), так і нові (*FTW* “for the win” («для перемоги»), *LMGTFY* “let me Google that for you” («давай я пошукаю в Google за тебе»)) [28, p. 463].

І. Г. Будіаса та співавтори [1, p. 4–5] звертають увагу на велику кількість скорочень, які використовуються молодими людьми при спілкуванні в соціальних мережах (*bro*, *brow*, *vroh* “brother”; *sis*, *sista* “sister”).

При створенні нових сленгових слів популярне іншомовне запозичення. Особливо це явище стало очевидним після того, як англійська стала мовою Інтернету. Розповсюдженню іншомовних запозичень багато в чому сприяють соціальні мережі, комп'ютерні ігри та інші можливості Інтернету [6, р. 1].

Афіксація в інтернет-спілкуванні та мобільному зв'язку дуже популярна, причому має нові відтінки. Молодь північного регіону Донецької області активно застосовує афіксальні способи утворення жаргонізмів для надання мові незвичайності, гумористичності. Особливо продуктивна суфіксація: *прикол* «те, з чого можна насміхатися» (*приколотися, приколост, прикольник, прикольний, прикольно*). Використовується і префіксація.

Інтернет-користувачі часто вдаються до засобів метафоричного мовлення. Останнім часом набуває поширення цифрова комунікація, тобто створення цифрових метафор для яскравості висловлювання, прискорення та спрощення спілкування в соціальних мережах при письмовому спілкуванні. Завдяки використанню молодими людьми різних інноваційних прийомів, у т. ч. цифр у словах, створюються яскраві метафоричні сленгізми [15, р. 2–3].

Метафори мають успіх і серед української молоді: *самець* «хлопець», *відірватися* «розважитися, отримати задоволення», *в'їхати* «зрозуміти що-небудь». Рідше застосовується метонімія: *трава* «наркотики для куріння», *відкинути копита* «померти».

Інтернет-користувачі часто вдаються до запозичень із жаргону декласованих елементів: *базар, фільтрувати базар, базарити, лох, кинути, наїзд, шоха, мочити*. Поряд із примітивним прямим копіюванням жаргонної лексики декласованих елементів молодими людьми, спостерігаємо процеси, коли запозичення піддаються переосмисленню та набувають нових семантичних рис при спілкуванні в Інтернеті та мобільному зв'язку. Наприклад, *гонник* – у кримінальному жаргоні було «вуличний грабіжник», у молодіжному жаргоні – «примітивна, інтелектуально нерозвинена та агресивна людина»; *лох* – у кримінальному жаргоні було «жертва злочину, потенційна жертва», у молодіжному жаргоні – «людина, не варта поваги, довіри».

Серед засобів формування сленгового словника інтернет-користувачів важливе значення має мовна гра, незвичайні прийоми мовлення. У зв'язку з цим відмічаємо: 1) еративи: а) навмисне порушення орфографічної норми: *я тялаф* «я тебе люблю», *ога* «так»; б) спрощення написання слова; в) заміна, пропуск, перестановка, додавання літер з метою зміни значення слова, надання експресії: *журнашлюха* «журналюга»; г) порушення в побудові речень, дотриманні абзаців; 2) гібридизація письмового коду: а) використання смайликів, кумедних картинок, фотографій; б) граматичні, фонетичні інновації: *бугага* «вираз сміху», *хрюхрю* «радість».

Серед джерел та засобів формування словника сленгу важливе місце займають фразеологізми, що включають соціальні діалекти. У вживаних фразеологізмах є велика кількість сленгових одиниць, які є складовими метафоричних конструкцій, створюють експресію: *душить жаба* «почуття заздрості, жадібність», *перевзутися на ходу* «різко змінити точку зору», *фільтруй базар* «не дозволяй собі зайвого в розмові».

У більшості сленгові фразеологізми є нові, оригінальні висловлювання, невідомі загальнонародній мові: *бути в повному обалдайсі* «бути враженим, приємно здивованим, ураженим чимось», *торгувати мордою* «нічого не роблячи сидіти

і дивитися перед собою». Таким чином, сленгові фразеологізми – це плід «творчого мислення» користувачів, особливо молодих людей.

Висновки. Матеріал, викладений у статті, дозволяє зробити такі висновки. На сучасному етапі цифрові технології впливають на всі сфери життя, значно – на інформаційну. У зв'язку з цим підвищується роль спілкування за допомогою Інтернету та мобільного зв'язку. Широко застосовувані при цьому соціальні діалекти сприяють розширенню контактів між людьми різних національностей, взаєморозумінню та тісному співіснуванню.

Дослідники відзначають масовість та частотність застосування соціальних діалектів користувачами цифрових технологій. В Інтернеті, мобільному зв'язку постійно створюються нові сленгові слова, фразеологізми, які швидко поширюються в масах.

Соціальні діалекти користувачів цифровими технологіями мають свої особливості, відзначаються яскравістю та експресією, застосовуються різними категоріями людей: прихильниками соціальних мереж, месенджерів, блогерами, представниками бізнесу та реклами, студентами та викладачами тощо.

На мову користувачів цифровими технологіями впливають вік, соціальний статус, регіон проживання. Насамперед носіями сленгу в соціальних мережах є молоді люди. Використання арго, жаргону, сленгу в інтернет-спілкуванні викликане бажанням юнаків і дівчат висловлюватися емно і помітно, утвердитися серед однолітків, показати важливість нетрадиційної лексики, як засобу невимушеного спілкування. Багато груп в Інтернеті мають свій сленг. У той же час, груповий сленг поширюється за межі групи, стає загальнонародним. Сленгова мова часто обумовлена країною, регіоном, місцем проживання. Наприклад, у наші дні на сленг в європейських країнах істотно впливає наплив іммігрантів.

Поширеним явищем в інтернет-просторі, мобільному зв'язку стала зневага лексико-граматичними правилами. Особливо це властиво молодим людям. Неформальними мовними стилями сучасної молоді стало перемикування коду, інтерференція, запозичення іншомовних термінів, використання сленгу, цифрових елементів та значків та ін.

Сленг в Інтернеті та мобільному зв'язку відзначається експресивністю та емоційністю, гумористичністю та креативністю, стислістю та ефектністю, яскраво вираженим оцінним характером.

Лідерство в поширенні сленгу в Інтернеті займають соціальні мережі та стрімінгові (потоківі) сервіси через їхню популярність, широке використання, коротку та неформальну мову.

Серед аналізованих проблем інтерес представляє питання тематики соціальних діалектів в інтернет-просторі та мобільному зв'язку. Вона спрямована насамперед на сфери: «людина», «взаємини», «робота», «навчання», «політика», «любов», «секс», «дозвілля», «гумор та жарти». Тематична спрямованість сленгової лексики особливо яскраво проявляється в мові молоді. Лексикон юнаків і дівчат охоплює дуже багато сфер життя, відображує безліч ситуацій. Тематичні групи постійно оновлюються.

Завдяки цифровим технологіям примітною особливістю мовлення стала його письмова форма, насичена соціальними діалектами. В умовах сьогодення письмова мова постійно розвивається, суттєво не відрізняється від усної. Особливо яскраво

і образно виглядає письмова молодіжна мова, яка зазвичай творча, відзначається смішними виразами.

В останні роки при спілкуванні в Інтернеті, мобільним зв'язком усе більше проявляє себе стиль, що свідчить про наявні варіації в чоловічому та жіночому сленгу. Жіночий сленг відзначається більшою толерантністю, ввічливістю, спокоєм, м'якістю порівняно з грубим, вульгарним чоловічим. У той же час, наполегливо і рішуче заявляє себе жіночий молодіжний сленг, який не завжди толерантний.

Формування словника сленгу в Інтернеті, мобільному зв'язку багато в чому залежить від ситуації та обстановки, категорії користувачів, форми спілкування (соціальна мережа, форум, чат, блог, онлайн-заняття, мобільний зв'язок тощо). Найбільш популярними джерелами та засобами формування словника сленгу є: 1) скорочення (а) усечені слова, б) аббревіація, 2) афіксація, 3) словозлиття, 4) метафоризація, 5) запозичення іншомовних слів, 6) запозичення з лексики декласованих елементів, 7) еративи (орфографічні та графічні), 8) фразеологізми. Особливо різноманітні джерела та засоби формування словника молодіжного сленгу.

Матеріали нашої роботи свідчать про значний внесок, який вносять мовознавці багатьох країн у дослідження та висвітлення соціальних діалектів користувачів цифрових технологій, що відкриває широкі можливості для творчості та наукового пошуку. Виходячи з аналізу вважаємо, що нами проаналізовано та узагальнено сучасний стан, особливості, тенденції розвитку та характерні риси соціальних діалектів, що функціонують в Інтернеті, мобільному зв'язку, висвітлено погляди мовознавців на ці питання. Розкриття вищевикладених питань та висновків свідчить про досягнення поставлених цілей у статті.

Значення результатів дослідження полягає в тому, що воно охоплює широкий спектр проблем функціонування в лексиконі користувачів цифрових технологій сленгу, жаргону, аргю, сприяє розкриттю та висвітленню стану, характерних якостей, особливостей та тенденцій розвитку соціальних діалектів у різних мовах на сучасному етапі. У роботі піднято проблеми, які недостатньо висвітлені в публікаціях інших авторів і через багатогранність досліджуваної теми відкривають можливості для її подальшого глибокого і всебічного вивчення. Стаття цікава для дослідника і стане матеріалом для осмислення питання нинішнього стану соціолектів та наукової розробки проблеми, дискусій з даного питання, подальшого вдосконалення методології досліджень; надасть користь у викладанні курсів лінгвістичних дисциплін у вищих навчальних закладах, у культурно-просвітницькій роботі.

Наш аналіз матеріалу з теми, результати та висновки підтверджують думку вчених, що соціальні діалекти користувачів цифрових технологій – явище складне, багатопланове, що має безліч відмінних рис. Зазначені соціолекти постійно розвиваються, без них неможливе існування будь-якої мови. Цей феномен досліджено далеко не у всіх параметрах, тому потребує подальшого глибокого вивчення.

Перспективи майбутніх досліджень соціальних діалектів в Інтернеті, мобільному зв'язку ми бачимо в таких питаннях: розширення кола залучених мов та типологічне зіставлення соціальних діалектів у них; особливості функціонування соціальних діалектів у соціальних мережах, чатах, блогах, на форумах та сайтах; вплив сучасних цифрових технологій на письмову форму соціальних діалектів; дослідження писемної

молодіжної мови як явища сучасності; вплив інтернет-спілкування, мобільного зв'язку на застосування користувачами соціальних діалектів.

Література:

- Budiasa I. G., Savitri P. W., Shanti Sari Dewi A. A. Sg. Slang Language in Indonesian Social Media. *Lingual: Journal of Language and Culture*. 2021a. Vol. 11, № 1. P. 1–5. DOI: <https://doi.org/10.24843/LJLC.2021.v11.i01.p06>.
- Budiasa I. G., Savitri P. W., Shanti Sari Dewi A. A. Sg. Penggunaan Bahasa Slang di Media Sosial. *Humanis: Journal of Arts and Humanities*. 2021b. Vol. 25.2. H. 192–200. DOI: <https://doi.org/10.24843/JH.2021.v25.i02.p08>.
- Budiasa I. G., Savitri P. W. The Effect of Indonesian Youtuber's and Vlogger's Register on Young Generation Behavior. *Lingual*. 2020. Vol. 9, № 1. P. 1–7.
- Kravchenko O., Vakaliuk I., Kuzmych O., Pereverten N., Sydorenko T. The conceptosphere of “slang” in the discourse of youth internet communication in English and Chinese. *Apuntes Universitarios*. 2022. 12(4). P. 414–433. DOI: <https://doi.org/10.17162/au.v12i4.1254>.
- Oktavia W. Variasi jargon chatting WhatsApp grup mahasiswa Tadris bahasa Indonesia. *Jurnal KATA: Penelitian tentang Ilmu Bahasa dan Sastra*. 2018. 2(2). H. 317–325. DOI: [10.22216/jk.v2i2.3644](https://doi.org/10.22216/jk.v2i2.3644).
- Roels L., Latte F. D., Enghels R. Monitoring 21st-Century Real-Time Language Change in Spanish Youth Speech. *Languages*. 2021. 6.162. P. 1–25. DOI: <https://doi.org/10.3390/languages6040162>.
- Liu S., Gui D.-Y., Zuo Y., Dai Yu. Good Slang or Bad Slang? Embedding Internet Slang in Persuasive Advertising. *Frontiers in Psychology*. 2019. 10. P. 1–12. DOI: [10.3389/fpsyg.2019.01251](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01251).
- Rachmijati C. An analysis of the slang language used in the movie “Juno”. *ELTIN Journal*. 2015. 3/II. P. 97–105.
- Al-Harashsheh A., Farghal M., Al-Rousan R. Anti-language: A Case Study of Jordanian Inmates. *In SKASE Journal of Theoretical Linguistics*. 2020. Vol. 17, № 1. P. 102–116.
- Harared N. Slang Created and Used in 1cak.com Site: A Sociolinguistics Study. *Humaniora*. 2018. Vol. 9, № 2. P. 119–127. DOI: [10.21512/humaniora.v9i2.4262](https://doi.org/10.21512/humaniora.v9i2.4262).
- Aguilar E. C., Franco E. G. Voces y expresiones del argot juvenil madrileño actual. *Círculo de Lingüística Aplicada a la Comunicación*. 2018. 74. P. 147–168. DOI: <http://dx.doi.org/10.5209/CLAC.60518>.
- Lutviana R., Mafulah S. The use of slang words in online learning context of EFL class. *EnJourMe (English Journal of Merdeka): Culture, Language, and Teaching of English*. 2021. Vol. 6, № 1. P. 55–62. DOI: [10.26905/enjourme.v6i1.6118](https://doi.org/10.26905/enjourme.v6i1.6118).
- Wulandari A. Penggunaan jargon oleh komunitas chatting WhatsApp grup. *Transformatika: Jurnal Bahasa, dan Pengajarannya*. 2016. 12(2). H. 60–72. DOI: [10.31002/transformatika.v12i2.190](https://doi.org/10.31002/transformatika.v12i2.190).
- Pratama F. G., Wiyaka, Prastikawati E. F. Word formation analysis found in English slangs used by Justin Bieber on Instagram. *ELTALL (English language teaching, applied linguistics and Literature)*. 2021. Vol. 2, № 2. P. 71–80.
- Ndlovu S. Attributional and relational influence of numerals in S'ncamtho metaphors. *Linguistics Vanguard*. 2020. 6(s4). P. 1–9. DOI: <https://doi.org/10.1515/lingvan-2019-0067>.
- Mendonça R. R., Brito D. F., Rosa F. F., Reis J. C., Bonacin R. A Framework for Detecting Intentions of Criminal Acts in Social Media: A Case Study on Twitter. *Information*. 2020. 11, 154. P. 1–40. DOI: [10.3390/info11030154](https://doi.org/10.3390/info11030154).
- Іванишин Н. Я. Комунікативно-прагматичні параметри блогу як жанру персональної інтернет-комунікації. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2021. № 1(21). С. 189–196. DOI: [10.32342/2523-4463-2021-1-21-19](https://doi.org/10.32342/2523-4463-2021-1-21-19).
- Gyuró M. Conceptualizing the metaphors of drug abusers. *Topics in Linguistics*. 2016. 17(1). P. 81–91. DOI: [10.1515/toppling-2016-0006](https://doi.org/10.1515/toppling-2016-0006).

19. Vikulova L. G., Ukhova L. V., Gaponova Z. K., Razumova L. V., Ukhova P. S. The slang of young Russians and French: reinventing scientific linguistic collaboration in the age of coronavirus and containment. *XLinguae*. 2021. Vol. 14, Issue 4. P. 237–253. DOI: 10.18355/XL.2021.14.04.16.
 20. Juanda J. Bahasa Prokem dan pembelajaran bahasa Indonesia. *Retorika*. 2017. 8(1). H. 27–42. DOI: 10.26858/retorika.v8il.510.
 21. Senefonte F. H. R. Discourses on slang: implications for English classes in Brazil. *Working Papers em Linguística*. 2014. 15(1). P. 71–83. DOI: 10.5007/1984-8420.2014v15n1p71.
 22. Yannuar N. Wólak-waliké jaman; Exploring contemporary Walikan in public space. *Wacana: Journal of the Humanities of Indonesia*. 2018. 19(1). P. 100–121. DOI: 10.17510/wacana.v19i1.625.
 23. Ghounane N. A Thorough Examination of Teens Drug Slang in Algeria. *Arab World English Journal*. 2020. Vol. 11, № 1. P. 419–431. DOI: <https://dx.doi.org/10.24093/awej/vol11no1.28>.
 24. Gläser R. Should LSP Dictionaries also Include Professional Jargon and Slang? *Lexikos*. 2011. 10. P. 86–98. DOI: 10.5788/10-888.
 25. Boylu E., Kardaş D. The views of teachers and students on slang in teaching Turkish as a foreign language. *Journal of Language and Linguistic Studies*. 2020. 16(1). P. 73–88. DOI: 10.17263/jlls.712655.
 26. Arua A. E., Alimi M. M. The Creation of Students' Academic Slang Expressions in the University of Botswana. *Linguistik Online*. 2009. 40(4). P. 15–28.
 27. Muhartoyo, Wijaya B. S. The use of English slang words in informal communication among 8th semester students of English department in Binus University. *Humaniora*. 2014. Vol. 5, №. 1. P. 197–209. DOI: 10.21512/humaniora.v5il.3009.
 28. Gheno V. The Italian-English “Cocktail” on Italian Social Networks. *Quaderni di Linguistica e Studi Orientali*. 2019. 5. P. 459–475. DOI: <http://dx.doi.org/10.13128/QUISO-2421-7220-25977>.
- Rudenko M. Social dialects in the Internet, mobile communication: development trends and characteristic features**
- Summary.** The article is devoted to the consideration of social dialects on the Internet, mobile communications. These social dialects are distinguished by their characteristics and are widely used by users of various categories. This vocabulary has innovative and striking characteristics, is constantly enriched and updated. The versatility of slang, jargon, argot, their eccentricity and originality encourages us to develop the theme. The relevance and importance of the work is due to the popularity of social dialects on the Internet and mobile communications, opening up prospects for scientific research. The article is of interest to researchers and interested readers in that it highlights the state of social dialects on the Internet and mobile communications, their characteristics from the standpoint of representatives of various linguistics, shows a wide range of problems, reveals the features of slang, jargon, and argot on regional material. Methods were used: descriptive (taken as the basis for the study), linguistic observation, generalization, interpretation and classification, comparative. The language of digital technology users is influenced by age (young people predominate), social status. Innovators in the development of slang are students, teenagers, representatives of various subcultures. Currently, the Internet space shows fresh trends in the use of community slang: the specified vocabulary is distributed outside the group. Slang is present everywhere on the Internet: in social networks, streaming (torrent) services, blogs, forums, chats, online classes, websites, etc. Leadership is occupied by social networks. The subject of social dialects in the Internet space is directed, first of all, to the spheres: “human”, “relationships”, “work”, “study”, “politics”, “love”, “sex”, “leisure”, “humor and jokes”. Thanks to digital technologies, a remarkable feature of speech has become its written form, which in today’s conditions does not differ significantly from oral. While communicating via Internet, mobile communications, gender is an important factor in the manifestation of variations in slang, since male and female slang differ significantly. The most popular sources and means of forming a slang dictionary are: 1) shortenings (a) truncated words, b) abbreviation), 2) affixation, 3) word fusion, 4) metaphorization, 5) borrowing of foreign words, 6) borrowing from the vocabulary of declassified elements, 7) erratives, 8) phraseological units. The purpose of the study: analysis and generalization of the current state, features, development trends and characteristics of social dialects on the Internet, mobile communications, disclosure of the views of linguists on these issues has been achieved.
- Key words:** slang, jargon, argot, Internet communication, Internet user, digital technology, social network, written speech.

*Soldatova L. P.,**Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of English Language and Communication
Faculty of Romance and Germanic Philology
Borys Grinchenko Kyiv University*

THE ESSENCE OF THE CONCEPT “LANGUAGE” IN THE RESEARCH OF GERMAN SCIENTISTS

Summary. Scientific research is devoted to the issue of linguistic terminology to deepen knowledge about the essence of concepts in the historical aspect using the concept of “language” as an example.

This article is one of the articles devoted to the problems of evolution and the regularities of the development process of the concept of “language” essence in the daily life of people and societies from antiquity to the present.

The object of the research is the concept essence of “language” in the research of German scientists (M. H. Heidegger, C. Hermann, F. Mauthner, J. L. Weisgerber, G. Ipsen, G. Schmidt-Rohr, O. Reche, H. G. C. von der Gabelentz, M. Wundt) who worked in the 4th period of the history of linguistics (the end of the 19th – the first third of the 20th century).

The article presents the research of the German scientists’ scientific heritage, carried out information analysis, identification of the characteristic structure elements, and essence systematization of the concept of “language” according to essential and “core” values (essential groups) according to the Explanatory formula of concept content (EFCC) structure.

As a result of the conducted research, the main characteristic structure elements were determined, “core” values were separated (essential groups) in a generalized form with a general information element inside, and 10 “core” values were formed: “phenomenon” (being, dwelling, social phenomenon, “human culture”); “essence”, “spirit”, “pure actuality”, “mediator”, “culture and/or element of culture” (a part of the culture, a reflection of culture, material and spiritual culture (property) of people, means and tools (force, power, social force, domination), communication (race, ethnicity, re-ethnicization), a creation and/or a creator and usage.

According to the obtained results, the concept of “language” generalized and unambiguous definition in German scientists’ understanding of the analyzed period was synthesized.

Used technology of compiling the EFCC could be used in the process of researching the process of evolution and determining the essence of scientific concepts.

Key words: language, the explanatory formula of concept content, elements of the characteristic structure, concept.

The statement of the problem. The actuality of this study lies in the fact that the essence of concepts and terms loaded with meanings as much as possible undergo changes in the process of development of a person, society, and sciences.

The scientific need for dialectical increasing knowledge about the concept of “language” essence leads to the need for constant refinement of the content and the amount of information in the concept in different historical periods.

Such study has theoretical, methodological, and practical importance for linguistics and other sciences because the concept of “language” is used in almost all spheres of human life in theoretical and practical aspects and changed over time.

For thousands of years, there was no single definition of the essence of the concept of “language”, an unambiguous and complete definition of this concept.

The definition should highlight the main specific features that could be used as a basis and could be applied in all spheres of people’s vital activity.

This paper is one of the parts of the study of the evolution of the essence of the concept of “language”.

The aim of the research is to synthesize the definition of the concept of “language” in the personal understanding of German scientists of the 4th period of the history of linguistics (the end of the 19th – the first third of the 20th century). (Martin Heidegger, Conrad Hermann, Günther Ipsen, Johann Leo Weisgerber, Fritz Mauthner, Georg Schmidt-Rohr, Otto Reche, Hans Georg Conon von der Gabelentz, Max Wundt).

The main tasks of this research:

– analysis of the essence of the concept of “language” based on German scientists’ scientific researches;

– identification and systematization of the significant and secondary connected elements of the content and opposites of the essence of the concept of “language” according to the explanatory formula of concept content (EFCC) [1];

– synthesis of the concept of “language” definition to multiply knowledge about the essence of this concept in the historical aspect.

The object of the research is the interpretation of the essence of the concept of “language” in theoretical and practical aspects.

The subject of the research is the essence of the concept of “language” in German scientists’ scientific research from the end of the 19th – the first third of the 20th century.

The scientific novelty consists in the synthesis of a complete and unambiguous definition of the concept of “language”, the definition would not be a replacement of other concepts or a “diffusion” of the essence (meaning) based on the research of prominent figures of Germany in the analyzed period.

Analysis of the latest researches. The meaning of concepts is relative and changes over time, and, therefore, is subject to constant refinement in a new context, regular updating, systematization, and critical analysis.

An analysis of recent studies and publications on this topic has shown that scientists working in the direction of linguistics focus much of their attention on how the language should be used (lexical, spelling, orthographic, grammatical, stylistic norms), sociocultural aspects, the authenticity of interlingual translations, etc.

Scholars who study scientific studies of “language” from German scholars of the late 19th – first third of the 20th century mainly focus on scientific achievements, and theoretical and ideological mistakes of Leo Weisgerber [2]; defending language as an autonomous cultural form [3]; building the interaction between the teacher and students in a teaching-learning activity [4]; Hitler’s state and within the history of modern linguistics [5]; from a philosophical aspect [6], etc.

Analysis of the essence of the concept of “language” with the aim to synthesize a generalized and unambiguous definition according to the scientific works of German scientists of the 4th period of the history of linguistics (the end of the 19th – the first third of the 20th century) was left without attention.

The presentation of the main material. “Language” is necessary and universal in the sense that it acts as a means of cognition. It allows us to reach agreements regarding the intersubjective significance of the results of cognition.

In this aspect, it acts as an ideal means of mutual understanding in a communicative community and can be considered as a dialogic-pragmatic condition of cognition.

Interest to the concept “language” arose among representatives of various philosophical movements, scientific and other activities in Germany at the end of the 19th – the first third of the 20th century.

The main generalizing features of the concept “language”, links and relationships within the concept as a system, links of these elements and their relationships are represented in a generalized form with a common element inside in personal understanding of German scientists of the 4th period of the history of linguistics (the end of the 19th – the first third of the 20th century) according to the structure of the explanatory formula of concept content (EFCC).

Explanatory formula of concept content of “Language”.

I. Elements of the characteristic structure.

1. Description of the concept.

1.1. Description of the concept, category according to the results of the analysis of previous knowledge that related to this concept.

1 period (V – IV BC – XVI BC):

- 1) Indian linguistic tradition in early antiquity [7];
- 2) the Greco-Latin linguistic tradition [8];
- 3) Classical Antiquity [9];
- 4) the Middle Ages [10].

2 period (XVII – XVIII AD):

- 1) the Renaissance period [11];
- 2) the Enlightenment Period [12].

3 period (the end of the XVIII – the first half of the XIX century) [13].

4 period (the end of the XIX – the first third of the XX century) [14, 15, 16].

1.2. Detection of the existence of the concept, the phenomenon of its essence.

1.2.1. “Language” as a “Phenomenon”.

1.2.1.1. The phenomenon of “being”.

Martin Heidegger (1889–1976) (a German philosopher, existentialist, and phenomenologist) highly appreciated a Man and his Being.

The scientist believed that “language” was the meeting place of man and “being”. He considered “language” from the point of view of its relationship with “being”, its role in relation to “being”, the “being” of “language” and its ontological functions:

“language” is born at the junction of “being” and “existing” (matter, nature), “present” as has not yet been expressed in the word of the foundation of “language” and “presence” as realized in “language”. “Being” shows itself in “language”.

M. Heidegger wrote that “language” was the enlightening-concealing phenomenon of “being” itself [17]. It helps people to understand their “being” (the surrounding world, it exists independently of consciousness), to understand their existence.

In his understanding the essence of man lay in “language”, and the essence of “language” lay not in a man. His point of view is one could not say that “language” speaks; for that would mean that it is the only “language” that defines a person.

M. Heidegger came to the conclusion that the boundaries of “language” outline the boundaries of the world: “Only where there is a language, there is the world.” [18, p. 35].

1.2.1.2. The phenomenon of “dwelling”.

The main place that is set by the border between “one’s own space” and “alien” (Home), existence (Being)

M. Heidegger believed that “language” was not a function of a person, not a property of “being”: “Language is the house of being. Man lives in the dwelling of language. Thinkers and poets are the guardians of this dwelling” [19, p. 2].

A person exists living in this dwelling, because, protecting the truth of being, he belongs to it: “... language is the house of being, in which a person resides, listening to the truth of being and guarding it” [19, p. 9].

According to **Conrad Hermann** (1819–1897) (a German philosopher and university teacher, a student of Hegel), “Without language, the human spirit was united with nature”, the word for the first time drew a boundary between self-consciousness and the world of natural ...” [20].

1.2.1.3. The “social phenomenon”.

According to Fritz Mauthner (1849–1923) (a philosopher, German and Austrian journalist), “language” is the embodiment of social interaction for the satisfaction of the needs of a person and society in the process of communication, the property of language to influence individual consciousness and form a linguistic personality as a member of a given linguistic community suggests an innate “ability for language” in a person [21, p. 4].

1.2.1.4. The phenomenon of “human culture”.

For **Johann Leo Weisgerber** (1899–1985) (a German linguist and teacher, a specialist in German, Celtology, and general linguistics), “language” is one of the most important phenomena of human culture not known in its meaning and is hardly have been become aware in its impact [22].

1.2.2. “Language” as the “Essence” (the inner content, the basic and most important characteristics).

Günther Ipsen (1899–1984) (a demographer, a philologist, a historian, and one of the leading sociologists of Nazi Germany, a follower of the ideas of German neo-Humboldtism) suggested that language is “... at best, a kind of essence, derived from the totality of everything said...” [23, p. 11].

1.2.3. “Language” as the “Spirit”.

J. L. Weisgerber expressed his point of view about a particular way of thinking, feeling, or being: “Language is not the size of the natural world, but a form of manifestation of the spirit.

As such, it is a historical value and it is subject to conditions that have important significance for the development and fulfillment of the spirit” [24, p. 180].

1.2.4. “Language” as “Pure Actuality”.

“In scholastic philosophy, Actus Purus (English: “Pure Actuality”, “Pure Act”) is the absolute perfection of God” [25].

For G. Ipsen “Language” is “Being” in the primary and full incarnation. According to him: “Language is not objective in the sense that it is pure actuality, and it the inimitable way is at the same time limited and omnipresent, at the same time definite and infinite” [23, p. 11].

1.2.5. “Language” as a “Mediator” between the world and man (subjective image of the objective world).

In general, every “language” serves as a “mediator” (one who helps lead and build relationships), “a bridge from thinking to reality” [20, p. 230] between people and the outside world; therefore it is characterized by the property of a border and a bridge.

But the content of the “language” is correlated with reality and at the same time correlates with it.

1.2.6. “Language” as “Culture and/or element of culture” that accumulates and preserves the human and historical experience of people and spiritual and cultural codes of the nation (the social basis of the condition of the Images of information):

1.2.6.1. “A part of the culture”.

“Language” not only reflects the human world but it is an integral part of the culture. F. Mauthner united the concepts of “language” and “culture” and explained a point of view: “... the worldview (Weltanschauung) embedded in the language of the people is collected and preserved together by all the peoples of the earth, who have worked for thousands of years to what every modernity considers the pinnacle of culture, what our modernity calls culture” [26, p. 79].

F. Mauthner did not have the slightest doubt about the fact that “worldview embedded in the language of a nation, collected and preserved together by all the peoples of the earth who have worked for thousands of years on what every modernity considers the pinnacle of culture, which our modernity calls culture” [26, p. 79].

1.2.6.2. “Reflection of culture”.

F. Mauthner expressed his point of view: “It is obvious that the culture and language of the people overlap. Language is the truest mirror reflection of culture, as a set of achievements of human society in industrial, social, and spiritual life” [21, p. 185].

1.2.6.3. “The material and spiritual culture (property) of people”.

According to C. Hermann any “language” is a mirror, polished in such a way that “... the spiritual content of the world is reflected in it from a special side” [20, p. 224].

A similar point of view had J. L. Weisgerber. He understood “language” as an important and common part of the material and spiritual culture created by past generations and passed on to future generations as something valuable and revered:

- “important”: “language” is deeply rooted in human existence in general, it should be considered one of the most important assets of the people;

- “common”: “language” as a common cultural asset of the people [22].

1.2.7. “Language” as a “Means and Tools”.

1.2.7.1. “Force” (means and tools of accessing and influencing consciousness for the purpose of shaping the conception of the world).

C. Hermann considered language as “a force that dominates our very own integral individual thinking” [20].

A similar point of view had **Georg Schmidt-Rohr** (1890–1945) (a German scientist and sociologist worked on the creation of a national biological sociology of language). He began with the assertion that compared with race, language is the most profound, the most fundamental force [27, p. 265–270].

G. Schmidt-Rohr had no doubt that “... under no circumstances should one forget the significance of language behind race as a force that determines the unity of the nation, transmitting the sole spirit of the nation” [28, p. 218].

1.2.7.2. “Power”:

– **“Social force” (power) for regulating relations (communication processes) in society.**

Each language has its own differences and a unique point of view emphasized the essential role and influence of the “native language” in the process of communication with community members. The unity of these differences is the full expression of the human spirit.

F. Mauthner thought about the power of language over a person. “Language” is “a social force, it rules over the thoughts of individuals” [21, p. 42].

F. Mauthner expressed an opinion about the “tyrannical” power of “language” over a person. The authority of “language” is adamant in custom, faith, worship, art and science, communication, and law. [26, p. 103].

“Language” has power over the thinking of a person, regulates interpersonal relations in society and shapes the behavior and attitudes of people: “... the dependence of an individual on a language inherited by him from a successive mass of ancestors and having consumer value for him only because it is jointly owned by all fellow tribesmen” [21, p. 24].

– **“Domination” (the exercise of power or influence over someone or something).**

M. Heidegger expressed a point of view about “language’s” strong, irresistible influence and impact on people: “Rather, language is left to our mere desire and action as an instrument of dominion over beings” [29, p. 3].

1.2.8. “Communication” (the act of transferring information).

1.2.8.1. “A social and cultural construct (race) communication”.

The essential feature of race began to excite scientific circles in the early 1920s. Many works appeared in line with the “racial theory of language” in Germany in those years.

Nazis had extreme and unreasonable beliefs about race and ideas about race. “Nazi racism” or “Nazi racial ideology” found their way into reasoning about “language”: the “native language” has the power to realize a community on a racial basis, to make people who have racial abilities to form a community and actual members of the community.

Otto Reche (1879–1966) (a German anthropologist, ethnologist, and “racial scientist”) expressed a point of view: “Initially, race and language coincided without any exceptions” [30, p. 260–261]. Therefore, despite the subsequent processes of mixing races and languages, language remains “an expression of the racial soul” [30, p. 260–261].

G. Schmidt-Rohr was of the view that “language” did not affect either the special inclinations and abilities of the race. He expressed a point of view that “language” didn’t affect either the special talents and abilities of the race [31].

Language reflects race but it cannot influence it. Race is active, language is passive.

The scientist expressed a point of view: "...race without language must remain mute within the realm of the conceptual" [27, p. 162].

Hans Georg Conon von der Gabelentz (1840–1893) (a German general linguist and sinologist) was of the opinion that different races have different intellectual abilities [32].

However, he denied that "language" could be judged by any indicators lying outside the language. From his point of view, it is not correct to relate specific linguistic features with specific national character traits or living conditions [32]. Thus, "language" was the measure of national identity, the ideal of racial, national, and linguistic unity in Nazi racial ideology.

1.2.8.2. "Social communication between societies" which have the ability to unite, alienate, and absorb:

– "Ethnicity".

"Language" affects the worldview and outlook, as well as the cognitive processes of its speakers, united by a common origin and some hereditary physical features.

According to G. Schmidt-Rohr, "...the first and main level of any preservation of the ethnic (völkisch) essence and ethnic existence is blood, the second is the language of the nation" [33, p. 7].

Here it is impossible not to mention that **Max Wundt** (1879–1963) (Nazi German philosopher) shared this view: "Language is indeed the voice of blood, determined in its sound and timing by blood. The blood community creates the language community" [34, p. 17]:

– "Re-ethnicization" (changing of ethnic belonging, a revision of one's ethnicity):

G. Schmidt-Rohr expressed a point of view: "Language is actually the level at which re-ethnicization takes place. It is the open or secret aim of all measures in all spheres of life" [31, p. 205].

1.2.9. "Language" as "A creation and/or A creator".

1.2.9.1. "Creator".

From the point of view of a particular person, "... language is to a much greater extent the creator because the great number of spiritual forces inherent in it, uniting many races of people, are more powerful than the special predisposition of a particular person" [35, p. 409].

1.2.9.2. "Creation".

"Language" is not only the one that creates and constructs something but also the result of such activity: the action or process of creating something.

G. Schmidt-Rohr defended the thesis that "Language is not only a creator, but also a creation ... If we look at the integrity of the people as something cumulative, then language, in any case, is much more a creation, the essence of which is determined by race" [35, p. 409].

1.2.10. "Language" as "Usage".

F. Mautner believed that language is not some kind of substance: "Language is not an object of consumption, also not an instrument, it is not an object at all, it is nothing but use. Language is the use of language" [21, p. 24].

Conclusion. According to the results of the study, we can conclude that German scientists of the 4th period of the history of linguistics (the end of the 19th – the first third of the 20th century) understood the concept of "language" as the *phenomenon of being* (the fact, state, and existence or having objective reality), *social phenomenon, phenomenon of human culture; essence* (the most important and essential), *spirit* (a form of manifestation of the spirit),

pure actuality (the absolute perfection of God), *mediator* (one who helps lead and build relationships), *culture and/or element of culture* (a part of the culture, a reflection of culture, material and spiritual culture (property) of people, *means and tools: force* (accessing and influencing consciousness), *social force* (power) (regulating processes) in society, *domination* (the exercise of power or influence over someone or something), *communication* (the act of transferring information): a social and cultural construct (race) *communication, social communication between societies* (ethnicity, re-ethnicization), *a creation and/or a creator, use* (the act or practice of employing something).

Perspectives and future research opportunities are the study of the 5 period (30th years of the XX century until our time), which makes it possible to find out the patterns of the process of development of the concept of "language" to determine the essence, role, and reflection of the functional essence in the life of a person and societies, taking into account historicism to predict further development.

This technology of the Explanatory formula of concept content (EFCC) formation could be successfully used in studying the development process and determining the full and monosemantic definitions of scientific concepts without ambiguous interpretations, without "spread" of the essence, and without replacing one concept with another in any field of knowledge.

References:

1. Солдатова Л.П. Поняття "дискурс": проблеми визначення. *Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. пр. Випуск 46, ч. 4.* – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2013. С. 32–40 (429 с.).
2. Naeimabadi, Shaghayegh. Language from the viewpoint of Ludwig Josef Johann Wittgenstein. Parisa Alimohammadi, Studying the Famous Philosophers, Critical Thinking & Criticism, 2013.
3. Gregory S. Moss, Ernst Cassirer and the Autonomy of Language, Lexington Books, 2015. 262 p.
4. Yamin, M., Kurnia, F. D., & Mustofa, A.. Language Power in the Classroom Viewed from Nietzsche and Heidegger. *OKARA: Jurnal Bahasa Dan Sastra*, 14(1), 2020, pp. 117–132.
5. Hutton C. Linguistics and the third Reich. Mother-tongue fascism, race and the science of language. London and New York. 2012. 432 p.
6. Артемчук Г. І. Лео Вайсгербер і його роль у розвитку сучасного мовознавства. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки: Філологічні науки. Мовознавство.* 2012. № 23. С. 174–179.
7. Солдатова Л.П. Сутність та історизм поняття «мова» в індійській лінгвістичній традиції (часи ранньої античності VIII ст. до н.е. – II ст.н.е.). *Мова і культура.* 2014. Вип. 17, т. 2, С. 302–309.
8. Солдатова Л.П. «Історія розвитку змістового наповнення поняття «мова» в греко-латинській мовознавчій традиції (доба ранньої античності VIII ст. до н.е. – II ст. до н.е.)». *Studia linguistica.* 2014. Вип. 8, С. 410–416.
9. Солдатова Л.П. Сутність та історизм поняття «мова» (часи класичної античності I ст. до н.е. – II ст. н.е.). *Мова і культура (Науковий журнал).* – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. Вип. 18. Т. II (177), с. 16–22.
10. Солдатова Л.П. Сутність та історизм поняття «мова» у період Середньовіччя (V ст. н.е. – XV ст. н.е.). *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»,* № 14/2015, С. 110–112.
11. Солдатова Л.П. Сутність та історизм поняття "мова" в часи Відродження. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»,* № 24/2016. С. 156–159.

12. Солдатова Л.П. (2017) Сутність та історія розвитку змістового наповнення поняття “мова” в епоху Просвітництва. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*, № 29, т. 1, С. 137–140.
13. Солдатова Л.П. Історичний розвиток поняття “мова” (кінець XVIII – перша половина XIX ст.). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія “Філологія”*. № 32, т. 1 /2018, С. 209–213.
14. Солдатова Л.П. Сутність та історизм розвитку змістового наповнення поняття “мова” у період кінця XIX ст. – першої третини XX ст. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. Випуск 37. Т. 3/2018. С. 20–22.
15. Солдатова Л.П. Поняття «Мова» «мова» у дослідженнях представників Празької школи функціональної лінгвістики. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*. Вип. 31. 2020, с. 33–45.
16. Soldatova Lesia. The essence of the concept “language” in Michael Alexander Kirkwood Halliday’s research. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2022 № 58, с. 156–160
17. Heidegger M. *Ī. Platons Lehre von der Wahrheit. Mit einem Brief fiber den Humanismus*. Bern. 1947. 119 s,
18. Heidegger M. Hölderlin und das Wesen der Dichtung, in: Ders., *Erläuterungen zu Hölderlins Dichtung*. Frankfurt am Main. 2022. 211 s.
19. Heidegger M. *Brief über den Humanismus* Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main 1947. 21 s.
20. Hermann C. *Philosophische Grammatik*, in: H.-J. Cloeren (Hg.), *Philosophie als Sprachkritik im 19. Jahrhundert*. Textauswahl. I. Stuttgart-Bad Cannstadt 1971. 251 s.
21. Mauthner F. *Beiträge zu einer Kritik der Sprache*. Bd. 1: *Zur Sprache und zur Psychologie*. Frankfurt am Main, Berlin, Wien. 1982.
22. Weisgerber J. L. *Muttersprache und Geistesbildung*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1929. 170 s.
23. Ipsen G. *Sprachphilosophie der Gegenwart*. Berlin. 1930. 32 s.
24. Weisgerber J. L. *Die Stellung der Sprache im Aufbau der Gesamtkultur*. – Heidelberg: Winter, 1934. 236 s.
25. https://en.wikipedia.org/wiki/Actus_purus
26. Mauthner F. *Die Sprache*. Literarische Anstalt Ritten und Loning, Fr/M., 1906. 119 p.
27. Schmidt-Rohr G. *Rasse und Sprache. Muttersprache*. 1939. № 54, s. 265–270.
28. Schmidt-Rohr G. *Schule und Muttersprache. Deutsche Erziehung im neuen Staat* / Hrsg. F. Hiller. Berlin, Leipzig: Verlag v. Julius Beltz, 1935, s. 216–224.
29. Heidegger M. *Brief über den Humanismus* Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main. 1947. 21 s.
30. Reche O. *Rasse und Sprache. Süddeutsche Monatshefte*. 1927. Bd. 24, s. 258–261.
31. Schmidt-Rohr G. *Die zweite Ebene der Volkserhaltung. Rasse*. 1939. H. 3-4; *Muttersprache*. 1939. № 54, S. 201–207.
32. *Die Sprachwissenschaft, ihre Aufgaben, Methoden und bisherigen Ergebnisse*. Zweite, vermehrte und verbesserte Auflage /Hrsq. von Dr. Albrecht Graf von der Schulenburg.- Leipzig: Chr. Herrn. Tauchnitz, 1901. 520 s.
33. Schmidt-Rohr G. *Von der gesellschaftlichen Wirkkraft und der Weltläufigkeit der deutschen Sprache. Muttersprache*. 1939. № 54, s. 6–10.
34. Wundt M. *Was heißt völkisch?* Langensalza, 1924. (Pädagogisches Magazin, Heft 987, Schriften zur politischen Bildung, Heft 16). 33 s.
35. Schmidt-Rohr G. *Volkstumserhaltung durch Spracherhaltung. Muttersprache*. 1934. № 49, s. 409–413.

Солдатова Л. П. Сутність поняття «мова» у дослідженнях німецьких учених

Анотація. Наукове дослідження присвячене питанню лінгвістичної термінології для поглиблення знань про сутність поняття в історичному аспекті на прикладі поняття «мова».

Ця стаття є однією із статей, присвячених проблемам еволюції та закономірностям процесу розвитку сутності поняття «мова» у життєдіяльності людини та соціумів від античності до сучасності.

Об’єктом дослідження є сутність поняття «мова» у дослідженнях німецьких вчених (М. Хайдеггер, К. Герман, Ф. Маутнер, Дж. Л. Вайсгербер, Г. Іпсен, Г. Шмідт-Рор, О. Рехе, Г. Г. К. фон дер Габеленц, М. Вундт), які працювали в 4 період історії мовознавства (кінець XIX – перша третина XX століття).

У статті представлені дослідження наукової спадщини німецьких вчених, проведений інформаційний аналіз та систематизація сутності поняття «мова» за суттєвими та «стрижневими» значеннями змісту поняття за структурою тлумачної формули змісту поняття (ТФЗП) за суттєвими, специфічними ознаками та ідентифікація елементів характеристичної структури.

У результаті проведеного дослідження було визначено основні елементи характеристичної структури та розмежовано “стрижневі” значення (істотні групи) в узагальненій формі із загальним інформаційним елементом усередині, та сформовано 10 стрижневих значень: «феномен» (буття, житло, соціальний феномен), «сутність», «дух», «чиста дійсність», «посередник», «культура та/або елемент культури» (частина культури, відображення культури, матеріальна та духовна культура), «засоби та інструменти» (сила, влада, соціальна сила, панування), «комунікація» (раса, етнічна приналежність, реєтнізація), «створіння та/або творець і використання».

Згідно з отриманими результатами було синтезовано узагальнену та однозначну дефініцію поняття «мова» в розумінні німецьких вчених проаналізованого періоду.

Використана технологія складання ТФЗП може бути використана в процесі дослідження процесу еволюції та визначення сутності наукових понять.

Ключові слова: мова, тлумачна формула змісту поняття, елементи структури характеристики, поняття.

*Сухомлин В. В.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри літературознавства**Національного університету «Кієво-Могилянська академія»*

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДНИХ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕМАТИКИ У СУЧАСНИХ НІМЕЦЬКИХ ЗМІ

Анотація. У статті досліджено структурні особливості композитів та дериватів військової тематики у сучасних німецьких ЗМІ. У проведеному дослідженні здійснено аналіз останніх досліджень і публікацій з окресленої теми, названо новизну досліджуваної проблематики. Застосовано когнітивно-ономасіологічний напрямок, який дозволяє встановити мотиваційні особливості створення нових слів. Основою такого напрямку є двовекторна природа мотивації: від думки до слова і від слова до думки. Розкрито сутність афіксоцентричного та основоцентричного підходів до вивчення нових слів, адже перший надає перевагу у питаннях словотвору афіксам, у той час, як другий говорить про важливість смислотворення. Названо основні ознаки усіх функціональних стилів, які поєднуються у текстах на військову тематику, а саме: розмовного (стиль повсякденного, неформального спілкування, частіше відноситься до усного мовлення); офіційно-ділового (стиль формального спілкування), інформаційно-публіцистичного (стиль преси, ЗМІ, медіа, інтернетвидань); науково-технічного (стиль науково-технічної літератури). Проаналізовано статтю як комунікативно детерміновану мовленнєву реалізацію авторського задуму. Названо універсальність підходу як основну умову для адекватної передачі комунікативної функції, семантики, стилю і структури військового тексту вихідної мови, і з обов'язковим урахуванням комунікативної ситуації, прагматичних аспектів, жанрово-стилістичних і узуальних норм цільової мови. Використано аналіз основних способів словотвору, а саме: словоскладання, основокладання, афіксація, префіксація, суфіксація. На основі проведеного аналізу виділено основні морфологічні моделі досліджуваних лексичних одиниць. Проаналізовано і наведено приклади явища конверсії, у результаті якого утворені оказіоналізми. Встановлено продуктивні та непродуктивні моделі утворення нової лексики. Окреслено основні властивості таких слів та їхню функціональну значущість.

Ключові слова: словотвір, когнітивно-ономасіологічний напрямок, словоскладання, основокладання, конверсія, оказіоналізм, композит, дериват, афіксація, суфіксація, префіксація, морфологічна модель.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Постійний прогрес, спричинений глобалізацією суспільства з одного боку та різними напрямами зовнішньої політики з іншого боку стають основними рушійними силами утворення нової лексики у різних мовах, оскільки нові лексичні одиниці з'являються задля забезпечення повноцінного комунікативного процесу. Для вчених-лінгвістів важливими є як немовні

(причини виникнення), так і мовні (морфологічна та структурна будова, семантика) складові слова. Залежно від названих рушійних сил виникнення та існування у певній мові того чи іншого слова, воно може зазнавати розширення значення до такого стану, що продовжить своє існування у мові як звичайне загальноживане слово, або ж стане оказіоналізмом і залишиться лише у вжитку певного кола учасників комунікативної спільноти.

Структурний аспект є важливим у вивченні складних слів та слів-дериватів військової тематики у сучасній німецькій мові у першу чергу у зв'язку з поживленням партнерської співпраці українських та німецьких військових; також важливим є питання перекладу новітніх текстів військової тематики. Порозуміння між мовними партнерами – носіями німецької та української мов у повсякденних стосунках також є важливою прагматичною складовою аналізу окресленого питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню похідних (складних) слів у німецькій мові присвячені праці Я. Грімма, В. Вільманса, Г. Пауля, О. Бехагеля, В. Фляйшера, І. Барца, К. Рьомера, Е. Доналіса, Л. Ортнера, Х. Ортнера, В. С. Вашуніна, В. А. Карплюка, Л. Ф. Омельченка, Г. О. Винокура та інших, в яких аналізуються окремі аспекти структури і семантики, в першу чергу, узуальних композитів. Тож лексикологічна література багата на праці, присвячені вивченню питання словотвору і взаємодії компонентів слова [1, с. 21, 26]. Вони ґрунтуються на двох основних підходах щодо вивчення й аналізу нових слів: афіксоцентричний і основоцентричний. Перший вбачає у афіксі, який вносить у лексему нову сему, основу словотвору. Другий підхід не заперечує значення афікса, однак новоутворене значення залежить від значення твірного слова [2, с. 121]. Ми вбачаємо важливість в обох підходах, оскільки вони доповнюють один одного: афіксоцентричний пояснює значення афіксів, які вносять зміни у слова, у той час як основоцентричний підхід розглядає питання смислотворення. Однак невирішеним залишається питання структурних особливостей складних слів саме військової тематики у німецьких засобах ЗМІ на нинішньому витку розвитку військової справи, яка демонструє появу нових видів зброї та її експлуатації, відповідно, і нових слів.

Мета статті полягає у встановленні природи мотивації словотвірних, аналізі морфологічного складу складних слів військової тематики для встановлення нині продуктивних моделей словотвору у цьому прошарку лексики, описі основних властивостей таких моделей, а також їхньої функціональної необхідності у сучасних військових текстах німецьких ЗМІ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Об'єктом проведеного дослідження виступають складні слова військової тематики, відібрані методом загального відбору лексики, взятої з онлайн статей німецького видання газети „Tagesschau“ (<https://www.tagesschau.de/ausland/europa/ukraine>).

Ми розглядаємо статтю як різновид тексту зі всіма власними йому законами побудови: це комунікативно детермінована мовленнєва реалізація авторського задуму. Авторський задум (авторська інтенція, погляд автора, ціль авторського задуму) і тема (предмет мовлення) – взаємопов'язані визначальні умови тексту. Як будь-який текст, стаття має двосторонній характер: форму та зміст, і структурується у залежності від взаємообумовленості останніх [2, с. 17].

У процесі реалізації свого задуму автор тексту прогнозує характер його сприйняття реальним чи гіпотетичним адресатом і будує текст відповідно до цього прогнозу. Точний прогноз автора має важливе значення, оскільки від цього залежить адекватність сприйняття адресатом логічної і прагматичної інформації тексту. Інший авторський прогноз відноситься до сукупності умов мовленнєвого спілкування. Точність прогнозу і у цьому випадку породжує відповідну мовленнєву реалізацію, яка забезпечує більшою чи меншою мірою адекватне сприйняття тексту. Тож саме від вибору лексичного матеріалу залежить в першу чергу запит статті читачем.

Стаття на військову тематику має свої особливості, одна з яких полягає у поєднанні декількох стилів. Насамперед це публіцистичний стиль засобів масової інформації. Це може бути офіційно-діловий стиль, якщо говорити про статути, накази, воєнні доктрини тощо. Науково-технічний стиль маємо у різного роду інструкціях, якими супроводжується продукція військового призначення, починаючи з одягу, закінчуючи технікою. Навіть розмовний або індивідуальний стиль зустрічається в усних повідомленнях військової тематики, які також можна розглядати як різновид текстів [3, с. 70].

Через багате поєднання функціональних стилів, до лінгвістичного вивчення військових текстів має застосовуватися універсальний підхід. Універсальність полягає у важливості адекватно передати комунікативну функцію (настанову), семантику, стиль і структуру військового тексту вихідної мови, і з обов'язковим урахуванням комунікативної ситуації, прагматичних аспектів, жанрово-стилістичних і узуальних норм цільової військової мови, що прийняті для певного виду військових текстів [3, с. 70].

При відборі та опрацюванні матеріалу статті ми використовуємо когнітивно-ономасіологічний аналіз та його методику дослідження номінаційних процесів, що передбачає встановлення типу мотивації номінативних одиниць. Такий підхід ураховує двовекторну природу мотивації: від слова до думки і від думки до слова, адже саме такий зв'язок слова і думки правильно пояснює внутрішню психологічну організацію породження мовлення (Л. Виготський). З допомогою такого аналізу ми можемо проектувати структуру номінативної одиниці на внутрішню форму слова (О. Потєбня), судження (Е. Бенвеніст, Ш. Баллі), одиниць логічного синтаксису (Г. Бреккле).

Наша стаття досліджує один із розділів лексичного рівня мови, адже словотвір є його складовою і виконує одну з найголовніших функцій мови: функцію називання. Поповнення словникового складу мови відбувається різними шляхами, але одним з найпоширеніших у сучасному світі залишається

словотвір. Він має свої немовні та мовні чинники, які загалом є однаковими для різних мов. Проблематикою словотвору є синтагматичні та парадигматичні закономірності словотворчого рівня. Останні окреслюють принципи функціонування словотвірних процесів у поєднанні з іншими лінгвістичними рівнями та дисциплінами, серед яких релевантними для нас є теорія номінації, лінгвістична семантика, психолінгвістика, когнітивна лінгвістика, граматики; адже одним із завдань словотвору є аналіз похідності, який пояснює формальне і семантичне виведення похідних слів від твірних, а також дослідження залежності словотвірного потенціалу мовних одиниць від семантики та граматичних особливостей [4, с. 564].

Слід зазначити, що словотвору як розділові мовознавства, починаючи з 40-х років минулого століття, притаманні зміни напрямів дослідження: від морфологічного до синтаксичного і семантичного. Перший вивчає комбінаторику морфем і закономірності синтезу деривативної основи від твірної, другий напрям має на меті вивчення концепції синтаксичної природи деривації, висвітленій у трансформаційному і генеративному синтаксисі Н. Хомського. Недарма словотвір називають також когнітивним, адже він тісно співпрацює з ономасіологією, що дає можливість проектування власних питань в галузях, які пов'язані з вивченням та моделюванням структур знань людини, що і визначає вибір номінативної структури похідного слова. Відомо, що ціла низка мовознавців, серед яких Е. Бенвеніст, Ш. Баллі, висловлюють у своїх вченнях думку, що складні слова та деривати є трансформацією судження. Такі висновки дозволяють стверджувати, що номінативна структура складних слів та дериватів формується у проекції ономасіологічних ознак на семантичні зв'язки. На їхню думку, цей підхід є визначальним для формування значення складної назви. Наприклад, В. Порциг розглядає похідні слова як резюме речення з певним присудком. Г. Якобі, Г. Марчанд, Р. Ліз говорять про зв'язок композита з мотиватором – підрядним реченням.

Композити – це номінантні одиниці, які мають дві чи більше ономасіологічних ознак та графічно і лексико-граматично є однією лексичною одиницею [4, с. 228]. Досі залишається стертою межа між композитом та простим дериватом, оскільки не існує загально визначених обов'язкових критеріїв для віднесення певної лексичної одиниці до того чи іншого виду складного слова. Серед найбільш проєктованих на фактичний матеріал є денотативний та семантичний критерії. Синтаксична та граматична цілісності (А. Мартіне, Л. Блумфілд) також названі критеріями відмежування композита від інших складних слів. Дискусія щодо єдиних критеріїв триває досі, однак когнітивно-ономасіологічний напрям набирає обертів у дослідженні сучасного словотвору.

Деривати – це похідні слова, утворені від інших слів або сполук. Основними будівельними компонентами дериватів є морфемі як інваріанти. Оскільки морфемі, як і лексеми, мають синонімію, омонімію чи антонімію, вони реалізують у мовленні парадигматичні особливості словотворчого рівня, які представлені взаємозв'язками похідності і мотивації.

Особливим випадком продуктивної деривації (особливо у сфері віддієслівної деривації іменників) є конверсія, що означає морфолого-синтаксичний спосіб творення слів, який полягає у переході однієї частини мови до іншої без участі афіксів. Способом конверсії утворюються й такі іменники, які складаються із цілих словосполучень. Для прикладу називаємо імен-

ник, який утворився у результаті конверсії: Gratulation-aber-nicht-Karipulationsrede / Промова, яка засвідчує поздоровлення, а не капітуляцію – описує виступ Гіллари Клінтон під час проведення виборчої кампанії у США восени 2016 року.

Німецька мова володіє великою кількістю таких лексичних одиниць, що обумовлено її морфологічними особливостями. Складні слова є однією з найголовніших національних особливостей німецької мови. Саме у ній поруч із сталими зафіксованими у словниках складними словами, функціонують оказіональні одиниці, що утворюються у момент мовлення. Більшість оказіоналізмів з'являються у ЗМІ завдяки своєму конотату, що є прагматичним потенціалом лексеми, тобто тим, що вона означає у сукупності тріади «денотат – сигніфікат – конотат» [5, с. 49–54]. Використання оказіоналізмів властиве мовленню прошарку інтелігенції, що намагається бути оригінальною, молодим людям, письменникам, журналістам: у них прихована краса обгрунтованих відступів від норми, у них криється внутрішній зміст цих відступів. Оказіоналізми особливо влучно описують особу, подію чи стан і часто вражають своєю експресивністю. У пропонованій статті наведемо приклади таких яскравих оказіоналізмів на військову тематику в українській мові. Отже, четвірка найпопулярніших нових слів в українській мові: затридні – нереалістичні плани; іхтамнети – знищувати ворогів; видаляти те, чого не повинно бути; бавовна – вибух; піти за російським кораблем – зазнати поразки.

У матеріалах нашого дослідження ми віднайшли кілька нових складних лексичних одиниць: Epochenbruch (1) / епохальний перелом – так називає Президент Німеччини Франк-Вальтер Штайнмаєр війну Росії проти України; Waffengeschenke (1) / подарунки у вигляді зброї – йдеться про безоплатну допомогу ЗСУ; Abteilung für Völkerstrafrechtsermittlungen in der Ukraine (1) / Департамент міжнародних кримінальних розслідувань в Україні – це словосполучення ми відносимо до новостворень, оскільки воно позначає новостворений у ФРН відділ для розслідування російських воєнних злочинів в Україні.

Одним з провідних та найпродуктивніших способів розширення лексичного складу мови шляхом словотвору є словоскладання. Цим терміном ми позначаємо морфологічний спосіб творення композитів, який передбачає такі підвиди, як складання слів, основоскладання, комбінований спосіб [4, с. 560]. Найбільш чисельну групу лексики військової тематики склали слова, утворені способом словоскладання. Наведемо приклади з визначеними моделями словоскладання:

– іменник (одн.) + іменник (одн.) + іменник (4): die Flugabwehrrakete, das Flugabwehrsystem, der Kampfflugzeugtyp, der Marschflugkörper;

– іменник (мн.) + іменник (одн.) + інтерфікс + іменник (1): Völkerrechtsbruch.

Щодо цього прикладу, хочеться навести цитату федерального канцлера Німеччини, аби продемонструвати виразність та точність наведеного іменника, утвореного таким способом словотвору: Die schlaflosen Nächte sind Olaf Scholz deutlich ins Gesicht geschrieben, als er an jenem Sonntag zur eilig einberufenen Sondersitzung an das Pult des Bundestags tritt, um sich zu erklären: "Wir erleben eine Zeitenwende: Die Welt danach ist nicht mehr dieselbe wie die Welt davor." Es ist der 27. Februar 2022, drei Tage nach Putins "infamem Völkerrechtsbruch" (Scholz). / Безсонні ночі чітко написані на обличчі Олафа Шольца, коли він виходить на трибуну Бундестагу тієї неділі

на поспішно скликану спеціальну сесію, щоб заявити: «Ми переживаємо зміну часів: Світ після – це вже не той світ, що був до нас». Це було 27 лютого 2022 року, через три дні після «ганебного порушення Путіним міжнародного права» (Шольц).

– іменник (одн.) + (інтерфікс) + іменник (мн.) (14): die Sicherheitsinteressen, die Streitkräfte, die Militärangehörigen, die Funksprüche;

– іменник (одн.) + (інтерфікс) + іменник (37): die Luftwaffe, das Kampfflugzeug, die Feuergruppe, die Angriffswelle, die Flugabwehr, der Militärsprecher, die Waffenzusage, der Kriegsbeginn, die Militärhilfe, das Kriegsverbrechen, der Angriffskrieg, der Kampfpanzer, das Panzerbataillon, das Kriegsgebiet, der Geländegewinn, der Frontabschnitt, die Trümmerbeseitigung, der Nuklearschlag, die Atommacht, das Raketenteil;

– іменник-скорочення + іменник (одн.) (1): das Nazi-Regime;

– іменник-власна назва + іменник (загальна назва) (6): die Shahed-Drohnen, die "Storm Shadow"-Rakete;

– основа дієслова + іменник (1): die Suchaktion;

– іменник + прикметник (2): schlagkräftig, ranghoch;

– іменник (мн.) іменник + інтерфікс + прикметник (1): völkerrechtswidrig;

– прикметник+ дієслово (5): kaputtbomben;

– прислівник/прикметник + іменник (2): die Spezialoperationen, die Militärverwaltung;

– прийменник + іменник (5): die Gegenoffensive, der Widerstand, die Rückeroberung;

– прислівник + дієслово (3): zurückerobern, zurückgewinnen zurückrudern.

Основоскладання потрібно розуміти як різновид морфологічних способів словотвору, які передбачають поєднання декількох твірних основ в одному слові, в результаті чого утворюються композити. Цей процес може бути поєднаний з явищем афіксації. Інколи спостерігається утворення композита на основі асоціативно-метафоричного поєднання твірних основ. Афіксація відома нам як морфологічний спосіб словотвору, при якому нові слова утворюються за допомогою афіксів. Німецька мова має свою специфіку відносно афіксального способу номінації: основним призначенням німецьких афіксів є граматичне оформлення кореня слова, за допомогою нього відбувається поділ лексичного складу на частини мови, наприклад, суфікс -erei є лише у іменника. Зазначимо, що не тільки первинні, але й вторинні суфікси можуть бути продуктивними, як у іменнику Demilitarisierung, де і суфікс -ier- (притаманий дієслову), і суфікс -ung (властивий лише іменнику жіночого роду) є дуже продуктивними у німецькому словотворі.

Наші приклади демонструють саме вплив суфікса на визначення частини мови утвореного слова. Отже, ми виокремили такі моделі:

– префікс + прикметник + суфікс = іменник (3): Befreiung;

– префікс + прикметник + суфікс + суфікс = іменник (4): Demilitarisierung;

– префікс + основа дієслова + суфікс = іменник (1): Verschleppung (von Kindern)

– префікс + основа дієслова = дієслово (2): abgestürzt. Ця модель цікава тим, що у результаті такого словотвору ми отримали партицип II, тобто, конкретну форму дієслова, яка може

вживатися як партицип II у своєму основному значенні минулої дії, так і як дієприкметник доконаного виду. Саме у цих двох синтаксичних ролях ми і віднайшли партицип у досліджених статтях.

Суфіксація є одним з найпродуктивніших способів словотвору у німецькій мові, адже суфікс може виконувати дві функції: слово- та формотворчу. Суфікси приєднуються до основи, або до іншого суфікса, дуже часто змінюючи частину мови того слова, яке утворюється від твірної основи у результаті процесу суфіксації. У такому випадку змінюються також його категорійні ознаки.

- іменник + суфікс = прикметник (1): feindlich;
- іменник + суфікс = дієслово (1): attackieren;
- префікс + основа дієслова + суфікс = іменник (1): die Begehung (von Kriegsverbrechen);

- основа дієслова + суфікс = іменник (1): Annexion.

Префіксація виконує основним чином словотворчу функцію, хоча інколи може виконувати і формотворчу. У процесі префіксації частина мови твірного слова здебільшого співпадає з частиною мови утвореного слова. Важливою особливістю цієї морфеми є її здатність запозичуватися з інших мов, або ж переходити з однієї частини мови в іншу, як от, наприклад, поширеним явищем у німецькій мові є перехід прийменників до розряду морфем, які мають властивість бути відокремлюваним префіксом у дієслові, іменнику, рідше прикметнику чи прислівнику. Так, у прикладах на словоскладання наведено модель «прислівник + дієслово», яка може поширюватися і на випадок префіксації, де першим компонентом може бути прийменник, проте таких прикладів для нашої тематики ми не віднайшли у матеріалах дослідження. Нами проаналізовано такі моделі за участю префіксації:

- префікс + іменник = іменник (2): Vormarsch, Einmarsch;
- префікс + основа дієслова = іменник (4): Vorstoß;
- префікс + дієслово = дієслово (3): vorstoßen.

Висновки з дослідження. Підсумовуючи проведений аналіз, приходимо до таких висновків:

1. У процесі утворення складних слів військової тематики застосовується двовекторна природа мотивації: від слова до думки і від думки до слова.

2. Складні слова мають розлогу систему моделей словотвору, що засвідчує вагому частку таких слів у військовій фаховій мові.

3. Складні слова військової тематики мають свої продуктивні та непродуктивні моделі, які засвідчують, що найважливішою функцією таких слів є забезпечення точності та лаконічності називання.

4. Складні слова військової тематики задовольняють принцип економії мовних засобів, адже вони дають змогу висловлюватися точно та лаконічно, що є надто важливим у військовій справі.

Перспективою подальших пошуків у даному науковому напрямі є кількісний аналіз масиву складних слів військової тематики з залученням інших стилів мовлення, які дотичні з військовою тематикою.

І, як колись сказав відомий французький лексикограф П'єр-Клод-Віктор Буаст, редактор Dictionnaire Universel de la langue

française від 1800 року, «найдосконаліша мова та, яка висловлює найбільшу кількість понять найменшою кількістю слів». Тож німецька мова має вирашну позицію у цій царині. Позмагатися з нею може лише українська.

Література:

1. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови. Харків, 1993. 256 с.
2. Ткачук В. М. Категорія суб'єктивної модальності : монографія. Тернопіль : Підручники й посібники, 2003. 240 с.
3. Балабін В. В. Жанрово-стильова специфіка військового перекладу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. № 34. С. 67–73.
4. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава, 2006. 716 с.
5. Огуй О. Д. Лексикологія німецької мови. Вінниця, 2003. 416 с.

Sukhomlyn V. Structural peculiarities of complex military vocabulary on military topics in modern German media

Summary. The article examines the structural features of composites and derivatives of military themes in the contemporary German media. The study analyses the latest research and publications on the topic and identifies the novelty of the studied issues. The cognitive onomasiological approach is applied, which allows to establish the motivational features of the creation of new words. The basis of this direction is the two-vector nature of motivation: from thought to word and from word to thought. The essence of affix-centric and core-centric approaches to learning new words is revealed, since the former gives preference to affixes in word formation, while the latter speaks of the importance of meaning formation. The author identifies the main features of all functional styles that are combined in texts on military topics, namely: colloquial (style of everyday, informal communication, more often refers to oral speech); official-business (style of formal communication), informational and journalistic (style of the press, media, Internet publications); scientific and technical (style of scientific and technical literature). The article is analysed as a communicatively determined linguistic realisation of the author's intention. The universality of the approach is named as the main condition for the adequate transfer of the communicative function, semantics, style and structure of the military text of the source language, with the obligatory consideration of the communicative situation, pragmatic aspects, genre-stylistic and usage norms of the target language. The analysis of the main ways of word formation is used, namely: word formation, stem formation, affixation, prefixation, suffixation. On the basis of the analysis, the main morphological models of the studied lexical units are identified. The article analyses and gives examples of the phenomenon of conversion, which results in the formation of occasionalisms. Productive and unproductive models of new vocabulary formation are identified. The main properties of such words and their functional significance are outlined.

Key words: word formation, cognitive onomasiological direction, word formation, stem formation, conversion, composite, derivative, affixation, suffixation, prefixation, morphological model.

ЗМІСТ

МОВОЗНАВСТВО

<i>Alexeyev M. E., Alexeyeva L. I., Syniova T. V.</i> EUROPEAN ENGLISH AN APPROACH TO THE DEFINITION.....	4
<i>Альбоща А. О., Песоцька Д. Л.</i> ВІДОБРАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ФРАНЦУЗЬКОГО НАРОДУ У ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ З ГАСТРОНОМІЧНИМ КОМПОНЕНТОМ.....	9
<i>Андрощук К. М.</i> УРБАНОНІМІЯ ВІННИЦІ У КОНТЕКСТІ ДЕКОЛОНІЗАЦІЇ І ДЕРУСИФІКАЦІЇ (ТРЕТЯ ХВИЛЯ ПЕРЕЙМЕНУВАНЬ 2022 Р.).....	13
<i>Бабчук Ю. Й., Бабій С. М.</i> БІЛІНГВІЗМ ЯК СОЦІО-КУЛЬТУРНЕ ЯВИЩЕ.....	17
<i>Башикірова О. М.</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ В ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІЙ КОНЦЕПТОСФЕРІ ГІЛАРИ БОЙД І ГАЛИНИ ВДОВИЧЕНКО.....	20
<i>Bondar L. V., Polyuk I. S., Dehtiarova Ye. O.</i> PARTICULARITÉS GRAMMATICALES DES TEXTES PHARMACEUTIQUES ET MÉDICAUX FRANÇAIS.....	25
<i>Борисов О. О., Васильєва О. Г.</i> АКСІОЛОГІЯ КОНЦЕПТУ MCDONALD'S (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ СЛОВНИКІВ ТА САЙТУ WWW.MCDONALDS.COM).....	29
<i>Гарбар І. В., Гарбар А. І.</i> МОВНІ ДЕВІАЦІЇ ІНТЕРФЕРЕТНОГО ХАРАКТЕРУ У СУЧАСНІЙ ПРОФЕСІЙНО-МОВЛЕННЄВІЙ ПРАКТИЦІ.....	33
<i>Голікова Н. С.</i> ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНЯ ОНОМАСТИКА ПРОЗИ П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО У ВИМІРАХ ІНТЕГРАТИВНОЇ ЛІНГВОСТИЛІСТИКИ.....	37
<i>Дементьєва Т. С., Вознюк Г. А.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЗВІНКОГО М'ЯКОПІДНЕБІННОГО НОСОВОГО ПРИГОЛОСНОГО [Ń] В СУЧАСНІЙ ЯПОНСЬКІЙ МОВІ.....	41
<i>Ємельянова О. В., Багрін Ю. М.</i> ІДІОМАТИЧНІ ВИРАЗИ В АНГЛОМОВНОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ТЕКСТІВ ПРО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКУ ВІЙНУ 2022–2023 РОКІВ).....	47
<i>Ісакова Є. П.</i> СПЕЦИФІКА СУБДИСКУРСУ АВТОМАТИЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА.....	52
<i>Kalashnykova M., Vyshnytska Ya., Liushynska H.</i> VERBAL ARRANGEMENT OF THE ARCHITECTURE CONCEPT (ON THE BASIS OF THE MODERN ENGLISH LANGUAGE).....	55
<i>Калініченко В. І.</i> ЛІНГВІСТИКА БРЕХНІ: ВЕРБАЛІЗАЦІЯ НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ МОДЕЛЮВАННЯ ОБРАЗУ-КОНЦЕПТУ <i>БРЕХУН</i> В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАГМЕНТУ УКРАЇНСЬКОЇ ПАРЕМІЙНОЇ КАРТИНИ СВІТУ).....	59
<i>Кінтеро О.-Й.</i> ПРАГМАТИЧНІ ПАРАМЕТРИ СОЦІАЛЬНО-СТАТУСНИХ І КАТЕГОРІЙНИХ РОЛЕЙ ПЕРСОНАЖІВ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Т. МАННА «БУДДЕНБРОКИ: ЗАНЕПАД ОДНІСІ РОДИНИ»).....	64
<i>Ковальчук М. Ю., Лазебний В. М., Котвицька В. А.</i> РОЛЬ ТЕРМІНІВ У ФАХОВИХ ТЕКСТАХ (НА ПРИКЛАДІ ТЕРМІНООДИНИЦЬ НІМЕЦЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ СУБМОВИ).....	68
<i>Колонюк С. М.</i> ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ TRAVEL (JOURNEY) В АНГЛІЙСЬКИХ ПАРЕМІЯХ.....	72

<i>Коробкова О. М., Коробкова З. С.</i> СЛОВА АНГЛОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ	76
<i>Костриба О. В.</i> КОГНІТИВНА СЕМАНТИКА ДІЄСЛІВ У ДЕНУМЕРАТИВНОМУ СЛОВОТВОРЕННІ	81
<i>Кухарева-Рожко В. І., Дядюра Г. М.</i> КОМУНІКАТИВНІ ФУНКЦІЇ БЕЗОСОБОВИХ КОНСТРУКЦІЙ У СУЧАСНІЙ НАУКОВІЙ МОВІ	85
<i>Лобур Н. В., Паламарчук О. Л.</i> ОСНОВНІ НАПРЯМИ МОВОЗНАВЧОЇ СЛАВІСТИКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	89
<i>Мартинюк О. М.</i> МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАНЦУЗЬКИХ РЕКЛАМНИХ СЛОГАНІВ	94
<i>Микитюк О. Р.</i> ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЛЕКСЕМИ <i>ВОВК</i> У ТВОРАХ ДМИТРА ДОНЦОВА	98
<i>Муронова Н. В.</i> LA LANGUE FRANÇAISE COMME CODE SYMBOLIQUE DE LA COMMUNICATION CULTURELLE	102
<i>Назаренко О. В., Заваруєва І. І.</i> КАЛЬКУВАННЯ ЯК СПОСІБ ТЕРМІНОУТВОРЕННЯ ЛЕКСЕМ В СУЧАСНІЙ НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ АГРАРНОГО СПРЯМУВАННЯ	105
<i>Pasichnyk N., Puha O., Kuzan H.</i> THE PROBLEM OF NEGATION AS A GRAMMATICAL CATEGORY	109
<i>Пересада Є. І.</i> АКТУАЛІЗАЦІЯ ЛІТЕР ЛАТИНИЦІ У СКЛАДІ УСТАЛЕНИХ ВИРАЗІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ	113
<i>Руденко М. Ю.</i> СОЦІАЛЬНІ ДІАЛЕКТИ В ІНТЕРНЕТІ, МОБІЛЬНОМУ ЗВ'ЯЗКУ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ХАРАКТЕРНІ РИСИ ...	118
<i>Soldatova L. P.</i> THE ESSENCE OF THE CONCEPT “LANGUAGE” IN THE RESEARCH OF GERMAN SCIENTISTS	127
<i>Сухомлин В. В.</i> СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДНИХ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕМАТИКИ У СУЧАСНИХ НІМЕЦЬКИХ ЗМІ	132

CONTENTS

LINGUISTICS

<i>Alexeyev M., Alexeyeva L., Syniova T.</i> EUROPEAN ENGLISH AN APPROACH TO THE DEFINITION.....	4
<i>Alboshcha A., Pesotska D.</i> REFLECTION OF THE NATIONAL CULTURE OF THE FRENCH PEOPLE IN PHRASEOLOGICAL UNITS WITH A GASTRONOMIC COMPONENT.....	9
<i>Androshchuk K.</i> URBANONYMY OF VINNYTSIA IN THE CONTEXT OF DECOLONIZATION AND DE-RUSSIFICATION (THE THIRD WAVE OF RENAMINGS IN 2022).....	13
<i>Babchuk Yu., Babii S.</i> BILINGUISM AS A SOCIO-CULTURAL PHENOMENON.....	17
<i>Bashkyrova O.</i> TRANSFORMATION OF GENDER STEREOTYPES IN THE INDIVIDUAL-AUTHOR CONCEPTUAL SPHERES OF HILARY BOYD AND HALYNA VDOVYCHENKO	20
<i>Bondar L., Polyuk I., Dehtiarova Ye.</i> GRAMMATICAL FEATURES OF FRENCH MEDICAL AND PHARMACEUTICAL TEXTS.....	25
<i>Borysov O., Vasylieva O.</i> AXIOLOGY OF THE CONCEPT MCDONALD'S (ON THE MATERIAL OF ENGLISH DICTIONARIES AND THE WEBSITE <i>WWW.MCDONALDS.COM</i>)	29
<i>Garbar I., Garbar A.</i> LANGUAGE DEVIATIONS OF INTERFERENT CHARACTER IN MODERN PROFESSIONAL SPEECH PRACTICE.....	33
<i>Holikova N.</i> LITERARI AND ARTISTIC ONOMASTICS OF P. ZAHREBELNY'S PROSE IN THE DIMENSIONS OF INTEGRATIVE LINGUISTIC STYLISTICS	37
<i>Dementieva T., Vozniuk H.</i> THE FEATURES OF THE VOICED VELAR NASAL CONSONANT [D] FUNCTIONING IN MODERN JAPANESE.....	41
<i>Yemelyanova O., Bagrin Yu.</i> IDIOMATIC EXPRESSIONS IN ENGLISH-LANGUAGE JOURNALISTIC DISCOURSE (BASED ON TEXTS ABOUT THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR OF 2022–2023).....	47
<i>Isakova Ye.</i> SPECIFICS OF THE PRODUCTION AUTOMATION SUB-DISCOURSE.....	52
<i>Kalashnykova M., Vyshnytska Ya., Liushynska H.</i> VERBAL ARRANGEMENT OF THE ARCHITECTURE CONCEPT (ON THE BASIS OF THE MODERN ENGLISH LANGUAGE).....	55
<i>Kalinichenko V.</i> LINGUISTICS OF LYING: NON-VERBAL MANIFESTATION MODELLING MEANS OF LIAR IMAGE CONCEPT IN UKRAINIAN LANGUAGE CULTURE (BASED ON THE UKRAINIAN PAREMIC WORLDVIEW FRAGMENT).....	59
<i>Quintero O.</i> PRAGMATIC PARAMETERS OF SOCIAL-STATUS AND CATEGORICAL ROLES OF CHARACTERS (BASED ON T. MANN'S NOVEL "BUDDENBROOKS: THE DECLINE OF A FAMILY").....	64
<i>Kovalchuk M., Lazebnyi V., Kotvytska V.</i> THE ROLE OF TERMS IN PROFESSIONAL TEXTS (ON THE EXAMPLE OF GERMAN MILITARY VOCABULARY).....	68
<i>Kolonuk S.</i> CONCEPT TRAVEL (JOURNEY) VERBALIZED IN ENGLISH PROVERBS	72

<i>Korobkova O., Korobkova Z.</i> WORLDS OF ENGLISH IN THE MODERN UKRANIAN LANGUAGE.....	76
<i>Kostrыba O.</i> COGNITIVE SEMANTICS OF VERBS IN DENUMERATIVE WORD FORMATION.....	81
<i>Kukhariєva-Rozhko V., Diadiura G.</i> COMMUNICATIVE FUNCTIONS PERFORMED BY IMPERSONAL CONSTRUCTIONS IN MODERN ACADEMIC LANGUAGE.....	85
<i>Lobur N., Palamarchuk O.</i> MAIN DIRECTIONS OF LINGUISTIC SLAVISTICS IN CONTEMPORARY UKRAINE.....	89
<i>Martyniuk O.</i> LINGUISTIC FEATURES OF FRENCH ADVERTISING SLOGANS.....	94
<i>Mykytyuk O.</i> VERBALISATION OF THE LEXEME <i>WOLF</i> IN DONTSOV'S WORKS.....	98
<i>Myronova N.</i> LA LANGUE FRANÇAISE COMME CODE SYMBOLIQUE DE LA COMMUNICATION CULTURELLE.....	102
<i>Nazarenko O., Zavaruєva I.</i> CALCULATIONS AS A WAY OF THE TERM FORMATION OF THE LEXEMS IN A MODERN SCIENTIFIC LITERATURE OF THE AGRARIAN SPHERE	105
<i>Pasichnyk N., Puha O., Kuzan H.</i> THE PROBLEM OF NEGATION AS A GRAMMATICAL CATEGORY.....	109
<i>Peresada Ye.</i> ACTUALIZATION OF LATIN LETTERS AS PART OF THE IDIOMATIC EXPRESSIONS OF GERMAN LANGUAGE.....	113
<i>Rudenko M.</i> SOCIAL DIALECTS IN THE INTERNET, MOBILE COMMUNICATION: DEVELOPMENT TRENDS AND CHARACTERISTIC FEATURES	118
<i>Soldatova L.</i> THE ESSENCE OF THE CONCEPT "LANGUAGE" IN THE RESEARCH OF GERMAN SCIENTISTS.....	127
<i>Sukhomlyn V.</i> STRUCTURAL PECULIARITIES OF COMPLEX MILITARY VO CABULARY ON MILITARY TOPICS IN MODERN GERMAN MEDIA.....	132

НАУКОВИЙ ВІСНИК МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія: ФІЛОЛОГІЯ

Науковий збірник

№ 62, Том 1, 2023

Серію засновано у 2010 р.

Коректор – Вишнякова Я.І.
Комп'ютерна верстка – Михальченко М.С.

Підписано до друку 05.09.2023 р. Формат 60x84/8. Обл.-вид. арк. 19,58, ум. друк. арк. 16,28.
Папір офсетний. Цифровий друк. Наклад 200 примірників. Замовлення № 1123/682.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7623 від 22.06.2022 р.)
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Тел. +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua